

ВІЙСЬКОВИЙ ІНСТИТУТ
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ

XVIII Міжнародної науково-практичної конференції

**"Військова освіта і наука:
сьогодення та майбутнє"**

25 листопада 2022 року

Київ – 2022

УДК 355(477)37
ББК 32.26.8-68.49

Т30 Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє : збірник тез доповідей XVIII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 листопада 2022 р. Київ : Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2022. 380 с.

Рекомендовано до друку Вченою радою Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол від 17.11.2022 № 3).

Редакційна колегія:

Шевченко А.М., бригадний генерал, **Попков Б.О.**, п-к, к.військ.н., с.н.с., **Прохоров О.А.**, п-к, к.пед.н., доц., **Пампуха І.В.**, п-к, к.т.н., доц., **Гончарук Л.М.**, п-к, к.філол.н., **Жарков Я.М.**, прац. ЗСУ, к.і.н., доц., **Позняков О.П.**, п-к, к.філол.н., доц., **Мась Н.М.**, п-к, к.психол.н., **Сизов А.І.**, п-к, к.е.н., **Коропатнік І.М.**, п-к, д.ю.н., проф., **Рижиков В.С.**, прац. ЗСУ, д.пед.н., проф., **Ленков С.В.**, прац. ЗСУ, д.т.н., проф.

У збірнику тез доповідей друкуються матеріали виступів наукових і науково-педагогічних працівників, курсантів (студентів) Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка та інших вищих військових та закладів вищої освіти України.

У публікаціях розглядаються: технічні проблеми озброєння і військової техніки та технології подвійного призначення; актуальні проблеми лінгвістичного забезпечення Збройних Сил України; актуальні питання гуманітарного та соціального розвитку Збройних Сил України; інформаційно-психологічна боротьба у воєнній сфері; інформаційно-медійне забезпечення Міністерства оборони України та Збройних Сил України; фінанси; актуальні проблеми військового права; актуальні проблеми геопросторової підтримки військ в умовах ведення російсько-української війни; наукові проблеми військової політології та морально-психологічного впливу.

© Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Зміст

СЕКЦІЯ 1 ТЕХНІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОЗБРОЄННЯ І ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПОДВІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ.....	17
Капустян М.В., Муляр І.В., Пампуха І.В., Анікін В.А. Засоби нелінійної модифікації симетричних криптосистем.....	17
Banzak H.V., Banzak O.V., Efimenko N.A., Zherebtsova L.N., Efimenko V.S. Complex reliability model restorable technical facility.....	18
Banzak O.V., Banzak H.V., Efimenko N.A., Zherebtsova L.N., Efimenko V.S. Development of passive tomography methods for monitoring reactor fuel assemblies	19
Banzak O.V., Banzak H.V., Efimenko N.A., Zherebtsova L.N., Efimenko V.S. Development of a system for measuring the own gamma radiation of spent nuclear fuel at high loads	20
Бондаренко Т.В., Проценко Я.М. Розробка імітаційної статистичної моделі процесу технічного обслуговування.....	22
Вижва С.А., Пампуха І.В., Савран В.О., Онищук В.І. Організація та створення оперативних груп моніторингу радіаційної обстановки територій і об'єктів.....	23
Вижва С.А., Пампуха І.В., Савран В.О., Онищук В.І. Формування сучасних вимог до радіометричної апаратури	24
Гахович С.В., Коваль М.О., Шамрай Н.М. Модель цифрового типового елемента заміни з використанням декількох джерел діагностичної інформації	25
Гунявий Д.А., Орленко В.С., Чешун В.М. Організація системи інформаційної безпеки підприємства	26
Гурман І.В., Муляр І.В., Бондаренко Т.В. Аналіз прихованих загроз інформаційній безпеці у середовищі хмарних обчислень.....	28
Демидов І.М., Чешун В.М. Задачі криптографічного захисту комп'ютерної інформації у відкритих мережевих каналах.....	29
Джулій А.В., Кльоц Ю.П., Толок І.В., Ленков О.С., Пістолюк В.О. Аналіз процесу обміну інформацією в середовищі хмарних обчислень.....	30
Касянчук М.М., Джулій В.М., Дацко Б.В. Аналіз ІТ - архітектури та систем захисту інформації.....	31
Джулій В.М., Хмельницький Ю.В., Зацепіна О.О. Проблеми і задачі протидії та виявлення в соціальних мережах шкідливої інформації.....	32

Касянчук М.М., Сєлюков О.В., Джулій В.М., Пахар О.В. Класифікація загроз та вразливостей інформаційної безпеки, характерних для Інтернет-ресурсів	33
Єфіменко Н.А., Єфіменко В.С., Банзак О.В., Банзак Г.В. Дослідження особливостей контролю якості виготовлення машинобудівної продукції.....	34
Єфіменко Н.А., Єфіменко В.С., Банзак О.В., Банзак Г.В., Добровольська С.В. Система забезпечення якості продукції на машинобудівних підприємствах	37
Єфіменко Н.А., Єфіменко В.С., Банзак О.В., Банзак Г.В., Габер А.А. Організаційна підготовка контролю якості виготовлення продукції оборонно-промислового комплексу	39
Коваль О.А. Математичні методи моделювання оцінки могутності держави ..	41
Козіна Ю.Ю., Гуляєва Н.А., Жучковський В.Ю. Напрями розвитку пошукової оптимізації Веб-сайтів.....	44
Красильников С.Р., Щур Н.І., Бадрук О.О. Використання інтерактивного плакату для візуалізації навчального матеріалу.....	45
Красильников С.Р., Васільєв М.В. Використання засобів неформальної освіти при вивченні курсу інформаційні технології	46
Коцюрuba В.І., Кривцун В.І. Удосконалення математичної моделі пошуку та виявлення вибухонебезпечних предметів радіолокаційним способом.....	47
Ленков Є.С. Модель змішаного технічного обслуговування складних об'єктів радіоелектронної техніки: ТО за ресурсом і ТО за станом	48
Ленков С.В., Джулій В.М., Мірошніченко О.В. Дослідження методів побудови алгоритмічних засобів захисту інформації	49
Ленков С.В., Лоза В.М. Вибір інтегрального діагностичного параметру для сучасних систем військової радіотехніки.....	50
Ленков С.В., Попков Б.О. Системне підвищення ефективності управління складними організаційно-технічними структурами	51
Ленков Є.С. Аналіз особливостей використання інтелектуальних технологій для підвищення якості роботи мереж	52
Ленков Є.С., Литвинчук Н.Є. Розробка методу передачі даних стеганографічним каналом зв'язку з перевіркою цілісності та автентичності додаткової інформації	54
Литвинчук Н.Є., Ленков Є.С. Засіб криптографічного захисту та передачі інформації на основі числення Фібоначчі мережею Bluetooth	55
Савенко О.С., Муляр І.В., Любінецький Д.В. Система захисту корпоративної мережі організації від інсайдерських атак	56

Муляр І.В., Мірошніченко О.В., Віхтюк А.Р., Пічура В.Ю., Солодєєва Л.В. Аналіз підходів до проектування децентралізованих систем з використанням технології Блокчейн.....	57
Nanivskiy R. The influence of the suspension energy recuperation system on the tactical and technical characteristics of armored fighting vehicles	58
Ільченко В.В., Нікіфоров М.М., Лисоченко С.В., Зелінський В.А. Визначення координат джерел вібрацій на поверхні землі.....	59
Ільченко В.В., Нікіфоров М.М., Лоза В.М., Лисоченко С.В. Особливості розпізнавання рухомих об'єктів.....	61
Перепеліцин С.О. Використання пасивних сенсорів у військових радіомережевих структурах сумісних із системою геолокації GIS.....	62
Охрамович М.М., Кравченко О.І., Шевченко В.В. Енергодинамічний метод, як спосіб удосконалення процесу діагностування цифрових типових елементів заміни радіоелектронної техніки.....	64
Бабій О.М., Пивовар О.С. Радіотехнічні методики підвищення якості вторинної обробки сигналів кровообігу людини	65
Poltorak M., Chernykh Y. Use of simulators for the training of military personnel	66
Романюк Т.О. Технічні рішення для побудови тестів цифрових програмно-керованих пристроїв радіоелектронної техніки	68
Сальнікова О.Ф., Ленков С.В., Сєлюков О.В. Прогнозування необхідного попиту в умовах централізованої системи постачання озброєння, військової техніки та запасних частин	69
Солтис В.М., Чешун В.М., Попков Б.О., Халіманенко С.М. Моделі на основі нечіткої логіки і теорії опитувальників в технічній діагностиці цифрових пристроїв.....	70
Сторубльов О.І., Бурдюг О.В. Особливості системи розробки озброєння та військової техніки ОПК країн-членів НАТО	72
Хмельницький Ю.В., Лоза В.М., Мартинець А.Д. Побудова інформаційної системи та захист її ресурсів	73
Пампуха І.В., Ярмолай І.О. Структурний аналіз та ідентифікація динамічних параметрів структури систем сейсмоакустичного моніторингу.....	74
Толюпа С.В., Шевченко А.М., Ярмолай І.О. Оптимальні оцінки параметрів моделі сейсмічного моніторингу.....	75
Шевченко А.М. Математична модель старіння природних та техногенних об'єктів у автоматизованих системах сейсмоакустичного моніторингу.....	78

СЕКЦІЯ 2 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	81
Глущенко О.Ю. Необхідність застосування САТ-систем у ЗСУ.....	81
Зарицька А.І. Військова термінологія як основа професійної мовної культури військовослужбовця Збройних Сил України	82
Златніков В.Г., Соколіна О.В. Читання як об'єкт тестового контролю.....	83
Карпенко В.Ю. Особливий статус англійської мови в Україні: вимога сьогодення чи реальність	84
Білан М.Б., Мірошніченко К.О. Система лінгвістичного забезпечення військ під час відбиття агресії росії.....	86
Гребенюк Л.В., Мірошніченко К.О. Сучасний британський військовий сленг через призму лексикографічного підходу	87
Костик О.І., Кельман А.В. Зовнішній контекст як спосіб осягнення світу	88
Поліщук О.С. Військова лексика як різновид спеціальної лексики в англійських та українських ЗМІ	90
Рахміль С.В. Явище помилок та причини появи таких аномативів у перекладі англомовних військово-технічних текстів	95
Самелюк А. Актуальні питання лінгвістичного забезпечення військ в умовах воєнного стану в Україні.....	96
Хмель О.В. Види моніторингу курсантів та їх використання в аудиторії.....	99
Косяк В.П. Актуальність перекладу англомовних багатокomпонентних термінів військово-технічних текстів українською мовою (досвід перекладу в умовах воєнного стану)	101
Кузнєцова О.О. Формування професійно-орієнтованої іншомовної компетенції у читанні.....	102
Лісовський В.М. Лексичний та граматичний аналіз англомовних військово-довідкових та військових науково-технічних текстів.....	104
Людвік В.В. Types of translation competences.....	106
Мазурок В.Р. Lexical-grammatical peculiarities of translation of english-language military-political texts.....	107
Марченко Н.В. Використання ІТ-лексики в сучасному медіапросторі.....	109
Нагнибіда В.В. Синтаксична компресія у текстах механічної інженерії та способи її відтворення українською мовою.....	110
Невмержицький І.В. Часткове емпіричне переосмислення досвіду повномасштабної війни в контексті діяльності військового перекладача.....	112

Нікіфорова О.М. Особливості відтворення багатозначних термінів у воєнно-політичних текстах	114
Паніна О.О. Типи граматичних форм слова	115
Плиська Н.В. Лінгводидактичне тестування як метод контролю формування іншомовної комунікативної компетенції	116
Таратута О.І. Мовна підготовка військовослужбовців підрозділів Сил Спеціальних Операцій	117
Федоренко Л.О. Формування граматичних навичок та вмінь при функціональному підході до вивчення граматики	120
Федоренко Л.О. Формування професійно-орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні	121
Шпартак А. Впровадження ESP підходу до формування іншомовної професійно-орієнтованої компетентності у військовослужбовців ЗСУ	122
Юндіна О.В. Практика перекладу у воєнний час як чинник розвитку військової термінології	123
Юр'єв О.О. Characteristics of the concept of preliminary translation analysis	124
СЕКЦІЯ 3 АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГУМАНІТАРНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	126
Атрохов А.В. Системна модель організації підвищення кваліфікації наукових працівників освітніх та наукових установ системи Міністерства оборони України	126
Балачій Л.О. Психологічна корекція агресивності учасників бойових дій	127
Безбах В.Г., Богачук О.Є. Типи колабораціонізму	128
Безбах В.Г., Мухін С.А. Історіографія військового колабораціонізму	129
Безбах В.Г., Савран В.О. Феномен колаборації у широкомасштабній війні росії проти України	132
Безносок О.О. Психологічні особливості спортивних суддів	135
Бондаренко О.В. Основні правила для керівника тактико-стройових занять .	136
Бура Ю.С. Агресивність та актуальний рівень стресу	138
Бурдюг О.В. Наукова школа – феномен науки	139
Вановська І.М. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх офіцерів як важлива складова сучасної української військової освіти	140
Вановська І.М. Система позавійськової підготовки у Великобританії	142
Волошина Н.М. Актуальні аспекти навчального процесу в умовах пандемії .	143

Гаврюшенко В.В. Правило «6 П»першої психологічної допомоги.....	144
Гупало А.Ю. Трансфер набутих компетентностей науковими працівниками освітніх та наукових установ системи Міністерства оборони України	145
Дем'янюк О.С. Суспільно-історичні вектори формування компетенцій майбутнього фахівця	146
Кочергіна Т.І. Психологічні аспекти підготовки спортсмена.....	148
Зайцев Д.В. Цифрові технології в освіті.....	148
Зарічанський О.А. Деякі аспекти психологічного змісту окремих маркерів корупційної поведінки.....	150
Клочков В.В. Психологічна стійкість особистості: поняття та сутність	157
Ковальчук А.С. Використання телеграм-ботів для навчання в закладах загальної середньої освіти.....	160
Кожедуб О.В. Особливості адаптації курсантів до умов вищого військового навчального закладу	161
Кравченко К.О., Беспалько А.О. Прийняття відповідальності при переживанні втрати (горя) – детермінанта виникнення соматовегетативних порушень та психогенних розладів.....	162
Кубявка М.Б., Дзюба Т.М. Технологія проведення військово-соціологічного моніторингу в контексті стратегічних комунікацій МОУ та ЗСУ	163
Вістизенко М.В., Наседкін Д.Б., Куценко Т.В. Виявлення емоційно-значущої інформації методиками психофізіологічного тестування	165
Кучерявий А.О. Психологічна підготовка військового лідера	166
Левенець А.Є. Особистісні цінності як ресурс подолання та посттравматичного зростання.....	167
Лелюк М.Г. Психологічна готовність до бойової діяльності	169
Мамуров Б.Б. Тактична підготовка та особливості установок у спорті.....	171
Мась Н.М. Методи викладання військової психології	173
Миколайчук О.М. Психологічні аспекти професійної ефективності військовослужбовців	174
Пампуха І.В., Ніколайчук Г.Г., Філімонова Н.Б. Загальні підходи щодо створення профілю військових спеціальностей для забезпечення службової (трудової) діяльності у воєнній сфері	175
Пампуха І.В., Ніколайчук Г.Г., Філімонова Н.Б. Нейропсихофізіологічне обстеження як додатковий інструмент підвищення надійності та ефективності професійного відбору	177

Петько Л.В. Дослідження щодо трактувань поняття «іншомовна професійна компетентність» студентів в умовах сьогодення	178
Поляков Р.В. Посттравматичний стресовий розлад: поняття та особливості прояву.....	180
Приходько Ю.І., Скворок І.М. Моніторинг якості військової освіти.....	181
Рижиков В.С. Суть та функції рольових ігор у освітньому процесі військових навчальних закладів.....	184
Савран В.О., Рижиков В.С. Характеристика та специфічні ознаки професії військовослужбовця, як професії екстремального характеру	185
Савран В.О. Значення професійних якостей в цільовій моделі навчально-виховного процесу підготовки військовослужбовців	186
Савченко А.О. Культурологічна складова управлінської компетентності майбутнього офіцера	187
Саленко В.І. Обмеження соціальних прав та обов'язків військовослужбовців та членів їх сімей: постановка проблеми	189
Снапкова Н.П. Шляхи підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України до цивільно-військової взаємодії	191
Соколіна О.В. Специфіка роботи метафоричних асоціативних карт	192
Стасюк В.В., Дикун В.Г. Особливості спеціальної психологічної підготовки особового складу десантно-штурмових військ.....	193
Сторожук Н.А. Бойова психічна травма: поняття та особливості прояву	195
Сторубльов О.І., Бурдюг О.В. Особливості формування комунікативно-професійної компетентності науково-педагогічних працівників ВВНЗ (ВНП ЗВО).....	197
Тітомир Ю.К. Наукові дослідження – основний феномен для розвитку наукових шкіл у вищих навчальних закладах	198
Тодавчич Н.В., Остапчук С.В. Види, форми та функції інтеграції в закладах загальної середньої освіти.....	199
Толіпов У.К. Технічна підготовка та особливості пам'яті у спорті.....	201
Трубчанінов М.А. Використання інтерактивних технологій у процесі навчання майбутніх офіцерів ЗСУ	202
Філіпов В.К. Філософська методологія сучасної освіти	203
Хан Є.В. Роль та значення вивчення воєнної історії у формуванні сучасного українського офіцера в умовах протидії російській воєнній агресії	205
Черних Ю.О. Основні вимоги до підготовки офіцерських кадрів у вищому військовому навчальному закладі	206

Шевченко К.Р. До питання системи саморегуляції особистості	208
Шестопалова М.Ю. Особливості формування стресостійкості в умовах війни	209
Юрков А.В. Характеристика рольових ігор як дидактичного наповнення освітнього процесу ВВНЗ та ВНП (ЗВО).....	210
Панченко В.Ф., Барашевський С.В. Проблемні питання вдосконалення змісту фізичної підготовки військовослужбовців Збройних Сил України до сучасних умов ведення бойових дій.....	211
Беліченко Л.О. Імідж, як визначальна складова успішності військовослужбовця.....	213
Ленков О.С., Шуфрич О.Н. Інтелектуальна складна система підтримки прийняття рішень.....	214
СЕКЦІЯ 4 ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА БОРОТЬБА У ВОЄННІЙ СФЕРІ	215
Скрябін О.Л., Халіманенко К.В. Присвоєння почесних найменувань військовим частинам Збройних Сил України в умовах відбиття російської агресії	215
Халіманенко К.В. Етнічний чинник в армії країни-агресора як форма етноциду «малих народів» російської федерації.....	216
Холох О.І. Історично-сміслова війна як складова інформаційного протистояння росії проти України.....	217
Шваб В.К., Браун В.О. Використання термінальних систем в освітньому процесі вищих військових навчальних закладів України.....	218
Бабіч О.М. Щодо дискурсу зарубіжних інформаційних видань в інформаційному супроводженні про події війни рф в Україні.....	220
Журін С.О., Степанишин Р.Д. Російська приватна військова компанія «Вагнер» як елемент проксі війни в Україні.....	221
Коновалова О.В., Гур'янов М.Є. Психологічний вплив змін під час війни... ..	222
Коновалова О.В., Скубійда А.А. Пропаганда: її вплив на формування громадської думки	224
Мостова А.-О.Є., Степанишин Р.Д. Особливості інформаційно-пропагандистської діяльності терористичної організації ІДІЛ в мережі інтернет	225
Степанишин Р.Д. Вплив соціальних мереж на оцінку воєнно-політичної обстановки та формування громадської думки в умовах воєнного стану	226

Храбан І.А. Сепаратизм в Шотландії як виклик єдності «постбрехітської» Великобританії	227
Шуфрич О.Н. Засоби масової комунікації як елемент інформаційно-психологічного протиборства між Україною та рф у геополітичному вимірі...228	
СЕКЦІЯ 5 СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ	229
Гуцуляк Д.М. «Медіатероризм» як елемент цинічної зовнішньої російської пропаганди.....	229
Дячук В. Масштаб і вплив російської дезінформації під час повномасштабного вторгнення	231
Жиров Г.Б., Азарний Д.І. Розпізнавання облич для системи розумного будинку	233
Клубань О. Сутність основних наративів російської пропаганди, які активно використовуються з початком агресії проти України та з'являються в динаміках інформаційних полів в залежності від зміни ситуації на фронтах та світових геополітичних процесах	234
Колодка Ю.О. Сучасні військові технології на полі бою	239
Кондакова В. Спекуляції фактами як засіб впливу в гібридній війні проти України.....	240
Король В.Г. Твіт-опитування І. Маска як пошук формату публічної капітуляції України і світу перед путінською рф.....	243
Любовець Г.В. Ядерний шантаж рф: остання червона лінія.....	244
Москалець Д. Значення воєнно-іміджевої політики у формуванні образу збройних сил.....	246
Праута М.В. 10-річчя Youtube-каналу «Військове телебачення України»: проблемно-тематичні і хронологічні характеристики відео з ТОП-50	247
Прус А. Специфіка подачі матеріалів в засобах масової інформації про бойові дії російсько-української війни	249
Самойленко К. Можливості емоційного інтелекту у військовій підготовці ...	251
Серенович М. Інформаційні технології як вплив на масові аудиторії	254
Скрябін О.Л. Використання росією історичних знань для формування образу ворога до інших народів.....	256
Резнік С.Л. Сугестивний вплив в ідеологічній боротьбі рф проти України ...	257
Бондарчук Д. Вплив інформаційно-психологічних операцій під час російсько-української війни	259

Позняков О.П. Мультимедійні мережеві жанри в роботі військових журналістів під час російсько-української війни.....	261
Позняков О.П., Гудзь А.В. Специфіка роботи військового журналіста в умовах бойових дій: практичні рекомендації	264
Гридчина В.В. Найефективніші канали подачі інформації для військовослужбовців (за результатами опитування)	265
Ленков О.С. Особливості формування громадської думки в територіальних громадах. засоби масової інформації.....	267
СЕКЦІЯ 6 ФІНАНСИ	268
Городянська Л.В. Особливості систем грошового забезпечення військовослужбовців України та країн-членів НАТО	268
Горячева К.С. Боротьба з корупцією в країнах зі збройними конфліктами... ..	270
Озекін А.В. Економічна компетентність студентів як фактор адаптації до кризових явищ.....	271
Пахольчук В.В. Цифровізація адміністративних послуг, що пов'язані із функціонуванням системи грошового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України	272
Петько С.М. Досвід «економічного дива» республіки Корея для післявоєнного відновлення України.....	274
Данюк Д., Данюк К. Аналіз актуальних питань автоматизації систем бухгалтерського обліку в умовах оптимізації фінансово-господарських процесів військових частин Збройних Сил України.....	275
Смаль Т. Актуальні питання удосконалення обліку та аудиту дебіторської заборгованості	277
Федотова Я. Повоєнний бюджет України post-war budget of Ukraine	279
Андрієнко О.О. Соціально-економічні аспекти розвитку держави в інтересах національної безпеки	281
Андрущенко С. Порівняння системи виплат грошового забезпечення у Збройних Силах України та Державної прикордонної служби	284
Артюшенко О.О. Стан впровадження нецінових критеріїв оцінки пропозицій замовників в системі публічних закупівель України	285
Артюшенко О.О., Ніколайчук Ю. Мінімальна заробітна плата як державна соціальна гарантія	287

Данюк Д. Актуальні питання вдосконалення гарантованих виплат військовослужбовцям Збройних Сил України із застосуванням досвіду зарубіжних країн.....	289
Кравець І.В. Впровадження інформаційної системи логістики в Збройних Силах України з урахуванням досвіду країн-членів НАТО.....	294
Мозок В. Роль грошового забезпечення військовослужбовців у стимулюванні до військової служби в умовах повномасштабного вторгнення.....	295
Остапенко О.П., Добровінська Д. Актуальні питання впровадження інформаційних технологій в процес податкового адміністрування.....	297
Аврамчук Л. Розвиток економіки, підприємства, торгівлі та біржової діяльності: виклики та перспективи.....	299
Сизов А.І., Кузьмич О.І., Біленко К. Актуальні питання тарифної системи оплати праці в Україні.....	302
Чистик О.М., Різніченко А. Застосування технології Блокчейн (Blockchain) в процесі цифровізації бухгалтерського обліку.....	305
Шрамко О.В., Мацюра О. Організація внутрішнього контролю у Збройних Силах України.....	308
СЕКЦІЯ 7 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА	312
Гущин О.О. Найманці та нацисти чи комбатанти? Правовий статус іноземців у Збройних Силах України та військових полку "АЗОВ"	312
Євсєєв І.Г. Розвиток законодавства України щодо основ національного спротиву у 2021–2022 рр.: історико-правовий аспект	313
Кудря О.Г. Аналіз нормативно-правового забезпечення інформаційно-комунікаційної сфери в Україні	314
Звоненко О.О., Звоненко Я.О. Норми, правила та стандарти убезпечення дорожнього руху під час воєнного стану	315
Капінус О.Ю. Реорганізація ГУМР МОУ як підстава перерозподілу повноважень щодо відчуження військового майна.....	316
Бабич Ю.В. Забезпечення житлом військовослужбовців та членів їх сімей із залученням недержавних коштів та його будівництво на землях оборони.....	317
Медвідь Л.П. Представництво уповноваженого, як складова парламентського контролю за додержанням прав та свобод військовослужбовців: окремі аспекти	318
Роллер В.М. Зміни у правовому регулюванні здійснення кіберзахисту.....	319

Пашинський В. Теоретичні питання адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у сфері оборони України.....	320
Стецюк С.П. Аналіз організаційно-правових засад у сфері управління вищими військовими навчальними закладами та військовими навчальними підрозділами закладів вищої освіти.....	322
Севост'яненко Д.О. Історія створення міжвідомчої комісії з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю.....	324
Цьоменко А. Захист персональних даних військовослужбовців в умовах війни	324
Черних Ю.О. Пропозиції щодо нової редакції частини четвертої статті 21 закону України «Про освіту».....	326
Опанасенко О.О., Пасіка Р.С. Правове регулювання використання коштів спеціального фонду у Збройних Силах України	329
Комар А.Ю. Правове регулювання захисних, охоронних та інших зон з особливими умовами користування навколо військових об'єктів	331
Пасіка С.П., Скиба О.О. Особливості правового регулювання трудових відносин під час воєнного стану.....	333
Бериславська О.М. Управління персоналом в умовах воєнного стану.....	334
Хом'яков Д.О., Волков А.Г., Горбачук О.П. Деякі питання правового регулювання направлення військовослужбовців на лікування у військово-медичні заклади охорони здоров'я.....	336
Fedoryshyna Kateryna Democratic values as the key for the Ukrainian post-war future	338
СЕКЦІЯ 8 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГЕОПРОСТОРОВОЇ ПІДТРИМКИ ВІЙСЬК	340
Баранюк В.В. Використання графічних редакторів при редагуванні топографічних карт в Збройних Силах України.....	340
Бурлаченко Є.В. Використання БПЛА для польового оновлення крупномасштабних планів місцевості	340
Виноград В.О. Методика створення топографічних карт в системі координат WGS-84	341
Дикий А.М. Упорядкування спеціальних карт для вирішення задач геопросторової підтримки військ.....	343
Кольцов Р.Ю. Використання супутникових систем (GPS) на сучасному етапі розвитку геодезії	344

Левінська Н.В. Історія розвитку системи умовних знаків топографічних карт	345
Малиновська О.О. Фотодокументи, як завдання топогеодезичного забезпечення	346
Менсітова В.О. Тривимірне картографування в Україні	347
Мільта Є.Ю. Створення спеціальних карт засобами сучасних геоінформаційних систем	348
Писаренко І.А. Створення планів і карт засобами ГІС	349
Писаренко Р.В., Савчинська Н.Ю. Методика створення цифрових топографічних карт	350
Поляков А.І Особливості використання дистанційного зондування землі при оновленні топографічних карт	351
Постольник М.М. Перспективи створення та використання тривимірних моделей на геопорталі	352
Сівков С.В. Проблеми застосування навігаційно-супутникового способу при топогеодезичній підготовці позиційних районів і прив'язці вогневих (стартових) позицій	353
Фешук М.М. Переваги та недоліки цифрових друкарських технологій	356
Циба М.М. Основи розвитку системи навігаційного забезпечення Збройних Сил України	358
Черкаський В.Ю. Створення цифрових моделей місцевості	359
Чухлеб О.В. Топогеодезичне забезпечення збройних сил США	360
Щукін А.П. Особливості кадастрової реєстрації земель в Україні	361
Жирова Ю.Г. Фізико-географічне районування України. Область Волинського Полісся	362
Литвиненко Н.І., Коренець О.В. Актуальність використання польового геоінформаційного планшету для забезпечення геопросторової підтримки військ (сил)	365
Лукіяничук А.А. Публічність геопросторових даних в умовах війни	366
Уліганець С.І. , Мельник Л.В., Батиченко С.П. Особливості розвитку військового туризму в Україні	368
Швайко В.Г. Використання методів дистанційного зондування землі та геоінформаційного аналізу для визначення аварійних затоплень в басейнах річок	370

**СЕКЦІЯ 9 НАУКОВІ ПРОБЛЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ПОЛІТОЛОГІЇ ТА
МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ 371**

Давидченко Л.В. Професійна військова освіта як надійне підґрунтя для набуття взаємосумісності зі структурами альянсу 371

Давидченко Л.В. Сфера військової стратегії як складова частини військового мистецтва.....372

Смолянук В.Ф. Тематична матриця формування політичної обізнаності військовослужбовця Збройних Сил України 374

Волкович О.Ю. Певні проблеми становлення громадянського суспільства у воєнний час.....376

Сухонос С.В., Волкович О.Ю. Політична система України в умовах війни: проблеми, перспективи розвитку.....377

СЕКЦІЯ 1

ТЕХНІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОЗБРОЄННЯ І ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПОДВІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

к.т.н., доц. Капустян М.В. (ХмНУ)

к.т.н., доц. Муляр І.В. (ХмНУ)

к.т.н., доц. Пампуха І.В. (ВІКНУ)

Анікін В.А. (ХмНУ)

ЗАСОБИ НЕЛІНІЙНОЇ МОДИФІКАЦІЇ СИМЕТРИЧНИХ КРИПТОСИСТЕМ

Криптографічний захист інформації є одним із ключових засобів забезпечення чутливої інформації у сучасному цифровому світі, він дає можливість існувати великій кількості технологій, що вже стали невід'ємною частиною людського життя у найрізноманітніших сферах.

Криптографічний захист постійно перебуває у динамічному русі, розвивається та, подібно до протистояння щита та меча, завжди повинен підлаштовуватися до найновіших методів криптографічного аналізу, на вістрі якого знаходяться найновіші теоретичні та програмно-апаратні засоби атаки. Зокрема, на підтвердження цього виступає невирішене питання постквантової криптографії.

Запропоновані засоби нелінійної модифікації симетричних криптосистем дозволяють підвищити стійкість модифікованого алгоритму шифрування, не змінюючи принципів засади його функціонування та, як наслідок, надаючи криптосистемі значний приріст криптографічної стійкості, в першу чергу перед атаками грубої сили, а також і перед статистичними атаками, що ґрунтуються на дослідженні великої кількості шифротексту.

Модифікація алгоритму здійснюється за наступною послідовністю:

– дослідження симетричної криптосистеми, представлення алгоритмів шифрування та дешифрування у вигляді послідовності лінійних криптографічних примітивів;

– перевірка лінійних криптографічних примітивів алгоритму шифрування на можливість заміни їх нелінійним аналогами, що містять на вході додатковий параметр – модифікатор;

– заміна найбільш оптимальних лінійних криптографічних примітивів нелійними аналогами, вибір способу генерації модифікатора: на основі

криптостійких псевдовипадкових послідовностей, в режимі зчеплення блоків, або ж на основі додаткових параметрів криптографічного ключа;

– аналіз модифікованого алгоритму на криптостійкість перед відомими типами атак.

Описані засоби нелінійної модифікації були застосовані до криптосистеми DES та показали позитивні результати щодо підвищення криптографічної стійкості.

Подібна схема модифікації криптосистеми може бути використана для функціонального збільшення розміру криптографічного ключа та, як наслідок, підвищення криптостійкості, згідно принципу Джона Неша.

Наявність модифікатора дає можливість «керувати» шифротекстом, що в ряді випадків відкриває стеганографічний потенціал подібної нелінійної модифікації.

Banzak H.V., Ph.D., assoc. (SUIC)

Banzak O.V., Doctor of technical sciences, prof. (SUIC)

Efimenko N.A., Doctor of economic sciences, prof. (SSTU)

Zherebtsova L.N., Senior lecturer (SUIC)

Efimenko V.S. (SSTU)

COMPLEX RELIABILITY MODEL RESTORABLE TECHNICAL FACILITY

Complex technical objects in modern society are extremely important. First of all, we are talking about various radio-electronic complexes for military and special purposes, radar stations, automated control systems (air traffic, energy facilities, etc.). The level of reliability such facilities depends on the defense capability of the state, economic security, the lives of hundreds and thousands of people.

Such objects belong to the class of recoverable objects long-term multiple use. They tend to be expensive and require significant maintenance costs. To ensure the required level of reliability during their operation, maintenance is usually carried out, the essence of which is the timely preventive replacement of elements that are in a pre-failure state. The problem is that when developing such facilities, all issues related to maintainability and maintenance should be addressed already at the early stages of designing the facility. A characteristic feature of complex technical objects for special purposes is the presence in their composition of a large number of various types of components.

The reliability model (MB) makes it possible to obtain estimates of the reliability indicators (RI) of individual structural elements and the object as a

whole based on information about the RI of the elements of the lower structural level. The MB represents the hierarchical constructive structure of the object. Structural elements of a certain u -th structural level are a sequential (in terms of reliability) connection of the elements $(u + 1)$ -th level included in it. Separate structural elements can be a redundant group (parallel connection) of the same type of elements. Thus, with the help of MB, the representation of a hierarchical structural structure is combined with an arbitrary series-parallel reliability structure of an object, which is an acceptable representation for most technical objects encountered in practice.

The DN -distribution is used as a failure model for all elements and the object as a whole. The DN -distribution is considered to be an adequate model of gradual failures both for electronic products and for various mechanical units and elements. An important advantage of DN -distribution is also that its form is preserved during transformations of the reliability structure of the system. It is this feature of DN -distribution that made it possible to apply it to a system that has a hierarchical structure.

The software implementation of the MB was developed in the Delphi programming system. The hierarchical constructive structure of an object is programmatically represented using list data structures (TList lists are used). List elements are objects (instances of Delphi classes) representing individual structural elements of a technical object.

Banzak O.V., Doctor of technical sciences, prof. (SUIC)

Banzak H.V., Ph.D., assoc. (SUIC)

Efimenko N.A., Doctor of economic sciences, prof. (SSTU)

Zherebtsova L.N., Senior lecturer (SUIC)

Efimenko V.S. (SSTU)

DEVELOPMENT OF PASSIVE TOMOGRAPHY METHODS FOR MONITORING REACTOR FUEL ASSEMBLIES

The key problem of nuclear energy - radiation safety - is solved by ensuring the reliability of the protective barriers of the main objects of the technological process of the operation of nuclear power plants: fuel rods, fuel assemblies (FA), coolant transfer circuits, etc.

The radiation sensors of a new generation and measuring systems based on them, created in this work, open up previously unknown opportunities in solving problems of nuclear fuel analysis, increasing the accuracy and efficiency of

monitoring technological parameters and the state of protective barriers in nuclear power plants, and creating tools for IAEA inspections.

For the first time, the use of algebraic reconstructive passive tomography (ART) methods for reconstructing an image of the internal structure of fuel assemblies has been proposed. For this purpose, a new algorithm for passive tomography of nuclear fuel has been developed on the example of VVER-1000, which uses the method of angular projections of the intrinsic radiation of fuel assemblies. Computer experiments tomography of this object showed that the optimal measurements are the radiation intensity at 360 points of the detector location relative to the fuel assembly axis for two or more gamma-radiation energies of ^{134}Cs reference isotope. In this case, the proposed ART method makes it possible to identify defective fuel elements with a leakage rate of more than 30% on the reconstructed tomograms, as well as the absence of fuel elements in the fuel assembly.

For the first time, software and hardware complexes for radiation-technological monitoring (PTK RTK) of the state of protective barriers have been developed. They are based on real-time measurement of intrinsic gamma radiation spectra of NPP process media.

One of the complexes is designed to control steam generator leaks by ^{16}N activity for each coolant loop. The complex includes several CdZnTe detectors, which made it possible to increase the reliability of the entire system and its sensitivity. The concept of building the complex and the composition of technical means are proposed.

A distinctive feature of the complex is the purge of fuel assemblies with a water-air flow, which has advantages over the currently used air purge. In this case, it is possible to simultaneously monitor the activity of water and gas samples, identify fuel elements with defects such as "fuel-coolant contact" and "gas leakage" due to gamma spectrometry using CdZnTe detectors.

Banzak O.V., Doctor of technical sciences, prof. (SUITC)

Banzak H.V., Ph.D., assoc. (SUITC)

Efimenko N.A., Doctor of economic sciences, prof. (SSTU)

Zherebtsova L.N., Senior lecturer (SUITC)

Efimenko V.S. (SSTU)

DEVELOPMENT OF A SYSTEM FOR MEASURING THE OWN GAMMA RADIATION OF SPENT NUCLEAR FUEL AT HIGH LOADS

In this work, the measurement of intrinsic gamma radiation spectra of a spent fuel assembly (SFA) was chosen as the main principle for constructing a spent nuclear fuel (SNF) monitoring system in this work to increase the efficiency. At the same

time, it is optimal, from the point of view of minimizing the time spent, to carry out such a measurement directly in the process of SNF refueling: during vertical movement from the spent fuel pool rack.

This choice is due to the significantly greater information content of measurements of the intrinsic gamma radiation of SFA. Such measurements make it possible to determine the burnup, soak time, and initial enrichment of controlled SFA without the use of additional information. In contrast, the data obtained using the existing methodology - measurement of the total neutron count rate - allow one to estimate the SNF burnup using additional information about the exposure time and initial enrichment. However, since the refueling time is regulated quite strictly, the operations for controlling NF burnup depth, holding time, and initial enrichment must be coordinated in time with the refueling process schedule. Therefore, the main criterion in determining the structure of the burnup depth control system should be its real-time performance.

A new generation system has been developed for measuring the intrinsic gamma radiation of spent nuclear fuel at high loads, which provides, directly in the process of fuel refueling, amplitude analysis of counting pulses, spectrum processing, calculation of burnup characteristics, and entering the results into a database in real time.

The block diagram of the system for performing the above operations contains a detection unit, a multichannel amplitude pulse analyzer, and a control computer. The design of the detection unit, fixed on the working bar of the refueling machine, makes it possible to place it at a distance of 22.5 sm from the axis of the controlled SFA.

In this work, the problem of the optimal number and location of detectors relative to fuel assemblies is solved. It is proved that six detectors located opposite the middle of the FA face make it possible to cover the entire cross-sectional area of the FA with the control zone.

For the detectors of this system, CdZnTe-sensors with a hemispherical crystal geometry were chosen, which ensure the collection of a charge of the same sign, operating without cooling.

In order to increase the resolution of detectors with CdZnTe-sensors, the digital spectrometer proposed in this work is included in the system.

*Бондаренко Т.В. (ВІТІ)
к.т.н. Проценко Я.М. (ВІКНУ)*

РОЗРОБКА ІМІТАЦІЙНОЇ СТАТИСТИЧНОЇ МОДЕЛІ ПРОЦЕСУ ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Розроблено імітаційну статистичну модель (ІСМ), призначену для прогнозування показників надійності та вартості експлуатації складного технічного об'єкта, що залежать від параметрів обраної стратегії технічного обслуговування (ТО). В ІСМ реалізовано алгоритми імітації процесів ТО для трьох варіантів стратегій ТО:

- Технічне обслуговування за станом (ТОС) з постійною періодичністю контролю;
- ТГС з адаптивно змінюється періодичністю контролю;
- Регламентованого ТО.

Режим моделювання регламентованого ТО введено з метою забезпечення повноти аналізу можливих стратегій ТО проектного об'єкта та прогнозування можливого виграшу в надійності та вартості експлуатації об'єкта за рахунок застосування стратегій ТГС.

Розроблювана ІСМ призначена для отримання оцінок показників надійності та вартості експлуатації об'єкта з урахуванням його складу, структури та надійних характеристик та з урахуванням проведення ТО. У моделі має відтворюватися (імітуватися) процес технічної експлуатації, який формально описується графом станів та переходів. Переходи між станами відповідають подіям, що імітуються в моделі. Контроль працездатності об'єкта здійснюється безперервно.

ІСМ розроблена на основі методу імітаційного статистичного моделювання, що використовує поняття "календаря подій". Суть поняття календаря подій та механізму його застосування полягає в наступному. У оперативній пам'яті (ОП) ПК створюється масив (що представляє собою календар подій), у якому записуються значення запланованих моментів часу всіх подій, що моделюються.

У процесі моделювання періодично здійснюється "перегляд" всіх елементів масиву, та визначення найменшого із запланованих моментів часу.

Знайдене мінімальне значення приймається як поточний модельний час, а відповідна йому подія – як поточна подія. Потім проводиться "обробка" поточної події, яка полягає в імітації дій, що становлять суть цієї події.

Після кожної обробки чергової події відбувається просування модельного часу. Цей процес триває до того часу, поки значення модельного часу досягне заданого значення тривалості експлуатації об'єкта.

д.геол.н., проф. Вишва С.А. (ННІ Інститут геології)»

к.т.н., доц. Пампуха І.В. (ВІКНУ)

к.т.н. Савран В.О. (ВІКНУ)

к.геол.н., доц. Онищук В.І. (ННІ Інститут геології)»

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА СТВОРЕННЯ ОПЕРАТИВНИХ ГРУП МОНІТОРИНГУ РАДІАЦІЙНОЇ ОБСТАНОВКИ ТЕРИТОРІЙ І ОБ'ЄКТІВ

З початку злочинної війни росії проти України одну із найбільших небезпек становить радіоактивне забруднення території і об'єктів техногенними та радіонуклідами після аварій і катастроф на об'єктах ядерного циклу та в наслідок використання ядерної зброї. Особливе занепокоєння викликають заяви, які зробив міністр оборони росії шойгу 23 вересня 2022 року з приводу використання "брудної бомби».

"Брудна бомба»означає, що агресор на основі високоактивних радіоактивних матеріалів (наприклад відходи тієї ж Чорнобильської або Запорізької АЕС), заряджає їх у будь-що, наприклад артилерійські снаряди, ракети РСЗВ і вистрелює, або диверсійно-розвідувальні групи десь роблять закладку вибухівки, яка обкладена радіоактивними матеріалами. Таким чином створюється радіоактивне забруднення території. Люди і тварини радіації не відчують, аж поки наслідки опромінення не призведуть до незворотних змін здоров'я. Оскільки російські високопосадовці часто повторюють про небезпеку використання "брудної бомби», існує висока ймовірність, що така вибухівка вже може бути десь прихованою на території нашої держави. Зафіксувати її можна тільки радіометричними приладами.

На сьогодні постає необхідність створення у Збройних силах України мобільних груп радіоактивного моніторингу екологічної обстановки, що забезпечить швидке отримання актуальної радіометричної інформації, її обробку, аналіз і зберігання. Для задач радіоактивного моніторингу екологічної обстановки і навчання студентів на базі автомобіля підвищеної прохідності, свого часу, був створений прототип подібної групи. Для цього була задіяна наявна радіометрична апаратуру Інституту, а саме: автомобільний радіометр РКГ-1 "Сталкер»; радіометри ДКС-96; ДКГ-2У. При переміщенні автомобіля виміри відбуваються в автоматичному режимі

за допомогою радіометра РКГ-1. Координати фіксуються за допомогою GPS-датчика. Отримані дані зберігаються у пам'ять приладу або ноутбука. Визначення характеру забруднення ґрунтів виконується за допомогою лабораторних гамма-спектрометричних досліджень.

Подібні лабораторії оснащені сучасним обладнанням можуть бути створені для оперативного реагування на зміни радіоактивної обстановки та інформування Командування Сухопутних військ.

Таким чином, організація та створення оперативних груп моніторингу радіаційної обстановки територій і об'єктів суттєво підвищить швидкість реагування на провокації ворога. Наразі, необхідно визначити раціональний перелік радіометричного (дозиметричного) обладнання. В подальшому такі групи можуть долучитися до Стратегії інтегрованої автоматизованої системи радіаційного моніторингу на період до 2024 року ініційованої урядом України.

д. геол.н., проф. Вижева С.А. (ННІ Інститут геології)

к.т.н., доц. Пампуха І.В. (ВІКНУ)

к.т.н. Савран В.О. (ВІКНУ)

к.геол.н., доц. Онищук В.І. (ННІ "Інститут геології")

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНИХ ВИМОГ ДО РАДІОМЕТРИЧНОЇ АПАРАТУРИ

Загроза застосування росією ядерної зброї проти України, в тому числі так званої "брудної бомби", вимагає оснащення підрозділів ЗСУ та ДСНС новітніми зразками радіометричної апаратури.

Основними сучасними вимогами до радіометричних приладів є: забезпечення точності і оперативності радіометричних вимірювань; побудова на основі сучасної елементної бази; наявність оперативної та постійної пам'яті; здатність працювати у складі геоінформаційних комплексів, що передбачають збір, збереження, передачу і обробку радіометричних даних в режимі реального часу; динамічна візуалізація результатів комплексної інтерпретації радіометричних даних у просторі й часі.

Основні вітчизняні виробники радіометричної апаратури: ТОВ «НВП «Тетра» м. Жовті Води, ТОВ «Атомкомплексприлад»(ТОВ АКП) м. Київ, науково-виробниче приватне підприємство «Спаринг-Віст Центр»(ТМ «Екотест»). Ці компанії розробили сучасні, надійні прилади, які добре зарекомендували себе як в Україні, так і за її межами. При цьому, популярний у військах дозиметр гамма-випромінення ДКГ-21М ТМ «Екотест» відповідає міжнародним стандартам, вимогам ЄС та отримав код НАТО. Дозиметр виконаний у вологозахисному корпусі із високим ступенем

захисту, може входити до автоматизованої системи індивідуального дозиметричного контролю.

Серед всього різноманіття продуктів ТОВ АКП слід відмітити, в першу чергу, високоточні польові спектрометри. Гамма-спектрометр СЕГ - 001п «АКП- С» – призначений для визначення якісного та кількісного складу гамма-випромінюючих радіонуклідів в польових і лабораторних умовах, пошуку радіоактивних джерел і аномалій, гамма-зйомки місцевості. Може використовуватися в жорстких зовнішніх умовах - при аварійних ситуаціях. Виробник розробляє обладнання за індивідуальними замовленнями.

Прилад радіометричний спектрометричний (ПРС-01) – призначений для виявлення, локалізації та ідентифікації *радіоактивних матеріалів (РМ)* по їх гамма-випромінюванню; визначення потужності еквівалентної дози гамма-випромінювання; можливого ізотопного складу РМ і виду радіонукліда; вимір спектрів гамма-випромінювання.

Таким чином, українські розробки радіометричної апаратури здатні забезпечити потреби державних органів та ЗСУ сучасними комплексами радіометричного контролю та моніторингу радіаційної обстановки територій і об'єктів з їх авторським супроводом, програмним забезпеченням та сервісним обслуговуванням. Однак, в Україні відсутня інтегрована автоматизована система моніторингу для виявлення, аналізу та прогнозування можливих наслідків радіаційних аварій, застосування зброї масового ураження, тактичних ядерних ударів, "брудних бомб". При виборі раціонального комплексу радіометричної апаратури сектору оборони варто долучитися до Стратегії інтегрованої автоматизованої системи радіаційного моніторингу, яка має бути побудована в Україні до 2024 року згідно рішення Уряду.

*к.т.н., с.н.с. Гахович С.В. (ВІКНУ)
д. філос. з інформ. техн. Коваль М.О. (ВІКНУ)
Шамрай Н.М. (ВІКНУ)*

МОДЕЛЬ ЦИФРОВОГО ТИПОВОГО ЕЛЕМЕНТУ ЗАМІНИ З ВИКОРИСТАННЯМ ДЕКІЛЬКОХ ДЖЕРЕЛ ДІАГНОСТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Процес підготовки і організації контролю технічного стану в сучасній радіоелектронній техніці (РЕТ), яка виконана на елементній базі четвертого і п'ятого поколінь, досить складний. Це обумовлено, зокрема, використанням у складі нової техніки цифрових типових елементів заміни (ТЕЗ), які містять інтегральні схеми (ІС) та мікроконтролери.

Для ухвалення рішення про технічний стан ТЕЗ, необхідно провести повне діагностування з перевіркою працездатності і визначення причин виникнення дефектів. Процес проведення діагностування цифрових ТЕЗ

складається у вимірі параметрів вихідних сигналів функціональних елементів, чи підсистем або деякого узагальнюючого сигналу в цілому. Для виміру й аналізу параметрів вихідних сигналів функціональних елементів і підсистем організують додаткові виходи, що називаються контрольними точками. Набір значень параметрів, що відображають якість інформації про технічний стан ТЕЗ, однозначно зв'язаний з кількістю контрольних точок, установлених на ньому. Якщо типовий елемент заміни має більш складну конструкцію то збільшується число параметрів контролю, по яких приймають рішення щодо технічного стану та справності пристрою.

Для скорочення числа контрольних точок при діагностуванні цифрових ТЕЗ, в якості джерела діагностичної інформації використано параметри енергодинамічного процесу, що виникають у шині живлення цифрових елементів при їх перемиканні із одного логічного стану в інший. Це дає змогу зменшити кількість контрольних точок до однієї (шини живлення), одержуючи при цьому діагностичну інформацію про технічний стан кожного логічного елемента. Процес отримання діагностичної інформації включає в себе:

- аналіз внутрішньої структури та виділення підсистем у типовому елементі заміни;

- декомпозицію типового елемента заміни та виділення груп перемінних;

- синтез структурно-функціональної моделі цифрового типового елемента заміни та моделювання процесу взаємодії математичної моделі узагальненого модуля мікроконтролера з зовнішнім середовищем.

Таким чином, запропонована математична модель цифрового типового елемента заміни з урахуванням енергодинамічного процесу відображає реальні фізичні процеси, які протікають у цифровому типовому елементі заміни об'єкту радіоелектронної техніки. Математична модель може бути використана в якості базової моделі для розгляду типових дефектів, розробки загальних правил та методики побудови тесової послідовності з метою контролю технічного стану цифрових ТЕЗ.

*Гунявий Д.А. (ХмНУ),
к.т.н. Орленко В.С. (ХмНУ)
к.т.н., доц. Чешун В.М. (ХмНУ)*

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

З розвитком комерційної та підприємницької діяльності збільшилась кількість спроб несанкціонованого доступу (НСД) до інформації з

обмеженим доступом, а проблеми її захисту значно підвищили потребу у фахівцях із захисту інформації та створенню комплексної системи захисту інформації для підприємства. Регулярна поява нових загроз вимагає постійного вдосконалення захищеності будь якої організації, адже в іншому випадку при реалізації загрози підприємству може бути завдано непоправної шкоди.

Комплексна система захисту інформації (КСЗІ) – сукупність організаційних і інженерно-технічних заходів, які спрямовані на забезпечення захисту інформації від розголошення, витоку і несанкціонованого доступу. Організаційні заходи є обов'язковою складовою побудови будь-якої КСЗІ. Інженерно-технічні заходи здійснюються в міру необхідності [1].

Метою створення КСЗІ є [2]: запобігання розголошенню, копіюванню, розкраданню, знищенню, модифікації, спотворенню інформації обмеженого доступу; захист інформації складової комерційну таємницю відповідно до законодавства.

Для найвищого рівня захисту та мінімізації ризиків виникає потреба поєднувати всі системи захисту, такі як: система контролю і управлінням доступу, відеоспостереження, підсистема захисту корпоративної мережі.

Розроблена КСЗІ поєднує засоби, орієнтовані на наступні завдання:

- контроль і управління доступом співробітників і відвідувачів на територію об'єкту;
- контроль і управління доступом співробітників і відвідувачів в окремі приміщення з мандатною політикою доступу;
- захист інформації сервера та АРМ співробітників в мережі підприємства;
- фіксація несанкціонованого доступу співробітників і(чи) порушників на територію об'єкту та до окремих приміщень.

Це включає в себе мінімальні планові заходи, завдяки яким можливе усунення більшості загроз і вразливостей за вимогами підприємства-замовника.

Список використаних джерел:

1. Securing the Perimeter: Deploying Identity and Access Management with Free Open Source Software Level / Editors : Michael Schwartz, Maciej Machulak. – Apress, 2018. – 377 p.
2. Information Security Standard: Information Technology Resource Management. Virginia Information Technologies Agency (VITA), 2016. – 183 p.
7. Cyber-Physical Security: Protecting Critical Infrastructure at the State and Local

Level / Editors : Robert M. Clark, Simon Hakim. – Cham, Switzerland : Springer, 2016. – 360 p.

к.т.н. Гурман І.В. (ХмНУ)
к.т.н., доц. Муляр І.В. (ХмНУ)
Бондаренко Т.В. (ВІТІ)

АНАЛІЗ ПРИХОВАНИХ ЗАГРОЗ ІНФОРМАЦІЙНІЙ БЕЗПЕЦІ У СЕРЕДОВИЩІ ХМАРНИХ ОБЧИСЛЕНЬ

На основі попереднього аналізу виявлено, що зниження рівня захищеності обчислювальних систем пояснюється тією обставиною, що на сучасному етапі більшого поширення набувають атаки з використанням "руткітів", реалізуючих технології DKOM і VICE, що дозволяють зловмисникам у вбудовуватися в керуючі операційні системи і безпосередньо здійснювати взаємодію з об'єктами ядра.

"Руткіти" даного класу функціонують на нижчому рівні, ніж модулі сучасних засобів захисту інформації, що вельми ускладнює виявлення шкідливого коду. Надалі будуть розглянута модель операцій і модель прихованих загроз інформаційній безпеці по відношенню до середовища хмарних обчислень, що реалізуються зловмисником за допомогою використання новітніх "руткіт"-технологій. При цьому необхідно звернути особливу увагу на рівні протоколів взаємодії різних модулів ОС, і розглянути механізми прихованого спостереження за процесами операційних систем, що реалізують принципи "невидимості" для шкідливого коду, оскільки з найбільшою вірогідністю атака на комп'ютерну систему відбувається саме на цих рівнях.

Застосування сучасних технологій адаптивних систем захисту інформації не дозволяє здійснювати "прозорий" контроль за інформаційними потоками середовища хмарних обчислень, оскільки вони функціонують на верхніх рівнях ієрархії.

Класичні методи пошуку шкідливого програмного коду не дозволяють виявляти нові зразки шкідливого ПО, що реалізовує технології DKOM і VICE, оскільки вони вбудовуються в операційну систем на "нижчому" рівні, ніж модулі адаптивних систем захисту.

Традиційні методи перехоплення системних функцій гостьових ОС не дозволяють виявляти програмні "закладки", що вшиваються в ОС на етапі завантаження.

Для боротьби з такими загрозами актуальною є розробка нових засобів захисту інформації, заснованих на методах оперативної ідентифікації

потенційних вразливостей, що виникають як на рівні процесів контролю доступу до ресурсів гостьових ОС, так і на рівні системних викликів гіпервізора, які за певних умов самі можуть ставати джерелами різних видів руйнівних впливів.

Подальшу розробку нових технологій необхідно здійснювати на рівні протоколів взаємодії ОС і драйверів пристроїв, оскільки програмні модулі на вказаних інтерфейсних рівнях володіють привілейованими повноваженнями і можуть здійснювати довільні дії в операційних системах.

Демидов І.М. (ХмНУ)

к.т.н., доц. Чешун В.М. (ХмНУ)

ЗАДАЧІ КРИПТОГРАФІЧНОГО ЗАХИСТУ КОМП'ЮТЕРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ВІДКРИТИХ МЕРЕЖЕВИХ КАНАЛАХ

У сучасних умовах інформація відіграє вирішальну роль як у процесі економічного розвитку, так і в ході конкурентної боротьби на національному та міжнародному ринках. У цих умовах стає реальністю промислове шпигунство як сфера таємної діяльності з добування, збору, аналізу, зберігання та використання конфіденційної інформації. Це зумовлено тим, що отримання скільки-небудь достовірної інформації про об'єкти зацікавленості законним шляхом стає неможливою через створення та підтримку певної системи захисту цінної інформації від несанкціонованого (протиправного) доступу [1].

Аналіз різних способів витоку інформації дозволив встановити, що її перехоплення у відкритих мережеских каналах у ряді випадків може бути одним із ефективних способів несанкціонованого доступу до конфіденційних даних. Це пояснюється тим, що в даний час обмін інформацією відкритими мережескими каналами є дуже поширеним.

Забезпечення захисту даних є одним із ключових аспектів передачі даних відкритими мережескими каналами. Захист - це велике різноманіття задач і охоплює кілька напрямків. Мета полягає в тому, щоб ніхто не міг читати або, що ще гірше, таємно змінювати дані у відкритих мережеских каналах, що забезпечується різними методами шифрування, такими як криптографія, цифрові підписи, водяні знаки, стеганографія тощо [2]. Більшість загроз безпеці навмисно створюють зловмисники, які намагаються отримати вигоду або завдати шкоди іншим. Проблеми безпеки мережі можна умовно розділити на чотири взаємопов'язані сфери: секретність; автентифікація; відсутність відмови; контроль цілісності.

Криптографія є ключовим компонентом для забезпечення захисту

передачі даних в мережах [1,2]. Вона, першочергово, використовує дані для захисту від неавторизованих користувачів. Криптографія є основою контролю цілісності інформаційних пакетів, генерації секретних паролів і ключів, безпечної передачі ключів і конфіденційної інформації. Важливість безпечного зв'язку призвела до того, що криптографічні системи стають невід'ємною складовою систем передачі даних у відкритих мережевих каналах.

Список використаних джерел:

1. Naser MA, Al-alak SMK, Hussein AM, Jawad MJ. Steganography and Cryptography Techniques Based Secure Data Transferring Through Public Network Channel. Baghdad Sci.J [Internet]. [cited 2022 Oct. 2];19(6):1362. Available from: <https://bsj.uobaghdad.edu.iq/index.php/BSJ/article/view/6142>

2. Analysis of Cryptography Encryption for Network Security / V.Esther Jyothi, Ramesh Kumar Mojjada // IOP Conf. Series: Materials Science and Engineering 981 (2020). P. 1-8. doi:10.1088/1757-899X/981/2/022028

к.т.н. Джулій А.В. (ХмНУ)

к.т.н. доц. Кльоц Ю.П. (ХмНУ)

к.пед.н., доц. Толоч І.В. (ВІКНУ)

Ленков О.С. (УМО НАПН)

Пістолук В.О. (ХмНУ)

АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ ОБМІНУ ІНФОРМАЦІЄЮ В СЕРЕДОВИЩІ ХМАРНИХ ОБЧИСЛЕНЬ

Розглянемо опис обміну інформацією та стану середовища хмарних обчислень. Обмін інформацією можна розділити на три рівні: обмін інформацією в мережі віртуальної машини, обмін інформацією в мережі управління та обмін інформацією в площині безпеки.

Середовище хмарних обчислень складається з об'єктів, що належать до трьох класів:

1 Компоненти управління;

2 Інформаційні ресурси середовища хмарних обчислень;

3 Система демаркації в середовищі хмарних обчислень.

Перший клас включає гіпервізори, які запускають віртуальні машини, сервери для зберігання даних, сервери керування, а також системи авторизації та автентифікації. Обмін інформацією між перерахованими компонентами необхідний для функціонування середовища. До другого класу належать інформаційні служби, що функціонують у середовищі віртуальної машини. Третій клас — компоненти системи розмежування доступу в хмарному середовищі, яка складається з мережевих екранів і

служби управління. Усі перераховані компоненти ідентифікуються мережевими адресами, які належать до трьох підмереж: *Nman* - мережа керуючих компонент, *Nvm* — мережа віртуальних машин середовища, *Nsec* - мережа системи розмежування доступу.

Управління мережевою взаємодією в хмарі здійснюється за допомогою мережеских екранів, одиницею управління є технологічні віртуальні зв'язки, за допомогою яких відбувається обмін інформацією між суб'єктом і об'єктом. Розглянемо ініціалізацію підключення транспортного рівня на прикладі TCP. Міжмережеским екраном перехоплюється пакет, який не належить до існуючих технологічних віртуальних з'єднань. На цьому етапі мережеский екран ідентифікує ресурс вихідного об'єкта та сам вихідний об'єкт, а також предметний ресурс. Наприклад, ресурс суб'єкта 10.0.0.100, ресурс джерела 10.0.0.200. TCP порт з яким здійснюється з'єднання, наприклад, має номер 8080, ідентифікує джерело в даному ресурсі. При подальшому обміні інформацією стає відомий порт суб'єкта, наприклад 55609, інформація про технологічне віртуальне з'єднання поміщається в таблицю віртуальних з'єднань міжмережеского екрану. Таким чином, для кожного пакета міжмережеский екран може ідентифікувати ресурси учасників взаємодії.

д.т.н., проф. Касянчук М.М. (ХмНУ)

к.т.н., доц. Джулій В.М. (ХмНУ)

Дацко Б.В. (ХмНУ)

АНАЛІЗ ІТ - АРХІТЕКТУРИ ТА СИСТЕМ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ

Зі зростанням та розвитком інформаційних технологій зростає і складність архітектури ІТ. Сучасні типові інформаційні системи є клієнт-серверні територіально-розподілені розраховані на безліч користувачів. Програмне забезпечення надає можливості функціональних модифікацій на базі відкритого програмного інтерфейсу з використанням поширених мов програмування. Для економії ресурсів та забезпечення інформаційної безпеки на автоматизованих робочих місцях користувачів зберігання даних не здійснюється. Обробка здійснюється на серверній частині. Для цього можуть використовуватись технології термінального доступу. Така технологія може бути реалізована в ІТ-інфраструктурі шляхом розгортання термінальної ферми RDS. За такої технології робочі профілі користувачів зберігаються на серверах термінальної ферми. Це полегшує організацію доступу користувачів до інформаційних ресурсів системи, а також найбільш ефективно забезпечує процеси інформаційної безпеки. Для територіально-

розподіленої ІС характерне розміщення серверних компонентів, мережевого обладнання та АРМ користувачів на всій території країни та, можливо, за її межами, такі ІТ мають складну архітектуру з погляду розташування своїх компонентів і технологій обробки інформації. Відповідно, виникають і складнощі із забезпеченням інформаційної безпеки.

Для забезпечення захисту інформації, використовується криптографічний захист між компонентами ІС. Як і в більшості територіально-розподілених систем присутні категорії користувачів, які не належать до працівників власника ІС. До таких категорій користувачів відносяться розробники програмного забезпечення та технічних засобів - особи, які забезпечують розробку, постачання та впровадження програмних, апаратно-програмних та апаратних засобів ІС. Обслуговуючий персонал - працівники експлуатаційних підрозділів, які здійснюють обслуговування та технічний супровід інженерних систем та приміщень, в яких розміщується обладнання ІТ.

На підставі вищевикладеного випливає, що територіально-розподіленої ІС мають низку аспектів ІТ-інфраструктури, які необхідно враховувати при моделюванні та при формуванні показників оцінки ефективності системи захисту інформації, ключовими з яких є: географічна розподіленість, незахищені мережі передачі даних, клієнт- серверні програми, хмарні інфраструктури. Особливу увагу необхідно приділяти категоріям порушників, якими є як зовнішні, так і внутрішні групи порушників.

Список використаних джерел:

1. Лісовська Ю. П. Інформаційна безпека України: навч. посіб. / Ю.П. Лісовська - Київ: Кондор, 2018. - 172 с.
2. Diogenes Y. Cybersecurity - Attack and Defense Strategies / Yuri Diogenes, Erdal Ozkaya. - Packt Publishing Ltd., Livery Place, 35 Livery Street, Birmingham, B3 2PB, UK, 2018. - 354 pp.

к.т.н., доц. Джулій В.М. (ХмНУ)

к.т.н., доц. Хмельницький Ю.В. (ХмНУ)

Зацепіна О.О. (ХмНУ)

ПРОБЛЕМИ І ЗАДАЧІ ПРОТИДІЇ ТА ВИЯВЛЕННЯ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ШКІДЛИВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

На сучасному етапі залишається відкритим питання, як в інформаційному полі розпізнати шкідливу інформацію, як державі протидіяти окремим соціальним викликам (дитячий та підлітковий суїцид), як захистити суспільство

від панічних настроїв у період змін і глобальних катастроф, можливим кольоровим революціям? Удосконалення систем протидії поширенню шкідливої інформації в мережах з боку держави, організацій, особистості можуть дати дійові результати. Конфлікти та процеси в інформаційному полі держави - відображення активності суб'єктів діяльності: інституційні, групові актори чи індивідуальні. Таким чином спостерігаємо зворотну тенденцію, коли процеси та конфлікти в інформаційному полі держави можуть породжувати конфлікти та події, що безпосередньо впливають на соціальну активність людей, їх життєвий шлях та захоплення, змінюють, при цьому, суспільство в цілому. Процеси, що породжують зміни стану безпеки суспільства та держави протікають у прихованій формі і результат впливу на інформаційне поле особистості, суспільства, держави виявляємо лише в момент її кульмінації.

Швидкість змін в інформаційному полі суспільства є досить великою, а уповільнена та невірна реакція з боку органів безпеки держави може призвести до катастрофи суспільства. Адаптація до змін в інформаційному полі держави, потребує на сучасному етапі значних і швидких коригувань у сфері захисту інформаційного поля держави. Необхідно бути більш здатним краще протидіяти та відновлюватися після кризи, більш обізнаними щодо характеру та потенціалу кризових ситуацій.

Аналіз результатів досліджень робіт в даній області показав, що вони здебільшого спрямовані на аналіз кількісних, якісних характеристик зв'язків пристроїв у соцмережах, систематизацію, кластеризацію отриманих даних, моніторинг інцидентів інформаційної безпеки, на забезпечення інформаційно-технічних, нормативно-правових аспектів інформаційної безпеки в просторі суспільства.

Залежно від задачі та мети протидії розробляються, змінюються моделі, методи, алгоритми, використовуються різні архітектури систем виявлення та протидії поширенню шкідливої інформації в соціальних мережах. На сучасному етапі постає питання підвищення ефективності протидії поширенню шкідливої інформації в соцмережах Інтернет.

д.т.н., проф. Касянчук М.М. (ХмНУ)

д.т.н., проф. Селюков О.В. (КНУБА)

к.т.н., доц. Джулій В.М. (ХмНУ)

Пахар О.В. (ХмНУ)

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАГРОЗ ТА ВРАЗЛИВОСТЕЙ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ, ХАРАКТЕРНИХ ДЛЯ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ

Ключовими елементами забезпечення захисту інформації є визначення, аналіз та класифікація загроз та вразливостей безпеки. На основі аналізу

проведеного дослідження ризиків та формулювання вимог до систем захисту відносять: перелік існуючих загроз та вразливостей, оцінка ймовірностей реалізації загроз, модель порушника.

Більшість існуючих моделей інформаційної безпеки ґрунтуються на забезпеченні цілісності, доступності та конфіденційності інформації. Вразливості інформаційних систем, як правило, є наслідком помилок. Помилки, що формують вразливості, поділяються на помилки адміністрування та помилки реалізації. До помилок реалізації відносять: помилки синхронізації - вид помилок, зумовлений існуванням тимчасових вікон між операціями обробки даних; помилки перевірки умов - нездатність програми обробити виняток, внаслідок некоректного визначення умови обробки даних; помилки перевірки вхідних даних - як правило, подібні помилки призводять до вразливостей переповнення буфера. До помилок адміністрування відносять: помилки конфігурування; помилки оточення. Прикладами помилок цього роду є помилки, пов'язані з некоректною обробкою змінних оточення, та помилки командного інтерпретатора.

Виявлення наведених помилок є безперервним процесом, що здійснюється на всіх етапах життєвого циклу інформаційної системи: розробки, тестування та експлуатації системи.

Як основні види загроз безпеці інформаційних систем та інформації виділяють: аварії та стихійні лиха (повені, пожежі, землетруси, урагани, і т.д.); відмови та збої в роботі обладнання та технічних складових інформаційних систем; наслідки помилок проектування та розробки складових інформаційних систем (апаратних засобів, структур даних, технології обробки інформації, програм тощо); помилки експлуатації (операторів, користувачів та іншого персоналу); цілеспрямовані дії зловмисників та порушників.

В результаті аналізу даних тематичних інтернет-ресурсів зроблено висновок про те, що опис більшості загроз та вразливостей інформаційної безпеки може бути витягнуто з повідомлень тематичних користувачів інтернет-ресурсів, наприклад, хакерських форумів. Виняток становлять рідкісні, складні в реалізації загрози та вразливості, що вимагають експертних знань чи спеціалізованого устаткування.

д.е.н., проф. Єфіменко Н.А. (СДТУ)

Єфіменко В.С. (СДТУ)

д.т.н., проф. Банзак О. В. (ДУІТЗ)

к.т.н., доц. Банзак Г.В. (ДУІТЗ)

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ВИГОТОВЛЕННЯ МАШИНОБУДІВНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Однією з найважливіших проблем сучасного етапу реформування економіки України є забезпечення стабільного економічного оновлення не тільки в сировинних галузях, але, насамперед, в провідних галузях промислового комплексу, центром тяжіння якого виступає машинобудування. Саме воно визначає техніко-технологічний рівні розвитку національного господарства, конкурентоспроможність його виробництва, а значить і місце в національному господарстві в цілому. Проте, відродження машинобудування неможливе без удосконалення контролю якості виготовлення продукції на основі розробки та провадження нових методів.

На сьогоднішній день проблема розвитку вітчизняних машинобудівних підприємств пов'язана з вирішенням складної задачі щодо удосконалення контролю якості, враховуючи використання останніх досліджень теорії управління, також застосування сучасних ідентифікаційних технологій.

На сьогоднішній день актуальним постає питання щодо впровадження в практику якісних методів управління, що обумовлено вступом України до СОТ в 2008 році та впровадженням стандарту ДСТУ EN ISO 9001:20018 «Система управління якістю. Вимоги».

У реаліях сучасного ринку споживач все більше уваги приділяє такому «неціновому чиннику», як якість, у зв'язку з чим сучасне управління якістю на машинобудівному підприємстві повинно оптимально поєднувати дії, методи і засоби, що забезпечують, з одного боку, виготовлення продукції, що задовольняє поточні запити і потреби ринку, а з іншої – розробку нової продукції, здатної задовольняти майбутні потреби ринкового середовища. Управління якістю машинобудівної продукції в умовах ринку, на думку автора, повинна орієнтуватися на характер потреб, їх структуру і динаміку, місткість і кон'юнктуру ринку, а також на стимули, обумовлені економічною і технічною конкуренцією, які є характерними для ринкових відносин.

Теорії і практиці управління якістю продукції присвячена велика кількість наукових і практичних робіт. Аналіз великої кількості публікацій і аналіз різних і теорій надають можливість визначити категорію «управління якістю продукції».

Свого часу А.Є. Когут відмічав, що управління якістю продукції – це «встановлення, забезпечення і підтримка необхідного рівня якості продукції при її розробці, виробництві і реалізації або споживанні, здійснення шляхом системного контролю і цілеспрямованого впливу на умови і чинники, що впливають на якість продукції». Система управління якістю є методами і видами діяльності оперативного характеру, використовуваним для задоволення вимог до якості і орієнтовані на усунення недоліків на всіх

стадіях життєвого циклу машинобудівної продукту. Розгортання функції якості відповідно до життєвого циклу, який сприяє конкретизації причин низького або високого рівня конкурентоспроможності машинобудівного підприємства або продукції, що випускається, а також визначенню стратегічного напрямку ефективної діяльності в умовах ринку.

З вище наведеного можна зробити висновок, що процес управління якістю на машинобудівних підприємствах має бути комплексним, охоплювати усі стадії життєвого циклу продукції, рівні управління, чинники і умови, що впливають на якість. Висока якість виготовлення машинобудівної продукції може бути досягнута, передусім, завдяки продуманій і добре організованій системі кваліметричної оцінки контролю якості – цільовій підсистемі управління машинобудівним підприємством зокрема. Проведено критичний аналіз наукових досліджень вітчизняних та закордонних фахівців, який дозволив встановити вирішення даної проблеми за рахунок глибокого теоретико-методичного аналізу й осмислення теорії управління якістю, а також проаналізовано особливості технології машинобудівних підприємств та складена коротка узагальнена характеристика, що відбиває відмінні риси кожної складової системи контролю, що сприятиме створенню комплексу умов для максимального досягнення цілей на машинобудівному підприємстві та виконання вимог споживачів.

Якість машинобудівної продукції ґрунтується на здатності задовольняти потреби споживача на основі низки відповідних факторів. Сукупність властивостей машинобудівної продукції, яка визначає пристосованість конструкції до оптимальних витрат ресурсів при виробництві та експлуатації для визначених показників якості. Технологічність конструкції виробу – сукупність властивостей конструкції виробу, які визначають його пристосованість до оптимальних витрат при виробництві, технічному обслуговуванні й ремонті в умовах заданих параметрів якості, обсягу випуску, а також умов виконання робіт зокрема.

Об'єкт, суб'єкт і механізм управління якістю на машинобудівних підприємствах не лише органічно взаємозв'язані, але і ієрархічно підпорядковані у рамках системи управління. Кваліметрична оцінка контролю якості машинобудівної продукції, при досягненні основної мети підприємства повинна, в загальному випадку, забезпечити заданий стан об'єкту управління в часі з максимальною стабільністю, а також повинна включати сукупність методів, прийомів і технічних засобів в їх взаємозв'язку і розвитку, за допомогою яких суб'єкти управління на машинобудівному

підприємстві здійснюватимуть аналіз, забезпечення, управління і підвищення якості продукції зокрема.

Запропонована підсистема контролю виготовлення машинобудівної продукції, яка включає в себе сукупність станів та процесів, які забезпечують інтеграцію усіх видів діяльності в межах методики кваліметричної оцінки якості, а також комплексно вирішують питання підвищення контролю на всіх стадіях виробничої системи машинобудівного підприємства.

д.е.н., проф. Єфіменко Н. А. (СДТУ)

Єфіменко В. С. (СДТУ)

д.т.н., проф. Банзак О. В. (ДУІТЗ)

к.т.н., доц. Банзак Г. В. (ДУІТЗ)

ст. вик. Добровольська С.В. (ДУІТЗ)

СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Під системою забезпечення якості продукції на машинобудівному підприємстві слід розуміти сукупність організаційних, технічних, інформаційних, економічних методів і засобів, призначених для планомірного впливу на умови та фактори, що впливають на якість продукції на етапах її проектування, виробництва та експлуатації, з метою створення достовірної впевненості в тому, що продукція, яка випускається, буде відповідати встановленим нормам якості. Призначення системи забезпечення якості продукції ґрунтується на поліпшенні організації та ефективності роботи існуючих підрозділів і машинобудівного підприємства зокрема задля реалізації умов випуску продукції відповідного рівня якості. Головну відповідальність за якість повинно нести вище керівництво машинобудівного підприємства та керівники провідних служб. Для того, щоб направити зусилля всіх підрозділів, керівників та окремих виконавців на роботу із забезпечення якості продукції необхідно формування загальних цілей і методів їх досягнення, обумовлених загальною технічною політикою машинобудівного підприємства. Однією із головних завдань системи забезпечення якості є загальна політика машинобудівного підприємства в сфері якості та комплексний підхід щодо вирішення завдань діяльності кожного підрозділу, керівника та виконавця на всіх етапах ЖЦП. Система забезпечення якості повинна бути зорієнтована на розподіл функцій щодо забезпеченню якості стосовно відповідних підрозділів та виконавців, а також на розподіл відповідальності між ними за досягнення рівня якості.

При цьому процес забезпечення якості можна представити як сукупність наступних планування показників та характеристик якості машинобудівної продукції, а також їх доведення до відповідальних виконавців; розробка організаційних, технічних та економічних заходів, що забезпечують досягнення заданих параметрів якості; здійснення заходів щодо створення необхідних умов для забезпечення належної якості машинобудівної продукції; контроль над реалізацією заходів щодо забезпечення якості машинобудівної продукції, а також внесення за необхідністю корегувальних заходів до документації, що визначають умови досягнення запланованих параметрів якості. При виконанні робіт відповідальність за реалізацію процесів забезпечення можна розподілити за наступними етапами: планування показників та характеристик якості продукції, а також включення технічних та організаційно-планових документів, які закріплюються за відділом контролю якості, науково-дослідними, дослідно-конструкторськими та технічними підрозділами та здійснення заходів щодо створення умов для забезпечення якості продукції, зокрема підрозділу НДДКР, служби матеріально-технічного постачання й підготовки виробництва, виробничі підрозділи; здійснення контролю якості та випробувань, забезпечення інформацією всіх рівнів керування машинобудівного підприємства щодо вирішення питань відповідності продукції, зокрема підрозділу технічного контролю. У зв'язку з тим, що при створенні системи контролю якості на машинобудівному підприємстві суттєво змінюється підхід до організації цієї роботи на всіх етапах ЖЦП, а також змінюються функції різних підрозділів підприємства. До виробничого процесу залучаються всі підрозділи, функцією яких є реалізація умов для досягнення вищого рівня якості.

Існує необхідність виділення функції щодо забезпечення якості в діяльності ряду підрозділів машинобудівного підприємства. У блоці підрозділів, відповідальних за розробку нових виробів, нових ТП та методів організації виробництва, нових видів продукції здійснюється діяльність щодо визначення характеристик конструкцій виробів і якості ТП, а також процесів організації виробництва. У блоці виробничих підрозділів забезпечується підтримка устаткування, технічного оснащення та контрольованого вимірювального устаткування в стані, що забезпечує випуск якісної машинобудівної продукції. У блоці управлінських підрозділів проводиться робота щодо формування високої виробничої культури, створення системи мотивації працівників щодо підвищення кваліфікації керівників, фахівців та робітників зокрема. Підрозділи служби якості здійснюють контроль якості машинобудівної продукції на всіх етапах, виявляють причини браку, дефектів і рекламаций, забезпечують інформацією про якість продукції та умови її досягнення на рівні всіх

підрозділів підприємства. Якість машинобудівної продукції ґрунтується на здатності задовольняти потреби споживача на основі низки відповідних факторів. Сукупність властивостей машинобудівної продукції, яка визначає пристосованість конструкції до оптимальних витрат ресурсів при виробництві. З вище наведеного можна зробити висновок, що під системою забезпечення якості продукції на машинобудівному підприємстві слід розуміти сукупність організаційних, технічних, інформаційних, економічних методів і засобів, призначених для планомірного впливу на умови та фактори, що впливають на якість продукції на етапах її проектування, виробництва та експлуатації, з метою створення достовірної впевненості в тому, що продукція, яка випускається, буде відповідати встановленим нормам якості. Запропонована підсистема контролю виготовлення машинобудівної продукції, яка включає в себе сукупність станів та процесів, які забезпечують інтеграцію усіх видів діяльності в межах методики кваліметричної оцінки якості, а також комплексно вирішують питання підвищення контролю на всіх стадіях виробничої системи машинобудівного підприємства. Кваліметрична оцінка якості виробничого процесу машинобудівного підприємства призначена для комплексного підходу аналізу системи та виявлення взаємозв'язків процесів, що протікають у системі у випадках, коли в якості етапів такого аналізу виступає розробка, виробництво та експлуатація продукції, що випускається на машинобудівному підприємстві.

д.е.н., проф. Єфіменко Н.А. (СДТУ)

Єфіменко В.С. (СДТУ)

д.т.н., проф. Банзак О.В. (ДУІТЗ)

к.т.н., доц. Банзак Г.В. (ДУІТЗ)

к.т.н., доц. Габер А.А. (ДУІТЗ)

ОРГАНІЗАЦІЙНА ПІДГОТОВКА КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ВИГОТОВЛЕННЯ ПРОДУКЦІЇ ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Організаційна підготовка оборонно-промислового комплексу (ОПК) виробництва ґрунтується на комплексі заходів, спрямованих на розробку і реалізацію проекту організації виробничого процесу виготовлення нової продукції, системи організації та оплати праці, матеріально-технічного забезпечення виробництва, нормативної бази внутрішньозаводського планування з метою створення необхідних умов для високопродуктивного прискореного освоєння, а також випуску нової продукції, необхідного рівня якості.

Більшість робіт, які визначені на стадії організаційної підготовки виробництва регламентовані державними стандартами Єдиної системи технологічної підготовки виробництва, а також системою розробки та постановки продукції на виробництво ОПК. Роботи щодо організаційної підготовки виробництва в умовах ОПК здійснюються економічними та технічними службами. У зв'язку з тим, що підприємство-виробник повинно визначити та оформити дії вимог до якості, планування якості на етапі підготовки виробництва повинно відповідати всім вимогам системи якості ОПК та задокументоване у відповідній формі.

Вихідна інформація та обмеження надходять від споживачів до розробників технічного завдання. Інформація містить вимоги політики підприємства ОПК у сфері якості, спрямованої на задоволення вимог споживачів, відомості маркетингових досліджень ринку, обмеження з фінансів, а також стосовно матеріальних і людських ресурсів, технологій тощо. Планування якості розробки здійснюється в рамках системи контролю якості виробництва ОПК. Планування якості розробки повинно відповідати можливостям виробництва. Стадія розробки продукції ОПК, технологічних та організаційних процесів ґрунтується на технічному завданні, запланованій якості розробки, а також враховує інформацію від споживачів і можливості виробничих потужностей зокрема.

Процес розробки складається з етапів підготовки конструкторської, технологічної та організаційної документації. При цьому по кожному з перерахованих блоків документації повинен проводитися контроль якості, на основі якого відбувається аналіз якості документації. Для усунення виявлених, у результаті аналізу документації, відхилень проводяться необхідні заходи. За результатами процесу розробки продукції, технологічних та організаційних процесів, заходів щодо забезпечення запланованої якості розробки, економічного регулювання процесу забезпечення якості здійснюється узгодження та затвердження документації, що є виходом системи. Існує необхідність сформулювати модель взаємодії кваліметричних параметрів виготовлення продукції ОПК. ОПК являє собою складний процес перетворення сировини, матеріалів, які комплектуються у готову продукцію. При виробництві продукції пріоритетною задачею є забезпечення реалізації закладеного рівня якості в продукцію на стадії розробки. Підприємство-виробник повинно ідентифікувати та планувати всі процеси виробництва (якщо обумовлено в контрактах, зокрема монтаж, технічне обслуговування тощо), що має безпосередній вплив на рівень якості ОПК.

На етапі забезпечення якості у виробничих процесах потрібно здійснювати контроль і керування параметрами процесів і характеристиками продукції; визначати критерії кваліфікації працівників, які повинні бути виражені в ясній і зручній формі, наприклад, у вигляді норм, показникових або

еталонних ілюстрацій; проводити відповідне технічне обслуговування та ремонт устаткування. Вимоги до будь-якої атестації виробничого процесу, включаючи пов'язані з ним устаткування та персонал, повинні бути точно визначені. Необхідно вести протоколи процесами, обладнання, персоналу, які пройшли атестацію.

Запропонована кваліметрична оцінка контролю якості виготовлення продукції ОПК дозволяє відзначити, що ефективність роботи існуючих підрозділів та підприємства ОПК, зокрема для реалізації умов та факторів випуску продукції належного рівня якості. В забезпеченні якості виготовлення продукції ОПК беруть участь усі основні підрозділу підприємства. Головну відповідальність за якість несе вище керівництво підприємства ОПК, а також керівники провідних служб. Однієї з основних завдань системи забезпечення якості стає відбиття загальної політики підприємства ОПК в сфері якості та її взаємозв'язок із завданнями діяльності кожного підрозділу, керівника та виконавця на всіх етапах ЖЦП. Система забезпечення якості повинна бути зорієнтована на розподіл функцій відповідних підрозділів та виконавців, а також на розподіл відповідальності між ними за досягнення рівня якості.

Існує необхідність виділити передпроектний етап ЖЦП, який включає в себе: науково-дослідні роботи, а також етап «організаційна підготовка виробництва». Запропонована методика кваліметричної оцінки контролю якості виготовлення продукції ОПК призначена для укрупненого аналізу забезпечення якості на етапах розробки, виробництва та експлуатації та представлена як організаційна модель виробничої системи ОПК.

З вище наведеного можна зробити висновок, що під системою забезпечення якості продукції на машинобудівному підприємстві слід розуміти сукупність організаційних, технічних, інформаційних, економічних методів і засобів, призначених для планомірного впливу на умови та фактори, що впливають на якість продукції на етапах її проектування, виробництва та експлуатації.

Коваль О.А. (ВІКНУ)

МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ МОДЕЛЮВАННЯ ОЦІНКИ МОГУТНОСТІ ДЕРЖАВИ

Індекс могутності держави – це важливий інструмент системного аналізу, прогнозування та стратегічного планування. За допомогою моніторингу цей інструмент може стати потужною самостійною аналітичною процедурою, що здійснюється з метою визначення відхилень діяльності системи забезпечення національної безпеки від задекларованого державою стратегічного курсу. Оцінка стану національної безпеки за допомогою ІМД має стати частиною загальнодержавного процесу, який би визначав тактику й стратегію розвитку особи, суспільства та держави.

Для оцінки військової могутності країн прийнято застосовувати кількісні та об'єктивні показники.

Серед математичних методів моделювання оцінки могутності держави можна виділити наступні:

1. Метод Германа Кліффорда можна описати наступною формулою для розрахунку могутності держави:

$$P = N * (L+C+I+M)$$

де P – могутність держави; N – ядерні можливості; L – територія; C – населення; I – індустріальний базис; M – розмір військових ресурсів.

2. Метод Девіда Стінгера полягає у визначенні трьох рядів параметрів для обчислення оцінки національної могутності у короткостроковій, середньостроковій і довгостроковій перспективах. Параметри короткострокової перспективи: військова міць – військові витрати, чисельність військових сил. Середньострокова перспектива: рівень виробничої діяльності – виробництво чавуну і сталі, споживання електроенергії. Довгострокова: демографічні фактори – кількість населення, рівень урбанізації.

3. Метод Рея Клайна можна описати наступною формулою для розрахунку могутності держави:

$$P=(C+E+M)*(S+W)$$

де P – сукупна потужність держави; C – критична маса (населення + територія); E – економічна міць; M – військова міць; S – коефіцієнт національної стратегії; W – державна воля.

4. Карлоса Матос, який модифікував формулу Рея Клайна:

$$Pp=(C+E+M)*(S+W+P)$$

5. Китайська академія соціальних наук вивела наступну формулу:

$$P=(Zq1*Jq2*Eq3*Kq4*Wq5*...Yq8)*Xq2$$

де P – потужність держави. 1. Якісні показники і їх вагові коефіцієнти: Zq1 – національні організаційні можливості; Jq2 – військові можливості; Eq3 – економічні можливості; Kq4 – рівень розвитку науки і технологій; Wq5 – дипломатичні можливості; Hq6 – рівень культури та освіти; Dq7 – географічне положення; Yq8 – природні ресурси. 2. Кількісні показники: G – величина ВВП; R – чисельність населення; M – територія держави; X – військові можливості.

6. Метод Шуо Фен Хуанга. Розраховується наступним чином:

$$P=K*N*S$$

де K – координаційна система, що включає здатність національного керівництва до координації та об'єднання; N – матеріальне забезпечення, що

включає всі фізичні фактори; S – інтелектуальне забезпечення, що включає сукупність імперативів мислення, інтелектуальні та інші фактори.

7. Японський підхід. Японська наукова школа також ґрунтується на методі Рея Клайна. До коефіцієнта C, який виражає чисельність населення і територію, додається рівень володіння природними ресурсами. Економічні можливості включають не тільки валовий національний продукт, але й щорічне зростання, рівні промислового виробництва, розвитку сільського господарства та бізнесу. Крім того, були додані показники, що відображають можливості як внутрішньої, так і зовнішньополітичної діяльності. Проте і цей підхід зазнав критики з боку наукового співтовариства. Зокрема, серед недоліків відзначалася обмеженість запропонованих для оцінки показників, а для окремих — їх антинауковість.

Очевидно, що нині не існує єдиного методу оцінювання могутності держави. Вирішення проблеми кількісного оцінювання могутності держави, від якої безпосередньо залежить її національна безпека, має тривалу наукову традицію.

Попри панівну наразі думку, що держава забезпечує національну безпеку всією своєю сукупною потугою, яка визначається її географічним і геополітичним положенням, природними ресурсами, рівнем розвитку економіки, людським потенціалом і, безперечно, воєнною могутністю, математичні моделі оцінки могутності держави мають суттєві недоліки. В першу чергу це стосується безпекових питань:

- не можна здійснити аналіз міжнародної безпеки з єдиних методологічних позицій;
- не можна виявити та розробити узагальнені оцінки небезпечних станів держав;
- розробити відповідні механізми забезпечення безпеки у спосіб безпосереднього впливу на критичні параметри держави, запобігаючи при цьому виникненню нових реальних і потенційних загроз.

Незважаючи на те, що питанню могутності держави приділено багато досліджень, застосування математичних методів для її оцінки потребує дотримання точної термінології. Серед близьких за значенням термінів «могутність держави» найчастіше вживаними є: потенціал держави і сукупна могутність держави.

Список використаних джерел:

1. А.Б. Качинський. Індикатор могутності як інтегральний показник безпеки держави. Математичне моделювання в економіці, №2, 2015. Аналіз, оцінка та прогнозування в економіці.

к.т.н. Козіна Ю.Ю. (ОНПУ)

Гуляєва Н.А. (ОНПУ)

Жучковський В.Ю. (ОНПУ)

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПОШУКОВОЇ ОПТИМІЗАЦІЇ ВЕБ-САЙТІВ

В умовах розвитку глобального інформаційного простору, коли виникають унікальні можливості в комунікації і інформаційному обміні, все більшого значення набуває мережа Інтернет, як засіб донесення інформації до широкого кола людей. При цьому головним джерелом інформації в мережі виступають веб-сайти, на які приходиться основне інформаційне навантаження. Утримуючи в собі дані різних тематик, веб-ресурси представляють собою хаотично розгалужену мережу з безлічі мільйонів сторінок. При цьому завдання пошуку інформації, в даний час, стає найбільш актуальним. Сучасні веб-сайти містять різноманітний контент, який часто видається в неструктурованому вигляді. У даних умовах користувачам все важче орієнтуватися в різноманітності інформації. Пошуком інформації займаються пошукові системи, такі як, Google, Yandex. Наприклад, база пошукової системи Google складається з більш ніж 8 мільярдів документів. Сучасний підхід до просування веб-сайтів в пошукових системах полягає у виконанні пошукової оптимізації вмісту веб-сторінок. Під пошуковою оптимізацією розуміють комплекс заходів, спрямованих на поліпшення видимості сайту в пошукових системах і збільшення кількості переходів на сайт і заявок. Вона включає наступні кроки: 1) складання семантичного ядра сайту; 2) сортування контенту по тематичної схожості на групи; 3) робота з meta тегами груп статей; 4) створення правильної перелинковки між групами статей; 5) створення повідомлень і правил для пошукових роботів. Така внутрішня оптимізація веб-сайтів може привести до створення складних, для розуміння користувачів, заголовків, посилань, зниження якості інтерфейсу. В роботі пошукових систем з'являються алгоритми, що враховують не тільки внутрішню структуру сайту, але і поведінки і переваги користувачів на сайті.

Отже, завдання виконання пошукової оптимізації веб-сайтів, з урахуванням переваг і зручності користувачів є актуальною і перспективною в даний час.

к.т.н., доц. Красильников С.Р. (ХмНУ)

Щур Н.І. (ХмНУ)

Бадрук О.О. (ВІКНУ)

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНОГО ПЛАКАТУ ДЛЯ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Однією із ознак розвитку сучасного освітнього процесу є широке використання різноманітних інформаційних технологій у навчанні.

Стрімкий потік нової інформації спонукає освітян застосовувати у навчальному процесу нові засоби подачі інформації з метою інтенсифікації освітнього процесу, забезпечення сприйняття, розуміння та активного засвоєння величезних масивів знань. Якщо раніше педагогами переважно застосовувалася статична наочність, до якої належать малюнки, плакати, схеми, таблиці тощо, тобто об'єкти, під час демонстрації яких студенти бачили застигли, нерухомі форми, то тепер дедалі частіше використовуються динамічна наочність, зокрема анімаційні ефекти, відеофільми, інтерактивні плакати тощо.

На ранніх етапах розвитку інформаційних технологій для створення інтерактивних карт використовувалися програми для створення презентацій, а саме, MS Power Point, Prezi, програмна платформа Adobe Flash та інші. Аналогом розміщення інтелект карт в мережі Internet можна вважати технологію «карт-зображень», яка потребує написання громіздкого html-коду із застосуванням тегів , <map>, <area>.

Насьогодні відомо багато інтернет-сервісів для створення інтерактивного плакату. Серед викладачів користуються популярністю сервіси: Genial.ly, ресурси Thinglink, Padlet, Glogster, Glogster, Glogster EDU (для освітян), H5P, AnnotatePro та інші.

На нашу думку, корисним можна вважати сервіс Genial.ly, який є світовим лідером у галузі інтерактивних візуальних комунікацій. Його основні переваги – простота користування завдяки інтуїтивно-зрозумілому інтерфейсу, безкоштовність, робота в режимі онлайн.

Для успішного створення навчальних інтерактивних плакатів майбутньому педагогу достатньо володіти звичайними навиками і вміннями роботи з комп'ютерними програмами й Інтернетом. Подальше використання сервісу дозволить створювати цікаві презентації, інтерактивні зображення, вікторини, інструкції, інфографіки, таблиці, тести, ігри, огляди, відеопрезентації, резюме, анкети, пости для соцмереж тощо.

Таким чином, використання інтерактивних дидактичних засобів — інтерактивних плакатів допомагає педагогам організувати самостійну пізнавальну діяльність бакалаврів спеціальностей 015.36 Професійна освіта (Транспорт) та 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології), а здобувачам вищої освіти – поряд із опануванням знань з дисциплін комп'ютерної підготовки, оволодіти універсальною комп'ютерною компетентністю та методами пізнання як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення тощо.

к.т.н., доц. Красильников С.Р. (ХмНУ)

Васільєв М.В. (ХмНУ)

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Законом України «Про освіту» запроваджено поняття «неформальна освіта», яке заклади вищої освіти активно реалізують в освітньому процесі. Визнання неформальної освіти на законодавчому рівні підтверджує факт зростання її ролі у процесі підготовки майбутніх фахівців різних спеціальностей та галузей знань.

Відповідно до «Положення про порядок визнання та перезарахування результатів навчання здобувачів вищої освіти у Хмельницькому національному університеті» Центром післядипломної освіти, кафедрами та підрозділами університету здійснюється роз'яснювальна робота серед науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти щодо можливостей поглиблення їх фахової підготовки чи здобуття інших компетентностей / результатів навчання через систему неформальної / інформальної освіти. Зокрема, у положенні передбачені випадки і процедура щодо визнання результатів навчання з дисципліни у повному обсязі, яке має здійснюватися у семестрі, що передує семестру, в якому, згідно із навчальним планом спеціальності (освітньою програмою) дисципліна, що зараховується, має вивчатися.

Так при підготовці фахівців спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти під час вивчення обов'язкової навчальної дисципліни «Інформаційно-комунікаційні технології» робочою програмою передбачена можливість зарахування результатів неформальної освіти, отриманих при проходженні різноманітних онлайн курсів з інформаційних технологій. Враховуючи, що дисципліна викладається студентам першого курсу обсягом 5 кредитів ЄКТС (150 годин), згідно з вищезгаданим положенням, зарахування результатів неформальної освіти здійснюється обсягом до 10 відсотків від загального обсягу навчальної дисципліни, тобто – не більше 15 годин.

Серед багатьох онлайн курсів, розміщених на платформах edx.org, academicearth.com, futurelearn.com, archive.org, learnlifelong.net, gurt.org.ua, coursera.org, prometheus.org.ua тощо, на нашу думку, заслуговує на увагу онлайн курс «Основи Web UI розробки 2022», розміщений на платформі prometheus.org.ua. Програма курсу розрахована на п'ять тижнів навчання і адаптована для осіб-початківців у вивченні комп'ютерних наук та програмування. Рекомендована базова підготовка – англійська мова на рівні Pre-intermediate, базові навички знання ПК. Вказані вимоги відповідають підготовці студентів, які навчаються на першому курсі університету.

В курсі висвітлюються питання історії та найновіших трендів у веброзробці, основи мов HTML, CSS, мови програмування Javascript, тощо. Вказаний перелік знань відповідає окремим темам, що містяться в програмі навчальної дисципліни «Інформаційно-комунікаційні технології».

д.т.н., професор Коцюруба В.І. (НУОУ)

к.т.н., с.н.с. Кривцун В.І. (НАСВ)

УДОСКОНАЛЕННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ МОДЕЛІ ПОШУКУ ТА ВИЯВЛЕННЯ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРЕДМЕТІВ РАДІОЛОКАЦІЙНИМ СПОСОБОМ

Агресія рф проти України призвела до того, що на сьогоднішній день Україна являється однією з найбільш забруднених вибухонебезпечними предметами (ВНП) країн світу. Щодня приходять повідомлення про підриви як особового складу ЗС України, які виконують бойові завдання, так і цивільного населення, зокрема дітей. В цих умовах гостро постало питання ефективності застосування засобів виявлення ВНП.

Одним із способів виявлення відносно невеликих штучних об'єктів, зокрема ВНП, є радіолокаційний метод, який рахується одним із найбільш перспективних. Безперечно враховуючи те, що завчасно неможливо точно вказати який предмет буде виявлено, у якому саме місці, та який склад прошарку укриваючого середовища буде мати місце, можна стверджувати, що процес виявлення ВНП носить стохастичний характер. При цьому досить важливим під час моделювання визначеного процесу буде врахування найбільш вагомих факторів, які відображають специфіку радіолокаційного методу зондування під час пошуку ВНП.

Аналіз робіт щодо застосування радіолокаційного способу показує, що вони не в повній мірі врахували деякі фактори, що впливають на ефективність виявлення ВНП, мають низку обмежень та потребують додаткових досліджень. Так, не в повному обсязі враховуються параметри та характеристики діаграми

спрямованості головного пелюстка електромагнітного поля, що утворюється розкритом антени, не має можливості встановити залежність потрібного кута нахилу діаграми спрямованості антени до нормалі від відстані виявлення ВВП радіолокаційним способом.

З метою усунення (послаблення) зазначених недоліків в роботі введено поняття «зона гарантованого виявлення ВВП радіолокаційним способом»(поняття введене вперше), обґрунтовані залежності розрахунку мінімально допустимого та максимально гарантованого віддалення виявлення ВВП.

Таким чином, удосконалена математична модель пошуку та виявлення ВВП радіолокаційним способом, на відміну від існуючих, враховує: параметри зони гарантованого виявлення ВВП на заданих глибинах їх залягання в укриваючих середовищах; характеристики діаграми спрямованості антени по головному пелюстку під час обґрунтування вимог до засобів пошуку на рухомій базі; залежність потрібного кута спрямованості антени від максимальної відстані виявлення ВВП радіолокаційним способом, що дозволяє підвищити точність результатів моделювання процесу пошуку та виявлення ВВП в укриваючих середовищах під час обґрунтування вимог до засобів дистанційно-керованого розмінування даного типу.

к.т.н., ст.досл. Ленков Є.С. (ЦНДІ ЗСУ)

МОДЕЛЬ ЗМІШАНОГО ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ СКЛАДНИХ ОБ'ЄКТІВ РАДІОЕЛЕКТРОННОЇ ТЕХНІКИ: ТО ЗА РЕСУРСОМ І ТО ЗА СТАНОМ

Для складних об'єктів радіоелектронної техніки (РЕТ) важливим засобом підтримки рівня їхньої надійності в процесі експлуатації є технічне обслуговування (ТО). Завдяки ТО, яке проводиться у періоди часу, коли об'єкт РЕТ безпосередньо не застосовується за призначенням, запобігають відмови найменш надійних елементів шляхом їх превентивної заміни.

Ефективне ТО можливе лише в тому випадку, якщо є інформація про фактичний технічний стан (ТС) елементів об'єкта. Для її отримання ще на етапі проектування в конструкцію об'єкта вводяться додаткові елементи та засоби, що забезпечують контроль та діагностику об'єкта.

Очевидно, що це потребує додаткових економічних витрат, які можуть бути суттєвими. Тому при проектуванні об'єкта проводиться надійний аналіз структури об'єкта з метою виявлення елементів, що потенційно обслуговуються, визначення можливості контролю їх ТЗ в процесі експлуатації.

У реальності виявляється, що лише для невеликої частини елементів є можливість здійснювати контроль їх ТЗ порівняно простими технічними засобами, для більшості елементів, які було б бажано піддавати в процесі експлуатації обслуговування (оновлення), потрібні дорогі додаткові зміни в конструкції, а в деяких випадках - Ще й додаткові дослідження. Тому розробник змушений закладати в конструкцію об'єкта можливості проведення ТО за станом лише для невеликої частини елементів, а для решти всіх елементів, віднесених до недостатньо надійних, обмежитися ТО по ресурсу.

У доповіді пропонується імітаційна статистична модель (ICM), використовуючи яку розробник має можливість оцінити потенційний вплив ТО на очікувані показники надійності та вартості об'єкта, що проектується.

ICM дозволяє дослідити різні варіанти розподілу потенційно обслуговуваних елементів між ТО за станом і ТО за ресурсом, і за результатами таких досліджень прийняти по можливості оптимальне рішення про вибір підмножини елементів, що обслуговуються, вибрати оптимальні параметри ТО (періодичність ТО, рівні ТО і т.п.).

д.т.н., проф. Ленков С.В. (ВІКНУ)

к.т.н. Джулій В.М. (ХмНУ)

к.т.н., с.н.с. Мірошніченко О.В. (ВІКНУ)

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ ПОБУДОВИ АЛГОРИТМІЧНИХ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ

Сучасні протоколи захисту інформації та алгоритми в інформаційно-телекомунікаційних системах використовуються для забезпечення конфіденційності, цілісності, автентичності та достовірності. Для захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних технологіях широко використовуються алгоритмічні засоби, стійкість яких базується на обчислювальній складності задач факторизації та дискретного логарифмування. При такому підході до оцінювання безпеки алгоритмів залишається неврахованою ймовірність появи нових методів рішення складно обчислювальної задачі.

Алгоритми і протоколи автентифікації та захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах можна розділити на дві групи, залежно від використовуваного типу ключів: сторони, що беруть участь в протоколі, володіють загальним ключем; у однієї сторони є пара особистий ключ, який не знає ніхто, крім неї, але з його допомогою вона може виконувати деякі алгебраїчні перетворення над інформацією, і відкритий ключ, за яким інша сторона може з досить високою часткою ймовірності визначити хто

виконував ці перетворення. Але методи з використанням загального ключа стикаються з труднощами передачі і зберігання цього ключа від однієї сторони до іншої, додатково, такі методи не можуть забезпечити виконання всіх необхідних властивостей, наприклад, неспростовності суб'єкта від цифрового об'єкта. Використання пари відкритого і секретного ключів дозволяє будувати такі алгоритми та протоколи захисту інформації, які використовуються для забезпечення конфіденційності, цілісності, автентичності, достовірності і т. д. Але побудова таких алгоритмів і протоколів неможливо без використання односторонніх функцій з секретом.

Аналіз літературних джерел показав, що для побудови алгоритмічних засобів захисту інформації в основному використовуються дві складно обчислювальні задачі: факторизація та дискретне логарифмування. Всі підходи до оцінки стійкості базуються на оцінці складності рішення складно обчислювальні задачі найбільш ефективним алгоритмом. Однак, при оцінці стійкості необхідно враховувати ймовірність появи проривного алгоритму рішення використовуваної складно обчислювальної задачі. На поточний момент найкращими кандидатами для використання в алгоритмічних засобах захисту інформації є задачі факторизація і дискретного логарифмування. Методи для генерації та перевірки електронно-цифрового підпису є громіздкими, і як показала практика, вони порівняно часто містять помилки із-за скрутного аналізу стійкості таких схем.

*д.т.н., проф. Ленков С.В. (ВІКНУ)
к.т.н., ст. досл. Лоза В.М. (ВІКНУ)*

ВИБІР ІНТЕГРАЛЬНОГО ДІАГНОСТИЧНОГО ПАРАМЕТРУ ДЛЯ СУЧАСНИХ СИСТЕМ ВІЙСЬКОВОЇ РАДІОТЕХНІКИ

Аналіз сучасних методів діагностування радіоелектронної техніки військ Повітряних Сил Збройних Сил України показало, що впровадження методів діагностування (енергодинамічного, енергостатичного, електромагнітного) цифрових пристроїв дозволяє швидко виявити відмову та (чи) суттєву деградацію параметрів і через це покращити показники надійності радіоелектронних засобів озброєння (РЕЗО). Зменшити середній час відновлення, і, як наслідок, збільшити коефіцієнт готовності, а також досягти збільшення ймовірності укомплектованості комплексу запасних інструментів і приладдя об'єкта РЕЗО. Незважаючи на це, загальним недоліком цих методів є те, що вони при обробці діагностичної інформації не враховують залежність діагностичних параметрів (ДП) радіоелектронних компонентів тестових елементів заміни (ТЕЗ) від часу їх напрацювання на відмову. Це ускладнює визначення остаточного ресурсу ТЕЗ цифрових блоків РЕТ і може призвести до

раптових її відмов, що, в свою чергу, може негативно вплинути на бойову готовність РЕЗО чергового режиму. В космічній галузі такі відмови можуть призвести до непередбачуваних наслідків. Тому побудова інтелектуальної системи визначення технічного стану РЕТ на основі вищевказаних методів діагностування дозволила б уникнути негативних наслідків. Впровадження методів передбачає розробку методики вибору діагностичного параметру інтелектуальної системи діагностування компонентів, що враховуючи залежність ДП від часу напрацювання. За результатами випробувань та статистичної обробки було визначено динаміку зміни ДП – вихідного струму напівпровідникових інтегральних схем та підтверджено запропоновані діагностичні моделі ТЕЗ, які враховують фізико-хімічні процеси в напівпровіднику.

Розроблена методика вибору ДП для системи діагностування РЕТ можна представити у наступному вигляді:

1. Визначення умов діагностування.
2. Визначення різними методами діагностування значень ДП.
3. Збір та зберігання значень ДП кожного елемента ТЕЗ.
4. Порівняння та вибір з отриманих значень ДП, які "ближче" до еталонних.
5. Прийняття рішення про технічний стан ТЕЗ.
6. Визначення остаточного часу безвідмовної роботи ТЕЗ і прогнозування часу напрацювання на відмову зразка РЕЗО.

*д.т.н., проф. Ленков С.В. (ВІКНУ)
к.військ.н., с.н.с. Попков Б.О. (ВІКНУ)*

СИСТЕМНЕ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ СКЛАДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТЕХНІЧНИМИ СТРУКТУРАМИ

Складні організаційно-технічні структури (СОТС) – це системи, в яких здійснюється і управління технічними засобами і управління людьми, у тому числі СОТС, які характерні для збройних сил.

Особливістю життєвого циклу СОТС є великі витрати на їх створення і експлуатацію, а також обмежена надійність обслуговуючого персоналу. Це призводить до виникнення суперечностей між: роллю людини в процесах управління і можливостями суб'єкта, що реалізуються; зростаючою складністю процесів, що відбуваються в СОТС, і завданням підвищення ефективності системи; динамізмом умов зовнішнього середовища і збереженням гнучкості управління.

У загальному вигляді ці проблеми і шляхи їх рішення, можна підрозділити на наступні види:

1. Системні, пов'язані із забезпеченням при використанні ІТ єдності системи управління як за "вертикаллю" – ієрархії органів управління СОТС, так і за «горизонталлю» – створення відповідних контурів автоматизованого управління.

2. Функціональні, пов'язані з вимогою до СОТС за підтримкою і активізацією творчої (аналітичної) діяльності посадових осіб, відповідальних за ухвалення рішень.

3. Ергономічні, пов'язані з тим, що засоби автоматизації повинні бути максимально спрощені та комфортні за способами і формами їх застосування.

4. Нормативно-технологічні, такі, що охоплюють питання організації процесу програмно-технічної реалізації ІТ, впровадження і практичної експлуатації їх в СОТС.

Подальшими дослідженнями розглянутих проблем мають бути :

– розробка єдиного понятійного апарату СОТС, загальної теорії управління, що спираються на сукупні знання психології, педагогіки, кібернетики, інформатики, теорії ігор та інших наук, які пов'язані з управлінням складними організаційно-технічними системами;

– реалізація багаторівневої адаптації людини до машини і машини до людини;

– розробка надійних відеотерміналів і органів управління СОТС, впровадження нових ІТ, що забезпечують точну, надійну і своєчасну роботу операторів;

– розробка єдиної мови, як для підготовки фахівця, так і для його виконавчої діяльності;

– подальша розробка принципів гарантованої підготовки фахівців.

к.т.н., ст. доц. Ленков Є.С. (ЦНДІ ЗСУ)

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ РОБОТИ МЕРЕЖ

Сучасний розвиток та впровадження інформаційних технологій в діяльності людини супроводжується збільшенням складності та масштабу відповідних телекомунікаційних мереж (ТКМ). Одним із ключових у роботі таких телекомунікаційних мереж є використання методів та засобів збору,

обробки і передачі даних, за допомогою яких виконують попередню обробку зібраної інформації для її подальшого використання системами управління. Внаслідок значної автономності сучасних телекомунікаційних мереж виникає потреба у використанні інтелектуальних технологій збору, обробки та передачі даних, що дозволяють адаптувати процеси у ТКМ до змін об'єкта управління і змін у роботі самої системи (відмова її вузлів, зменшення запасу енергії тощо). З погляду розв'язання оптимізаційних задач основною метою використання інтелектуальних технологій збору даних є збільшення кількості отримуваної інформації та зменшення витрат на її отримання. У більшості випадків йдеться про делегування частини повноважень із прийняття рішень щодо збору та передачі даних у ТКС на основі інтелектуальних технологій.

Використання інтелектуальних технологій у телекомунікаційних мережах характеризується наступними особливостями:

- для критеріїв якості у задачах в ТКС зі збільшенням інформації використовуються різні варіанти міри інформації;
- унаслідок значної розмірності відповідних задач використовуються різні підходи до визначення функцій оцінки та цільових функцій передачі;
- для розв'язання оптимізаційних задач передачі даних використовуються методи навчання системи.

Інтелектуальні технології підвищення якості роботи ТКС дозволяють вирішувати ці напрямки вищезгаданих проблем, що ґрунтуються на ідеї функціональних можливостях адаптуватись до змін та впливів зовнішнього середовища передачі, змінюючи свою структуру та параметри. На кожному кроці роботи ТКМ необхідно аналізувати поточний стан середовища, виконувати оцінку поточного стану передачі даних, обмінюватись службовою інформацією з іншими системами, приймати рішення про вибір своїх дій згідно із деяким алгоритмом прийняття рішень та реалізувати вибрані дії в середовищі за допомогою наявних виконавчих систем.

Основні завдання дослідження нових інтелектуальних технологій використовуються для вирішення проблем розроблення та використання технологій інтелектуального збору, обробки та передачі даних у ТКМ.

Таким чином, аналіз та дослідження особливостей даного напрямку підтверджується стрімким розвитком інтелектуальних технологій побудови телекомунікаційних мереж, які покликані вирішувати складні проблеми без участі людини за умов нестачі інформації та змін навколишнього середовища передачі.

к.т.н., ст. досл. Ленков Є.С. (ЦНДІ ЗСУ)

Литвинчук Н.Є. (РНБО)

РОЗРОБКА МЕТОДУ ПЕРЕДАЧІ ДАНИХ СТЕГANOГРАФІЧНИМ КАНАЛОМ ЗВ'ЯЗКУ З ПЕРЕВІРКОЮ ЦІЛІСНОСТІ ТА АВТЕНТИЧНОСТІ ДОДАТКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

У зв'язку з тим, що передача зображень через Інтернет не є надійною, інформаційна безпека сьогодні вирішує такі завдання сучасного суспільства як виявлення підміни, перевірка цілісності та автентичності додаткової інформації, забезпечення авторських прав, перевірка достовірності т.д.

Захищений зв'язок можливий за допомогою методів шифрування, що робить повідомлення неврегульованим і заплутаним, і робить його досить підозрілим. Без залучення пильної уваги зловмисників методи стеганографії вирішують цю задачу, приховуючи додаткову інформацію у цифровому зображенні.

Перевірка автентичності та цілісності додаткової інформації необхідна, для того, щоб запобігти несанкціонованому доступу в різних прикладних областях електронної комерції.

Захист інформації – комплексна задача, тому актуальним є вирішення одночасно декількох завдань. Аналіз сучасної літератури виявив інтерес до вирішення одночасно декількох задач.

Автором було обрано вирішення найбільш актуальних трьох завдань, таких як передача даних, перевірка автентичності та цілісності переданої інформації.

Для вирішення поставлених завдань найбільш часто використовують такі перетворення як дискретне косинус-перетворення (ДКП), дискретне перетворення Фур'є (ДПФ), дискретне перетворення вейвлет (ДВП), і дискретне перетворення Адамара (ДАП). Методи які працюють у частотній області мають найбільш широке застосування, на відміну від методів просторової області.

Автор вже робив зусилля для вирішення триєдиної задачі, використовуючи ДПФ, але основним недоліком запропонованого раніше стеганографічного методу є великий обсяг інформації, що передається стеганографічним каналом зв'язку у якості ключа.

Запропонований стеганографічний метод не є сліпим.

Метою роботи є удосконалення запропонованого раніше автором стеганографічного методу шляхом зменшення обсягу інформації, що передається каналом зв'язку.

Пропонується передавати в якості секретного ключа множину стеганографічних пар, які беруть участь у вбудові додаткової інформації. В якості стеганографічної пари виступає номер ключа і ключ.

Таким чином по каналу зв'язку передається ключ реального розміру, що є вагомою перевагою запропонованого стеганографічного методу.

До того ж запропонований стегано-метод є сліпим, це означає, що він не потребує контейнера на етапі декодування додатковою інформації.

Литвинчук Н.Є. (РНБО)

к.т.н., ст. досл. Ленков Є.С. (ЦНДІ ЗСУ)

ЗАСІБ КРИПТОГРАФІЧНОГО ЗАХИСТУ ТА ПЕРЕДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ НА ОСНОВІ ЧИСЛЕННЯ ФІБОНАЧЧІ МЕРЕЖЕЮ BLUETOOTH

Криптографічна система – сукупність засобів криптографічного захисту інформації, використання яких забезпечує належний рівень захищеності інформації, що обробляється, зберігається та (або) передається.

Наявні незалежні від телекомунікаційних та інтернет-операторів засоби призначені для радіозв'язку і працюють, розподіляючи автоматично і динамічно невелику кількість каналів між багатьма користувачами.

Це надійна, оперативна, але дуже дорога система з обмеженою надлишковістю і серйозною загрозою втрати зв'язку при пошкодженні або поломці центрального обладнання.

Спираючись на досвід Революції 2015 р., під час якої у Києві для передачі повідомлень використовувалась мережа WiFi-точок, з'явилась ідея створити *мобільний додаток (програму) подвійного призначення, який можна використовувати для передачі сигналів і розпоряджень в умовах бойових дій на базі децентралізованої мережі цивільних смартфонів, з'єднаних за допомогою технології Bluetooth.*

Технологія цивільного обміну миттєвими повідомленнями по Bluetooth загальновідома, тому для забезпечення конфіденційності (неможливості прочитання інформації стороннім) і автентичності (цілісності і справжності авторства) інформації необхідно використати криптографічну систему.

В умовах радіоборотьби противником можуть застосовуватись засоби, які активно або пасивно будуть змінювати корисну інформацію, якою обмінюються у розроблюваній системі зв'язку.

Щоб завадити цьому, доцільно використовувати надлишкову передачу інформації, що дозволить виявити і виправити помилки у передачі.

Для цього доцільно переводити закодовану інформацію у числення Фібоначчі. Ідея використання числення Фібоначчі для виявлення і виправлення помилок належить українському вченому Олексію Стахову.

Перевага запропонованої системи – у підвищеній перешкодостійкості.

д.т.н., проф. Савенко О.С. (ХмНУ)

к.т.н., доц. Муляр І.В. (ХмНУ)

Любінецький Д. В. (ХмНУ)

СИСТЕМА ЗАХИСТУ КОРПОРАТИВНОЇ МЕРЕЖІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВІД ІНСАЙДЕРСЬКИХ АТАК

Розглянемо поняття інсайдерської загрози. Даний тип загроз вважаються внутрішніми тому, що виходить від людей, які з допомогою свого привілейованого доступу до мережі наносять для системи певну шкоду. Така шкода може бути як і умисною, так і ненавмисною. Для того, щоб уберегтись від цих загроз повинна бути визначена комплексна система, яка зможе визначити та нейтралізувати загрозу без шкоди для мережі.

Багато сучасних підприємств при побудові своєї мережі використовують системи виявлення вторгнень або IDS. Це програмний або апаратний засіб, який найчастіше використовують підприємства і фірми для визначення загроз по відношенню до комп'ютерної системи. Алгоритми визначення загроз в таких засобах будуються на основі наперед заданих правил (сигнатур) або евристичного аналізу трафіку. В останні роки, для евристичного аналізу використовують нейронні мережі.

Більшість таких систем вважаються найбільш ефективними проти зовнішніх загроз, але не зовсім так. Мною було запропоновано використовувати IDS для запобігання або принаймні зменшення внутрішніх атак і загроз. Однак налаштування IDS для виявлення внутрішніх атак може бути складним. Частина проблеми полягає в створенні якісного набору правил для внутрішньої IDS. Причина по якій набір правил має відрізнятися, полягає в тому, що різні користувачі мережі потребують різного обсягу доступу до різних служб, серверів і систем для своєї роботи. Системи, які можна розгорнути для допомоги в боротьбі з інсайдерськими атаками,

включають системи виявлення вторгнень у мережу NIDS, NNIDS, HIDS, системи виявлення вторгнень на основі аномалій та аналітично повноважена розподілена система виявлення вторгнень (dIDS). Кожна з цих систем має право на своє використання в мережі, а також свої переваги та недоліки.

к.т.н., доц. Муляр І.В. (ХмНУ)

к.т.н., с.н.с. Мірошніченко О.В. (ВІКНУ)

Віхтюк А.Р. (ХмНУ)

Пічура В.Ю. (ХмНУ)

Солодєєва Л.В. (ВІКНУ)

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ПРОЄКТУВАННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНИХ СИСТЕМ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЇ БЛОКЧЕЙН

Здобутки блокчейн базуються на руйнуванні організаційної парадигми систем централізованого зберігання і обробки даних.

Організація і функціонування централізованих програмних систем відрізняється простотою, їх розробка є формалізованою і базується на відомих методах та алгоритмах, тому вони є популярними. Прикладами таких систем є більшість веб-додатків. Під централізованою їх організацією мається на увазі, що вебдодаток має один або декілька серверів, які є центрами і серцем системи. На серверах запущено вебсервер додатку та виконується його програмний код. Всі взаємодії із системою є централізованими і орієнтованими на використання цих серверів. Стабільність такої системи безпосередньо залежить від провайдера серверів.

Розміщення всіх даних на локальних серверах і використання ресурсів одного провайдера зумовлюють ненадійність централізованих додатків і ризику втрати конфіденційності інформації [1].

Однією із основних характеристик, яка зумовила поширення блокчейн, є надійність. Надійність блокчейн забезпечується ланцюговим хешуванням інформаційних блоків, розподіленим зберіганням даних з багатократним їх резервуванням, використанням алгоритму цифрового підпису з асиметричним шифруванням на основі еліптичної кривої (ECDSA) для перевірки автентичності транзакцій.

Популярності технології блокчейн додає можливість збереження анонімності у виконанні операцій, відсутність потреб у послугах банківських та інших фінансових установ, висока продуктивність систем надання послуг.

Розвиток методів створення децентралізованих додатків призвів до розвитку альтернативних підходів до проектування програмних систем на

блокчейн і до появи принципово нових програмних продуктів. Це було зумовлено децентралізованою природою нових програм та технологіями, які використовуються для зберігання даних. Такі функції, як розумний контакт проекту Ethereum, сприяли створенню великих децентралізованих додатків [2]. Принцип децентралізації як основа технології блокчейн – це актуальна задача, вирішення якої робить можливою створення ефективних і надійних програмних додатків, але використання цієї можливості залежить від способу розробки децентралізованих додатків.

R. Naniivskyi, PhD, National Army Academy

THE INFLUENCE OF THE SUSPENSION ENERGY RECUPERATION SYSTEM ON THE TACTICAL AND TECHNICAL CHARACTERISTICS OF ARMORED FIGHTING VEHICLES

The research was carried out on the example of the armored personnel carrier BTR-4 by numerical experiment using a mathematical model of the wheeled vehicle movement over bumps, which was implemented in the DELPHI environment. The main factor in the application of the suspension energy recuperation system on these vehicles, in addition to economic indicators, is the ability to solve the problem of high thermal stress of the damping devices of the suspension when driving on terrain at high speeds. In turn, this will increase their tactical and technical characteristics.

The use of the recuperation system together with the new kinematic scheme of the suspension provided an increase in smoothness (characterizes the mobility) by 50.0...58.3%. The average speed of movement at the quality coefficient of the suspension $K_{\text{ст}}$ at the level of 0.95 increased by 2.69...3.08 times, from 12...16 km/h to 37...43 km/h [1].

Calculations have shown that the regular damping devices (hydraulic shock absorbers) of the previous BTR-4 suspensions with a new kinematic scheme will absorb up to 22.6 kW of energy, which will lead to their rapid overheating and failure. This problem can be solved by applying the energy recuperation system on these suspensions. Taking into account its energy conversion efficiency, which averages 0.5, up to 11.3 kW of useful energy will be obtained, which is equal to the power of almost three regular generators. This energy can be used to increase indicators such as efficiency and autonomy.

The maximum amplitudes of longitudinal-angular and vertical oscillations of the sprung body at resonant speeds, in the case of use of the proposed solutions, depending on the height of the irregularities, will decrease by 55... 60% and 9...

26% respectively. Thus, the geometric passability will be significantly improved and the level of engine power consumption for oscillations of the sprung body will be reduced. This will increase the power reserve, especially in the case of a hybrid or fully electric propulsion system, as well as reduce costs by disconnecting the generator and powering consumers with this recuperation system.

Influence factors of the suspension energy recuperation system on firepower are improving the accuracy of firing on the move and speed. This is the result of the reduction of accelerations, speeds and amplitudes of oscillations of the sprung body of the vehicle.

The level of maximum speeds of longitudinal-angular and vertical oscillations at resonant speeds, depending on the height of irregularities, was decreased by 10.0...27.7% and 32.7...44.3% respectively. This has led either to the complete removal of speed limits, or to a significant narrowing of the speed range that is unacceptable under firing conditions [1].

д.фіз-мат.н., проф. Ільченко В.В. (КНУ)
к.військ.н., ст.досл. Нікіфоров М.М. (ВІКНУ)
к.фіз-мат. н, с.н.с. Лисоченко С.В. (КНУ)
Зелінський В.А. (КНУ)

ВИЗНАЧЕННЯ КООРДИНАТ ДЖЕРЕЛ ВІБРАЦІЙ НА ПОВЕРХНІ ЗЕМЛІ

Розглянута задача визначення координат об'єктів вібрацій на поверхні Землі, коли сейсмохвилі, породжені вібраціями, реєструються декількома датчиками з відомими координатами. Отримані аналітичні залежності координат об'єктів в залежності від координат датчиків, відносних затримок фронту сейсмохвилі на різних датчиках та швидкості її поширення. Досліджуються конфігурації з трьома і чотирма датчиками, описані алгоритми і програми розрахунків, досліджена точність визначення координат.

Існує багато практичних ситуацій, коли досліджуваний об'єкт вібрує, а хвилі від цих вібрацій поширюються в пружному середовищі і можуть бути зареєстровані датчиками, розміщеними у певних координатах. Ставиться задача розрізнити хвилі від різних об'єктів визначити положення цих об'єктів та їх властивості. Середовищем, в якому поширюються вібрації може бути повітря, вода, земна кора, матеріали будівельних конструкцій тощо. В повітрі та воді поширюються подовжні хвилі; у твердому середовищі – подовжні та поперечні. В якості досліджуваних вібруючих

об'єктів можуть бути технічні засоби (зокрема рухомі), пересування людини чи тварини, розломи в земній корі, та будівельних конструкціях, процеси в технічних та живих системах, тощо.

Конфігурації системи датчиків будемо оцінювати її за критеріями:

- кількості датчиків (чим менше тим краще, оскільки здешевлює реалізацію);

- відстані між датчиками – чим вони менше, тим менші спотворення при передачі аналогового сигналу в центр, де відбувається їх оцифровка, виділення однакових фронтів та затримок між ними на різних датчиках;

- швидкості алгоритмів обробки – для можливості визначати координати рухомих об'єктів в режимі реального часу;

- мінімальної чутливості до похибок вимірів затримок.

Найбільш імовірний випадок, коли похибки вимірів (а також і дискретизації) приводять до не значних відхилень параметрів, що відповідають певній координаті ДВ вібрацій. Ми змоделювали такі відхилення: задались певними координатами ДВ вібрацій, визначили різниці відстаней a_0 , a_1 (обмежились експериментами з квадратом $c = b$) і перед розрахунками координат по різниці відстаней вводили похибки.

Висновки:

1. В роботі розглянута задача визначення координат джерел вібрацій на поверхні Землі, що реєструються датчиками сейсмохвиль з відомими координатами. Отримані аналітичні залежності координат джерел вібрацій від координат датчиків сейсмохвиль, відносних затримок фронту сейсмохвилі на різних датчиках та швидкості її розповсюдження. Методом чисельного моделювання досліджена робота систем з трьома і чотирма датчиками, точність визначення координат джерел вібрацій і описані алгоритми програми для розрахунків.

2. Показано, що система з трьома датчиками сейсмохвиль має області неоднозначного визначення координат джерел вібрацій.

3. Для визначення координат джерел вібрацій, які поширюються у пружному середовищі по площині потрібно мінімум 4 датчики розміщених у відомих координатах. Затримки надходження одного і того ж фронту хвилі на ці датчики, а також відома швидкість поширення пружних хвиль дозволяє скласти співвідношення, на основі яких визначити координати джерел вібрацій. Розроблене програмне забезпечення обчислює координати джерел вібрацій для будь яких його положень відносно датчиків, а також може бути використане для досліджень точності визначення координат джерел вібрацій в залежності від похибок вимірювань. Похибки вимірювань по різному

впливають на похибки визначення координат в залежності від відстані до джерел вібрацій. Цей вплив можливо зменшити, якщо збільшити відстані між датчиками. На точність результатів розрахунків впливає співвідношення дальності та відстані між датчиками.

д.фіз-мат.н., проф. Ільченко В.В. (КНУ імені Тараса Шевченка)

к.військ.н., ст.досл. Нікіфоров М.М. (ВІКНУ)

к.т.н., ст.досл. Лоза В.М. (ВІКНУ)

к.фіз-мат. н, с.н.с Лисоченко С.В. (КНУ імені Тараса Шевченка)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗПІЗНАВАННЯ РУХОМИХ ОБ'ЄКТІВ

Сьогодні у системах охоронної сигналізації використовують сейсмоакустичні датчики, які встановлюють на поверхні Землі. Сучасні датчики можуть працювати цілодобово, в автоматичному режимі. В розв'язанні зворотних задач сейсмоакустичної локації в роботі пропонується дослідити поверхні хвилі, які виникають на поверхні Землі під час крокування людини та переміщення автомобільного транспорту. Точність розв'язку оберненої задачі безпосередньо залежить від помилок це: визначення часу вступу сейсмічної акустичної хвилі, швидкісної характеристики середовища, шумів різного походження, вибору геометрії розстановки датчиків.

В якості однієї з розглядаємих задач сейсмоакустичної локації за джерело енергії рухомого об'єкту ми приймаємо сейсмічну енергію, яка виникає під час крокування людини. Крокування людини є періодичним. Воно збуджує імпульси зміщення у геологічному середовищі. За відомим коефіцієнтом жорсткості середовища можна визначити, яким буде максимальне відхилення сеймоприймача.

В роботі досліджені поверхові хвилі, в рішенні задач сейсмоакустичної локації, під час переміщення людини, та визначені фактори що впливають на вирішення задачі виявлення сигналу на фоні мікросейсмічного шуму. Визначено що навіть за незначних енергій джерела збудження, поверхові хвилі можуть поширюватися на значно більші відстані, та можуть бути використані для рішення задач сейсмоакустичної локації під час переміщення рухомих об'єктів та в оцінюванні точності визначення координат цих об'єктів.

Аналіз характеристик сейсмічних сигналів дозволяє визначити ознаковий простір для класифікації об'єктів, що рухаються. Для розпізнавання класів об'єктів – людина, група людей, легковий автомобіль – доцільно використати спектральний опис у частотному діапазоні до 300 Гц і характеристики періодичності сигналу – кількісну оцінку та значення періоду проходження

імпульсів сейсмічних сигналів, що фіксуються при русі людини в зоні виявлення.

Висновки:

1. В рішенні задач сейсмоакустичної локації досліджені поверхові хвилі що утворюються під час переміщення людини, та визначені фактори що впливають на вирішення задачі виявлення сигналу на фоні мікросейсмічного шуму.

2. Визначено що навіть за незначних енергій джерела збудження, поверхові хвилі можуть поширюватися на значно більші відстані, та можуть бути використані для рішення задач сейсмоакустичної локації під час переміщення рухомих об'єктів в розпізнаванні об'єктів та оцінюванні точності визначення координат цих об'єктів.

3. Запропоновані, моделі з дванадцятьма вільними параметрами дозволяють виявити інформативні параметри, розпізнавання класів об'єктів, які характеризують специфіку об'єкта дослідження, що відображаються в просторі вільних параметрів моделі.

к.т.н. Перепелицин С.О. (ВІКНУ)

ВИКОРИСТАННЯ ПАСИВНИХ СЕНСОРІВ У ВІЙСЬКОВИХ РАДІОМЕРЕЖЕВИХ СТРУКТУРАХ СУМІСНИХ ІЗ СИСТЕМОЮ ГЕОЛОКАЦІЇ GIS

Масштабне застосування противником ударних засобів, типу крилаті, балістичні ракети, снаряди, що баражують, і безпілотні літальні апарати, вимагає створення моделі радіомереж які використовують пасивні сенсори для виявлення цілей приземного шару, типу БПЛА, крилаті маневруючі ракети та інших об'єктів, що становлять загрози військовим та інфраструктурним об'єктам Збройних Сил України.

Сенсорна мережа – система розподілених сенсорних вузлів, взаємодіючих між собою, а також з іншими мережами для запитів, обробки, передачі та надання інформації, отриманої від об'єктів реального фізичного світу з метою вироблення відповідної реакції на цю інформацію. Таким чином, сенсорна мережа включає в себе як мінімум сенсори, актуатори і комунікаційні вузли. Топологія радіомережі - важлива модель стану мережі, оскільки неявно вона дає багато інформації про активні вузли та зв'язності радіомережі. Бездротові сенсорні мережі можуть бути невіддільною частиною військового управління, зв'язку, розвідки, спостереження і систем орієнтування (C4ISR). Швидке розгортання, самоорганізація та відмовостійкість – це характеристики сенсорних мереж, які роблять їх перспективним інструментом для вирішення поставлених завдань. Оскільки сенсорні мережі можуть бути засновані на

щільному розгортанні одноразових і дешевих вузлів, то знищення деяких з них під час військових дій не вплине на військову операцію так, як знищення традиційних датчиків.

Сенсорні мережі можуть складатися з різних типів датчиків, наприклад сейсмічних, датчиків визначення магнітного поля, теплових, інфрачервоних, акустичних, які в змозі здійснювати найрізноманітніші вимірювання умов навколишнього середовища. Сенсорний датчик (або сенсор) – це мініатюрний пристрій, що володіє певними властивостями. Він може зондувати довколишній простір і збирати інформацію у вигляді інформаційних сигналів. Наявність в сенсорі радіопередавача, дозволяє передавати інформаційні сигнали на базову станцію через бездротові засоби зв'язку. Абоненти здійснюють інформаційний обмін безпосередньо між собою або використовують ретрансляцію повідомлень в межах своєї закритої військової VPN (Virtual Private Network) мережі.

Переваги самоналагоджувальної радіомережі очевидні: швидке розгортання, відсутність етапу планування, децентралізоване управління забезпечує високу живучість, робота в русі всіх елементів мережі, можливість автоматизованого нанесення обстановки на електронну карту місцевості в локальній області за допомогою вбудованої підсистеми GIS. Неодмінною умовою при експлуатації будь-яких систем моніторингу і контролю є прив'язка даних, зібраних всією системою до географічних координат для відображення зібраної інформації на карті і подальшого аналізу. Крім того, така мережа, на відміну від традиційних радіомереж, при наявності вбудованої підсистеми позиціонування окремих об'єктів може бути розгорнута практично де завгодно з мінімальними витратами.

Акустичні системи з сейсмічними сенсорами можна умовно поділити на дві групи: охоронні та розвідувально-сигналізаційні. Основними завданнями, які вирішуються переносними охоронними системами, є скритне виявлення порушників в місцях, де стаціонарна система з яких-небудь причин не встановлена, або необхідне посилення охорони периметра в окремих зонах. Такі системи виявляють несанкціоноване вторгнення людей чи транспорту і передають сигнал тривоги до тактичного польового центру (ТПЦ). Розгортання систем здійснюється вручну. Основне завдання розвідувально-сигналізаційних систем – скритна розвідка на неконтрольованій території (в тому числі під час воєнних дій) в зоні ймовірного пересування противника (стежки, дороги, балки). Такі системи призначені, в основному, для непомітного виявлення, класифікації, підрахунку та визначення напрямку пересування живої сили і рухомої техніки, передачі по радіоканалу даних на ТПЦ, які можуть бути віддалені на десятки кілометрів. Наприклад, на озброєнні сухопутних військ США знаходяться також мобільні системи розвідувально-сигналізаційних

засобів «SCORPION» та «SCORPION-II» (SCORPION: Unattended Target Recognition Systems) виробництва американської корпорації *Northrop Grumman*. Вони призначені для таємного дистанційного виявлення і стеження за пересуванням людей і наземної техніки, а також для класифікації об'єктів в тактичній (оперативно-тактичній) глибині. Такі системи по суті є системами з віддаленими наземними сенсорами, що не обслуговуються – так званими Unattended Ground Sensors (UGS) systems.

Таким чином, одна з основних причин впровадження технології автоматичних наземних сенсорів полягає в тому, що жоден сенсор, будь то сейсмічний, акустичний, оптико-електронний, магнітний, інфрачервоний або радіолокаційний, не може забезпечити повне покриття всіх цілей на всіх дистанціях. Замість цього застосовується багаторівневий підхід, тобто одночасне розгортання кількох різних типів повністю взаємопов'язаних сенсорів з метою отримання якомога більшого обсягу інформації з місця дії, що знаходиться під наглядом.

к.т.н., с.н.с. Охрамович М.М. (ВІКНУ)

к.пед.н. Кравченко О.І. (ВІКНУ)

Шевченко В.В. (ВІКНУ)

ЕНЕРГОДИНАМІЧНИЙ МЕТОД, ЯК СПОСІБ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ДІАГНОСТУВАННЯ ЦИФРОВИХ ТИПОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ ЗАМІНИ РАДІОЕЛЕКТРОННОЇ ТЕХНІКИ

Застосування цифрових типових елементів заміни (ТЕЗ), які мають у своїй конструкції великі інтегральні схеми (ВІС) і мікропроцесорні великі інтегральні схеми (МП ВІС), у зразках радіоелектронної техніки (РЕТ) Повітряних Сил Збройних Сил України викликало необхідність розробки принципово нових рішень питань її експлуатації і ремонту.

Створення нових та удосконалення існуючих систем, що використовуються для визначення технічного стану цифрових пристроїв (ЦП) у складних умовах сьогодення, вимагає розробки нових методів діагностування.

Використання сучасних наукових підходів до обробки діагностичної інформації, дозволить: заздалегідь визначати елементи, характеристики яких наближуються до критичних; визначати технічний стан радіоелектронної техніки у режимі реального часу; провести моніторинг працездатності елементів радіоелектронної техніки.

Також це дасть можливість точніше обробляти значення діагностичних параметрів, прогнозувати із заданою достовірністю час відмови радіоелектронних компонентів.

Основним фактором, що стримує розвиток сучасних систем технічного діагностування, є відсутність методичного апарату, який здатний значно ефективніше використати розроблені діагностичні моделі для виявлення несправних логічних елементів.

Одним з підходів до розробки нових рішень щодо діагностування цифрових ТЕЗ, що містять МП ВІС, є використання протікання енергодинамічного процесу у логічних елементах (ЛЕ) для визначення технічного стану зразка озброєння. Аналіз спектрів сигналів протікання енергодинамічного процесу, що виникають у ланцюзі живлення складних цифрових об'єктах, показав, що спектри сигналів є достовірним джерелом діагностичної інформації. Використовуючи принципи одночасного аналізу вихідної реакції і параметрів енергодинамічного імпульсу, технічно можливо реалізувати пристрій для діагностування цифрових ТЕЗ на основі спектрального аналізу параметрів енергодинамічного процесу.

Це в свою чергу приведе до зменшення часу виявлення раптових відмов об'єктів радіоелектронної техніки та значно скоротить витрачений час на відновлення цифрових типових елементів заміни радіоелектронної техніки, вимоги до яких постійно зростають в умовах відбиття Збройними Силами України російської агресії.

Бабій О.М. (ХмНУ)

к.т.н. доц. Пивовар О.С. (ХмНУ)

РАДІОТЕХНІЧНІ МЕТОДИКИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ВТОРИННОЇ ОБРОБКИ СИГНАЛІВ КРОВООБІГУ ЛЮДИНИ

В умовах військових дій під час поранень в першу чергу вражається система кровообігу людини, в таких ситуаціях надзвичайно важливий експрес аналіз її стану. Структурна складність біологічних взаємодій під час реалізації процесів кровообігу людини та наявність потужних завад під час отримання даних обумовлює необхідність розробки методів комплексної ідентифікації хвороб через візуалізацію результатів роботи біологічних сенсорів.

Діагностика стану системи кровообігу може бути реалізована цілим рядом методів: електрокардіографія, кінетокардіографія, сфігмографія, реографія, луна-кардіографія, тощо. Переважальним у медичній практиці є застосування сфігмографії, що ґрунтується на вимірюванні часової залежності рівня пульсових коливань стінок кровеносних судин. Залежно від типу сфігмометричного сенсора та його розташування на об'єкті отримані дані надзвичайно сильно спотворюються супутніми завадами, що вимагає розробки методів їх вторинної обробки.

Радіотехнічні методики вторинної обробки передбачають отримання спектру сигналу та фільтрацію спектральних складових для виділення суттєвих параметрів та характеристик патології. Вторинну обробку сфігмометричних сигналів можливо провести також і іншими методами, наприклад: перетворення Гільберта-Хуанга, вейвлет-аналізу тощо.

Запропонований метод передбачає застосування радіотехнічних методик із наступною візуалізацією результатів в тривимірній площині із вибором просторової точки спостереження таким чином, щоб патологічні особливості були найбільш яскраво виділені. На першому етапі проводиться отримання спектру сфігмометричного сигналу та виділення квазіперіоду та первинна фільтрація флуктуаційних завад. На другому етапі дані опосереднюються та підлягають подвійній апроксимації поліномом 10-16 порядку. Останній етап полягає у формуванні різних фазових образів із отриманих в попередніх етапах даних для відтворення в рамках просторової (3D) залежності, яку засобами тривимірної графіки позиціонують у необхідну площину для найбільш оптимального спостереження.

Моделювання та дослідження проводилось в середовищі Matlab для вибірки із більш 10 сфігмометричних даних із патологіями. Використання методики дозволяє фахівцеві оперативно та більш впевнено проводити експрес аналіз стану системи кровообігу людини.

Ph.D. Poltorak M. (NDUU)

Ph.D. Chernykh Y. (MI KNU)

USE OF SIMULATORS FOR THE TRAINING OF MILITARY PERSONNEL

Warfare continues to change as new operational methods like hybrid warfare are combined with new technologies such as cyber, drones, and 3-D printing. Military training also must continue to change so that the Ukrainian military personnel are prepared to confront emerging threats and potential enemies that are growing in strength and ambitions. Training innovation and training resourcing are critical to achieving new and better ways to train Ukrainian armed forces.

When personnel are not actually engaged in combat, training dominates military activity in all four services on a daily basis. Soldiers, sailor and airmen are trained from the first day they enter the armed forces until the last day of their service. Commanders at every level consider training for future combat and military operations to be one of their primary responsibilities. Each service expends significant time, money, and personnel on generating, conducting, and

sustaining the most effective training possible for individuals, teams, units, and organizations at every echelon. Failure to conduct such training or conducting training that does not attend to the harsh realities of war will likely lead to failure in battle.

Simulators and simulations have a long history of enabling training for military forces. Simulators include capabilities that replicate actual systems in order to maximize training opportunities, reduce cost, promote safety, or preserve equipment for wartime use. Early examples were flight simulators that reproduced the cockpit of an airplane in order to train pilots in the control, maneuvering, and reaction to emergencies on the ground before they took an airplane up in the air. Other simulators in use today recreate the entire bridge of a navy destroyer so that officers and petty officers can learn to maneuver, fight, and safeguard the ship under tactical conditions.

Simulations enable the training of organizations by creating battlefields or operational environments. Early examples of simulations were tabletop war games in which maps recreated the terrain of a battlefield and markers were used to signify the various units of opposing sides. Participants would fight out battles for training in the art and science of warfare.

Today's simulations are far more sophisticated and often far more integrated. The military uses four general classes of simulation: live, constructive, virtual, and gaming. Each of these classes of simulation has a specific purpose and training audience, and two or more classes of simulations can be integrated to make training of individuals and units even more effective. The goal of much simulation research and development is not just to create the most effective individual simulation, but to create a true integrated training environment that combines all four classes to maximize training effectiveness.

Live simulations are the training simulations that most closely represent training as historically conducted with individuals and units using real equipment in training environments that most closely reflect actual combat. This means using actual land, sea, air, space, or cyber terrain; actual weapons using either live or dummy/inert ammunition; and actual vehicles and other equipment, often against an enemy force that is also live and simulated by some portion of the military.

Constructive simulations are representations of military forces and operational environments, usually aimed at training for large-scale combat involving whole naval fleets, Army Corps, Marine Divisions, or Air Force Wings, to include joint constructive simulations that combine forces from one or more of the services. Originally, constructive simulations were conducted using tabletop war games with pieces representing military units, but today, most constructive

simulations are computer-based. Given the size of forces and the fidelity with which military units, ships, and aircraft can be represented, constructive simulations are usually used to train leaders and staffs.

Virtual simulations are computer-based representations of individuals, teams, units, weapons systems, and other capabilities, usually with great fidelity to the operational environment (terrain, weather, urban areas, etc.) to include not only enemies, but also local populations. Virtual simulations are best suited to training individuals, teams, or small units. For example, conduct of fire trainers are used to train individual tank or fighting vehicle crews, and close combat tactical trainers are used to train platoon and company-size groupings of tanks or armored fighting vehicles. Virtual simulations have the virtue of training aircrews, ship's combat systems crews, and tank and fighting vehicles crews in many repetitions and situations—in other words, lots of practice—without the large costs for fuel, munitions, and maintenance and without the need for the large spaces that live training requires.

Gaming is the newest class of training simulation. While war games have been used for centuries in the form of board games or tabletop games, the advent of computer gaming brought with it whole new opportunities. The military recognizes that digital games improve rapid decision-making, cognitive processes, and synchronization and integration of different systems and capabilities while providing almost countless variations of situations and complex problems with almost immediate feedback on performance. The military even uses games to educate new recruits about the military service they have chosen before they actually attend their initial entry training.

Романюк Т.О. (ВІКНУ)

ТЕХНІЧНІ РІШЕННЯ ДЛЯ ПОБУДОВИ ТЕСТІВ ЦИФРОВИХ ПРОГРАМНО-КЕРОВАНИХ ПРИСТРОЇВ РАДІОЕЛЕКТРОННОЇ ТЕХНІКИ

Однією з важливих задач при діагностуванні цифрових типових елементів заміни (ТЕЗ), є складання перевіряючих тестових послідовностей. Особливості конструктивного виконання і функціонування ТЕЗ, а також вимоги, що висуваються до якості діагностування такого класу цифрових пристроїв, визначили важливість цієї задачі.

Якість побудови тестів цифрових програмно-керованих пристроїв суттєво впливає на весь процес діагностування. Так, достовірність та глибина виявлення дефектів напряму залежить від якості складання тестової

послідовності та визначають значну частину часу, що витрачається на діагностування. Основні умови та етапи розробки тестових послідовностей визначені в загальних правилах побудови тестових послідовностей.

Кожен тип ТЕЗ створюється для рішення порівняно вузького, завчасно визначеного кола задач, обумовленого наявністю унікальної системи команд для кожного типу великих інтегральних схем (ВІС) з конкретного зразку ТЕЗ. Різні типи мікропроцесорних ВІС, навіть ті, які входять в один мікропроцесорний комплект, відрізняються, зокрема, функціональним призначенням однойменні виходи корпусу, а також їх числом. Тестові послідовності, які дозволяють з задовільною достовірністю і за прийнятний час перевірити технічний стан та локалізувати несправні елементи ТЕЗ, необхідно будувати з використанням методів, що базуються на декомпозиції і поетапного аналізу об'єкту діагностування (ОД). При цьому мають враховуватися характерні особливості, властиві цифровому ТЕЗ як ОД та обмеження на побудову ТП для його діагностування.

У зв'язку з цим організація діагностування цифрового ТЕЗ, представляє собою доволі складну інженерну задачу, а технічні рішення (пристрої), які реалізують таку задачу, повинні задовольняти наступні вимоги:

- універсальність (діагностування широкої номенклатури цифрових ТЕЗ);
- адаптивність під нові (розроблювані) класи ТЕЗ;
- можливість накопичення знань в ході експлуатації з метою оптимізації процесу діагностування;
- можливість застосування у складі пересувних і стаціонарних військових ремонтних органів;
- висока продуктивність;
- низька вартість та енергопостачання (в порівнянні з існуючими).

Таким чином вказані вимоги обумовлюють необхідність створення таких пристроїв на базі персональних комп'ютерів. Комп'ютер є ядром, яке забезпечує формування тестової послідовності і прийняття рішення про працездатність чи непрацездатності ТЕЗ, що перевіряються.

д.н. з держ.упр., с.н.с. Сальнікова О.Ф. (НУОУ)

д.т.н., проф. Ленков С.В. (ВІКНУ)

д.т.н., проф. Сєлюков О.В. (КНУБА)

ПРОГНОЗУВАННЯ НЕОБХІДНОГО ПОПИТУ В УМОВАХ ЦЕНТРАЛІЗОВАНОЇ СИСТЕМИ ПОСТАЧАННЯ ОЗБРОЄННЯ, ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ ТА ЗАПАСНИХ ЧАСТИН

Методи прогнозування можна розділити на три основні групи: методи

експертних оцінок; методи прогнозування часових рядів; казуальні (причинно-наслідкові) методи.

Методи експертних оцінок ґрунтуються на суб'єктивній оцінці теперішнього моменту і перспектив розвитку. Ці методи доцільно використовувати для кон'юнктурних оцінок, особливо у випадках, коли неможливо отримати безпосередню інформацію про яке-небудь явище або процес.

Друга і третя групи методів засновані на аналізі кількісних показників, але вони істотно відрізняються один від одного.

Методи прогнозування часових рядів пов'язані з дослідженням ізольованих один від одного показників, кожен з яких складається з двох елементів: з прогнозу детермінованої компоненти і прогнозу випадкової компоненти.

Розробка першого прогнозу не представляє великих труднощів, якщо визначена основна тенденція розвитку і можлива її подальша екстраполяція. Прогноз випадковою компонентою складніші, оскільки її появу можна оцінити лише з деякою вірогідністю.

У основі казуальних методів лежить спроба знайти чинники, що визначають поведінку прогнозованого показника.

Пошук цих чинників приводить власне до економіко-математичного моделювання – побудови моделі поведінки економічного об'єкту, що враховує розвиток взаємозв'язаних явищ і процесів. І тут важливо підкреслити перевагу економічного аналізу перед чисто статистичними методами вивчення процесу.

При прогнозуванні обсягів продажів по багатьом видам товарів експертні методи не підходять через велику вартість побудови прогнозу. Казуальні методи не підходять через необхідність виконання великого обсягу робіт по визначенню чинників, що впливають на поведінку прогнозованого показника. Найбільш прийнятними є методи прогнозування часових рядів.

До методів прогнозування часових рядів відносяться: ковзаючи середнє; експоненціальне згладжування; авторегресійні моделі; методологія Бокса-Дженкінса; нейроні мережі.

Методологія Бокса-Дженкінса є найбільш прийнятною для прогнозування попиту в задачах управління запасами. Вона не передбачає наявності яких не будь особливих структур в даних числового ряду, адже використовує ітеративний підхід до визначення можливих моделей із загального класу моделей.

Солтис В.М. (ХмНУ)

к.т.н., доц. Чешун В.М. (ХмНУ)

к.військ.н., с.н.с. Попков Б.О. (ВІКНУ)

МОДЕЛІ НА ОСНОВІ НЕЧІТКОЇ ЛОГІКИ І ТЕОРІЇ ОПИТУВАЛЬНИКІВ В ТЕХНІЧНІЙ ДІАГНОСТИЦІ ЦИФРОВИХ ПРИСТРОЇВ

На сьогодні розробка якісних тестів для перевірки сучасних цифрових пристроїв за фінансовими і часовими витратами значно перевищує вартість самих виробів, що зумовлює потребу у автоматизації синтезу тестів і застосуванні інтелектуальних алгоритмів і засобів розв'язування діагностичних задач. Одним із перспективних напрямків інтелектуалізації у технічній діагностиці цифрових пристроїв є застосування математичного апарату теорії нечітких множин та нечіткої логіки. На основі нечітких експертних оцінок можна зробити прогноз можливих причин відмов, якщо відомі попередні оцінки наявних ознак, та класифікувати стани об'єкта діагностування (ОД).

Основні етапи формування системи технічної діагностики на основі використання нечітких методів [1]: створення інформаційної моделі ОД; створення на цій основі нечіткої моделі, що описує поведінку об'єкта; формування блоку прийняття рішень та видачі рекомендацій.

На користь моделей на основі нечіткої логіки діє їх гнучкість щодо завдань і потреб технічної діагностики. Можливі різні варіанти формування правил нечіткого висновку та результуючої моделі. При створенні моделі без узагальнюючого параметра всі можливі стани ОД можуть бути приведені до двох типів – працездатний і непрацездатний, або до кількох станів. Для моделі з узагальнюючим параметром із приватних інформативних параметрів вибирається критеріальний; його зміна дозволяє максимально характеризувати якість ОД. Узагальнюючий параметр також можна розрахувати як безрозмірний показник технічного стану, який описується одновимірною функцією, числові значення якої залежать від контрольованих складових процесу [1].

Певним недоліком моделей нечіткої логіки є мала наочність і адаптованість до традиційних моделей технічної діагностики, що зумовило зацікавленість у їх поєднанні з моделями теорії опитувальників. Поєднання моделей нечіткої логіки і теорії опитувальників дало наступні результати: наочне відображення шляхів формування нечіткого висновку на деревовидних графових моделях [2]; сумісність з табличними моделями анкет опитувальників; легкий перехід до традиційних для технічної

діагностики матриць покриття тощо.

к.т.н., доц. Сторубльов О.І. (ВІКНУ)

Бурдюг О.В. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ РОЗРОБКИ ОЗБРОЄННЯ ТА ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ ОПК КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО

Стан сучасної світової економіки вимагає зниження витрат на оборону. Проте, підвищення витрат оборонно-промислового комплексу (ОПК), витрат на науково-дослідні й дослідно-конструкторські роботи для розробки озброєння та військової техніки (ОВТ) призвели до необхідності повної реорганізації оборонної промисловості країн-членів НАТО. Необхідність у корпоративній перебудові ОПК значно вплинула на транснаціоналізацію та кооперацію оборонних промисловостей. Разом із реструктуризацією відбулася приватизація оборонного сектора промисловості й часткове залучення цивільної галузі економіки. Доцільно вказати характерні ознаки ОПК провідних країн-членів НАТО та ЄС: - наявність потужних оборонно-промислових інтегрованих структур по розробці і виробництву сучасного озброєння та військової техніки; - інтеграція військової та цивільної галузей економіки; - системний перехід до інтегрованого виробництва, чим було досягнуто високу ефективність виробництва ОВТ.

Слід зауважити, що на практиці усі підприємства ОПК є приватними. Адаптований перехід оборонних потужностей з державної власності у приватну практично не позначився на потужності оборонного виробництва. Результати реорганізації ОПК були корисні як державам, так і приватному бізнесу і, на практиці, створили підставу для нового етапу розвитку приватної військової промисловості, яка оформилася в самостійний сектор економіки.

Уряди країн спрямували значні кошти на реструктуризацію і конверсію ОПК, скорегували систему закупівель озброєнь, застосували використання цивільних технологій при виробництві ОВТ. Внутрішньо-корпоративна інтеграція дала їм можливість скоротити витрати на управління, маркетинг, НДДКР і виробництво. Сьогодні можна говорити про об'єднання оборонної промисловості в трансатлантичному вимірі. Заслужують на увагу процеси інтеграції, що розвиваються в оборонній промисловості Європи і США. Країни

Західної Європи надалі більше усвідомлюють недоцільність орієнтації на національне виробництво повного переліку основних озброєнь. До числа основних тенденцій розвитку ОПК провідних країн-учасниць НАТО та ЄС можна віднести створення великих оборонно-промислових інтегрованих структур по розробці і виробництву сучасного озброєння та військової техніки на національному, транснаціональному та трансатлантичному рівнях. Європейська оборонна промисловість є також інтегрованою. Вона являє собою мережу великих транснаціональних компаній, що реалізують ряд скоординованих міждержавних програм, які забезпечують оптимальний баланс фінансових і матеріальних ресурсів між країнами-учасниками цієї європейської кооперації.

к.т.н., доц. Хмельницький Ю.В. (ХмНУ)

к.т.н., ст.досл. Лоза В.М. (ВІКНУ)

Мартинець А.Д. (ХмНУ)

ПОБУДОВА ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ТА ЗАХИСТ ЇЇ РЕСУРСІВ

Сучасний етап розвитку інформаційного суспільства характеризується значно більшим та широким впровадженням нових комунікаційних мереж та технологій. Усі ці підходи впровадження повинні опиратись на удосконалені методів розподілу інформаційних та інших ресурсів, що тут володіють досить високою швидкістю, масштабованістю та гнучкістю, їх захищеністю та досить низькою операційною їх складністю. Як показали дослідження та проведений аналіз, у сучасному інформаційному мережному обладнанні вже реалізовано множини механізмів для керування чергами як із точки зору їх формування та самого їх обслуговування, так і запобігання її перевантаженням [1]. Їх основною особливістю та самим ключовим недоліком є переважна більшість ручних та адміністративних налаштувань у самому ж процесі конфігурування їх мережного обладнання, що не дає нам змоги оперативно реагувати на їх зміну та стану завантаженості системи. Тому багато вчених досить активно працюють над новим удосконаленням таких засобів для управління мережним потоком та забезпечення якості обслуговування. Виходячи із існуючого протиріччя побудова нової інформаційної системи та захист її ресурсів може досягатися шляхом покращення та оперативності обміну інформацією у сучасних інформаційних системах на основі створення нового підходу до їх адаптивного управління та структурними параметрами для їх обслуговування та захисту її ресурсів [2].

На підставі вищевикладеного впливає, що для побудови інформаційної системи та захисту її ресурсів необхідно використати шлях для удосконалення адаптивних методів та віртуалізації її мережних пристроїв і алгоритмів для

управління мережними ресурсами. На основі проведених досліджень та її аналізу можна зробити висновок про те, що для досягнення поставленої мети нам необхідно буде вирішити наступні задачі:

1) провести аналіз для розвитку інформаційних систем та огляд відомих моделей і методів для управління ресурсами та перспектив її розвитку;

2) дослідити та модернізувати відомі моделі для побудови її інформаційної системи;

3) дослідити ефективність для запропонованих рішень та розробити рекомендацій щодо їх практичного використання щодо отриманих у роботі результатів у сучасних та перспективних інформаційних системах.

к.т.н., доц. Пампуха І.В (ВІКНУ)

Ярмолай І.О. (ВІКНУ)

СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ДИНАМІЧНИХ ПАРАМЕТРІВ СТРУКТУРИ СИСТЕМ СЕЙСМОАКУСТИЧНОГО МОНІТОРИНГУ

Структурний аналіз та ідентифікація динамічних параметрів структур, спектральні характеристики яких лежать у полосі сейсмічного та акустичного діапазонів – надзвичайно важливі теми в їх моніторингу з метою передбачення суттєвих змін динамічних характеристиках. За геометричними розмірами - це техногенні та природні об'єкти. Метод динамічної ідентифікації забезпечує можливість досліджувати динамічну поведінку цієї структури за допомогою неруйнівних досліджень, а отже дозволяє оцінити стан структури та можливу потребу у більш детальному моніторингу. Робота вводить методологію для ідентифікації основних структурних властивостей, як основні власні частоти і добротність структури на цих частотах. Аналізується методологія експертизи відгуку структури на динамічне навантаження, яке може бути будь-яким: екологічним (вітер, морські хвилі, рух транспорту тощо) або штучно викликаною за допомогою тестуючих імпульсів.

Процес зміни стану об'єкта моніторингу може бути відображений у простір ознак, який може бути зведений до множини параметрів, що характеризує пружні властивості матеріалів, які формують об'єкти, що досліджуються. Оскільки швидкості поширення і форма поздовжніх і поперечних хвиль у матеріалі залежать від пружних параметрів цих

матеріалів, то зміна цих параметрів призводить до змін та спектральних характеристик емісійних сигналів, які виникають у старіючому матеріалі. У цій роботі відзначається, наявність процесу інтенсивної зміни конструкцій об'єкта дослідження при дослідженнях в режимі пасивного моніторингу. Цей феномен виявлявся у міграції вектору квантилей енергії спектра у чотиривимірному просторі ознак. Це були квантилі Фур'є спектру фону природної емісії. Міграція вектору полягала у його зміщенні раніше стійкого становища.

Зміщення вектору відбувалися за рахунок перерозподілу енергії в спектрі щодо медіани. Координати старших квантилей збільшувалися, а молодших зменшувалися проти медіаною спектра, тобто. від центру (медіани спектру) до країв (низькочастотної та високочастотної областей). Цей ефект можна пояснити двома причинами. Перша – це дефрагментація елементів конструкції, що зумовлює підвищення власних частот окремих фрагментів через зменшення їх геометричних розмірів. Друга причина пов'язана зі збільшенням геометричних розмірів дефектів (тріщин) окремих фрагментів конструкції, що призводить до зменшення частоти емісійних сигналів, пов'язаних з цими дефектами.

Таким чином, запропоновано ефективний метод аналізу природних та рукотворних об'єктів, власні частоти яких лежать у сейсмічному та нижній частині акустичного діапазонів частот, заснований на моніторингу їх динаміки, а також новий підхід для ідентифікації стану таких об'єктів.

д.т.н., професор Толюпа С.В. (КНУ імені Тараса Шевченка)

Шевченко А.М. (ВІКНУ)

Ярмолай І.О. (ВІКНУ)

ОПТИМАЛЬНІ ОЦІНКИ ПАРАМЕТРІВ МОДЕЛІ СЕЙСМІЧНОГО МОНІТОРИНГУ

При динамічному аналізі різних систем у режимі сейсмоакустичного моніторингу обробка спостережених даних та ухвалення рішення про стан об'єкта моніторингу мають бути виконані в режимі близькому до реального часу. У той час як системи часто описуються досить складними моделями з великою розмірністю вектора вільних параметрів таких моделей. Причому лише частина цих параметрів входить у модель лінійно, а більшість входить

нелінійно. У разі істотну роль грає апіорна вивченість процесів, що дозволяє спростити процес оцінки вільних параметрів. У таких випадках природно будувати таку процедуру оцінювання цих параметрів, враховуючи наявну у дослідників апіорну інформацію. В результаті моніторингу аналіз зміни в часі множини вільних параметрів дозволяє зробити висновки про стан об'єкта дослідження та прогнозувати його поведінку в майбутньому.

Динамічні системи моделюються суперпозицією періодичних або квазіперіодичних процесів, які і є предметом аналізу, оскільки дають можливість прогнозувати за передісторією поведінку системи в майбутньому. Модель процесу будуюмо як різноманіття [1], що відображає модель у точку N – мірного простору \square_N через вільні параметри моделі, де N – кількість цих параметрів. $M(\Lambda, t)$ - це модель динамічного процесу $y(t, \Lambda, \alpha)$, яка, крім часу, залежить ще й від множини вільних параметрів Λ . Результат моніторингу процесу $y(t, \Lambda, \alpha)$ може бути поданий у вигляді:

$$y(t, \Lambda, \alpha) = M(\Lambda, t) + \alpha(t), \quad t \in [0, T], \quad (1)$$

де, $\alpha(t)$ - джерело випадковості- флуктуаційні обурення, що не дозволяють точно відтворити множину Λ . T - Область спостереження в часі. Джерелом випадковості, крім адитивної перешкоди $\alpha(t)$, є і флуктуації параметрів моделі.

Вибираємо таку модель, що множина її вільних параметрів містить підмножина, яка входить у модель лінійно, і, впорядкувавши його у вектор $\mathbf{h} = \{h_k\}, k = \overline{1, n}$, і виділивши з множини параметрів Λ цю підмножину і, залишивши лише в Λ нелінійно вхідні параметри, приходимо до моделі такого виду:

$$M(\Lambda, t) = \sum_{k=1}^n h_k \cdot \exp\{-\lambda_{k,1}t\} \sin(\lambda_{k,2}t - \lambda_{k,3}). \quad (2)$$

Для оцінки вільних параметрів моделі (1) необхідно вирішити

$$\min_{\Lambda} \|y(t, \Lambda, \alpha) - M(\Lambda, t)\|, \quad t \in [0, T], \quad (3)$$

Такий підхід був застосований авторами для обробки та аналізу даних, отриманих у польових спостереженнях моніторингу об'єкта, спектральні характеристики якого лежать (0,05 Гц – 10 Гц) у сейсмічному діапазоні частот. Розмірність вектору параметрів змінювалася залежно від обраної

моделі в межах від 12 до 20. Оскільки об'єкт описувався множиною параметрів, що лінійно і нелінійно входять в модель, а пошук глобального мінімуму критерію оптимальності оцінок для кожного з вирішальних правил здійснювався в залежності від гіпотези про адитивну перешкоду. Ця перешкода моделювалася, нестационарним гаусовим шумом. Вирішальне правило було наступним: приймалася оцінка мінімізуюча ухилення моделі від спостережених даних у нормі простору Гільберта.

Скалярний добуток для двох функцій $\langle y(t), f(t) \rangle_r$, у їх дискретному поданні вибирався як для двох векторів таким чином:

$$\langle y(t), f(t) \rangle_r = k(\sigma_r) \cdot \sum_{i,j} y(t_i) f(t_j) W_r(t_i, t_j); \quad r = \overline{1, R}; \quad i, j = \overline{1, M} \quad (4)$$

$W_r(t_i, t_j)$ - матриця зворотна до матриці підступів адитивного фону $\alpha(t)$ з параметрами σ_r . $k(\sigma_r)$ - коефіцієнт, що залежить від визначника матриці коваріацій σ_r . M - розмірність вектора дискретного представлення функцій на часовому інтервалі з інтервалом квантування Δ так, що $M \Delta = T$.

Обробка даних спостережень здійснювалася за таким алгоритмом: методом Монте-Карло, за апріорними розподілами, викидалася псевдовипадкова точка у просторі лінійних та нелінійних параметрів. Для цієї точки для моделі об'єкта та спостережених даних рішенням системи лінійних рівнянь для лінійних параметрів обчислювалася точка у підпросторі лінійних параметрів. Сукупність нелінійних і лінійних вільних параметрів моделі, отриманих таким чином, використовувалася для оцінки локального мінімуму в нелінійному завданні як початкова точка для алгоритму в методі Лівенберга-Маквардта [2, 3]. Така процедура виконувалася багаторазово, у результаті обчислювалася оцінка мінімуму мінімуму на безлічі псевдовипадкових точок. Така оцінка ймовірно сходиться до глобального мінімуму. В - мірному просторі вільних параметрів моделі об'єкт відображався в точку, де кількість вільних параметрів моделі.

Таким чином, запропоновано підхід поділу лінійних і нелінійних параметрів моделі, при оптимальному оцінюванні, що дозволяє зменшити розмірність простору оцінюваних параметрів у техніці Монте-Карло при пошуку глобального мінімуму лінійних та нелінійних параметрів. Обробка даних моніторингу об'єкта із змінними характеристиками за запропонованим алгоритмом дозволила у просторі вільних параметрів моделі оцінити навіть

незначні зміни у стані об'єкта, тобто. положенні точки у просторі його характеристик.

Шевченко А.М. (ВІКНУ)

МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ СТАРІННЯ ПРИРОДНИХ ТА ТЕХНОГЕННИХ ОБ'ЄКТІВ У АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМАХ СЕЙСМОАКУСТИЧНОГО МОНІТОРИНГУ

Запропоновано феноменологічну математичну модель оцінки втоми та старіння природних і техногенних об'єктів для автоматизованих систем сейсмоакустичного моніторингу. Обговорюється модель, яка базується на домінуючих уявленнях, що існують у матеріалознавстві. Оскільки швидкості поширення і форма поздовжніх і часткових хвиль в матеріалі залежать від їх пружних параметрів і зміна цих характеристик, це явище призводить до змін і спектральних характеристик. Виникає проблема вибору простору параметрів для характеристики старіння та втоми. Цей простір заснований на параметрах, функціонально пов'язаних з пружними властивостями середовища. У математичній моделі відображено дві стохастичні властивості емісійного процесу. Перший – точковий потік моментів виникнення випромінюючих сигналів. Другий – це процес формування форми флуктуаційних сигналів. Стохастичні характеристики такого складного випадкового процесу також відображають процес зміни пружних характеристик матеріалу.

Оскільки швидкості поширення та форма поздовжніх та поперечних хвиль у матеріалі залежать від їх пружних параметрів, то зміна цих характеристик призводить до змін та спектральних характеристик.

Автори застосували подібний підхід до інженерних об'єктів. Власні частоти цих об'єктів лежали у сейсмічному та акустичному діапазоні частот. У стаціонарному стані пасивного моніторингу спостерігалася стійка міграція вектору стану об'єкта у межах еліпсоїда у просторі ознак. Такий стан спостерігається до появи втоми. З погляду матеріалознавства, втома - це розвиваються та локальні структурні ушкодження, що виникають при циклічних навантаженнях на матеріал. Максимальні значення напруги в

циклі менше ніж найвища межа напруги, і нижче за межу напруги для даного матеріалу

Структурна відмова матеріалу полягає у втраті несучої здатності елемента або безпосередньо всієї структури. Він починається, коли напруги в матеріалі підходять до граничних, викликаючи надмірні деформації, коли матеріал у процесі повного циклу не повертається у вихідний стан. Будь-який перерозподіл енергії в матеріалі супроводжується виникненням сигналів, що емітують Емісія сигналів - це хвилі напруги, породжені раптовим внутрішнім перерозподілом напруги в матеріалі, викликаним змінами у внутрішній структурі. Можливі причини змін внутрішньої структури: виникнення та зростання тріщин, переміщення та перетворення фази в монолітних матеріалах та розпушення складових. Циклічна напруга повинна призводити до втоми матеріалу. Втома призводить до незворотних деформацій. Процес старіння у запропонованій моделі – це зміни параметрів матеріалу, які знаходять відображення у просторі ознак.

Постає проблема вибору простору ознак старіння та втоми. Оскільки ми маємо лише непряму інформацію про стан об'єкта у вигляді характеристик сигналів, що емітують, то можемо здійснювати тільки непрямі вимірювання, пов'язані з поширенням хвиль емісії зі своїми спектральними характеристиками, то цей простір ґрунтується на параметрах функціонально пов'язаних з характеристиками об'єкта. У математичній моделі відбито дві стохастичні сторони процесу емісії. Перший - це точковий потік моментів виникнення сигналів, що емітують, і другий - це процес формування форми флуктуючих сигналів. Стохастичні характеристики такого випадкового процесу відображають процес зміни пружних характеристик матеріалу.

При пасивному моніторингу інформація про об'єкт міститься в сигналах емісії, які реєструються в суміші з природним фоном. Природно припустити, що ці сигнали утворюють стохастичний потік, апріорні уявлення про ймовірнісні характеристики якого можуть бути найрізноманітнішими від найпростішого, пуассонівського потоку, що описується лише одним параметром, до потоків складної структури, що описуються вектором параметрів великої розмірності. Останні вимагають ґрунтовної попередньої вивченості, але водночас дають більшу кількість змістовної інформації. Наприклад, нестационарний біноміальний потік (потік Бернуллі). Окремо слід розглянути природний фон - випадковий процес, який адитивна супроводжує процес реєстрації сигналів емісії.

$$S(t, \boldsymbol{\tau}, \boldsymbol{\alpha}) = \sum_k \Theta_k \varphi_k(t, \boldsymbol{\tau}, \boldsymbol{\alpha})$$

Квазістаціонарність може бути пов'язана з сезонною або добовою зміною імовірнісних характеристик цього процесу. Форму сигналів $S(t, \boldsymbol{\tau}, \boldsymbol{\alpha})$, що імітуються, будемо шукати у вигляді лінійної комбінації відомих функцій $\varphi_k(t, \boldsymbol{\tau}, \boldsymbol{\alpha})$, з вільними, випадково флюктуючими векторними параметрами $(\boldsymbol{\tau}, \boldsymbol{\alpha})$.

Висновок: Стан будь-якого об'єкта, як природного, так і створеного людиною, залежить від двох параметрів - модуля Юнга і коефіцієнта Пуассона, які характеризують швидкість хвиль, що поширюються у цьому об'єкті. Цей факт дає можливість шукати інформативні параметри стану об'єкта, що досліджується, в його спектральних характеристиках.

СЕКЦІЯ 2

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Глущенко О.Ю. (ВІКНУ)

НЕОБХІДНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ САТ-СИСТЕМ У ЗСУ

Оскільки на сьогодні Україна бере активну участь у міжнародному співробітництві з країнами НАТО, військовим перекладачам Збройних Сил України не

обхідно здійснювати письмові переклади великої кількості стандартів НАТО та інших документів з англійської мови українською з метою їх подальшого впровадження в Збройні Сили України. З метою прискорення процесу перекладу сучасний військовий перекладач постійно використовує САТ-системи, адже вони дозволяють здійснювати переклади швидко, якісно та ефективно. Відмінність САТ-програм від програм машинного перекладу полягає в тому, що вони не намагаються замінити перекладача, а лише допомагають його діяльності, уніфікуючи переклад лексики, полегшуючи роботу над текстами тематики, що повторюється.

САТ-системи – це системи автоматизованого перекладу, що побудовані на основі технології пам'яті перекладів. Пам'ять перекладів – це база даних, яка постійно фіксує перекладені сегменти або фрагменти тексту як вихідною, так і цільовою мовами та зберігає їх для подальшого використання. Пам'ять перекладів працює за принципом накопичення: під час процесу перекладу в пам'яті перекладів зберігається вихідний сегмент тексту та його переклад. У процесі обробки нового тексту, що надійшов на переклад, система порівнює кожен схожий варіант перекладу зі збереженими в базі сегментами. Якщо ідентичний або подібний до вихідного сегмент тексту був знайдений, то переклад цього сегменту відображається разом з перекладом із зазначенням збігу в відсотках. У свою чергу, перекладач підтверджує запропонований варіант, коригує його на свій розсуд, або повністю вводить самотійно перекладений ним сегмент в іншу рамку, що знаходиться поруч з рамкою з вихідним текстом. Кожна зміна або новий переклад зберігаються в пам'яті перекладів. В результаті немає необхідності двічі перекладати одне і те ж речення. Здійснивши переклад лише один раз, в

майбутньому програма сама буде підставляти переклад до подібних частин документа.

Відділам, управлінням та департаментам Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України, які займаються міжнародним співробітництвом, а також науково-дослідним центром Збройних Сил України буде доцільно використовувати САТ-системи, оскільки дані системи мають зручний інтерфейс, підтримують будь-який формат файлу, мають функцію організації колективної роботи для управління проектом для перекладу та здійснення контролю за процесом виконання перекладу. САТ-системи слід також застосовувати у лінгвопедагогічній діяльності військових вищих навчальних закладів. Курсантів ВВНЗ за спеціальністю «переклад» слід навчати працювати з даними системами для подальшого їх застосування під час здійснення письмового перекладу. Окрім того, не можна не відзначити, що володіння згаданими системами входить до інструментального компоненту перекладацької компетентності перекладача, а отже є невід'ємним компонентом фахової підготовки фахівця з перекладу.

Зарицька А.І. (ВІКНУ)

ВІЙСЬКОВА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ МОВНОЇ КУЛЬТУРИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Науково-технічний розвиток у всіх областях знань призводить до появи значного числа нових понять, які потребують термінологічного оформлення та впорядкування. Цей процес природний та закономірний, адже нове поняття потребує мовного оформлення, щоб увійти в систему існуючого знання, понятійних зв'язків і закріпитися у свідомості.

Як відомо, термін – це слово або словосполучення, яке точно і в ідеалі однозначно визначає чітко окреслене спеціальне поняття будь-якої галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо, а це робить можливим визначення його співвідношення з іншими поняттями в межах спеціальної сфери, і призначене для задоволення потреб спілкування в певній професійній галузі.

У зв'язку з цим виникає проблема оновлення змісту, форм і методів мовно-комунікативної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти військового спрямування, адже на сучасному етапі прослідковується тенденція формування фахівця як культуромовної особистості, яка, на думку науковця О. Семеног, «глибоко шанує українську мову і має фундаментальні

знання мови та літератури, збагачені знаннями традицій національного виховання, вважає їх часткою свого світогляду і світосприйняття, характеризується розвиненим мисленням, інтелектом, мовленнєвою пам'яттю, мовним чуттям».

Науковці акцентують увагу на таких ознаках терміна, як: системність, точність, прагнення до однозначності, наявність дефініції, кодифікація у словниках, утворення на основі національної мови або іншомовне запозичення, є одиницею словникового (термінологічного) фонду, реалізується в усному мовленні або фахових текстах тощо.

Специфіка процесу формування термінологічної культури майбутнього фахівця Збройних сил України зумовлена необхідністю опанувати термінолексеми сфери професійної військової комунікації, пов'язані з діяльністю військового формування. Узагальнення військової терміносистеми, аналіз семантичних особливостей, провідних чинників формування семантичних груп військових термінолексем дозволяє охарактеризувати сутність поняття «термінологічна культура майбутнього фахівця ЗСУ».

Отже, під термінологічною культурою майбутнього військовослужбовця потрібно розуміти комплекс мовних знань, мовленнєвих умінь особистості з вживання термінологічних одиниць, на основі яких формуються фахові компетентності, необхідні для розвитку професійної майстерності, професіоналізму, складовою якого є мовно-комунікативна культура.

к.пед.н., доц. Златніков В.Г. (ВІКНУ)

к.філос.н. Соколiна О.В. (ВІКНУ)

ЧИТАННЯ ЯК ОБ'ЄКТ ТЕСТОВОГО КОНТРОЛЮ

Читання іноземною мовою відіграє важливу роль у професійній діяльності фахівців і як комунікативне вміння та засіб спілкування є найбільш розповсюдженим способом іншомовної комунікації.

У методиці викладання іноземних мов читання визначається як рецептивний вид мовлення, націлений на сприйняття та розуміння графічно закованої інформації. Сприйняття графічних знаків забезпечують навички та вміння, пов'язані з технічним аспектом читання, які формують фонетичну, лексичну, граматичну компетенції та техніку читання (швидкість).

Розуміння текстової інформації потребує мовленнєвих умінь, пов'язаних із встановленням смислових зв'язків між мовними одиницями для адекватного розуміння змісту тексту як завершеної мовленнєвої одиниці, які

складають важливий компонент комунікативної компетенції.

Основними характеристиками адекватного розуміння текстової інформації є: 1) повнота - відображення кількісної міри розуміння (розуміння всіх фактів приймається за 100%); 2) точність - ступінь адекватного розуміння форми і змісту інформації; 3) глибина - розуміння наміру автора тексту та підтексту (залежить від фонових знань). Важливим параметром читання є також швидкість.

У навчанні іноземних мов читання займає пріоритетне місце та використовується як засіб навчання інших видів мовленнєвої діяльності: говоріння, письма, аудіювання. Основна мета читання - вилучення інформації. Залежно від мети та способу її досягнення виділяють чотири види навчання читання, які включаються в програмні матеріали всіх ЗВО: ознайомлювальне (розуміння основного змісту), вибіркоче/пошукове (розуміння необхідної/зазначеної інформації), вивчаюче (повне/детальне розуміння змісту тексту).

Із впровадженням тестового контролю в навчальний процес ВНЗ знайшли застосування нові й ефективні способи перевірки саме даного комунікативного вміння. Але існує складність у визначенні реального рівня володіння читанням, оскільки в лінгводидактиці відсутня цілісна система тестування рівня сформованості іншомовної комунікативної компетенції на різних етапах навчання, не визначений перелік об'єктів тестування читання.

Розуміння в читанні - це продукт, результат пізнавальних процесів. Ведучу роль в оволодінні читанням грає сформованість умінь витягати з тексту максимум опор для розуміння - фактологічних, логічних, лінгвістичних, контекстуальних. Разом з тим одна із аксіом, що лежить в основі контролю навчання рецептивної діяльності, полягає в тому, що не існує універсальних форм і способів контролю читання: кожен конкретний текст має свої можливості, зумовлені його лінгвістичними й екстралінгвістичними особливостями.

Карпенко В.Ю. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВИЙ СТАТУС АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНІ: ВИМОГА СЬОГОДЕННЯ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ

Мова міжнародного спілкування (як свого часу латина) - англійська мова - сьогодні є каналом для залучення українського народу до цивілізаційного прогресу, що відбувається в усіх сферах життя людей. Оволодіння англійською мовою широкими колами громадян України стимулюватиме імплементацію в українське суспільство світових досягнень

економічної, політичної, правової, моральної культури, що дуже необхідно для модернізації суспільного життя людей в Україні. Зокрема, це безумовно сприяло б поліпшенню інвестиційного клімату й активізації участі української економіки на світовому ринку.

Англійська мова усюди. 380 мільйонів людей позиціонують її як рідну і приблизно 2/3 як другу мову. Мільярд населення земної кулі вивчає англійську, а близько третини – спілкується нею. Очікується, що до 2050 року половина усього світу буде володіти нею. Англійська – це мова глобалізації: міжнародного бізнесу, політики і дипломатії. Це мова комп'ютерів та Інтернету. Ви побачите її на рекламних бордах у Кот-д'Івуарі, почуєте її в поп-піснях у Токіо, будете читати англійською офіційні документи в Пномпені. Deutsche Welle здійснює трансляції англійською. Французькі бізнес-школи викладають англійською. Це мова спілкування на засіданнях уряду у Болівії. Мова, яка, за визначенням Роберта Глостера, ще в 1300-х роках була мовою так званих «нижчих людей» в Англії, пройшла довгий шлях. І тепер це глобальна мова.

П'ятий президент України П. Порошенко під час виступу в університеті імені Івана Франка у жовтні 2014 р. у Львові заявив, що англійська повинна бути другою іноземною мовою, яку вивчають у навчальних закладах. Крім того, цю мову повинні знати всі державні службовці. «Вимога до міністра має бути твердою – обов'язкове знання англійської мови. У перспективі такою самою повинна бути вимога до кожного державного чиновника, до кожного університетського ректора і декана», – підкреслив він, і зауважив, що між рівнем достатку і рівнем знання англійської мови громадянами країни існує зв'язок.

Отже, англійська мова за останнє десятиліття стала найпопулярнішою обов'язковою іноземною мовою для навчання у системі шкільної освіти не лише в країнах ЄС, але й цілого світу; загальна тенденція раннього навчання іноземної (переважно англійської) мови у початкових школах країн-членів ЄС запроваджена підвищити рівень володіння молоддю англійською мовою в умовах її глобалізації та підвищити мобільність громадян ЄС у майбутньому; аналіз кращих практик, зокрема Нідерландів та Фінляндії, засвідчує, що надзвичайно важливим є створення мовного середовища поза школою; як сумарна, так і поетапна кількість годин, що відводяться на навчання іноземних мов, у багатьох країнах ЄС значно перевищує обсяг годин, який передбачений для цих цілей вітчизняними шкільними програмами; можливість одночасного вивчення декількох мов, безсумнівно, сприяє підвищенню загальноосвітнього рівня учнів та його мобільності.

*к.філол.н., доц. Білан М.Б. (ВІКНУ)
Мірошніченко К.О. (КНУ імені Тараса Шевченка)*

СИСТЕМА ЛІНГВІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬК ПІД ЧАС ВІДБИТТЯ АГРЕСІЇ РОСІЇ

В умовах відбиття агресії росії система лінгвістичного забезпечення військ (сил) зазнала суттєвих змін як з точки зору основних її складових, так і з точки зору зміни основних стандартизованих операційних процедур під час виконання завдань з лінгвістичного забезпечення.

Основні засади, умови та процедури лінгвістичного забезпечення структурних підрозділів Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України та інших органів військового управління викладені у військовому стандарті 01.003.001 «Лінгвістичне забезпечення військ (сил). Основні положення».

Досвід функціонування системи лінгвістичного забезпечення військ в умовах воєнного стану та під час отримання значної міжнародної технічної допомоги показав, що розроблений у мирний час згаданий вище військовий стандарт не може повноцінно забезпечувати діяльність підрозділів Збройних Сил України у воєнний час. Ключовими проблемними моментами стало необхідність перекладу окремих розділів технічної документації до ОВТ у надзвичайно стислі терміни без проведення узгодження термінології та редагування. Основним видом письмового перекладу в цей період став «гібридний реферативний переклад», а саме максимально стисле передавання текстової інформації поряд з максимально повною та точною передачею прецензійної інформації у вигляді таблиць, графіків тощо.

З метою адаптації функціонування системи лінгвістичного забезпечення Збройних Сил України на функціонування під час режиму воєнного стану доцільно:

- Розробити окремі стандартизовані операційні процедури з виконання письмових перекладів для основних видів документів;
- Переглянути вимоги до якості виконання термінових перекладів в частині передачі текстової інформації;

- Створити окремі резервні локальні системи виконання перекладів на основі ТМ технології.

к.пед.н. Гребенюк Л.В. (ВІКНУ)

Мірошніченко К.О. (КНУ імені Тараса Шевченка)

СУЧАСНИЙ БРИТАНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ СЛЕНГ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЛЕКСИКОГРАФІЧНОГО ПІДХОДУ

Міжнародна співпраця у військовій та воєнній сферах зазнала суттєвих змін у контексті військової агресії росії. Інтенсифікація вищезазначеного процесу має прямий вплив на розвиток та функціонування системи лінгвістичного забезпечення військ в умовах воєнного стану. Триває підготовка військовослужбовців ЗСУ у Великій Британії в рамках операції INTERFLEX, започаткованої урядом Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, яка є одним із яскравих та дієвих прикладів міжнародної підтримки України. Зі свого боку, на офіцерів та курсантів Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка покладається завдання здійснення лінгвістичного забезпечення цієї операції на території країни, що приймає.

Практичний досвід подолання лінгвістичного бар'єру з британськими інструкторами-носіями англійської мови дозволив виокремити сленг, як окремий, не до кінця досліджений напрямок, з яким довелося стикатися не тільки під час неформального спілкування, а й під час практичної підготовки на полігонах (зі зброєю в руках). Штурмову групу в процесі відпрацювання вправи «urban warfare» називали просто – «killing group». Пересування підрозділу клином ми вивчали як «wedge formation», але британці кажуть просто – «arrow head»(наконечник стріли). Під час роботи у парах британські військовослужбовці часто використовували вираз «buddy-buddy», значення якого у словниках тлумачиться інколи навіть вульгарно, проте, це означає «допоможи товаришу». Для прискорення у виконанні вправи зі зброєю, де потрібно бігти, використовують вираз «double run». Отримання речового майна у Royal logistic corps також викликало деякі непорозуміння, наприклад, для панамі літньої польової тактичної існує декілька варіантів перекладу: «jungle hat, bush hat, floppy hat». Також варто зазначити, що український вираз «військова засмага» британці перекладають як «squaddie

tan»Під час перерви для прийому їжі популярними виразами були «scoff time», а військову кав'ярню для перекусу, іншими словами «буфет»або «чіпок», британці називали «naffy».

Наведені приклади демонструють, що такі слова не можливо вивчити у процесі підготовки у ВЗО військового спрямування, адже тільки практичний досвід дозволяє напрацювати сленговий вокабуляр. Саме тому важливо дивитися на це через призму лексикографічної діяльності, оскільки після таких навчань з іноземними партнерами важливо готувати словники та глосарії найбільш вживаних розмовних слів, щоб спростувати процес подолання лінгвістичного бар'єру. А спільні навчання з іншими англомовними інструкторами, для яких англійська не є рідною, лише збагатить та спростить роботу військових перекладачів та тих, хто навчається, а згодом, у найкоротший термін стане у бій з противником.

Костик О.І. (ВІКНУ)

Кельман А.В. (ВІКНУ)

ЗОВНІШНІЙ КОНТЕКСТ ЯК СПОСІБ ОСЯГНЕННЯ СВІТУ

Дорослі люди мають високо розвинену й чітко сформульовану модель світу і закономірностей її функціонування, тісно пов'язану з лексикою та граматикую їх рідної мови. Дійсно, обидві (модель та рідна мова) розвиваються у взаємозв'язку. Представлення людини про навколишній його світ (картина світу) відтворюється в мові, у першу чергу в лексиці. Оскільки мислення людини засноване на використанні мови, практично всі історичні зміни в людській свідомості, розвитку культури і росту знань знайшли свій відбиток у лексичній системі мови.

Зовнішній контекст, здебільшого, організований незалежно від індивіда. Ця організація є надзвичайно багатою. Вона забезпечує дуже тонке бачення світу, яке глибоко відображається у мові певної спільноти і якого мовці набувають у ході зростання, виховання та набуття досвіду, принаймні настільки, наскільки це є для них релевантним. Однак у ролі одного з чинників процесу спілкування ми повинні також розрізнити ментальний контекст користувача/того, хто вивчає мову серед зовнішніх контекстів – чи вони далекі від того, щоб впливати, чи враховуються індивідом з усією їх складністю.

Зовнішній контекст фільтрується та інтерпретується користувачем через:

- перцептивний апарат;
- механізми уваги;
- довгострокову пам'ять, афективну пам'ять, асоціації та конотації;
- практичну класифікацію об'єктів, подій і т.д.;
- лінгвістичну категоризацію.

Ці чинники впливають на врахування користувачем контексту. Міра, якою зовнішній контекст визначає ментальний контекст процесу спілкування, у свою чергу визначається врахуванням таких особистісних чинників як:

- наміри вступу до спілкування;
- напрям думки: перебіг думок, ідей, почуттів, смислу, вражень і т.д., наявних у свідомості;
- очікування у світлі попереднього досвіду;
- міркування: здійснення розумових операцій та процесів (напр. дедукція, індукція);
- потреби, стимули, мотиви, інтереси, які спонукають до дії;
- умови та обмеження, що зумовлюють і контролюють вибір дії/вчинку;
- стан розуму (втома, збудження і т.д.), здоров'я та особисті якості.

Отже ментальний контекст не обмежується залежно від скорочення інформаційного змісту безпосередньо існуючого зовнішнього контексту. Лінія думки може зазнавати більшого впливу з боку пам'яті, накопичених знань, уяви та інших внутрішніх когнітивних (та емоційних) процесів. У такому випадку продуковане (породжене) мовлення лише маргінально співвідноситься з одночасним зовнішнім контекстом. Подивіться, наприклад, на тих, хто складає іспит у пустій кімнаті, або математика чи поета, заглибленого у свої заняття.

Зовнішні умови, тиск є також релевантними у тій мірі, в якій користувач усвідомлює їх, погоджується на них і пристосовується до них (або ж йому не вдається це зробити). Здебільшого це залежить від інтерпретації індивідом ситуації у світлі його власних загальних компетенцій, таких як попередні знання, цінності та ідеали.

У процесі спілкування ми повинні також розглядати співрозмовника нашого користувача. Потреба у спілкуванні передбачає „комунікативну прогалину», яку, проте, можна заповнити завдяки частковим співпаданням або частковій відповідності між ментальним контекстом користувача, про якого йдеться, і ментальним контекстом співрозмовника.

У спілкуванні один-на-один користувач і співрозмовник мають один і той же зовнішній контекст (за винятком, звичайно, присутності якогось іншого), проте з причин, наведених вище, їх сприйняття та інтерпретація контексту будуть різними. Результат – а часто й уся функція або її частина – комунікативного акту досягається чи реалізується завдяки розумінню ситуації співрозмовниками в інтересах ефективного спілкування, так само як і реалізація цілей учасників. Так буває, коли відбувається обмін фактичною інформацією. Подолати розбіжності у цінностях та ідеалах, правилах ввічливості, соціальних сподіваннях і т.д., у контексті яких сторони здійснюють інтеракцію складніше, якщо в них не сформована відповідна міжкультурна свідомість. В якійсь мірі науковцям потрібно буде пристосовуватись до ментального контексту колеги.

Список використаних джерел:

1. British Council // Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти. – К., 2003. – с.101.
2. Морозова І.І. – Теорія мовної особистості у викладанні країнознавства // Науково-методичні матеріали. „Стратегії та методи навчання мовам для спеціальних цілей». – Київ. – 2005. с.81

Поліщук О.С. (ВІКНУ)

ВІЙСЬКОВА ЛЕКСИКА ЯК РІЗНОВИД СПЕЦІАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ В АНГЛІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ

Протягом усієї історії свого існування людство не припиняло вести війни. Можна впевнено стверджувати, що певною мірою вся історія людства – це історія воєн. У сучасному суспільстві засоби

масової інформації висвітлюють різні події, у тому числі й військові конфлікти, тому політики, журналісти та пересічні громадяни часто використовують військову лексику, уживання якої більше не

обмежується часом воєнних та військових дій та у повсякденному використанні військовими.

Узагальнюючи різноманітні трактування військової лексики, розуміємо її як сукупність військових термінів, концептуально і функціонально дотичних до галузі військової спеціалізованої справи, загальної для всіх військ і для всіх категорій особового складу [6, с. 23]. Іншими словами, військова лексика включає слова та словосполучення, що позначають військові поняття, тобто слова, безпосередньо пов'язані з військовими діями,

армією тощо, а також науково-технічні терміни, що вживаються з військовими поняттями.

У роботі розглянуто узагальнену класифікацію військової лексики, запропоновану різними вченими [1, с. 56; 6, с. 13; 7, с.53]:

1) номінативні одиниці на позначення різних родів військ – лексика, що вживається для опису понять у формуваннях збройних сил: наприклад, *artillery* 'артилерія', *infantry* 'піхота', *air force* 'військово-повітряні війська';

2) номінативні одиниці на позначення штабної сфери – лексика, яка широко використовується в органах військового управління особовим складом, наприклад, *headquarters* 'штаб', *staff car* 'штабний вагон', *personnel* 'особовий склад';

3) номінативні одиниці на позначення загальнотактичних дій – лексика, яка використовується при вирішенні загальнотактичних завдань, веденні загальновійськового бою та його підготовці, наприклад, *defense* 'оборона', *offensive* 'наступ';

4) номінативні одиниці на позначення організаційних дій – лексика, яка використовується в різних одиницях військових сил, наприклад, *unit* 'підрозділ', *battalion* 'батальйон', *division* 'дивізія', *company* 'рота';

5) номінативні одиниці на позначення військово-топографічних дій – лексика, яка використовується у вивченні місцевості, орієнтуванні, цілевказівці, здійсненні вимірювань на місцевості, наприклад, *topographic map* топографічна карта, *cartography* картографія, *land survey* наземна зйомка;

6) номінативні одиниці на позначення командно-стройових дій – лексика, яка використовується у стройовій підготовці і командному мовленні військовослужбовців, наприклад, *Attention!* 'Струнко!',

At ease! 'Вільно!', *Fall out!* 'Розійдись!' [5].

Аналізовані у нашому дослідженні англо- та україномовні статті загальним обсягом близько

6000 слів були опрацьовані за допомогою seo-програм. При цьому з отриманих списків слів

із зазначенням їх частотності уживання в тексті було видалено артиклі, прийменники, сполучники, займенники, дієслова-зв'язки, власні назви, географічні назви та ін. Методом суцільної вибірки були виділені номінативні одиниці, що дотичні до військової лексики. Варто зазначити, що отримана лексика була поділена згідно з представленою раніше класифікацією:

1) терміни різних родів військ:

- англійські тексти: artillery – артилерія (12); - українські тексти: артилерія (7);

2) штабні терміни:

- англійські тексти: commander – командир (5), personnel – особовий склад (1); - українські тексти: командир (14), personnel – особовий склад (9);

3) загальнотактичні терміни:

- англійські тексти: shelling – обстріл (10), frontline – лінія фронту (9), pullback – відхід (7), battlefield – поле бою (5), defence – оборона (5), armour – бронетехніка (3), invasion – вторгнення (2), assault – штурм (2), deployment – розгортання (2), bombardment – бомбардування (2), defend – захищати (1), conquer – перемагати (1), seize – захоплювати (1); - українські тексти: обстріл (101), лінія фронту (89), відхід (5), поле бою (1), оборона (15), бронетехніка (7), вторгнення (4), штурм (22), розгортання (1), бомбардування (12), захищати (11), перемагати (19), захоплювати (24);

4) організаційні терміни:

- англійські тексти: troops – війська (16), battalion – батальйон (7), corps – корпус (1), paratroopers – десантники (1), gunmen – бойовики (1); - українські тексти: війська (18), батальйон (11);

5) загальновійськові терміни:

- англійські тексти: special military operation – спеціальна військова операція (45), the Armed Forces of Ukraine – ЗСУ (43), war – війна (42), fight – бій (40), escalation – ескалація (39), Ukraine forces – українські війська / сили (39), weapons – зброя (39), the defense official – представник оборонного відомства (37), soldiers – солдати (37), ammunition – боєприпаси (35), precision weapon – високоточна зброя (34),), rockets – ракети (33), enemy – противник (33), tactical vehicles – тактичні машини (33), rocket system – ракетна система (32), volunteers – добровольці (23), equipment – техніка (23), tanks – танки (21), Mobility Artillery Rocket Systems / HIMARS – високомобільні

артилерійські ракетні системи / HIMARS (21), fighters – винищувачі (19), counter battery radar systems – протибатарейні радіолокаційні системи (14), rounds of 155 millimeter artillery – снаряди 155-міліметрової артилерії (12), security – охорона (11), military trainers – військові інструктори (10), vehicles – транспортні засоби (9), volunteer fighters – бійці-добровольці (7), long-range fire – безперервний дальній вогонь (7), mercenaries – найманці (6), trucks – вантажівки (4), officer – офіцер (3), Special Forces soldiers – солдати спецназу (2), servicemen – військовослужбовці (1), missile – ракета (1), bomber – бомбардувальник (1);

- українські тексти: спеціальна військова операція (5), ЗСУ (101), війна (87), бій (54), ескалація (30), українські війська / сили (49), зброя (67), представник оборонного відомства (14), солдати (31), боєприпаси (77), високоточна зброя (57), ракети (67), противник (23), тактичні машини (29), ракетна система (41), добровольці (9), техніка (33), танки (28), високомобільні артилерійські ракетні системи / HIMARS (56), винищувачі (39), протибатарейні радіолокаційні системи (23), снаряди 155-міліметрової артилерії (24), охорона (8), військові інструктори (9), транспортні засоби (8), бійці-добровольці (1), безперервний дальній вогонь (11), найманці (6), вантажівки (4), офіцер (1), солдати спецназу (1), військовослужбовці (43).

Аналіз доступного нам корпусу текстів показав, як закордонні ЗМІ сприймають та бачать війну в Україні. Так, найбільш уживаними є одиниці *special military operation* – спеціальна військова операція (45), *the Armed Forces of Ukraine* – ЗСУ (43) та *war* – війна (42). Кількість уживання словосполучення *special military operation* превалює, на нашу думку, через те, що західні ЗМІ дуже обережно ставилися на початку повномасштабного російського вторгнення в Україну до позначення.

Аналіз доступного нам корпусу текстів показав, як закордонні ЗМІ сприймають та бачать війну в Україні. Так, найбільш уживаними є одиниці *special military operation* – спеціальна військова операція (45), *the Armed Forces of Ukraine* – ЗСУ (43) та *war* – війна (42). Кількість уживання словосполучення *special military operation* превалює, на нашу думку, через те, що західні ЗМІ дуже обережно ставилися на початку повномасштабного російського вторгнення в Україну до позначення.

Результати аналізу військової лексики, ужитої українськими ЗМІ, дещо відрізняється від одиниць, зафіксованих в англійських. Так, іменник *війна* ужито в аналізованих текстах 87 разів, на відміну від англійських текстів, де цей показник складає – 42 одиниці. Натомість словосполучення *спеціальна військова операція* є найбільш вживаною одиницею в англійських ЗМІ, у той час як в аналізованих українських текстах її вжито лише три рази в цитуваннях прямої мови російських політиків, які для позначення війни в Україні використовували на початку повномасштабного вторгнення в Україну лише це словосполучення. Крім того, слід згадати і про емоційно забарвлену лексику, що трапляється в українських ЗМІ, звісно, ця лексика не є термінологічною, але яскраво демонструє актуалізацію загальноживаної лексики для позначення військових та воєнних феноменів.

На нашу думку, воєнні події в Україні значно розширили українську військову лексику та надали мовознавцям велику кількість матеріалу для

досліджень, зокрема для вивчення емоційно-забарвлених одиниць та військової субстандартною лексики. Неможна не згадати деякі з них, якими рясніють українські ЗМІ. Усім відоме слово «орки» зневажливо позначає російських загарбників. Так їх називають не лише мирні жителі, а й високопосадовці у своїх зверненнях до громадян. У літературі орками називали армію міфічних істот, які були самітниками з низьким інтелектом, не охайними та не організованими. Українські військові з 2014 року дали російським загарбникам прізвисько «орки». З 2022 року армію РФ стали називати «орками» не лише військові, а й українські політики та журналісти.

У цьому контексті можна припустити, що через деякий час це слово може стати кодифікованим на позначення варварських військ. Синонімами до слова «орки» є «русня», «свинособака», «путлер» (від Гітлер), «путлерюгенд» (від гітлерюгенд), «z-окупанти». Слово «Z-трофеї» яскраво позначає вкрадені російськими окупантами побутові та коштовні речі.

Трапляються й оригінальні неологізми на позначення ліквідації загарбників: «забайрактарити», «застінгерити», «заджавелініти», які позначають знищення окупантів відомими керованими ракетами, зенітно-ракетними комплексами або протитанковими ракетними комплексами [ukrinform.ua, 09.07.2022]. З-поміж інших одиниць можна назвати словосполучення «відправити на концерт Кобзона», що має аналогічне до попередніх значення.

Тексти сучасних англомовних та українськомовних засобів масової інформації ЗМІ рясніють військовою лексикою через окреслення російсько-української війни, що є топ-темою усіх світових ЗМІ. Аналіз англомовних новинних повідомлень показав, що найбільш уживаною є лексика на позначення війни, зброї та військових.

Натомість україномовні новинні повідомлення містять не лише спеціальну військовою лексику, а й так звану військовою субстандартну лексику, що якої належать емоційно забарвлені неологізми, поява яких спричинена вкрай зневажливим ставленням українців до загарбників. Перспективу подальших досліджень вбачаємо в аналізі англійської та української військової субстандартною лексики.

Список використаних джерел:

1. Byrne, J. Technical Translation. Dordrecht: Springer. 2006. 230 p.
2. Glossary of Military Terms, Lexicon and Abbreviations. URL : <https://www.atsgroup.net/glossaries/glossarylexicon-military.html>

3. Hodges, A. Alan Turing: The Enigma. London: Vintage, Random House, 2014. 768 p.
4. Military slang. URL : www.howlingpixel.com
5. Mounin G. Les problemes thioriques de la traduction. Paris: Gallimard, 1990. 296 p.
6. The International Institute for Strategic Studies. *The Military Balance*. London Office, 2018. 504 p.
7. Translating military slang terms from English. *Research on Humanities and Social sciences*. 6 (24). 2016. 52-62.
8. Zupan, S., & Љtefaniќ, M. Military jargon in the Slovenian translation of Hostile Waters. URL : <http://www.sdas.edus.si/Elope/PDF/ElopeVol11-1Zupan-Stefanic.pdf>

Рахміль С.В. (ВІКНУ)

ЯВИЩЕ ПОМИЛОК ТА ПРИЧИНИ ПОЯВИ ТАКИХ АНОРМАТИВІВ У ПЕРЕКЛАДІ АНГЛОМОВНИХ ВІЙСЬКОВО- ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ

З початку війни Російської Федерації проти України розвиток багатосторонніх відносин України з країнами-членами ЄС та НАТО став ще активнішим. Як наслідок – посилено співпрацю у військово-технічній сфері, а ЗСУ тепер отримують нові партії додаткової військово-технічної допомоги: боєприпаси, високоточне озброєння й техніку, засоби радіолокаційного спостереження тощо. З огляду на швидкий розвиток такої співпраці виникла нагальна потреба в перекладі різноманітних військово-технічних документів, зокрема технічних настанов та польових статутів. Це зі свого боку стало своєрідним викликом для військових перекладачів, оскільки намагаючись досягнути еквівалентності перекладу вони часто-густо натрапляють на труднощі відтворення спеціальної військово-технічної термінології, не можуть підібрати правильного відповідника в мові перекладу тощо. Через це військові перекладачі припускаються помилок, а саме під час перекладу англомовних військово-технічних текстів.

Кожен із типів помилок може зумовлюватися різними причинами. Основними причинами помилок у перекладі англомовних військово-технічних текстів є: порушення граматичної норми, правил синтаксису (неврахування всіх можливих зв'язків між членами речення, нерозуміння логічних функцій сполучників, розділових знаків у реченні) та логічних вимог до побудови речення, незнання правильних відповідників у мові

перекладу, недотримання еквівалентності та адекватності – розходження між оригіналом та перекладом, пов'язаних із спотворенням змісту тексту. Існують також помилки, породжені ментально-психологічними особливостями мовної особистості. Сюди можемо віднести як звичайну психофізіологічну втому, так і специфіку мислення: помилкові узагальнення чи неправильні аналогії, унаслідок яких з'являються орфографічні, лексичні, морфологічні та синтаксичні помилки. Іноді це проявляється у формі неправильного «перенесення» правила, хибної етимології тощо. Ще однією причиною виникнення помилок у перекладі англomовних текстів є особливості нашого мовного середовища і насамперед вплив російської мови. Постійна взаємодія української й російської мов, потужний конкурентний тиск останньої на практику українського мовлення, ширення практики «зближення мов» та зросійщення української мови зумовлюють появу таких помилок.

Щоб забезпечити еквівалентність та адекватність перекладу, а також не припускати помилок військовим перекладачам потрібно передусім зважати на специфіку англomовних військово-технічних текстів, завжди враховувати лексичні, стилістичні, граматичні та синтаксичні особливості рідної мови, бути уважним під час перекладу та дотримувати всіх мовних норм. А з огляду на те, що військова допомога від країн-партнерів України надходить швидкими темпами, через що зростає кількість запитів на переклад військово-технічних документів, питання професійної підготовки, розвитку й удосконалення умінь та навичок військових перекладачів стоїть дуже гостро.

Самелюк А. (КНУ імені Тараса Шевченка)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Проблема лінгвістичного забезпечення військ (ЛЗВ) є радше перспективною, аніж нагальною й такою, що може бути реалізована в стислі терміни. Питання ЛЗВ вимагає планомірної, системної політики й систематичного впровадження в контексті комплексної підготовки військових кадрів. Вивчення іноземної мови, формування загальної комунікативної та спеціалізованої професійної комунікативної компетентностей вимагає тривалого часу з проєкцією на навчання впродовж життя. А сфера військового перекладу, яка насамперед асоціюється із прикладним застосуванням ЛЗВ, вимагає глибокого знання іноземних мов за професійним (військовим) спрямуванням з постійними динамічними

навичками самонавчання та розвитку власних професійних компетентностей спеціалістами в цій сфері [2 – 4]. Про ЛЗВ як повноцінний напрям інтегрованої роботи філологів та спеціалістів-військовослужбовців на теренах України стали говорити лише в останні декілька років, через що рано говорити про певні усталені традиції в ЛЗВ України чи багаті в цій галузі напрацювання.

Водночас воєнний стан є темпорально, ситуативно й онтологічно таким, що ставить усю сферу ЛЗВ в екстремальні умови функціонування. Про це говорять, зокрема, В. Тессер та Г. Футіт [4], висловлюючи думку, що в умовах воєнних конфліктів і постконфліктного періоду неминуче зустрічаються представники різних культур, що говорять різними мовами. У таких комунікативних просторах мовні посередники (перекладачі) мають велике значення для досягнення успішної комунікації та своєчасної ефективності, однак їхня роль і статус часто нехтуються в дослідженнях і не стають предметом ключової уваги в дослідженнях війни [4]. Автори говорять про війну як контекст, у якому «сама мова є зброєю для війни» [4]. На тлі воєнного протистояння агресору й інтенсифікації військово-дипломатичних зв'язків із країнами-партнерами України значення ЛЗВ зараз та в проєкціях майбутнього стрімко зростає. Насамперед ідеться про англomовну підготовку військових філологів, завдання яких у парадигмі міждисциплінарного багатомірного бойового простору вбачається перш за все в поглибленні й розвитку конкордансу вітчизняної військової лінгвістики. З одного боку, робота ведеться в напрямі збагачення українського військового глосарію (кодифікація нових термінолексем, обґрунтування їхнього вживання в різних стилях і контекстах). А з іншого, у напрямі координації з англomовними термінами-відповідниками, які уніфікують як систему міжнаціональної військової комунікації й документотворення, так і систему перекладу військових текстів (з інших мов українською і навпаки).

В умовах воєнного стану та під впливом наскрізної цифровізації роботи всіх ключових ніш інфраструктури, зокрема й у військовій галузі, зростає необхідність швидкого документообігу та оперативного реагування та усні й письмові меседжі у комунікації на внутрішньому та міжнародному полі. Особливо щодо останнього помітним є брак спеціальних застосунків, програмного забезпечення для якісного автоматизованого перекладу військових текстів різного спрямування (програмових, ділових, розвідувальних, доповідних тощо) [3; 4]. Здійснення автоматизованого перекладу за допомогою спеціального вузькогалузевого комп'ютерного забезпечення дало би змогу пришвидшити обмін документами військово-

політичного, військово-технічного та військово-спеціального призначення для виконання завдань відповідних структурних підрозділів Міністерства оборони та Генерального штабу Збройних Сил України. Адже звичайні, не спеціалізовані на військовій тематиці онлайн-перекладачі можуть призвести до неточностей, що у час війни коштуватимуть життів і можуть спричинити незворотний розвиток воєнних подій через неузгодженість тактичних рішень (епічними стали мемуари перекладачів на Нюрнберзькому процесі).

Водночас забезпечити в період війни всі структури військової сфери держави кваліфікованими військовими спеціалістами-перекладачами, компетентними в тонкощах воєнної комунікації, неможливо. Зарубіжні дослідники наголошують на тому, що військові компетенції та військові завдання завжди повинні визначати професійну мовну поведінку на місцях. Але брак спеціалістів і брак альтернативи поряд із нагальними вимогами війни забезпечувати якісні військові переклади різного спектру чітко показує, що так звані «цивільні» лінгвісти, набрані, як правило, на місцевому рівні з невійськового персоналу, стає серйозною перешкодою в координації всіх сторін воєнного конфлікту [2 – 4]. Окрім виконання технічних завдань, у межах ЛЗВ є багато іншої кропіткої роботи, пов'язаної з редагуванням воєнних текстів, проведенням прикладних перекладознавчих досліджень (чи принаймні збором матеріалу для опрацювання в повоєнний час), референтської діяльності для комунікації на публічному та діловому фронті, за «відчиненими» чи «зачиненими» дверима в процесі ухвалення рішень. Наведені напрями ЛЗВ вимагають, як говорилося, спеціально підготовлених фахівців. Натомість багато рутинної роботи, пов'язаної з ЛЗВ у воєнний час, можна було би перекласти на спеціальні перекладацькі мілітаризовані програми.

До того ж здійснення машинного перекладу, інтеграція ІКТ, комп'ютерних словників до військової сфери є елементом стратегічної комунікації та одним із перспективних векторів розвитку ЛЗВ. Це закріплено чинним ВСТ 01.003.001 – 2018 (01) «Адміністративна діяльність. Лінгвістичне забезпечення військ (сил). Основні положення». Спеціально розроблене й вузько таргетоване програмне автоматизоване перекладацьке програмне забезпечення має бути інтегрованим із досягненнями, здійсненими в полі ЛЗВ останніх років, зокрема, йдеться про Військовий стандарт 01.030.001-2020 – «Підготовка та застосування військ (сил). Базові терміни та визначення, які використовуються в НАТО» [1]. Але як сам стандарт, так і спеціалізовані перекладацькі програми мають інтенсивно

доповнюватися новими лексемами, кліше тощо, тобто становити динамічну систему, вибудовану на принципах сталого розвитку.

Окрім названого, ЛЗВ в умовах воєнного стану стикається зі спектром інших проблемних питань у межах предмету дослідження, які ще належить систематизувати та вирішити, аби надалі в екстремальних умовах збройного протистояння комунікативний простір потенційно якісно доповнював асортимент інструментів для досягнення перемоги, а в повоєнний стан сприяв досягненню гарантій безпеки.

Список використаних джерел:

1. Військовий стандарт 01.030.001-2020 – «Підготовка та застосування військ (сил). Базові терміни та визначення, які використовуються в НАТО». URL: <https://fliphtml5.com/lnmdk/yzob/basic> (дата звернення: 26.04.2022).

2. Footitt H. War and Culture Studies in 2016: Putting ‘Translation’ into the Transnational? *Journal of War & Culture Studies*. 2016. Вип. 9. № 3. P. 209–221.

3. Kujamdkı P., Footitt H. Military History and Translation Studies: Shifting Territories, Uneasy Borders. In: M. Kelly, H. Footitt and M. Salama-Carr, eds. *The Palgrave Handbook of Languages and Conflict*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019. P. 113–136.

4. Tesseur W., Footitt H. Professionalisms at war? Interpreting in conflict and post-conflict situations. *Journal of War & Culture Studies*. 2019. Вип. 12. № 3. P. 268–284.

Хмель О.В. (ВІКНУ)

ВИДИ МОНІТОРИНГУ КУРСАНТІВ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В АУДИТОРІЇ

Викладання англійської як другої мови означає, що ви маєте переконатися, що ваші студенти дійсно навчаються чогось в аудиторії. Щоб оцінити прогрес ваших курсантів, ви можете проводити тести та іспити, щоб перевірити, чого вони навчилися. Однак під час заняття ви можете відслідковувати прогрес таких навичок, як вимова, граматики чи збільшення словникового запасу.

Оцінювання навчання за допомогою тестів та іспитів – це вид моніторингу, який вам потрібно буде час від часу використовувати в навчальній аудиторії. Але моніторинг не обмежується лише проведенням заліків та іспитів. Ви також можете контролювати свою навчальну групу і

бачити розвиток тих чи інших компетентностей багатьма різними способами, зокрема використовувати різні види аудиторного моніторингу.

Спостерігайте непомітно.

Стриманий контроль — це коли ви зберігаєте присутність у кімнаті, але не допомагаєте, не виправляєте відкрито. Ваша мета полягає в тому, щоб курсанти знали, що ви там, але ваш погляд і увага жодним чином їм не заважають. Вони не відчують спокуси звернутися до вас, якщо не виникне серйозна проблема, і коли вони попросять про допомогу, зробіть це швидко та ефективно, а потім поверніться до ролі дискретного спостереження. Ви можете ставити питання, які вас цікавлять, але головне приділіть увагу тому як вони виконують завдання, максимально використовуючи власні ресурси.

Активний моніторинг.

Ви можете бути більш помітними та надавати можливість курсантам звернутися до вас за допомогою та порадою. Викладач, який активно стежить, буде ходити, розглядати, слухати багато різних груп і часто пропонувати спонтанні поради та виправлення, а також відповідати на прохання та запитання курсантів.

Брати участь.

Ви можете сісти й приєднатися до групи (тимчасово або для виконання всього завдання) і брати участь, як якщо б ви були одним із учасників групи, пропонуючи ідеї, допомагаючи із запитаннями, приєднуючись до обговорень. Ви можете спокійно перейти до іншої групи. До кінця завдання ви могли попрацювати з кількома групами. Звичайно, поки ви спостерігаєте за однією групою або працюєте з нею, вам потрібно стежити за тим, що роблять інші, і за тим, чи є проблеми і чи здатні вони впоратись з ними.

Зникнути.

Бувають випадки, коли будь-яка присутність викладача може фактично завадити та зменшити корисність виконуваної роботи. Іноді найкращий варіант для вас – зникнути, тобто зникнути з поля зору. Можна піти в куток кімнати і тихо посидіти. Звісно, вам необхідно трохи приділяти уваги аудиторії, щоб знати, коли діяльність підходить до закінчення або певного кризового моменту, в іншому випадку утримуйтесь від подібних дій, якщо ви використовуєте даний вид моніторингу. Заспокойтесь і перестаньте на деякий час бути викладачем

Список використаних джерел:

1. Brophy, J.E. "Teacher Behavior and Its Effects." JOURNAL OF EDUCATIONAL LEADERSHIP 71 (1979): 733-750.

2. Fisher, C.W.; C.D. Berliner; N. N. Filby; R. Marliave; L.S. Cahen; and M. M. Dishaw. "Teaching Behaviors, Academic Learning Time, and Student Achievement: An Overview." JOURNAL OF CLASSROOM INTERACTION 17(1981): 2-15

3. Griswold, P.A.; K.J. Cotton, and J.B. Hansen. EFFECTIVE COMPENSATORY EDUCATION SOURCEBOOK, VOLUME I: A REVIEW OF EFFECTIVE EDUCATIONAL PRACTICES. Washington, DC: U.S. Department of Education, 1986. (ED 276 787).

4. Ward, W.D., and J.E. Jungbluth. "Sex Differences in Classroom Achievement as a Function of Participation in Monitoring and Reinforcement." THE JOURNAL OF PSYCHOLOGY 106(1980): 255-258.

Косяк В.П. (ВІКНУ)

**АКТУАЛЬНІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ
БАГАТОКОМПОНЕНТНИХ ТЕРМІНІВ ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНИХ
ТЕКСТІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (ДОСВІД ПЕРЕКЛАДУ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ)**

На сьогодні спостерігається стрімкий розвиток виробництва озброєння та військової техніки (ОВТ). Нові зразки озброєння активно пропонуються на міжнародних ринках. Відбувається поставка ОВТ з країн-членів НАТО до України. Як наслідок, виникає потреба в перекладі англomовної військово-технічної термінології, для якої характерна наявність багатокомпонентних термінів, прийоми та способи перекладу яких потребують детального аналізу та уточнення. Не менш важливою є систематизація таких термінів для їх подальшого використання в лінгвістичному забезпеченні ЗСУ, а саме: під час виконання усних (послідовних і синхронних) перекладів офіційних планових і позапланових заходів, здійснення письмових перекладів документів військово-технічного характеру на замовлення структурних підрозділів Генерального штабу Збройних Сил України та Міністерства оборони, проведення перекладознавчих досліджень, редагування та референтська діяльність.

Під час перекладу багатокомпонентних термінів потрібно зберігати оптимальну довжину, яка дасть змогу доволі точно передати основні ознаки спеціального поняття, оскільки її довільне скорочення призводить до порушення вимог до терміну сучасної мови науки й техніки.

Багатокомпонентний військово-технічний термін – термін, що є різновидом спеціальної термінологічної лексики. Він складається з двох чи

більше компонентів, вживається у військово-технічній сфері, здатний відображати цілісне позначення військово-технічного поняття, переклад якого передбачає логічний, а не емоційно-почуттєвий виклад, та компоненти якого зберігають фонетичну, графічну і граматичну структури лексичних одиниць, що входять до його складу.

В умовах воєнного стану та повномасштабної агресії з боку російської федерації наша держава потребує безперервного постачання нових зразків ОВТ від країн-членів НАТО. Швидкі темпи надходження техніки та підготовка наших військовослужбовців вирішують практичну складову цього питання. Проте застосування ОВТ в умовах війни неминуче призводить до його пошкодження. Особливо це стосується артилерійських систем та САУ з гідравлічним або автоматичним принципом роботи.

Обслуговування ОВТ вимагає ретельного розуміння самих систем озброєння. Саме тому виникає потреба в перекладі технічних настанов, інструкцій з обслуговування тощо. Такі матеріали містять надмірно велику кількість багатокомпонентних термінів, від правильності перекладу яких залежить належний рівень технічного обслуговування, ремонту, ефективність та живучість ОВТ на полі бою.

Остаточний вибір того чи того способу та прийому перекладу залежить у кожному конкретному випадку від лексичного наповнення атрибутивної багатокомпонентної групи та від інформаційного навантаження всього контексту. Саме тому під час перекладу багатокомпонентних термінів слід проводити ретельний семантико-синтаксичний аналіз таких мовних одиниць.

Крім того, слід пам'ятати, що правильне розуміння та переклад термінів залежить не тільки від теоретичних аспектів перекладу та хорошого володіння іноземною й українською мовами, а й від знання відповідних реалій.

к.психол.н., доц. Кузнєцова О.О. (ННІФ)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ЧИТАННІ

Ефективність формування компетенції у читанні залежить від рівня сформованості у слухачів інтелектуальних умінь: ймовірного прогнозування, критичного оцінювання прочитаного, поєднання у процесі зорового сприймання мнемічної та логіко-сислової діяльності, класифікації і систематизації отриманої інформації тощо. Важливу роль при формуванні компетенції у читанні відіграють також навчальні вміння, зокрема використання електронних засобів навчання, та організаційні вміння,

наприклад самостійного учіння. Компенсаційні вміння читання, такі як використання мовної і контекстуальної здогадок для розуміння прочитаного, ігнорування невідомого мовного матеріалу, несуттєвого для розуміння, входять до складу мовленнєвих умінь читання.

Іншою складовою компетенції у читанні є декларативні та процедурні знання. Прикладами декларативних знань служать мовні знання (графіки, лексичні одиниці, граматичні структури тощо) та країнознавчі знання (культури країни виучуваної іноземної мови, зокрема фонові знання). До процедурних знань можна віднести соціокультурні знання, зокрема приклади мовленнєвої і немовленнєвої поведінки носіїв іноземної мови, описані у текстах.

До комунікативних здібностей читання відносяться: адекватна реакція читача на прочитане; вміння брати прочитане до уваги, застосовувати отримані у процесі читання відомості у реальних ситуаціях; задоволення своїх читацьких чи творчих інтересів; удосконалення умінь усного мовлення; пошук інформації за фахом.

Психофізіологічними механізмами читання є зорове сприйняття, внутрішнє промовляння, сегментування тексту, оперативна пам'ять, антиципація (чи ймовірне прогнозування), довготривала пам'ять, осмислення. В реальній комунікації механізми читання функціонують майже синхронно.

Психофізіологічну основу читання складають операції зорового сприйняття тексту і його розуміння. При читанні інформація поступає до читача через зоровий канал, тому вирішальну роль виконують зорові відчуття, які спричиняють дію внутрішнього моторного/мовленнєворухового аналізатора. Завдяки цьому читання супроводжується внутрішнім промовлянням, яке стає повним, розгорнутим мовленням при читанні вголос. Людина, яка читає мовчки, про себе, неодмінно чує те, що вона читає, тому слухові відчуття також є обов'язковим елементом читання. Ці відчуття дають можливість контролювати правильність власного читання, проте вони не відіграють домінуючої ролі, а підпорядковуються названим вище відчуттям.

Подібно іншому виду рецептивної діяльності — аудіюванню, читання базується на розпізнаванні мовних одиниць письмового тексту. В залежності від міцності засвоєння мовного матеріалу та рівня сформованості механізмів зорового сприймання процес розпізнавання може здійснюватися швидко й безпосередньо, або в уповільненому темпі з елементами пригадування.

З психологічної точки зору процес сприймання та розуміння тексту безпосередньо пов'язаний з осмисленням і пам'яттю. Сприймаючи текст,

читач виділяє в ньому окремі ланки, які є для нього найбільш суттєвими, і синтезує ці ланки в єдине ціле. Пам'ять при цьому — оперативна і довготривала — допомагає мисленню.

Сприймання інформації та її осмислення зрілим читачем здійснюється одночасно. Ці складники процесу читання нерозривно пов'язані між собою: від якості сприймання залежить характер і рівень розуміння тексту, його повнота, глибина і точність.

Лісовський В.М. (ВІКНУ)

ЛЕКСИЧНИЙ ТА ГРАМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ АНГЛОМОВНИХ ВІЙСЬКОВО-ДОВІДКОВИХ ТА ВІЙСЬКОВИХ НАУКОВО- ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ

До сфери військово-технічного перекладу належать тексти різних стилів та жанрів, серед них запропоновані автором військово-довідкові тексти та військові науково-технічні тексти.

Для проведення лексичного та граматичного аналізу англomовних військово-довідкових та військових науково-технічних текстів було визначено такі лексичні риси: наявність військово-технічної термінології, багатокомпонентних термінів, термінів-неологізмів, «хибних друзів»перекладача та аббревіатур; граматичні – синтаксична структура речення, граматичні характерні ознаки, граматична система в цілому та її відмінності в двох мовах, а також визначення граматичних труднощів під час його перекладу.

Проведений лексичний аналіз військово-довідкових текстів підтвердив насиченість військово-технічною термінологією, багатокомпонентними термінами, аббревіатурами, номенклатурою, невеликою кількістю «хибних друзів»перекладача, а також відсутність термінів-неологізмів.

Під час граматичного аналізу з'ясовано що: розповідні речення складають 100%, прості речення – 79%, складні речення – 21% , речення з правильним порядком слів – 100%, кількість речень зі зворотнім порядком слів – відсутні. Серед загальної кількості дієслів, 60% складають дієслова в активному стані, 40% – в пасивному стані, кількість дієслів в теперішньому часі – 76%, кількість дієслів в минулому часі – 8%; дієслова в майбутньому часі – відсутні.

Крім того, було розглянуто та проаналізовано такі граматичні категорії: категорія часу, категорія стану, категорія способу дії, синтаксичні категорії; типи речень, типи зв'язків та порядок слів у реченні: 1. категорія часу – загалом, англomовні військово-довідкові тексти складено в теперішньому

часі (92%), в минулому (8%); 2. категорія стану – переважає активний стан дієслова (60%), пасивний стан зустрічається рідше і складає 40%; 3. категорія способу дії – вживається дійсний спосіб дієслова – 100%; 4. типи речень – розповідні речення складають 100%; 5. синтаксична категорія – кількість простих речень (76%) переважає над складними (48%). Складні речення слугують для більш докладного опису, характеристики явищ та процесів; 6. порядок слів у реченні – переважають речення з прямим додатком слів (100%).

Аналіз граматичних ознак перекладених англомовних військово-довідкових текстів українською мовою засвідчив: розповідні речення – 100%; прості речення – 89%; складні речення – 11%; кількість речень з правильним порядком слів – 85%; кількість речень зі зворотнім порядком слів – відсутні; кількість дієслів в активному стані – 76%; в пасивному стані – 24%; кількість дієслів в теперішньому часі – 76%; кількість дієслів в минулому часі – 24%.

В текстах перекладу превалюють прості речення, кількість дієслів в пасивному стані зменшилася, але збільшилося вживання зворотних та неозначених дієслів. У порівнянні з текстом вихідної мови в тексті мови перекладу також зберігається відсоткове переважання дієслів в активному стані. Враховуючи дані граматичного аналізу вважаємо, що суттєвих змін під час перекладу граматична система не зазнала.

Лексичний аналіз англомовних військових науково-технічних текстів свідчить, що в текстах цього типу військово-технічна термінологія зустрічається дуже рідко, переважає велика кількість науково-технічних термінів, насиченість багатоконпонентними термінами; присутня невелика кількість «хибних друзів»перекладача; присутні неологізми, аббревіатури та одиниці вимірювання. Загалом, тексти за своїми лексичними особливостями подібні до науково-технічних текстів.

Під час граматичного аналізу визначено, що: розповідні речення складають 100%; прості речення – 56%; складні речення – 44%; кількість речень з правильним порядком слів – 88%; кількість речень зі зворотнім порядком слів – 12%. Кількість дієслів в активному стані складає 57%; в пасивному стані – 43%; кількість дієслів в теперішньому часі – 90%; кількість дієслів в минулому часі – 6%; кількість дієслів в майбутньому часі – 4%. Загалом, англомовні військові науково-технічні тексти складено в теперішньому часі (90%), майбутній час (4%) та минулий час (6%) складає відповідно. В текстах переважає активний стан дієслова (57%), пасивний стан складає 43%. Загалом, в проаналізованих текстах вживається дійсний спосіб дієслова – 100%, умовний спосіб не вживається взагалі. Вживання

розповідних речень складає 100%. У синтаксисі текстів прості речення (56%) переважають над складними (44%). Речення з прямим порядком слів становлять 87.5%, в той час як речення з інверсією – 12.5%.

Аналіз граматичних ознак перекладеного англомовних військових науково-технічних текстів свідчить, що в текстах перекладу зменшилася кількість дієслів в пасивному стані, але збільшилося вживання зворотних дієслів. Також зменшилася кількість речень зі зворотнім порядком слів.

Лексичний та граматичний аналіз лише цих двох типів військово-технічних текстів підтвердив відмінність їх лексичного складу та граматичної системи в цілому. Граматичні категорії різних мов відрізняються, хоча в окремих випадках можуть представляти деяку схожість, широко застосується вузькоспеціалізована, науково-технічна та військово-технічна термінологія; спеціальні скорочення та умовні позначення; прості поширені речення превалюють над складними; складнопідрядні речення відтворюють причинно-наслідкові зв'язки між частинами тексту; відсутня синонімія, емоційно-експресивна лексика, фразеологізми, розмовна, побутова лексика; переважає використання теперішнього часу; дієслова в пасивному стані вживаються не так

часто, як це зазначалося раніше; найбільше використовуються дієслова дійсного

способу; проаналізовані тексти написані переважно чіткими простими розповідними реченнями з правильним порядком слів. Особливостями викладення матеріалу виступають точність та лаконічність; відсутність емоційного забарвлення; насиченість прецензійною інформацією; стислі форми висловлювання; широке використання схем, рисунків, таблиць.

Людвік В.В. (ВІКНУ)

TYPES OF TRANSLATION COMPETENCES

Translator's professional competence is a complex and heterogeneous phenomenon that includes various components/competencies. Translation competence is characterized by researchers from different perspectives and its composition varies greatly. Many components of translation competence are distinguished, they have different names, often a different scope of meanings is put into similar terms or, on the contrary, the same term is used to denote different concepts.

Translation competence is subdivided into basic, which is reduced to providing students with theoretical and applied knowledge about translation and

forming on their basis the skills common to any type of translation; specific, which includes the knowledge, skills and abilities necessary for the implementation of any one type of translation; special, which includes its parts necessary for the translation of texts of a certain genre and style.

Translator's linguistic competence includes aspects of language proficiency typical for a native speaker, but also includes a number of specific features. The translator must have a solid knowledge of the language system, its vocabulary and grammatical structure, norms and usages, etc.

At the same time, if an ordinary communicator may have a limited command of language means, trying to express the meaning with the language means at his disposal, then for the translator such a right of choice is limited: in his case, the language means are given by the original. Therefore, he is obliged to form a comprehensive linguistic competence in both languages involved in the translation process, both in receptive and productive terms. Of course, each translator possesses linguistic competence within different limits, but the wider they are, the higher his general professional competence is.

The quality of the translator's professional competence depends on his/her personal qualities. This implies a special mental flexibility, the ability to quickly switch attention, move from one language and culture to another language and its culture, the ability to work in different communicative situations, concentrate, mobilize memory resources, actualize all their emotional and intellectual potential.

It should be noted that foreign researchers quite reasonably distinguish the ability of a translator to switch from one language to another as a separate type of professional competence. This is not just a personal quality of a translator, but a specially formed professional skill.

A special role in the formation of a professional is played by the formation of technical competence, which means specific knowledge, skills and abilities necessary to perform this type of activity. And it is the technical competence that includes the ability to perform parallel actions in two languages, switch from one language to another and move from the surface structure to the deep one and back in statements in each of the languages. Indeed, all these qualities are extremely important for a professional translator's technique.

Мазурок В.Р. (БИХУ)

LEXICAL-GRAMMATICAL PECULIARITIES OF TRANSLATION OF ENGLISH-LANGUAGE MILITARY-POLITICAL TEXTS

The practice of military translation is currently unthinkable without deep knowledge of the theory and understanding of the entire complexity of the

translation process. Understanding the essence of translation processes equips the translator with a method of searching for the necessary equivalent counterparts, defines a principled approach to translation, allows to approach the solution of practical tasks in a more rational way and thus saves the translator's time. At the same time, the problem of the lexical-grammatical features of the translation of English-language military-political texts has not yet attracted the special attention of linguists and has not received a linguistic description and theoretical interpretation.

During the study of the problem of lexical-grammatical features of the translation of English-language military-political texts, the problem of equivalence and adequacy arose. Errors occur when the translator tries to convey as accurately as possible individual elements of the text corresponding to individual fragments of reality. The reason for these errors is that the units, or elements, of the primary object and the relationships between them do not match the units and relationships in the modelled object.

There are differences in the lexical systems of the English and Ukrainian languages, which are manifested in the type of semantic structure of the word. Any word, that is, a lexical unit, is a part of the lexical system of the language. This explains the peculiarity of the semantic structure of words in different languages. Therefore, the problem of lexical transformations consists in the replacement of individual lexical units.

Translation from one language to another is impossible without grammatical transformations. Grammatical transformations are primarily the restructuring of a sentence (changing its structure) and all kinds of substitutions – both syntactic and morphological. Grammatical transformations are determined by various reasons - both purely grammatical and lexical in nature, although the main role is played by grammatical factors, that is, language differences.

So, after analysing all the features and problems in the translation of military and political texts, we can conclude that the purpose of the translation is to preserve the content, functions, stylistic, stylistic and communicative values of the original. And if this goal is achieved, then the perception of the translation in the language environment of the translation will be relatively equal to the perception of the original in the language environment of the original. Knowing the peculiarities of language units of a military-political nature and overcoming the difficulties of their translation makes it possible to overcome cross-linguistic and cross-cultural interference.

к.п.н., доц. Марченко Н.В. (НПУ імені М.П. Драгоманова)

ВИКОРИСТАННЯ ІТ-ЛЕКСИКИ В СУЧАСНОМУ МЕДІАПРОСТОРІ

З активним розвитком комп'ютерних технологій все частіше ми чуємо ІТ-лексику не тільки від комп'ютерників, а й від звичайних користувачів та в засобах масової інформації. Комп'ютерна лексика дуже стрімко вривається в сьогодення, оскільки використовується в повсякденному спілкуванні між людьми.

До лексики інформаційних технологій належать: назви знарядь виробництва, їхніх типів та частин – процесор, клавіатура; назви різних типів продукту – Windows, Apple; спеціальні професійні слова – інсталяція систем; назви трудових процесів – законектитись, розшарити. Найчастіше комп'ютерними професіоналізмами є загальнонародні слова, що вжиті в спеціальному значенні (вікно, мило).

У процесі дослідження виявлено, що в засобах масової інформації яскраво простежуються чотири тематичні групи комп'ютерної лексики: різновиди комп'ютерів, їх складників та назви обчислювальної техніки вцілому (модем, дисплей, процесор, мікропроцесор), найменування осіб, які працюють у сфері інформатики та обчислювальної техніки (програміст, спамер, блогер, хакер), назви дій, операцій та процесів, що використовуються на комп'ютері (зчитувати, завантажувати, інсталювати), безпосередньо комп'ютерні поняття (вірус, диск, курсор, рингтон).

ІТ-лексика поділяється на науково-технічну, професійно-виробничу та просторово-жаргонну. У розмовному мовленні кожного професійного середовища є емоційно-забарвлені слова – жаргонізми (глюк, хакнути, пожмакер), що дуже часто переймаються та використовуються в засобах масової інформації.

ІТ-лексика, що використовується в сучасному медіапросторі, найчастіше твориться за допомогою суфіксації (оперативка, комп'ютерник), префіксації (антивірус, кібертероризм), композиції (смарт-годинник, веб-сайт), аббревіації (ПК, БД) або траслітерації (девайс, плагін, апдейт).

Отже, комп'ютерна лексика швидко розвивається в динамічну систему, що спричинено надзвичайно швидким прогресом ІТ. Лексика інформаційних технологій використовується не тільки програмістами та комп'ютерниками, а й звичайними людьми, що не мають жодного відношення до сфери комп'ютерної індустрії. Вона зустрічається не тільки в усному мовленні, але

й у письмовій формі: у програмних документах, листах, статтях, книгах та інших видах засобів масової інформації.

ІТ-лексика завдяки своєму глобальному пресингу з кожним роком розвиватиметься ще більше, змінюватиметься, поповнюватиметься новими структурними моделями, набуватиме нових форм, аж поки не зупиниться розвиток комп'ютерної галузі, яка вносить величезну кількість спеціальних слів у нашу мову, а це, вочевидь, не трапиться ніколи. Тому важливим завданням науковців, користувачів комп'ютерної техніки та, особливо, адресатів медійного дискурсу є стежити за дотриманням автентичних законів термінотворення та терміновжитку.

Нагнибіда В.В. (ВІКНУ)

СИНТАКСИЧНА КОМПРЕСІЯ У ТЕКСТАХ МЕХАНІЧНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ ТА СПОСОБИ ЇЇ ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

На сучасному етапі розвитку суспільства значні обсяги інформації потребують більш стислих засобів їх передачі. Лінгвістична компресія є провідним способом реалізації закону мовної економії, що зумовлюється прагненням будь-якої мови до лаконічності, чіткості й точності викладу думки.

Проблема компресії у мові (стислості виразу) часто постає й при перекладі. Низка науковців-лінгвістів досліджували різні аспекти перекладу компресії: З. Корнева та О. Вацило (2013) вивчають й систематизують найтипівіші способи відтворення компресованих англомовних структур, досліджують засоби творення конденсованих структур в англійських науково-технічних текстах та їх переклад українською, В. Карабан (2004) розглядає способи стиснення тексту при перекладі науково-технічної літератури, В. Камінський (2005) досліджує проблеми компресованого та декомпресованого перекладу.

Найбільш частотними прояви явища лінгвістичної компресії у технічних текстах є саме на синтаксичному рівні мови, де воно реалізується завдяки вилученню з тексту другорядних компонентів – слів, словосполучень і частин речення, що, на думку автора тексту, є несуттєвими у смисловому, структурному й комунікативному планах. Синтаксична компресія особливо притаманна сучасним текстам механічної інженерії, де компресовані англомовні структури здебільшого утворюються шляхом використання віддієслівних форм: інфінітива, дієприкметника та герундія.

У текстах механічної інженерії структури, компресовані інфінітивом, найчастіше перекладаються складнопідрядним речення мети (*Place the cylinder head gasket over the cylinder block, using the holes in the gasket to ensure correct alignment.* – *Помістіть прокладку головки циліндрів на блок циліндрів, використовуючи отвори в прокладці, щоб забезпечити правильне центрування*) та заміною частин мови (*Bus A/C systems featuring high efficiency, lightweight heat exchangers, to reduce lifecycle costs, preserve the environment and reduce CO2 emissions.* – *Автобусні системи кондиціонування з високою ефективністю та легкими теплообмінниками, що сприяють зниженню витрат на життєвий цикл, збереженню навколишнього середовища та зменшенню викидів CO2.*)

Структури, компресовні дієприкметником, як правило, відтворюють українською за допомогою складнопідрядного означального речення (*Only use the DENSO recommended compressor oil as indicated on identification label of the compressor.* – *Використовуйте лише компресорне масло, яке схвалено компанією DENSO, як зазначено на ідентифікаційній етикетці компресора.*) та складнопідрядного речення причини та наслідку (*A check valve seals the discharge line, allowing liquid to enter the pump body.* – *Зворотний клапан герметично закриває напірну лінію, що дозволяє рідині протікати до корпусу насоса.*)

Найтиповішими способами перекладу англійських компресованих герундієм структур українською мовою є розгорнення (*Draining of condensation water should be carried out every 12 months, while exploiting under difficult conditions.* – *Якщо експлуатація відбувається в складних умовах, злив конденсату необхідно проводити кожні 12 місяців.*) та складнопідрядне речення мети (*Getting the most from your rotating equipment is about more than just monitoring and planning.* – *Щоб отримувати максимум від свого обертового обладнання, недостатньо просто здійснювати моніторинг і планування.*)

Таким чином, синтаксична компресія є основним інструментом творення стислих структур. Існування широкого спектру засобів мовної економії на синтаксичному рівні дозволяє формувати компактні, семантично ємні й інформаційно насичені тексти. При перекладі компресованих англійських структур технічних текстів українською мовою на синтаксичному рівні часто доводиться застосовувати такі перекладацькі трансформації, як розгорнення, роз'яснювальний переклад, заміни й, найчастіше, вдаватися до перекладу за допомогою різних видів підрядних речень.

ЧАСТКОВЕ ЕМПІРИЧНЕ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ДОСВІДУ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДАЧА

Фактор повномасштабної війни зумовлює певні трансформації у професійній діяльності ВП через воєнні дії та обстановку, що вона створює. За допомогою емпіричних спостережень ми виділяємо серед таких трансформації саме *неконвенційні компетенції*. Для того, аби репрезентувати їх з належною увагою, розглянемо спершу саме конвенційні компетенції, офіційно закріплені у Військовому стандарті 01.003.001 – 2018 (01) (Видання 1) «Адміністративна діяльність Лінгвістичне забезпечення військ (сил). Основні положення».

Загальний рівень підготовки військового перекладача передбачає володіння компетенцією офіцера тактичного рівня, що відповідно до переліку «Спеціальних компетентностей військового перекладача» передбачає ті конвенційні компетенції, які ВП повинен застосовувати в тому числі в умовах бойових дій, зокрема:

- знання та розуміння основ, прийомів і способів організації різних видів взаємодії військових підрозділів у ході виконання ними бойових завдань в умовах невизначеності щодо дій противника;

- розуміння факторів, які мають позитивний чи негативний вплив на комунікацію, здатність визначити та врахувати ці фактори в конкретних комунікативних ситуаціях;

- здатність ефективно застосовувати на практиці різні теорії навчання військовому управлінню;

- здатність організовувати та управляти навчально-бойовою діяльністю підрозділу;

- знання та розуміння конструкції і правил безпечної експлуатації озброєння і військової техніки підрозділу;

- знання та розуміння понять, методів, прийомів картографії, метеорології і навігації на рівні, що є достатнім для визначення місцеположення підрозділів, зразків озброєння і військової техніки у просторі та здійснення постійного контролю над ситуацією. (1)

Серед цих екстралінгвістичних спеціальних компетенцій, як бачимо, зазначені ті уміння та навички, що дозволяють ВП ефективно здійснювати управління та забезпечувати діяльність підрозділу тактичного рівня.

Досвід повномасштабної війни на території нашої країни повною мірою підтверджує адекватність цих конвенційних компетенцій вимогам бойових дій та ролі військового перекладача у них. Однак також на основі емпіричних даних виділяємо деякі трансформації у ролі ВП, зумовлені повномасштабною війною – *неконвенційні* компетенції ВП, як-от:

- здійснювати управління навчально-бойовою діяльністю підрозділу, укомплектованого зі спеціалістів з досвідом служби у різних арміях світу та участі у різних збройних конфліктах. Ця компетенція, зокрема, передбачає потребу у вмінні виконувати роль прагматичного медіатора, що визначає здатність забезпечувати взаємосумісність підрозділу такого типу, у тому числі термінологічної. ВП повинен бути здатним визначити єдиний стандарт підготовки та бойової діяльності підрозділу, а також вживання термінології, та досягти засвоєння і дотримання цих стандартів усім о/с підрозділу;

- успішне поєднання командирської, лідерської компетенції та власне перекладацької, міжмовно-медіаторської функцій. Діяльність підрозділу, укомплектованого з числа іноземців, на території України, передбачає необхідність міжмовного посередництва для забезпечення їх взаємодії з підрозділами ЗСУ та вищим командуванням, у тому числі в умовах бойової діяльності. Перед ВП, що виконує функції командира підрозділу, постає необхідність поєднувати командирську компетенцією з перекладацькою без зниження ефективності ні першої, ні останньої;

- знання та уміння роботи зі зразками іноземного озброєння, військової техніки, що використовується о/с підрозділу, укомплектованого з числа іноземців. Ця компетенція є тим більше важливою, якщо ВП здійснює функції командира підрозділу, однак також грає важливу роль, навіть якщо він виконує винятково перекладацькі функції – або у складі підрозділу чи в якості приданої одиниці;

- уміння підтримувати престиж та імідж Збройних Сил України серед о/с підрозділу, укомплектованого з числа іноземців, попри можливі проблеми в організації, забезпечення чи в умовах суперечливих рішень чи вказівок вищого командування. Ця компетенція досягається, перш за все, за рахунок власного професіоналізму ВП, належних комунікативно-сугестивних навичок;

- здатність підтримувати високий морально-психологічний клімат в підрозділі, укомплектованому з числа іноземців. Враховуючи складність

оперативно-бойової обстановки як в районі проведення операції, так і на місцях постійної дислокації, о/с з числа іноземців може потребувати уміння підтримувати високий морально-психологічний стан та бойовий дух в підрозділі зокрема зі сторони ВП – тим більше, якщо він виконує функції командира підрозділу, але й також у разі здійснення ним винятково перекладацьких функцій, як професійного військовослужбовця, що несе службу в своїй країні та таким чином виступає моральним та професійним орієнтиром для військовослужбовців-іноземців.

к.філол.н. Нікіфорова О.М. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ БАГАТОЗНАЧНИХ ТЕРМІНІВ У ВОЄННО-ПОЛІТИЧНИХ ТЕКСТАХ

Слово набуває однозначності у складі термінології і тому не потребує контексту. Практика підтверджує, що у воєнно-політичній галузі терміни характеризуються багатозначністю. Оскільки система значень слів мови оригіналу не збігається повністю з системою значень слів мови перекладу, для більшості термінів характерна багатозначність. Поруч із однозначними термінами з чіткими семантичними межами в воєнно-політичних текстах фіксуємо ряд багатозначних термінів, переклад яких може становити труднощі. Ця властивість термінів зумовлює пошук необхідних відповідників для перекладу. Мовний контекст і ситуація спілкування дають можливість нейтралізувати розбіжності між нетотожними значеннями або використовувати різні значення для передачі одного і того самого смислу.

Наприклад, залежно від контексту термін *управління* у воєнно-політичних текстах може мати різні значення і тому відтворюється по-різному:

система державного управління – public administration system;

централізоване управління сектором безпеки і оборони – centralised management of defence and security sector;

система воєнного та державного управління – the military and civil system of governance;

органи військового управління Збройних Сил – command and control organizations of the Armed Forces.

Вищенаведені приклади ілюструють різні варіанти відтворення іменника *управління* залежно від контексту: *administration, management, governance, command, control*. Водночас термін «військове управління» (як здатність та система засобів і спроможність командирів здійснювати

управління військами та силами) завжди відтворюють за допомогою загальноприйнятого еквівалента «*command and control (C2)*». Використання у перекладі іншого варіанта – *management* для передавання цього значення замість наявного відповідника призводить до негативної стилізації тексту перекладу.

Інший багатозначний термін *підготовка* частіше вживають у значенні «*training*» (запас знань, навичок, досвід), ніж «*preparation*» (дія за значенням підготувати).

Термін *напрямок* може означати *direction, axis, area, line* тощо.

Термін *підрозділ* може означати *subunit, small unit, detachment, minor unit*. Причому у зворотному напрямку відбувається схожа ситуація, коли іменник *unit* виражає широке коло денотатів в англійській мові і може перекладатися українською як *підрозділ, частина, з'єднання, об'єднання, бойова одиниця*.

Правильне розуміння та адекватність перекладу таких багатозначних термінів залежить від лінгвістичних та екстралінгвістичних чинників.

Паніна О.О. (ВІКНУ)

ТИПИ ГРАМАТИЧНИХ ФОРМ СЛОВА

Ця тема охоплює широке коло питань, що стосуються теоретичної граматики англійської мови, отже ці знання дозволять нам правильно будувати своє мовлення.

«Грамматична форма слова визначається формальними ознаками слова, що передає певне граматичне значення»^[1]. Формальна ознака (фікція, допоміжне слово та інші) є «експонентом» форми, або граматичним «формантом», а граматична форма як така, реалізується об'єднанням основи з форматом в складі певної парадигми (парадигматичного ряду). Можна зробити висновок, що не тільки граматична форма, але також і експонент граматичної форми, або формант, є величинами двосторонніми: це сігнеми граматичної будови, що розрізняють свою матеріальну форму і свій граматико-семантичний зміст.

Засоби, або «граматичні методи», за допомогою яких будуються форми слів, що функціонують як члени категоріальних опозицій, прийнято ділити на синтетичні і аналітичні». ^[2]

В якості типового синтетичного способу вираження граматичного значення в лінгвістиці вказується внутрішня флексія, або граматичне чергування корневих (основних) фонем. Інший синтетичний спосіб

представлений суплетивізмом - вираженням граматичного значення за допомогою протиставлення різних коренів в єдиній парадигмі. [3] Тобто, суплетивізм заснований на граматичному чергуванні коренів (основ), що наближує його до способу внутрішньої флексії.

Що стосується аналітичного способу, то під ним мається на увазі таке утворення, яке істотно відрізняється від словосполучень. Аналітичне групування є словосполученням, тоді як синтетичне - словами.

Граматична форма – «це мовний знак, в якому граматичне значення знаходить своє регулярне (стандартне) вираження». [4] У межах граматичної форми засобами вираження граматичних значень є афікси, фонемні чергування, характер наголосу, редуплікація (повтори), службові слова, порядок слів і інтонація.

Оскільки в одній і тій же словоформі можуть поєднатися різні граматичні категорії, виражені різними засобами (як синтетичні, так і аналітичні), певна граматична форма слова може бути по лінії однієї категорії формою синтетичною, а по лінії іншого - аналітичною, а крім того одна аналітична форма може нашаровуватися на іншу, утворюючи складні аналітичні форми.

[1, 2. М. Блох «Теоретичні основи граматики»; 3. В. Конецька «Суплетивізм в германських мовах»; 4. «Мовознавство. Великий енциклопедичний словник»]

Плюска Н.В. (ВІКНУ)

ЛІНГВОДИДАКТИЧНЕ ТЕСТУВАННЯ ЯК МЕТОД КОНТРОЛЮ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Сучасне тестування – це стандартизований та об'єктивний метод контролю й оцінювання знань, умінь й навичок, який визначає рівень підготовки та їхню відповідність освітнім стандартам у конкретній галузі знань. [1] У навчанні іноземних мов застосовується лінгводидактичне тестування. З одного боку, лінгводидактичне тестування є напрямком в методиці, яка займається розробкою і використанням мовних та мовленнєвих тестів; з іншого, відноситься до педагогічного (предметного) тестування як частина до загальної тестології.

Тестування у вузькому сенсі терміна - використання і проведення тесту. Лінгводидактичним тестом називається підготовлений відповідно до певних вимог комплекс завдань, які пройшли попереднє випробування з метою визначення якісних показників і які дозволяють виявити в учасників тестування рівень їх мовної або комунікативної компетенції та оцінити

результати тестування за заздалегідь встановленими критеріями.^[2] Основними показниками якості лінгводидактичного тесту є: валідність, надійність, диференційна здатність, практичність та економічність.^[3]

Тестування в широкому сенсі - сукупність процедурних етапів планування, складання і випробування тестів, обробки та інтерпретації їх результатів.^[4] Максимально підвищити надійність вимірювання та валідність використання тесту можна, якщо дотримуватися трьох основних етапів його створення: дати чітке і теоретично недвозначне науково-обґрунтоване визначення вмінь, які треба перевірити; точно встановити умову та операції, яких слід дотримуватися під час проведення тесту і спостереженні за його виконанням; кількісно визначити результати спостережень, щоб переконатися, що вимірювальні шкали, які використовуються, володіють усіма необхідними якостями.^[5]

Разом з іншими компонентами навчального процесу, активне використання тестів значно підвищує його ефективність та оптимально сприяє самостійності роботи кожного з тих, хто навчається. Крім того, тестування є одним із засобів індивідуалізації в навчальному процесі, що, в свою чергу, може забезпечити успішне досягнення цілей навчання.

Список використаних джерел:

[1. Гарматюк Н., Марценюк В. «Особливості застосування тестового контролю при вивченні іноземної мови у вищих навчальних закладах» 2,3. Коккота В.А. «Лингводидактическое тестирование» 4. Ніколаєва С.Ю. «Практикум з методики тестування іншомовної лексичної компетенції» 5. Л.А. Куликова Л.А., Харченко Т.І. «Тест як один із засобів контролю навчання іноземної мови»].

Таратута О.І. (ВІКНУ)

МОВНА ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІДРОЗДІЛІВ СИЛ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ

Участь Збройних Сил України в міжнародних навчаннях, конференціях, миротворчих місіях, розвиток двосторонньої співпраці з іншими державами та військовими відомствами розвинених країн обумовили зростання потреби в здійсненні письмових перекладів військової документації та усного перекладу відповідних процесів [1, с.36], а також здійснення відповідної мовної підготовки фахівців за відповідними напрямками роботи. Особлива увага в цьому випадку приділяється розвідувальним підрозділам та підрозділам спеціальних операцій.

Сили спеціальних операцій, (також спецпризначенці, англ. *Special forces, commandos*) — рід військ, військовослужбовці якого підготовлені за особливою програмою вишколу та до складу якого входять підрозділи і частини різних спеціальних служб, видів збройних та поліції, внутрішніх військ, а також антитерористичні підрозділи, які призначені для боротьби з терористичними формуваннями, для проведення спеціальних операцій, організації партизанської війни, диверсійних актів у глибокому тилу противника і виконання інших складних бойових завдань (мала війна). здобуття розвідувальної інформації за лінією фронту; роботи «цивільної адміністрації» (залучення на свій бік населення); створення агентурних мереж; навчання іноземних армій, поліцейських і безпекових сил (так зване «примноження сили»); пошуку, евакуації й доставлення полонених, заручників; впровадження в структуру спецслужб і військових організацій з метою шпигунства або знищення людей, що представляють загрозу державі (в тому числі і на території інших держав). [5]

Значна частина визначених вище завдань регулярно відпрацьовується під час виконання завдань за призначенням під час міжнародних військових навчань у складі багатонаціональних підрозділів. Відповідно для успішного їх виконання, окрім загальної мовної підготовки слід звертати увагу на спеціальні види мовної підготовки, до яких належать: мовна підготовка у сфері прийняття військових рішень, мовна підготовка для ведення радіообміну (в тому числі і для роботи в ролі передового авіаційного навідника (*Joint Terminal Attack Controller*), мовна підготовка для проведення допиту військовополонених, та проведення опитування місцевого населення. Важливим аспектом, який необхідно враховувати, є також необхідність готовності (у разі відсутності підготовленого перекладача) до здійснення перекладацького супроводження за визначеними напрямками.

Мовна підготовка (та здійснення перекладу) у сфері, що стосується прийняття військових рішень є, мабуть, однією з найважливіших у діяльності військових підрозділів. Матеріали, що пов'язані з процесом прийняття військових рішень (а відповідно і їх переклад) мають характерний особливий стиль, який відрізняє її від інших типів текстів. У процесі перекладу ця особливість створює додаткові проблеми. Крім того, їх мова відрізняється від розмовної або ж мови художньої літератури певними лексичними, граматичними та стилістичними особливостями. [2]

Мовна підготовка для ведення радіообміну та роботи в ролі передового авіаційного навідника. До особливостей, які слід враховувати під час підготовки за цим напрямком відносяться: знання фахової термінології,

військових професіоналізмів та жаргонізмів, кодових найменувань і професійних скорочень, розуміння тактичної обстановки та уміння працювати на засобах радіозв'язку. Найбільшу увагу слід, також, приділити знанню авіаційного сленгу та детального розуміння військовослужбовцем «динаміки польоту». Ціна помилки для авіаційного навідника надзвичайно висока – неправильне розуміння та трактування (переклад) інформації наданої оператору літального апарату або отриманої від авіадиспетчера створює реальну загрозу для безпеки повітряного руху, особового складу своїх військ або цивільного населення. [3, с.275-282]

Мовна підготовка для ведення допиту військовополонених та проведення опитування місцевого населення безпосередньо пов'язана за необхідністю детального і ґрунтовного вивчення нормативно-правових актів та знання процесуально-правових нюансів, пов'язаних із зазначеними заходами, оскільки подібна діяльність дозволяє збирати розвідувальну інформацію. Не менш важливим пов'язаним напрямком підготовки є здійснення воєнно-країнознавчої діяльності, суть якої полягає у здійсненні системного пошуку, збирання, обробки й представлення інформації воєнно-країнознавчого та лінгвокраїнознавчого характеру у форматі закінченого продукту – визначеного керівництвом аналітичного документу. [4, с. 292]

Отже, обов'язковою умовою повноцінного усвідомлення і трактування будь-якого інформаційного матеріалу є повне, стовідсоткове розуміння і осмислення його військовослужбовцем (перекладачем).

Механічне заучування термінів без проникнення у їх сутність, без знання самих явищ, процесів та механізмів, про які йдеться в оригіналі, може призвести до грубих помилок у перекладі та розумінні інформації.

Основне завдання військовослужбовця – ґрунтовне дослідження та вивчення того функціонального напрямку з яким він працює. Велику допомогу може надати уже існуюча перекладна література з зазначених питань, особливо якщо є можливість порівняти оригінал і переклад.

Список використаних джерел:

1. Лісовський В. Моделювання префіксального словотворення в системах машинного перекладу (на матеріалі англійських військових текстів) / В. Лісовський // Українське мовознавство. - 2013. - Вип. 43. - С. 36.
2. Таратута О.І. Труднощі перекладу процесу прийняття рішення командиром на матеріалах АJP-5 «Allied Joint Doctrine for the Planning of Operations» та «NATO Special Operations Planning Handbook». С.141-142, *Збірник тез доповідей XVII Міжнародної науково-практичної конференції*

"Військова освіта і наука: сьогодні та майбутнє" 26 листопада 2021. – Том 1.

3. Балабін В.В. Теоретичні засади військового перекладу в Україні: Монографія. Київ: Логос 2018. С.275-282.

4. Балабін В.В. Теоретичні засади військового перекладу в Україні: Монографія. Київ: Логос 2018. С.292

URL:

5. https://uk.wikipedia.org/wiki/Сили_спеціальних_операцій#Спеціальні_підрозділи_та_розвідувальні_частини_ГУР_МО_України.

Федоренко Л.О. (ВІКНУ)

ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНИХ НАВИЧОК ТА ВМІНЬ ПРИ ФУНКЦІОНАЛЬНОМУ ПІДХОДІ ДО ВИВЧЕННЯ ГРАМАТИКИ

При функціональному підході до вивчення граматики надзвичайно важливу роль відіграють мовленнєва ситуація та контекст, у взаємодії з якими і вивчаються граматичні одиниці.

Функціональний підхід вимагає дотримання таких принципів як: мовленнєва спрямованість, ситуативність, функціональність, новизна, інтерактивна діяльність.

Особливо принцип мовленнєвої спрямованості має стосуватися вправ: чим більше вправа подібна до реального спілкування, тим більше вона ефективна. В таких вправах відбувається накопичення та відтворення великого об'єму лексики та граматики. Побудова вправи така, що всі речення можуть легко використовуватися в умовах реального спілкування.

Не менш важливим є створення ситуацій, рольова організація навчального процесу.

Принцип функціональності передбачає засвоєння граматичних форм під час мовлення в процесі постановки запитань, підтвердження думки, висловлення сумніву, тощо.

Новизна має проявлятися в різних компонентах заняття. Це перш за все новизна мовленнєвих ситуацій, матеріалу, що використовується, організації заняття (його видів та форм).

Постійна та активна взаємодія всіх учасників процесу, тобто інтерактивність,

сприяє підвищенню якості оволодіння граматичним матеріалом та усвідомленню учнями ситуацій повсякденного життя, в яких може бути застосований матеріал, що вивчається.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко А. О. Методичні передумови формування граматичної компетентності майбутніх філологів із французької мови як другої іноземної / А. О. Андрущенко // Вісник Житомирського державного університету. Випуск 3 (75). Педагогічні науки. – 2014. – С.118–122.

2. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. Загальні питання мовознавства. Фонетика і графіка. Лексика і фразеологія. Граматика. Мовна Типологія [Текст] : підруч. для студ. філол. спец. вищ. закл. освіти / М. П. Кочерган . - К. : Видавничий центр "Академія", 2000. - 367 с.

3. Ніколаєва С. Ю. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. лінгв. ун-тів і фак. ін. мов вищ. навч. закладів / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін./ під загальн. ред. С.Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2013. – 590 с.

Федоренко Л.О. (ВІКНУ)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОЇ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МОНОЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ

Монологічне мовлення є усномовленневою формою спілкування, що передбачає зв'язне і неперервне висловлювання однієї особи, яке звернене до одного або декількох слухачів, співрозмовників (іноді — до самого себе).

Відповідно, компетентність у монологічному мовленні — це здатність реалізувати усномовленнєву комунікацію у монологічній формі в життєво важливих для певного віку сферах і ситуаціях відповідно до комунікативного завдання. Компетентність у монологічному мовленні передбачає, що мовець уміє планувати, здійснювати і коригувати власну комунікативну поведінку під час породження та варіювання іншомовного мовлення у різних типах монологічних висловлювань відповідно до конкретної ситуації спілкування (контексту), мовленнєвого завдання й комунікативного наміру та згідно правил спілкування у цільовій національно- культурній спільноті.

Компетентність у монологічному мовленні ґрунтується на складній і динамічній взаємодії відповідних умінь, навичок, знань і комунікативних здібностей особистості. Отже, успішність формування компетентності у монологічному мовленні залежить від рівня розвитку умінь у монологічному мовленні, сформованості мовленнєвих навичок, обсягу набутих і засвоєних знань про цей вид спілкування і динамічної взаємодії зазначених складових на основі загальних комунікативних здібностей.

На формування компетентності у монологічному мовленні також впливає ступінь розвитку інтелектуальних умінь, наприклад, уміння планувати і

програмувати (укладати розгорнуту смислову програму) мовленнєві висловлювання, вміння дотримуватися причинно-наслідкових зв'язків та виконувати інші логічні операції у процесі монологічного мовлення (здатність до логіко-послідовного викладу думок) та ін.; навчальних умінь, зокрема використання опор різного характеру, електронних засобів навчання та організаційних умінь, наприклад самостійного учіння.

Крім того, для компетентності у монологічному мовленні важливі компенсаторні вміння — уміння виходити із складного положення в умовах дефіциту мовних засобів під час передачі іншомовної інформації у монологічному мовленні.

Шпартак А. (ВІКНУ)

ВПРОВАДЖЕННЯ ESP ПІДХОДУ ДО ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗСУ

Питання вдосконалення мовної підготовки є одним із проблемних аспектів реформування та професіоналізації Збройних Сил України, адже попри існуючі вимоги до рівня володіння іноземною мовою серед військовослужбовців, недостатньо уваги приділяється процесу модернізації викладацької методології та організації навчального процесу.

В ЗСУ впроваджено систему яка включає базову мовну підготовку для ліцеїстів, курсантів та слухачів ВВНЗ, курсову підготовку для військовослужбовців під час проходження служби на відповідних посадах та курси інтенсивної мовної підготовки тривалістю в чотири місяці. Крім того, існують різні курси для покращення рівня володіння мовою, передбачені програмами двосторонньої співпраці України із країнами-членами НАТО за родами чи видами військ.

Мовна підготовка курсантів та офіцерів Збройних Сил України спрямована на:

- забезпечення досягнення ними взаємосумісності з представниками країн-партнерів;
- підготовку військовослужбовців ЗСУ до виконання завдань під час міжнародних миротворчих операцій та командно-штабних навчань різного рівня в умовах іншомовного середовища;
- підготовку військовослужбовців ЗСУ для роботи на штабних і командних посадах як за кордоном, так і в Україні, які передбачають використання іноземної мови.

Однак, враховуючи обмежений часовий ресурс, що виділяється на мовну підготовку як курсантів, так і офіцерів доцільним можна вважати впровадження

підходу ESP (English for Specific Purposes або Англійська мова для спеціальних цілей) в процес викладання англійської мови. Провівши детальний аналіз різноманітної літератури з лінгвопедагогіки та лінгводидактики ми прийшли до висновку, що впровадження такого підходу вимагатиме збільшення ролі викладача в процесі організації навчального процесу, адже ESP підхід передбачає аналіз потреб кожної окремої групи курсантів та підбір необхідних матеріалів відповідно до сформованого викладачем навчального плану.

Важливо наголосити, що відмова від уніфікації навчальних планів та впровадження ESP підходу є доцільними лише на етапі переходу курсантів до Функціонального (2) та Професійного (3) рівнів володіння іноземною мовою за STANAG 6001, адже формування мовної компетентності на рівні Вживання (1), навпаки, потребує уніфікованості незалежно від спеціальності, звання чи посади військовослужбовця.

к.філол.н. Юндіна О.В. (ВІКНУ)

ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ У ВОЄННИЙ ЧАС ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Термінологія як розділ лексикології займається дослідженням специфічних лексичних одиниць, розподілених у групи за ознакою теми (фаху).

Військова термінологія в Україні останні 30 років мала тенденцію розвиватись у напрямку природньої відмови від використання радянських термінів (втрата актуальності) до вивчення та інтеграції термінів, які вживаються в арміях держав-членів НАТО.

Напрямок європейської та євроатлантичної інтеграції реалізується у стратегічному курсі України. Він ґрунтується на принципах набуття членства у європейській спільноті та в НАТО, що закріплено у Конституції. У військово-політичному сенсі Україна де-факто відповідає вимогам членства в Організації Північноатлантичного договору та продовжує роботу над юридичним закріпленням цього статусу. В рамках двосторонніх відносин із Європейським Союзом Україні надано та юридично підтверджено статус кандидата на членство. Ці трансформації вдалося реалізувати майже одночасно, але до цього велась довготривала робота у всіх сферах державної діяльності. Міжнародне військово-співробітництво відіграє важливу роль у зміцненні безпеки у регіонах та всьому світі, а також забезпечує постійну взаємодію української мови з іноземними.

Можна констатувати, що практика перекладу в рамках міжнародного військового співробітництва України сприяла формуванню сучасної терміносистеми, дозволила накопичити масив емпіричних матеріалів, що досліджувались вченими та мають теоретичний результат у наукових роботах з військового перекладу (наукові статті, дисертаційні роботи, підручники, монографії). Крім того, маємо теоретизацію в межах військової термінології, яка відображена у військових вузькоспеціальних словниках, глосаріях та військових стандартах.

Динамічні зміни у суспільно-політичній ситуації країни (різкий перехід від позиційних бойових дій в окремих областях країни до ведення повномасштабної асиметричної війни на широкому фронті) зумовили зростання практики перекладу. Актуальними тематичними напрямками для перекладу у воєнний час стали такі: 1) проведення дво- та багатосторонніх переговорів з військово-політичними партнерами, 2) проведення військових навчань з підготовки особового складу, 3) вивчення та застосування західних зразків озброєння. Таким чином, відбувається стрімке насичення терміносистеми новими лексичними одиницями, яке має потужне практичне підґрунтя.

Юр'єв О.О. (ВІКНУ)

CHARACTERISTICS OF THE CONCEPT OF PRELIMINARY TRANSLATION ANALYSIS

In modern translation studies, the structure of the translation process, which consists of three stages, is not questioned. The first stage is based on the previous analytical work related to the definition of the typological characteristics of the original text. The second is the translation process itself, the third is editing and analysis of translation results. Even now, in the 21st century, the first stage remains the least researched and unified, since the translation literature until recently relied on the assumption that the understanding of the original text takes place as a matter of course and does not require research.

Translation is a type of thought-speech activity, the specific character of which determines the particularity of the stages of its process. The starting point of the translator's activity is his comprehension of the general meaning of the original text, the result of which is the generation of its integral image - the creation of a text concept as a mental representation, which is formed in the process of integrating the information of the text into a holistic picture of the translator's world.

This concept becomes the basis of the image of the target text, which should combine the essential characteristics of the textual concept of the original, which can be integrated into the national picture of the world of the target audience. The conceptual projection of the target text created in this way will be an ideal reference point for the translator when working on the original text and the translation.

Preliminary translation analysis, as a process of identifying features of the original text essential for translation, in our opinion, is depicted by the concept of functional dominants of the text by O.D. Schweitzer, which are the main components of meaning that play a special role in determining the translation strategy based on the functional dominants of the source text the translator discovers the communicative intention underlying it and, creating the final text, strives to obtain a communicative effect corresponding to this intention.

According to A.D. Schweitzer, translation is a «one-way and two-phase process of interlinguistic and intercultural communication, where a secondary text (metatext) is created on the basis of a purposeful (translational) analysis of the primary text. This metatext replaces the primary text already in a different linguistic and cultural environment. Such a process is characterized by the establishment and transmission of the communicative effect of the primary text, partially modified by the differences between two language systems, two cultures and two communicative situations».

СЕКЦІЯ 3

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГУМАНІТАРНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

к.т.н., с.н.с. Атрохов А.В. (ДВОН СГП МО України)

СИСТЕМНА МОДЕЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ НАУКОВИХ ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТНІХ ТА НАУКОВИХ УСТАНОВ СИСТЕМИ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Однією з суттєвих рис моделі організації підвищення кваліфікації наукових працівників є наявність структури, яка реально відтворює характерні риси і зв'язки головних компонентів системи застосування управління знання, уміннями і навичками, в нашому випадку наукового працівника військових наукових установ та підрозділів.

Сьогодні в непростих для Збройних Сил України умовах особливого значення набуває потреба проведення наукових досліджень, направлених на підвищення боєздатності військ (сил), удосконалення системи їх підготовки, створення сучасних зразків озброєння та військової техніки.

Система наукової і науково-технічної діяльності (далі – ННТД) у Збройних Силах взаємодіє та координує свою діяльність з іншими науковими установами та організаціями України, які проводять наукові дослідження в інтересах оборони держави. Система управління ННТД призначена для формування потреби в науковій і науково-технічній продукції для Збройних Сил, організації, планування, координації, забезпечення і контролю ННТД, організації та підтримання взаємодії з питань наукових (науково-технічних) досліджень і розробок в інтересах оборони держави з науковими установами інших міністерств, центральних органів виконавчої влади.

Системна модель організації підвищення кваліфікації наукових працівників освітніх та наукових установ системи Міністерства оборони України враховує зазначені у Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» особливості діяльності наукових і науково-педагогічних працівників) та передбачає виконання таких процесів, як проведення наукових досліджень, оприлюднення результатів науково-дослідної роботи і навчально-методичних матеріалів у відкритих системах (електронних бібліотеках, інституційних репозитаріях, базах даних та ін.), рецензування

наукової продукції, організацію і проведення наукових заходів (конференцій, семінарів, круглих столів та ін.), обмін досвідом, проведення експертизи наукових досліджень щодо їх новизни, практичної значущості та перспективності, здійснення наукової діяльності, здійснення наукової комунікації з використанням цифрових технологій; здійснення аналізу ефективності наукової і наукової діяльності із застосуванням вебметричних інструментів (h-індекс, кількість цитування, кількість завантажень публікацій та ін.).

Балачій Л.О. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНА КОРЕКЦІЯ АГРЕСИВНОСТІ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Агресивність має великий психологічний вплив, спрямований на зміну визначених особливостей психіки, які відіграють важливу роль у прояві хронічних та швидкоплинних захворювань. Агресивність підпорядковується своїм законам, дуже своєрідним, а інколи – непередбачуваним. Це впливає не тільки на поведінку кожної людини, але і на поведінку суспільства, і держави в цілому. Існує безліч факторів, що впливають на агресію, серед них безпосередньо і сама агресія, яка йде у першу чергу з боку противника, а інколи з боку побратимів.

Учасники бойових дій часто відчують страх, що в результаті породжує дану поведінку. У свою чергу, агресія- це захисний механізм, тому це цілком природня емоція для людини.

У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти нашої держави, збільшилась кількість людей, які отримали поранення, контузію, каліцтво або захворювання, через які потребують психологічну допомогу, технічні та інші засоби реабілітації, а саме крісла колісні, протези та інші допоміжні засоби.

На даний момент ситуація в країні є складною для кожного українця. Не тільки військовослужбовцям проблематично адаптуватись у післявоєнний час, у період реабілітації. Важко і сучасним психологам, особливо цивільним, тому що на відміну від військового психолога, їм важче зрозуміти елементарну структуру військової справи.

Крім того потрібно надавати допомогу не лише військовослужбовцям, а й членам їхніх сімей. Звісно, вони переживають не ті емоції, але в них теж присутні ознаки ПТСР (посттравматичний стресовий розлад). Також бажано ознайомитись з особливостями поведінки учасників бойових дій як дорослим, так і дітям.

Психологічний вплив на психіку військовослужбовця значно більший після повернення до мирного життя, аніж участь безпосередньо у бойових діях. Тому так часто для таких людей перехід у мирне життя супроводжується депресією, алкоголізмом, зануренням в себе та найчастіше неконтрольованою агресією. Швидкість адаптації залежить від їхнього фізичного стану після повернення. В свою чергу їхнє психічне здоров'я залежить від функціонування з сім'єю, друзями та суспільством в цілому.

Психологу важливо провести реабілітаційну роботу, тобто подолати наслідки' симптомів минулого досвіду у бойових діях військовослужбовця, варто спиратись на його індивідуальні потреби тут і зараз. Необхідно зауважити, що це насамперед плідна праця саме учасника бойових дій, тривала боротьба зі своїми переживаннями, страхами та флешбеками. Компетентність є важливою складовою психолога, який знайде індивідуальний підхід та зможе супроводжувати свого клієнта до моменту одужання.

к.і.н., доц. Безбах В.Г. (ВІКНУ)

Богачук О.Є. (Центральне ВНУ ГШ ЗС України)

ТИПИ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ

Дослідження колабораціонізму донедавна не практикувалося в Україні, адже тема колабораціонізму довгий час відносилася до заборонених сюжетів радянської історіографії.

Колабораціонізм — це традиційно царина таких істориків, як: В. Брокдорфф, І. С. Кісельгоф, А. Даллін, М. І. Семіряга, проте останнім часом інтерес до теми виявляють і політичні психологи.

Колабораціонізм (від фр. collaboration — «співробітництво») — термін сучасного політичного лексикону з такими значеннями:

а) у широкому сенсі — співпраця населення або громадян держави з ворогом в інтересах ворога-загарбника на шкоду самій державі чи її союзників і участь у переслідуванні патріотів країни, громадянином якої є колаборант.

У роки Другої світової війни колабораціонізм був явищем розповсюдженим — і мав місце практично в кожній окупованій країні.

У низці країн Європи були сформовані колабораціоністські уряди:

у Нідерландах — уряд голови фашистської партії та «лейдера»(вождя) нідерландського народу Антона Адріана Муссерта.

у Норвегії — уряд міністра-президента Відкуна Квіслінга.

у Сербії — уряд генерала, прем'єр-міністра Милана Недича.

у Словаччині — уряд Йозефа Тисо.

у Франції — режим Віші на чолі з Анрі Петеном.

у Хорватії — режим лідера усташів, «поглавника» Анте Павелича та інші.

б) у вузькому змісті — співробітництво французів із німецькою владою у період окупації Франції у ході Другої світової війни.

Проте загальновідома не лише добровільна співпраця французів, — але і данців, норвежців, татар, білорусів, українців, росіян та інших народів — з німцями за умов окупації останніми їхніх країн.

Для ретельного аналізу явища колаборації доцільно виокремити основні її типи.

Воєнний колабораціонізм — сприяння противнику зі зброєю у руках: служба у військових формуваннях, поліцейських структурах, в органах розвідки та контррозвідки.

Економічний колабораціонізм — співробітництво у будь-яких галузях економіки.

Культурний (духовний) колабораціонізм — співробітництво з окупантами в духовній сфері, що під час Другої світової війни сприяло поширенню серед населення вірнопідданських почуттів, пропаганди винятковості «арійської раси», підвищенню психологічного настрою окупантів.

Побутовий колабораціонізм пов'язаний із встановленням дружніх відносин між окупантами та населенням.

Політичний, адміністративний колабораціонізм — співробітництво в окупаційних органах влади. Іноді розрізняють колабораціонізм і кооперування (вимушений) колабораціонізм.

*к.і.н., доц. Безбах В.Г. (ВІКНУ)
Мухін С.А. (ВНУ ГШ ЗС України)*

ІСТОРИОГРАФІЯ ВІЙСЬКОВОГО КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ

В останні два десятиліття науковий інтерес до проблеми військового колабораціонізму значно виріс. Окреме місце у цій проблемі займають військові формування, які були утворені з громадян СРСР. Дослідженням цієї проблеми активно займаються, як зарубіжні так і російські історики.

Слід зазначити, що після розпаду СРСР історичні праці, які присвячені колабораціонізму радянських громадян стали набагато правдивішими та з'являються деталі, про які раніше замовчували. За часів Радянського Союзу

вітчизняні історики не мали доступу до більшості архівних матеріалів і їм доводилось працювати та видавати свої монографії під дією жорсткої цензури. Результатом цього стало те, що тема «колабораціонізму в СРСР» майже не досліджувалась.

Усі публікації західних дослідників з теми за змістом і тематичною спрямованістю можна поділити на три основні групи:

- Праці, що дають змогу з'ясувати мотиви політичних рішень військових та урядових чиновників Німеччини щодо творення іноземних формувань німецького війська.

- Дослідження, на сторінках яких висвітлено історію цих формацій, проаналізовано обставини їх творення і використання.

- Дослідження, в яких розглядається проблему національних військових формувань Збройних Сил Німеччини і її висвітлено у контексті воєнної політики Третього Райху або інших питань.

Одним з піонерів сучасності у вивченні добровольчих збройних формувань є британський історик Кріс Бішоп, який займається вивченням «іноземних» дивізій Вафен СС. Окреме місце у його дослідженнях займають вихідці з СРСР, які проходили службу у дивізіях Вафен-СС. Так, у своїй праці, «Иностранные дивизии Третього Рэйха. Иностранные добровольцы в войсках СС.1941-1945» він намагається розглядати причини, через які люди йшли на службу до іноземних частин у складі СС.

Цією проблематикою займається й Карлос Кабальєро Юрадо – іспанський історик, який ще у 1983 р. видав свою працю, під назвою «Іноземні добровольці у вермахті 1941-1945». Ця книга дозволяє поглянути на українські, російські, білоруські та інші формування, утворенні з громадян СРСР у складі німецького Вермахту в руслі загальної німецької політики щодо використання іноземних добровольців під час Другої світової війни.

У Німеччині праці, які стосувались іноземних формувань у складі Вермахту та Ваффен СС почали з'являтися невдовзі після завершення війни на території ФРН.

Так, німецький історик Ганс Вренер Нойлен у своїй монографії «Європа і Третій Райх» запропонував нові версії рішень вищого керівництва Райху щодо створення в складі її військ іноземних збройних формувань. Він приділив багато уваги планам Німеччини щодо майбутнього геополітичного становища в світі.

Також німецькі дослідники писали і праці про окремі збройні формування, утворенні з жителів СРСР. Так, німецький дослідник Хоффман присвятив ряд праць російським добровольцям. Найрезонанснішою стала

його праця «История Власовской армии», яка була видана у 1984 році німецькою мовою і перекладена на російську у 1990 році.

Велику увагу проблемі політики Німецького Райху щодо різних іноземних формувань його військ приділено у США та Великій Британії, де написано кілька дисертацій. У 1963 році американський вчений Роберт Бентлі Бартон захистив дисертацію про політичну діяльність Власова.

У 1974 році британський вчений Філіпп Басс захистив дисертацію про політику вербування та використання іноземців у збройних формуваннях Німеччини під час Другої світової війни.

Якщо у зарубіжній історіографії, як правило, займаються вивченням всіх іноземних частин в комплексі, або розглядають одіозну та неоднозначну постать Андрія Власова, то у російській історіографії ухил робиться на збройні військові формування, утворені з громадян СРСР, хоча є і комплексні праці, які охоплюють не тільки «східні» формування, а й формування, утворені з західноєвропейських добровольців.

Головним недоліком радянської та пострадянської літератури є заангажованість. Протягом сорока років над вітчизняними істориками була цензура, яка породжувала замовчування, або викривлення фактів. На тему співпраці громадян СРСР з Німецькою окупаційною владою було накладено табу.

Після війни і аж до кінця 1960-х рр. про колабораціонізм у СРСР не згадували. Більш-менш ґрунтовні ідеї з'явились у 1973 р., коли вийшла збірка «Неотвратимое возмездие» . У ній генерал-майор юстиції Ф.Тітов описав процес утворення «ВС КОНР», їх бойове застосування та причини вступу туди громадян СРСР. Головними причинами він вважав «шкурні інтереси» та «боягузтво».

В часи перебудови радянська історіографія значно поповнилась новими, більш незаангажованими працями. Істотно збагатила історіографію проблеми публікація А.Ф. Катусева і В.Г. Оппокова. Крім того, автори вказали на наявність антирадянських організацій, що формували ідейну базу радянського колабораціонізму. У той же час автори спростили оцінку ідейної бази радянського колабораціонізму, вбачаючи в ній лише спробу виправдання зради.

Однією з найґрунтовніших російських праць – є праця Михайла Семіряги, «Коллаборационизм. Природа, типология и проявления в годы Второй мировой войны». У цій праці М.Семіряга розглядає проблему колабораціонізму в цілому. Дуже ретельно аналізує політичні аспекти виникнення такого явища, як колабораціонізм. Також у цій праці

піднімаються питання військових злочинів, які чинили вояки іноземних формувань німецької армії.

Що стосується праць, які присвячені суто громадянам СРСР, які проходили службу у збройних формуваннях Німеччини, то в останнє десятиліття таких праць стало більше. Активно займаються цією проблематикою вчені - український історик Олег Романько та російський історик Сергій Дробязко.

Російський історик Пьотр Крикунов займається вивченням козацьких формувань у складі ЗС Німеччини. За його особистою точкою зору історія козаків під час Другої світової є трагедією для них самих.

Найбільш незаангажовано у сучасній Росії до питань колабораціонізму підходять два науковці – професор Академії Військових Наук Анатолій Циганок та історик Дмитро Жуков, які максимально неупереджено у своїх працях викладають проблеми співпраці радянських громадян з окупаційною владою.

На території України істориків, в сферу наукових інтересів яких входять питання використання добровольців в військових формуваннях Третього Райху - небагато. Найвидатніші з них – це київські науковці Іван Патриляк та Іван Дерейко, львівський - Андрій Боляновський та кримський вчений - Олег Романко.

к.і.н., доцент Безбах В.Г. (ВІКНУ)

к.т.н. Савран В.О. (ВІКНУ)

ФЕНОМЕН КОЛАБОРАЦІЇ У ШИРОКОМАСШТАБНІЙ ВІЙНІ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Колабораціонізм як суспільне явище використовують на позначення добровільної співпраці населення, яке перебуває під окупацією, з окупаційною владою.

Він походить від французького слова «collaboration», і дослівно означає «співпраця».

У цьому буквальному сенсі його використовували у Франції та Бельгії після Першої світової війни для позначення співпраці місцевих жителів з німецькою окупаційною владою.

Під час Другої світової війни термін «колабораціонізм» набуває гострого політичного забарвлення через те, що «колаборація» стала офіційною назвою співпраці між Німеччиною та урядом маршала Петена («вішистською Францією»).

Також «колабораціонізм»у цей час став синонімом добровільної співпраці громадян та урядів під час окупації країнами «осі» («гітлерівською коаліцією»), ідеологічною підтримкою нацизму, зрадою власної держави та співучастю у воєнних злочинах нацистської Німеччини.

Як вказує у своєму дослідженні Є.О. Письменський, колабораціонізм під час Другої світової війни полягає у допомозі ворогу, підтримці окупаційних сіл, у роботі, спрямованій проти власних національних інтересів, і є синонімом до зради у широкому сенсі, у тому числі державної.

Колабораціонізм як явище підриває національну безпеку України та становить безпосередню загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційного ладу та іншим національним інтересам України, тому повинен нести за собою відповідальність, встановлену законом.

Крім того, постконфліктне врегулювання неможливе без відновлення справедливості та обмеження ряду прав осіб, причетних до колабораціонізму, що можливо вирішити виключно законом.

Сьогодні питання колабораціонізму, його поняття, ознаки та види, межі юридичної відповідальності колаборантів тощо набувають особливої значущості в Україні, враховуючи триваючу досі окупацію частини її суверенних територій, що відбулася з початком російської агресії, поєднаної з використанням гібридних методів ведення війни.

Водночас явище колабораціонізму, досить ретельно розглянуте у працях учених-істориків, у юридичній науці дотепер залишається недостатньо вивченим.

Порушена проблема хоч стабільно і перебуває в центрі уваги українських фахівців і представників влади, проте навіть не наблизилася до належного розв'язання. Про це свідчить констатована відсутність чіткої та вивіреної позиції правників стосовно підходів до правового реагування на поведінку громадян України, які, проживаючи на окупованій території, співпрацюють із державою-окупанткою, необхідності їх зміни та визначення узгоджених засад правового впливу на таких осіб.

Востаннє проблема колабораціонізму на теренах України серйозно обговорювалася та розв'язувалася у фаховій літературі в контексті подій Другої світової війни. Сьогодні, проводячи очевидні паралелі, українська наукова спільнота поступово повертається до вивчення відповідних питань, актуальність яких щороку посилюється та впливає на вектор сучасних дослідницьких розвідок у сфері права.

Їх предмет насамперед утворює здійснена Російською Федерацією окупація частини території України та наслідки тимчасового відчуження цієї території.

Одним із таких наслідків є виникнення колабораціонізму та пов'язаних або подібних із ним явищ, що зумовлюється єдиною причиною – вчиненою з використанням широкої палітри методів гібридної війни агресією РФ, через яку Україна, починаючи з 2014 р., тимчасово втратила територіальну цілісність, а частина її території (Автономна Республіка Крим, окремі райони Донецької та Луганської областей) досі перебуває під окупацією.

При цьому основними передумовами, які забезпечили тимчасову успішність здійсненої воєнної кампанії та відносну поширеність колабораціоністської поведінки на цій території, слід визнати такі:

- 1) тривала та спланована підготовка до окупації (зовнішні чинники);
- 2) особливості суспільно-політичного розвитку довоєнної України (внутрішні чинники);
- 3) пострадянський спадок і прихильність до ідеології «русского міра»(історичні та ідеологічні чинники)¹

Стосовно сучасних українських реалій, слід урахувати два важливих аспекти.

По-перше, сьогодні термін «колабораціонізм»зберігає емоційне забарвлення з часів Другої світової війни. Відтак сучасні історики з обачністю використовують його через політичне навантаження.

По-друге, «колабораціонізм»ніколи не був юридичним поняттям. Після Другої світової війни, часу, коли «колабораціонізм»набув вищезазначеного сенсу, за співпрацю з державою-ворогом карали за двома категоріями злочинів.

Перша категорія злочинів – це державна зрада та злочини проти порядку несення військової служби. Ці склади злочину застосовувалися в усіх країнах Європи та СРСР.

Друга категорія – це воєнні злочини та злочини проти людяності.

Союзні держави переслідували за ці злочини лише етнічних німців чи громадян Німеччини, які мешкали на їхніх територіях. В СРСР та країнах, які перебували під його політичним впливом (Угорщина, Фінляндія тощо), покарання за ці злочини застосовувалося для переслідування своїх громадян на рівні з державною зрадою.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПОРТИВНИХ СУДДІВ

Важливими дійовими особами у спорті є спортивні судді. Вважається, що вони мають бути не лише безпристрасними реєстраторами ходу гри та порушення правил, а й вихователями гравців. Там часом лежить колосальна відповідальність у визначенні переможця у окремій зустрічі, а й усієї першості. Від них великою мірою залежить видовищність матчу.

Звинувачуючи суддів у помилках, мало замислюються над тим, що може бачити та пам'ятати суддя, який перебуває в таких же стресових умовах, як і гравці та тренери. Як суддя з більярду, незважаючи на можливість перегляду відеозапису, особливо правило пропиху та інші моменти, можу зазначити, що робота біля столу постійно тримає в нервово-емоційному напруженні.

У дослідженні болгарських психологів, П'рванов Б., Такев Ал., Аджаров Р. було виявлено, що у футбольних суддів у стартовому стані спостерігається значна активізація психічної діяльності: підвищується швидкість зорово-рухових реакцій, збільшуються тремор, стійкість та обсяг уваги, ними точніше сприймаються ігрові ситуації. Після матчу спостерігається погіршення цих показників, що свідчить про появу втомлених суддів.

Чим вище категорія суддів і, отже, більша їхня відповідальність у зв'язку з рангом змагань, які вони обслуговують, тим частіше вони відчувають втому. Крім того, вони частіше виступають у ролі перших суддів, несучи на собі більшу відповідальність за результат матчу, ніж їхні помічники. Зрештою, судді вищої категорії мають не лише більший стаж суддівства, а й вік. Деякі із суддів зазначають, що після гри у них спостерігається не тільки розумова, а й фізична втома, що супроводжується втратою у вазі.

Відмінності реакції суддів для проведення складних і простих ігор виявлено і за показниками часу простої і складної зорово-моторної реакції: після складних ігор воно зростало, а після простих ігор знижувалося. Після складних ігор помилкових реакцій у суддів було удвічі більше, ніж після простих ігор.

Великі вимоги під час матчу виявляються до уваги суддів. Саме напружена увага, необхідність його швидкого перемикавання та розподілу є однією з головних причин психічної втоми суддів. Лише 40% суддів

намагаються (або спроможні) розподіляти інтенсивність уваги протягом усієї гри. Інші концентрують увагу лише на певних етапах матчу.

У суддів високої кваліфікації рівень інтелекту вищий, ніж у суддів, які мають перспектив зростання. Дослідження ознак інтелекту показало, що в перших загальна поінформованість, вміння узагальнювати, встановлювати логічні зв'язки між поняттями та знаходити логічні закономірності вище, ніж у других. Ці відмінності пов'язані з тим, що діяльність судді високої кваліфікації відрізняється за обсягом, швидкістю переробки інформації і, отже, висуває більш високі вимоги до інтелекту арбітрів.

Побічно ці дані підтверджуються дослідженнями, де показано, що судді, мають вищу освіту, отримують суддівські категорії швидше, ніж судді із середньою освітою. При цьому, яку вищу освіту мають судді – фізкультурну чи іншу (переважно технічну), великого значення не має. На підтвердження досліджень, наведених вище, і в більярді, дуже важливий інтелект арбітра, його освіта. Яскравим прикладом був суддя міжнародної категорії, кандидат технічних наук Леонтєв Ю.Н., який стояв біля витоків сучасних правил. Позитивним фактором є і те, що низка вчених влилася до складу міжнародних арбітрів, кандидат наук, доцент Нагорна В.О. та професор Безносюк О.О.

На психологію діяльності суддів у більярді, напружену увагу, необхідність його швидкого перемикання та розподілу, грає їхня фізична підготовка. Проведені дослідження підготовки суддів показують, що на протязі суддівства (арбітр долає залежно від протяжності матчу від 10 до 20 км) чим нижче готовність судді, тим вища психічна втома, ймовірність помилок і складність у прийнятті обґрунтованих стійких рішень.

Бондаренко О.В. (ВІКНУ)

ОСНОВНІ ПРАВИЛА ДЛЯ КЕРІВНИКА ТАКТИКО-СТРОЙОВИХ ЗАНЯТЬ

Основний метод навчання на тактико-стройових заняттях – вправа (тренування) у виконанні прийомів і способів дій на полі бою. Також можуть застосовуватися пояснення, показування і демонстраційний метод. Тактико-стройові заняття проводяться пішки помашинному або з використанням бойової техніки чи тренажерів.

Порядок роботи та її обсяг із підготовки до заняття залежить від особистого досвіду керівника. Послідовність підготовки до заняття передбачає:

- підготовку керівника до заняття;
- визначення вихідних даних;
- рекогносцировку місцевості району заняття;
- відпрацювання плану проведення заняття;
- підготовку району, засобів матеріально-технічного забезпечення та підлеглих.

Складання плану-конспекту є дуже важливим етапом підготовки до проведення заняття. Воно починається з вивчення літератури, формулювання навчальної, виховної мети та навчальних питань згідно із змістом заняття.

У ході заняття керівник повинен дотримуватися таких правил:

1. Відпрацювання прийомів і дій доцільно розпочинати з окремих елементів у повільному темпі, а потім переходити до виконання їх у цілому, звертаючи особливу увагу на правильність виконання. До вивчення наступного прийому (дії) потрібно переходити тільки тоді, коли добре буде відпрацьований попередній. Під час проведення заняття із взводом особливу увагу потрібно звертати на швидкість та чіткість виконання того чи іншого прийому. На занятті з батареєю, дивізіоном звертається увага на злагодженість дій у складі батареї, дивізіону, а також на удосконалення підготовки солдатів, обслуг (відділень) та взводів.

2. У ході відпрацювання навчальних питань керівник стежить за тим, щоб усі військовослужбовці були повністю завантажені навчальною роботою.

3. За умови, якщо виявлені недоліки в діях підлеглих, керівник заняття може зібрати сержантів та вказати на допущені помилки, шляхи їх усунення, після чого відновити відпрацювання необхідних прийомів і дій. Для повторення дій та виправлення помилок підлеглі можуть повертатися на вихідне положення і заново відпрацьовувати ту чи іншу дію до усунення помилок. Якщо допущені помилки окремими підлеглими (наприклад, одним-двома військовослужбовцями), недоцільно зупиняти або повертати увесь підрозділ. У даному випадку необхідно вказати на ці помилки в ході або після виконання прийому (дії) та наказати відповідному командирі організувати їх усунення.

АГРЕСИВНІСТЬ ТА АКТУАЛЬНИЙ РІВЕНЬ СТРЕСУ

Існують різні підходи до визначення природи та ролі агресії в житті особистості – теорія потягу (психоаналітичний підхід), етологічний підхід, фрустраційна теорія (гомеостатична модель), теорія соціального навчання (біхевіористична модель), які по-своєму описують механізми виникнення та функції агресивної поведінки.

Агресія – це фізична або словесна поведінка людини, спрямована на пошкодження або зруйнування; індивідуальна чи колективна поведінка або дія, спрямована на нанесення фізичної чи психічної шкоди, навіть на знищення іншої людини чи групи людей. У випадку, якщо агресія виявляється в найбільш екстремальній і соціально неприпустимій формі, вона переростає у насильство.

Розрізняють два основних типи агресивних проявів:

- цільова агресія (виступає як здійснення агресії як заздалегідь спланованого акту, мета якого – нанесення шкоди або збитку об'єкту);

- інструментальна агресія (здійснюється як засіб досягнення деякого результату, який сам по собі не є агресивним актом).

Необхідно розмежувати такі поняття, як «агресія» та «агресивність», перше – це мотивована, спрямована деструктивна поведінка людини, останнє – готовність людини діяти агресивно, тобто проявляти агресію. Агресія може бути одномоментною і проявлятися в конкретних ситуаціях, агресивність – це риса характеру особистості, яка відносно постійно проявляється в поведінці.

Представники Франкфуртської школи виділяють позитивну агресію, що забезпечує можливість виживання, безпеки і розвитку, і агресію негативну, спрямовану на задоволення потягів шляхом заподіяння шкоди іншим. Вчені відзначають, що грань між видами агресії буває іноді вельми тонкою.

Визначення ролі фактору стресу у формуванні рівня агресії, шляху її прояву та взагалі наявності зв'язку між представленими показниками надають перевагу дослідникам, що розробляють концепції методів подолання такої причини, як підвищений або критичний рівень агресивності особистості. У випадку, якщо агресія виявляється в найбільш екстремальній і соціально неприпустимій формі, вона переростає у насильство.

За результатом знаходження кореляційних зв'язків виявлено значущі сильні прямі залежності між: рівнем стресу за методом К.Шрайнера і

шкалами методики Л. Почебут – рівень агресії (0,001), вербальна агресія (0,002), предметна (0,011), емоційна (0,001), самоагресія (0,001). Залежності між показниками рівня стресу за методом К. Шрайнера і рівнем внутрішньої агресії за методом С. Дайхофф – сильна, пряма та значуща (0,001). Залежності між показниками рівня стресу за шкалою стресу PSM-25 і рівнем внутрішньої агресії за методом С. Дайхофф – середньої сили, пряма та значуща (0,017).

Отже значимі кореляційні зв'язки виявлено між показниками стану стресу та показниками рівня агресії, що дає пряму залежність між цими показниками – чим вищий один, тим вищий інший показник. Залежність між самоагресією та рівнем стресу також вказує на пошук особистості прояву агресивності будь-яким доступним та прийнятним шляхом, не рідко коли це є аутоагресія.

Встановлення і вивчення взаємозалежності «агресивність-стрес» є необхідним для подальшої психотерапевтичної роботи, направленої на набуття навичок долаання стресу, що зможе опосередковано вплинути на рівень прояву агресивності та, як наслідок, проконтролювати рівень руйнівного впливу зовнішнього (тобто «в суспільство») та внутрішнього (тобто аутоагресія).

Бурдюг О.В. (ВІКНУ)

НАУКОВА ШКОЛА – ФЕНОМЕН НАУКИ

Наукова школа у фундаментальній науці є неформальною спільнотою дослідників різних поколінь високої наукової кваліфікації на чолі з науковим лідером у певному науковому напрямку, об'єднаних спільними підходами до розв'язання проблем, стилем роботи й мислення, оригінальністю й новизною ідей та методів реалізації дослідницької програми, яка одержала значні наукові результати, здобула авторитет та громадське визнання в даній галузі знань.

Це визначення побудовано на своєрідних оцінювальних критеріях, найхарактернішими з яких є: наявність наукового лідера дослідницького колективу — видатного вченого та педагога; стиль роботи і мислення; наукова ідеологія (фундаментальна ідея, науково-дослідна програма), особлива наукова атмосфера в колективі, висока наукова кваліфікація дослідників, які гуртуються навколо лідера; значущість одержаних ними наукових результатів у певній галузі науки, високий науковий авторитет.

Науковою школою слід вважати той неформальний дослідницький колектив, який задовольняє всі перелічені ознаки. Наукові школи є

надзвичайно ефективними формами творчої колективної співпраці вчених, їх кооперації в процесі наукового пошуку. З ними пов'язуються успіхи в конкретних науках, розширення можливостей управління наукою та великими дослідницькими колективами. Перенесення на них принципів діяльності наукової школи, утвердження в цих колективах окремих позитивних рис школи — це також один із шляхів інтенсифікації наукової діяльності. Унікальність наукової школи зумовлюється також тим, що це колектив дослідників, який самоорганізовується.

Надзвичайно велика роль в процесі формування і розвитку наукової школи відводиться науковому лідеру, який повинен мати певні якості, щоб залучати в науку талановитих наукових працівників та виховувати з них дослідників високого рівня. Притягальна сила вченого полягає у поєднанні його наукового, педагогічного таланту, а також особистих якостей. Це передусім обдарованість, визначні наукові результати, любов до науки, педагогічна майстерність, цілеспрямованість, наукова принциповість, висока культура, особистий авторитет, доброзичливість, ентузіазм, вміння спрямувати роботу і підтримувати самостійність та ініціативу тощо.

Школа — найяскравіший прояв колективної форми творчості під безпосереднім ідейним та практичним керівництвом наукового лідера, який живить цей колектив науковими ідеями й визначає методи та зміст робіт, що проводяться в школі.

к.і.н., доц. Вановська І.М. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Воєнні дії, що проходять сьогодні в Україні, вимагають від військових фахівців застосування всього арсеналу знань, умінь та навичок щодо застосування озброєння і військової техніки на полі бою, тактичного вишколу, високої психологічної стійкості. Крім того, впровадження досвіду ведення бойових дій, вмілого застосування озброєння та військової техніки є об'єктивною вимогою сьогодення.

В умовах формування готовності майбутніх офіцерів ЗСУ до професійної діяльності необхідно керуватися такими критеріями: - відбір і побудова змісту спеціальної психолого-педагогічної підготовки майбутніх офіцерів, яка враховує структуру і зміст спеціальної предметної підготовки курсантів до проходження служби у військових навчальних закладах; - відбір і побудова змісту патріотично-психологічної підготовки у індивідуальному

підході до навчання; - відбір головного і суттєвого у змісті програми патріотичної підготовки з метою підготовки молодого покоління до служби у Збройних Силах.

Відповідно розроблених педагогічних умов зміст програми із психолого-педагогічної підготовки майбутніх офіцерів ЗСУ до служби повинен відображати ємність і повноту знань, історію розвитку Збройних Сил на теренах України та сучасний стан проблем захисту рідної землі від агресора. Програма підготовки повинна ґрунтуватися на дидактичних принципах, а саме закономірності, фундаментальності. Виконання принципу фундаментальності при виборі змісту патріотичного виховання передбачає врахування наступних критеріїв: відображення базової науки при її проектуванні, орієнтація на комплексність отримання знань, забезпечення приємності і неперервності, доступність зміст модулів. Подальше дослідження полягає у розробці моделі підготовки курсантів – майбутніх офіцерів ЗСУ до військової служби, заснованої на розроблених педагогічних умовах:

- У процесі професійної підготовки у вищих військових навчальних закладах майбутні офіцери повинні здобути належний рівень професійної підготовленості з високим розвитком моральних якостей громадянина України та захисника Вітчизни. Готовність майбутніх офіцерів до професійної діяльності є інтегративною і поєднує у собі багато аспектів. Перспективним також є вивчення проблеми стану сформованості готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності, яка відобразить фаховий професіоналізм та зорієнтує освітній процес на забезпечення якісного фахівця здатністю до виконання професійних обов'язків;

- Інформаційно-комунікаційні технології забезпечують предметно-образний зміст об'єктів вивчення, належну організацію спільної діяльності науково - педагогічних працівників і курсантів, та являють собою комунікативно-орієнтоване і професійно спрямоване інформаційне середовище. Представлення навчального матеріалу з використанням інформаційно-комунікаційних технологій повинно здійснюватися в нових формах, що забезпечить індивідуалізацію навчання з вибудовуванням суб'єктно орієнтованої освітньої траєкторії військових фахівців.

СИСТЕМА ПОЗАВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Система позавійськової підготовки Великобританії має наступну організаційну структуру: три служби позавійськової підготовки офіцерів у військових і цивільних навчальних закладах відповідно до трьох видів ЗС; кадетський корпус, що складається з курсантських формувань на базі шкіл і середніх спеціальних навчальних закладів; морський кадетський корпус; кадетські формування СВ, авіаційний навчальний (кадетський) корпус та об'єднані кадетські формування. Діяльність усіх трьох служб координує штаб при військовому училищі в Сандхерсті.

Кожний вид ЗС має окремий штаб позавійськової підготовки командних кадрів, створений при базовому училищі (Сандхерст – СВ, Дартмут – ВМС) або при відповідному навчальному центрі (штаб курсантських формувань ВПС на авіабазі Ньютона). Штаби керують підпорядкованими їм курсами (підрозділами) і військовими кафедрами в цивільних ВНЗ, де студенти навчаються з необхідних для ЗС спеціальностей. За статистичними даними, майже 1/3 офіцерського складу ЗС укомплектована особами, які пройшли позавійськову підготовку в 211 цивільних ВНЗ, яка щороку охоплює близько 150 тис. студентів та учнів. Усього у країні функціонує 740 середніх спеціальних і 350 вищих навчальних закладів (у т.ч 47 університетів, 30 політехнічних та інших ВНЗ). Термін навчання як на курсах, так і в цивільних ВНЗ становить три роки. Для здобуття першого навчального ступеня (бакалавра) з більшості спеціальностей потрібно три-чотири роки, з медичних спеціальностей – п'ять-шість. Заняття тривалістю дві-чотири години проводяться один-два рази на тиждень, а також під час дводенних зборів – у вихідні дні на базі ВНЗ або найближчої військової частини. Навчальний рік закінчується двотижневими зборами в таборах, які проводяться під час літніх канікул. Керує діяльністю таких «університетських» курсів комітет військової підготовки, до якого входять представники ректорату та начальник військової кафедри (підрозділу чи курсів позавійськової підготовки). У системі позавійськової підготовки в цивільних ВНЗ найбільший ефект досягається при підготовці фахівців інженерно-технічного профілю. Якщо у військовому училищі витрати на навчання офіцера становлять у середньому 100 тис. доларів, то в цивільному ВНЗ – 40 тис. (чотирирічне навчання) або 11 тис. (дворічне), тобто, відповідно, у 2,5 рази й майже в 10 разів менше.

З метою стимулювання військової підготовки студентів цивільних ВНЗ передбачено всебічне матеріально-технічне забезпечення організації та проведення навчального процесу. Усі витрати (у т.ч. на утримання високооплачуваного професорсько-викладацького та допоміжного складу) повністю бере на себе міністерство оборони. Позавійськова підготовка офіцерського складу при цивільних ВНЗ проводиться за програмами, що порівняно з розробленими для військових навчальних закладів, мають менший обсяг і більшу практичну спрямованість за відповідними військово-обліковими спеціальностями.

к.філос.н. Волошина Н.М. (ІСЗЗІ)

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Військові навчальні заклади є невід'ємною частиною вищої освіти України, тому перехід на онлайн навчання у зв'язку з пандемією COVID-19 не оминув і ВВНЗ. Які ж проблеми виникли при даній формі навчання?

Перш за все погіршення психологічного стану викладачів і курсантів. Деякі викладачі зазнавали дискомфорту під час локдауну, коли їм доводилось пристосовувати навчання під дистанційний формат, а також страждали від понаднормової роботи через викладання з дому.

Неготовність різкого переходу до онлайн навчання: брак матеріально-технічної бази, створення чи перенесення своїх курсів до систем дистанційної освіти, їхнє регулярне оновлення, доповнення та спілкування з курсантами, практична відсутність навичок роботи в такому форматі у педагогічного складу і курсантів, а також недостатня кількість науково обґрунтованих методичних рекомендацій щодо організації освітнього процесу з використанням технологій Google Meet, Zoom та ін.

Забезпечення технічними засобами для онлайн навчання та оволодіння навичками користування цими засобами – цифрова грамотність викладачів і курсантів. Курсанти військово-інженерних спеціальностей мають достатній рівень цифрової грамотності, проте деяка кількість викладачів ще недостатньо володіють комп'ютером, особливо це стосується представників старшого покоління.

Європейська комісія схвалила План дій щодо цифрової освіти на до 2027р. У ньому акцентують увагу на двох важливих напрямках роботи: сприяння розвитку ефективної системи цифрової освіти (інфраструктура, зв'язок, технічні засоби, розвиток компетенцій викладачів, високоякісний навчальний контент); покращення цифрових навичок. Прийняття такого

плану дій вкрай не вистачає й Україні. На початку пандемії доводилось вирішувати ці питання самостійно, підбираючи інструментарій для організації навчального процесу.

Важливою проблемою онлайн навчання є відсутність прямого контакту викладача і курсанта. До організаційних форм відносяться загальновідомі у вузівській практиці лекції, семінари, консультації тощо, але умови їх проведення на відстані додають специфічних особливостей реалізації.

Лекція на відміну від традиційної аудиторної виключає живе спілкування з викладачем, коли незрозумілі місця зразу ж пояснюються, головні думки повторюються, своєчасно проводиться інтелектуальна розрядка тощо. При проведенні шести годин лекцій підряд викладач перевтомлюється від напруги.

Онлайн семінари спрямовані на «обговорення» попередньо визначених тем за відомими питаннями. Вони можуть проводитись як у традиційній формі, коли курсанти готують тези виступів, так і у вигляді дискусій, конференцій, ділових ігор тощо.

Консультації проводяться за допомогою телефона, електронної пошти, відеоконференції тощо. Проводячи консультації, викладач в змозі оцінити не лише рівень та якість засвоєння матеріалу, а й особисті якості курсанта: інтелект, пам'ять, мислення, увагу, уяву та ін.

к.психол.н. Гаврюшенко В.В. (ВІКНУ)

ПРАВИЛО «6 П» ПЕРШОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

З історії психології нам відомо, що ще на початку 20-го сторіччя канадський біохімік-лікар Ганс Сольє, досліджуючи природу людського організму, вперше сформував поняття стресу як специфічну відповідь організму на ненормальні обставини. Виникнення певного емоційного стану (як негативного та і позитивного) викликає прояв та наслідки в тілі людини – різного роду захворювання. Сьогодні ми стали свідками руйнувань, насильства, втрат та інших соціальних, психологічних «катаклізмів», які викликають цілий спектр можливих реакцій – страх, депресія, тривога, заціпеніння, апатія – це не повний перелік того, що відчувають люди, які мають власний досвід переживання воєнного конфлікту. Деякі з них проявляють слабкі реакції, інші – навпаки, агресію, депресію, апатію. Але найпоширенішою формою вияву такого стану є стрес.

Психологам слід знати правило «6П» першої психологічної допомоги:

1. **ПІДЙДИ.** Знайди в собі сили звернутися до потерпілого (щоб проявити людяність, не потрібно бути спеціалістом). Назви власне ім'я.
2. **ПІДТРИМАЙ.** Знайди безпечне місце. Відведи потерпілого з небезпечного місця. Посади його спиною до опори.
3. **ПАМ'ЯТАЙ.** Звертайся за ім'ям (по-батькові). Запитай, що сталося, де він перебуває. Допоможи зорієнтуватись. Стабілізуй дихання: короткий вдих – пауза – довгий видих.
4. **ПОРАДЬ.** Сприяй виявленню емоцій. Заспокій, що всі хвилювання та їх зовнішні прояви – це нормальна реакція. Запевни його в спроможності подолати ситуацію
5. **ПОТУРБУЙСЯ.** З'ясуй потреби, запропонуй воду, ковдру, сходити в туалет. Вислухай (не бійся мовчати). Обережно використовуй фізичний контакт.
6. **ПЕРЕДАЙ.** Не обов'язково все робити самому. Передай потерпілого психологам, медикам. Спробуй разом знайти контакт близької йому людини (наприклад, в мобільному телефоні).

к.т.н., с.н.с. Гупало А.Ю. (ДВОН СГП МО України)

ТРАНСФЕР НАБУТИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НАУКОВИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ОСВІТНІХ ТА НАУКОВИХ УСТАНОВ СИСТЕМИ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Діяльність наукового працівника вищої школи має високу соціальну значущість і посідає провідне місце у державотворенні, формуванні національної свідомості й духовної культури українського суспільства.

Трансфер набутих компетентностей науковим працівником вважаємо за доцільне надати визначення такої дефініції, як наукова школа, тому що основою передачі знань науковим працівником проходить від більш досвідчених науковців до початківців у науці. Такими досвідченими науковцями вважаються засновники та організатори наукових шкіл.

Найпоширенішим методом ідентифікації трансфера набутих компетентностей науковим працівником у науковій школі військового наукового підрозділу є вивчення потоку кандидатських і докторських дисертацій науковців, які входять до цього неформального колективу. Такий підхід правомірний, оскільки виявляє взаємовідносини «вчитель — учень» щодо трансфера набутих наукових компетентностей, що є особливо суттєвим для наукової школи у військовому науковому підрозділі (організації). Він є ефективним, оскільки дає змогу отримати конкретні результати, що

базуються на кількісних даних про захищені під керівництвом того чи іншого вченого дисертації, свідчить про відповідність тематики дисертацій учнів проблематиці дисертації (наукового пошуку) лідера.

Наукова школа військового наукового колективу – це творчий колектив дослідників різних поколінь, об'єднаних загальною програмою та стилем дослідницької роботи, які діють під керівництвом визнаного лідера, відомого вченого у відповідній галузі військової науки. Кожна наукова школа налічує мінімум три доктори наук за одним науковим напрямом. Ключовою фігурою наукової школи є лідер, який дає назву школі.

Наукова школа є інтелектуальною, емоційно-ціннісною, неформальною, відкритою спільнотою учених різних статусів, що під керівництвом лідера розвивають висунутий ним науковий напрям та розробляють дослідницьку програму та передачу компетентностей новому поколінню вчених. Суттєвою ознакою наукової школи є одночасність реалізації функцій створення, поширення, захисту наукових ідей та знань, навчання молодих учених (трансфер компетентностей), тощо.

к.т.н., доц. Дем'янюк О.С. (ВІКНУ)

СУСПІЛЬНО-ІСТОРИЧНІ ВЕКТОРИ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Компетентнісний підхід у професійну освіту ввійшов у відповідь на зміну освітньої парадигми, процеси глобалізації та прагнення України приєднатися до європейського освітнього простору, потребу у фахівцях, що здатні швидко адаптуватися до умов міжнародної конкуренції, ефективно взаємодіяти з соціальним середовищем та забезпечувати стійкий розвиток країни.

Зважаючи на виклики сучасності, необхідним є формування нової моделі підготовки фахівців не лише з високим рівнем професійних кваліфікаційних якостей, але й із широкими комунікативними та соціальними можливостями. Тому серед основних компетентностей майбутнього фахівця особливе місце посідає соціальна компетентність. У зв'язку з цим значно зростає роль соціально-гуманітарних дисциплін у її формуванні, оскільки саме вони сприяють процесу соціалізації, засвоєнню соціальних норм і соціального досвіду, створюють умови для саморозвитку особистості.

Соціальна компетентність є однією з найважливіших компетентностей майбутнього фахівця, оскільки він повинен дуже швидко реагувати на

жорсткі та мінливі виклики українського суспільства і гнучко пристосовуватися до нових.

Власний професійно-педагогічний досвід та спостереження дають можливість зазначити, що у сфері формування соціальної компетентності у студентів існує декілька суттєвих проблем, що уповільнюють, або ж заважають цьому процесу, серед яких найголовнішими є:

1. Скорочення соціально-гуманітарної складової у змісті професійної освіти майбутніх військових.

2. Інформатизація суспільства та скорочення безпосереднього міжособистісного «живого» спілкування. Недостатність умінь та навичок молоді швидко обирати в сучасному потоці інформації найбільш важливу та необхідну. Здатність молоді піддаватися впливу маніпуляції свідомістю за допомогою неправдивої соціальної інформації та дезінформації тощо.

3. Недостатня сформованість комунікативних умінь та навичок, низький рівень комунікативної культури тощо.

На мою думку, в умовах інформаційного суспільства головною цінністю є не лише інформація та вміння ефективного її використання, але й соціально-гуманітарні знання як складник професійної освіти. Саме ці знання є своєрідним ресурсом суспільного розвитку особистості, яка й створює інформацію. Звісно, сучасне життя та навчально-виховний процес не можна уявити без комп'ютерних та інформаційних технологій, що забезпечують безперервну глобальну циркуляцію величезного потоку інформації. Часто це – віртуальна інформація, яка позбавлена особистісної ознаки, безпосередньої міжособистісної її передачі та сприйняття. По-іншому відбувається й передача знань та соціального досвіду. В освітньому процесі головним стає не опанування певним об'ємом знань, до яких кожен має рівний доступ, а навчання методикам та технологіям їх вибору й набуття. Це досить ефективно можна реалізовувати на заняттях із соціально-гуманітарних дисциплін.

Підсумовуючи зазначу, що теоретичні дослідження та практичний досвід роботи дає можливість підтвердити важливу роль соціальних дисциплін у формуванні соціальної компетентності майбутніх фахівців. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології сприяють не лише формуванню знань, умінь та навичок, але й розвитку у майбутніх військових соціальних компетенцій, необхідних у соціально-професійній діяльності для взаємодії в різних сферах суспільного життя, широкого співробітництва, військової справи.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНА

У спортивній педагогіці під підготовкою спортсмена мають на увазі фізична (точніше функціональна), технічна, тактична, стратегічна підготовки, окремо виділяється психологічна підготовка. Це складові підготовленості. Підготовка – тривалий процес формування відповідних якостей спортсмена, підготовленість – це ступінь сформованості цих якостей, свого роду сьогоденний потенціал, можливості у досягненні певного спортивного результату. Формування названих складових безпосередньо з рівнем психічної регуляції. Цим визначається роль психіки у підготовці спортсмена. Саме через психічні процеси відбувається виконання рухів та дій, здійснюється поведінка та діяльність. Особливості психічної сфери спортсмена накладають відбиток виконання спортивної діяльності. Продуктивність підготовки спортсмена повною мірою залежить від урахування цих особливостей у тренувальному процесі. Проте підготовка спортсмена не лише в обліку його індивідуальних особливостей.

Принципово важливим є розуміння того, як саме в тренувальному процесі відбувається формування та розвиток тих якостей психіки, які дозволяють спортсмену досконало виконувати технічні елементи, контролювати, керувати своїм станом, зберігати цю здатність протягом усього перебігу змагань. В одних це виходить краще, в інших... по-різному. У тренерському середовищі існує думка, що це потрібно не всім; головне – спортивний характер, психологія переможця, розвиток якихось якостей потрібний «слабакам». Це не так. Ось про що свідчить статистика спорту – абсолютно кожен спортсмен у своїй спортивній кар'єрі неодноразово відчував поразку, розчарування, незадоволеність своїм результатом. Більше того, успішний виступ часто сприймається як «щасливий збіг» обставин. Так, елемент везіння у спорті присутній, але тільки тоді, коли вдалося подолати всі перешкоди в ході змагань, коли суперники, а не сам, робили помилки, коли «все зрослося». Факт везіння - не що інше як готовність спортсмена долати невдачу.

Підготовка спортсмена полягає не тільки в обліку індивідуальних (у тому числі психологічних) особливостей, але, що важливо, і у формуванні та розвитку певних якостей психіки спортсмена, що дозволяють повніше реалізувати підготовленість. Увага як психічний процес полягає в концентрації та розподілі, характеризується швидкістю, обсягом та витривалістю, тобто здатністю зберігати на певний період часу працездатність уваги. Нарешті, увага як особливість конкретної людини характеризується індивідуальними проявами. Індивідуальні особливості уваги, реалізуючись у конкретній ситуації, повністю залежить від психічного стану, у якому спортсмен перебуває у момент. Водночас сам стан залежить від того, на що та як спрямовано

Увагу слід розглядати як елемент функціональної підготовки спортсмена. Знання механізмів роботи уваги, розвиток та формування необхідних якостей уваги, розуміння особливостей роботи своєї уваги "тут і зараз" - одні з найважливіших елементів саме функціональної підготовки і тільки потім - інших складових підготовленості спортсмена. В рамках загальної функціональної підготовки повинні ставитися завдання розвитку умінь та формування навичок концентрації, розподілу та витривалості уваги на період одноразового виконання спортивної вправи, серії вправ, тренування, дня/днів змагання.

к.військ.н., доц. Зайцев Д.В. (ВІКНУ)

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ

Використання цифрових технологій в освіті на сьогоднішній день постає однією з найбільш важливих тенденцій розвитку освітнього процесу в Україні за умов повномасштабної агресії РФ. Такі технології дозволяють зробити освітній процес всіх рівнів освіти якіснішим та цікавішим, адже використовуючи інтерактивні засоби науково-педагогічний працівник (вчитель школи) може зацікавити студентів (учнів), впроваджуючи різні методи викладання як в аудиторії, так й в онлайн-просторі: застосовуючи нові методи створення проектів, впроваджуючи нові форми дослідницької роботи, розвивальних навчальних військово-історичних ігор, технології обчислення співвідношення сил і засобів сторін в бою (спеціальних діях) тощо.

Це, в свою чергу, призводить до вирішення проблеми розробки (удосконалення) та впровадження електронних засобів навального призначення, оскільки така форма представлення навчального матеріалу є зручною альтернативою на протипагу традиційним паперовим підручникам, адже вона дає можливість доповнити освітній процес ілюстративними, інтерактивними елементами, розрахунковими задачами тощо.

В ході дослідження були застосовані такі методи: теоретичні – аналіз, порівняння, систематизація та узагальнення наукових, науково-технічних, науково-популярних та прикладних джерел з проблеми дослідження.

Очікуваний результати. Наведено різні підходи до класифікації електронних засобів навчання: за методичним призначенням; за призначенням та рівнем технологічної складності; за відокремленими педагогічними завданнями; у відповідності до рівнів підготовки слухачів та створених навчальних груп (A1, B1, B2, L-1, L-2, L-3, L-4); за роллю в освітньому процесі викладача залежно від форми та способу доведення

навчального матеріалу; за спрямуванням, призначенням, фінальними компетенціями тих, хто навчається.

Розглянуто вимоги, що ставляться до електронних засобів навчального призначення в процесі їх використання.

Висновки. Аналіз наявного понятійного апарату «електронні засоби навчання» дає змогу підсумувати, що однозначного тлумачення немає, тому було прийнято рішення скомпіювати декілька відомих визначень, за основу якого використати поняття, що визначене в положенні про порядок організації та проведення апробації електронних засобів навчального призначення для закладів вищої освіти. У подальшому планується запропонувати власну класифікацію електронних засобів навчання військово-технічного призначення (спрямування).

к.пед.н., доц. Зарічанський О.А. (ВІКНУ)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗМІСТУ ОКРЕМИХ МАРКЕРІВ КОРУПЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ

Дослідження психологічних аспектів корупції та корупційної поведінки у науковій літературі представлені слабо [1;2]. Такий стан справ пояснюється методологічними труднощами, з якими стикається вчений, який вивчає психологічні аспекти корупції. Якщо юридичний компонент корупційної поведінки досить ясно трактується з точки зору права, то в психології відсутня єдина загальновизнана пояснювальна модель даного феномену.

Кількість злочинів корупційної спрямованості, які здійснюють чиновники, посадовці, співробітники поліції (військової поліції, правоохоронних органів та інш.), як і раніше, є значною [4]. При чому корупційні злочини скоюються як співробітниками нижчої ланки, так і керівниками [3].

З метою вдосконалення роботи з профілактики та запобігання корупційної поведінки нами було проведено емпіричне дослідження, спрямоване на виявлення психологічних маркерів схильності до корупційних дій.

Актуальний стан досліджень антикорупційної стійкості не дає певних орієнтирів і будь-яких рекомендацій щодо підбору методик вивчення даного явища. На даний час не існує психодіагностичних методик, орієнтованих на діагностику антикорупційної стійкості

Для реалізації завдань дослідження була складена комплексна програма, яка включала три етапи.

На першому вивчалася та аналізувалася наукова, науково-методична, методична література на тему дослідження, визначався поняттєвий та науковий апарат дослідження, були виділені основні групи маркерів схильності до корупційної поведінки.

На другому етапі було підібрано психодіагностичні методики, що дозволяють отримати інформацію про наявність передбачуваних маркерів схильності до корупції у структурі особистості осіб з умовно-нормативною поведінкою та осіб, засуджених за відповідними кримінальними статтями.

На третьому етапі проводилося емпіричне дослідження з визначення психологічних характеристик зазначених груп досліджуваних.

Емпіричне дослідження проводилось у 2019–2021 рр. У ньому взяли участь 300 осіб з умовно-нормативною поведінкою та 312 осіб, які відбувають покарання за корупційні діяння (отримання хабара та перевищення посадових повноважень).

До комплексу методик, за допомогою яких вивчалися психологічні характеристики досліджуваних, були включені:

1. Опитувальник SACS «Стратегії подолання стресових ситуацій».
2. Тест правової та громадянської свідомості (автор Л. А. Ясюкова).
3. Психодинамічно орієнтований особистісний опитувальник «Ресурс» (автор В. А. Шаповал).

Акцент на зазначені методики в даній статті зроблено у зв'язку з тим, що вони дозволяють глибоко вивчити особистісні особливості стресодолаючої поведінки досліджуваних, особливості їхньої правосвідомості і суб'єктно-професійної ідентичності, що дозволяє оцінити і виміряти використовувані ними способи адаптації в стресових ситуаціях, включаючи обставини вчинення корупційних дій, рівень їх правової та громадянської правосвідомості, а також неспецифічні та несвідомі особистісні особливості досліджуваних.

Порівняльний аналіз показників, отриманих у результаті тестування за Опитувальником SACS дозволив виявити вірогідні відмінності за шістьма шкалами (з дев'яти) у групах нормативної поведінки (перша група) та засуджених (друга група) (табл. 1).

Значення обох категорій респондентів перебувають на рівні середніх, проте значні відмінності між групою нормативної поведінки та осіб, які відбувають покарання, дозволяють відзначити ряд поведінкових особливостей осіб, засуджених за злочини корупційної спрямованості:

— прагнення активно і самостійно вирішувати проблеми, що виникають;

— недовіра, невпевненість та негативне ставлення до оточуючих;

Таблиця 1

Показники копінг-стратегій у першій та другій групах (M ± m)

Шкали	Перша група	Друга група	t	p
Асертивні дії	21,75 ± 0,22	22,98 ± 0,19	4,23	0,001
Вступ до соціального контакту	23,62 ± 0,19	23,36 ± 0,16	1,05	–
Пошук соціальної підтримки	23,74 ± 0,31	23,27 ± 0,25	1,18	–
Обережні дії	20,36 ± 0,18	21,71 ± 0,29	3,96	0,001
Імпульсивні дії	15,80 ± 0,26	16,41 ± 0,33	1,45	–
Уникнення	13,55 ± 0,37	15,91 ± 0,42	3,02	0,001
Непрямі дії	17,64 ± 0,29	19,88 ± 0,37	4,76	0,001
Асоціальні дії	15,93 ± 0,44	18,46 ± 0,38	4,35	0,001
Агресивні дії	12,66 ± 0,35	14,35 ± 0,28	3,77	0,001

— тенденції до індивідуалізму, відсутність спрямованості до кооперації;

— прагнення до маніпуляції як способу психологічного впливу на поведінку інших;

— прийнятність та активне використання асоціальних дій, пов'язаних з порушенням соціальних, етичних норм, цинізм, що відкрито демонструється;

— агресивні дії, спрямовані на заподіяння моральної та фізичної шкоди іншим; конфронтація, тиск.

Порівняльний аналіз результатів, отриманих за методикою оцінки правової та громадянської свідомості, показав наявність вірогідних відмінностей за трьома з п'яти шкал між групою нормативної поведінки та осіб, які відбувають покарання (табл. 2).

Таблиця 2

Показники правової та громадянської свідомості у першій та другій групах (M ± m)

Шкали	Перша група	Друга група	t	p
Загальний рівень правосвідомості	16,67 ± 0,18	14,27 ± 0,23	8,22	0,001
Побутова сфера	6,91 ± 0,05	5,16 ± 0,09	17	0,001
Ділова сфера	5,26 ± 0,37	4,33 ± 0,32	1,9	–
Громадянська сфера	4,89 ± 0,45	3,88 ± 0,29	1,89	–
Правові знання	6,57 ± 0,26	4,60 ± 0,24	5,57	0,001

Особи, які відбувають покарання:

— мають нижчий загальний рівень правосвідомості порівняно з нормативною групою, що дозволяє охарактеризувати такий рівень правосвідомості як недостатньо сформований та неповноцінний;

— схильні емоційно, а не раціонально оцінювати висловлювання та вчинки людей, про що свідчать встановлені низькі значення за шкалою «Побутова сфера правосвідомості»;

— є потенційно конфліктними у міжособистісних взаємовідносинах;

— демонструють низький рівень правових знань та поінформованості, поінформованості про законодавче регулювання, що, можливо, пов'язано з загальною особистісною інфантильністю або вузькістю інтересів, які не охоплюють соціально-політичну сферу.

Оцінюючи результати, подані у табл. 2, можна говорити про те, що загальний рівень правосвідомості корупціонерів характеризується правовим нігілізмом, що додатково обумовлює такі характеристики:

— негативне ставлення до самого принципу формального законодавчого регулювання відносин;

— орієнтація лише на моральні нормативи і лише у тому варіанті, який визнається особисто;

— негативне ставлення до будь-яких інших морально-етичних норм та життєвих цінностей, які не збігаються із власними;

— непослідовність у поведінці: не виконуються обіцянки та договірні зобов'язання;

— схильність діяти, виходячи з власних міркувань, думок, розуміння ситуації;

— відсутність ініціативності та вимогливості до оточуючих.

Низькі значення показників рівня правових знань у групі засуджених свідчать про низьку поінформованість або демонстрацію непоінформованості в даній сфері.

Психодинамічно орієнтований особистісний опитувальник «Ресурс» дозволив визначити низку вищих значень деструктивно-дефіцитарних шкал засуджених за корупційні злочини. Відмінності отримані за тридцятьма параметрами. Для вирішення завдань, поставлених у дослідженні, були виділені найбільш значущі шкали, що дозволяють визначити маркери корупційної поведінки. Порівняння значень показників, отриманих у дослідженні нормативної групи зі значеннями засуджених, представлено у табл. 3.

Встановлено вищі показники за шкалою деструктивного зовнішнього «Я-відмежування» (O2) у групах засуджених. Це свідчить про більшу ступінь

закритості і жорсткості зовнішнього кордону «Я», деформації (спотворення) контактного бар'єра, що перешкоджає продуктивному обміну соціальною енергією, спілкування та самореалізації.

Для зазначених осіб характерні: надконтроль проявів власних переживань та почуттів; байдужість до проблем, труднощів, потреб інших; нездатність прийняти допомогу; відчуття емоційної порожнечі; пасивна життєва позиція, відсутність ініціативності.

Відмінності за шкалою дефіцитарного зовнішнього «Я-відмежування» (O3) відбивають високий рівень функціональної недостатності зовнішнього кордону "Я", що вказує на прагнення до пошуку постійної підтримки, схвалення, захисту та визнання з боку оточуючих, а також на такі характеристики, як залежність, невпевненість, надмірна орієнтованість на оцінки, норми та цінності групи, конформну поведінку.

Таблиця 3

Показники деструктивно-дефіцитарних характеристик у першій та другій групах (M ± m)

Шкали	Перша група	Друга група	t	p
Деструктивне зовнішнє «Я-відмежування» (O2)	2,36 ± 0,20	3,75 ± 0,30	3,86	0,01
Дефіцитарне зовнішнє «Я-відмежування» (O3)	2,07 ± 0,21	3,44 ± 0,28	3,91	0,01
Дезадаптація за психосоматичним типом (Ps)	2,73 ± 0,21	3,45 ± 0,20	2,48	0,01
Дезадаптація за нейротичним типом	2,24 ± 0,20	3,86 ± 0,34	4,11	0,01
Загальна деструктивність (De)	12,15 ± 0,51	15,14 ± 0,59	3,83	0,01
Загальна дефіцитарність (Df)	9,57 ± 0,42	13,11 ± 0,57	5	0,01
Загальна дезадаптація (соціо-психосоматична проблемність) (Cd)	6,19 ± 0,43	9,92 ± 0,69	4,59	0,01
Непрофесіоналізм (Np)	23,67 ± 0,97	30,23 ± 1,19	4,27	0,01

Високі значення за шкалою дезадаптації за психосоматичним типом (Ps) свідчать про прагнення ухилятися від вирішення проблем, зниження самооцінки, самокритичності, самоконтролю та загальної незрілості особистості колишніх корупціонерів.

Значні відмінності за шкалою дезадаптації за нейротичним типом (Ne) свідчать про наявність ознак невротичних розладів, викликаних конфліктним поєднанням різноспрямованих і внутрішньо не суперечливих тенденцій: мотивації досягнення з мотивацією уникнення невдач; схильності до активних і рішучих дій із прагненням до блокування активності в ситуації стресу; підвищеного почуття гідності та прагнення до домінування з

невпевненістю в собі та надмірною самокритичністю; стеничних емоцій гніву, захоплення, гордості і презирства з астеничними емоціями страху, почуття провини, тривожності.

Перебуваючи в стані постійної емоційної напруги та незадоволеності, такі особи діють на маргінальному (граничному) рівні своїх можливостей, щоб заслужити схвалення з боку оточуючих, а головне (що найбільш важко) — власне схвалення, внаслідок гіперсоціальних установок становлять більше труднощів для самих себе, ніж для оточуючих. Звідси впливає постійна незадоволеність і невдоволення собою, спроба це компенсувати через корупційну поведінку.

Відмінності отримані й за шкалою загальної деструктивності (De). Вона відображає ступінь деформації первинного потенціалу конструктивності «Я-структури» особистості випробуваного і, будучи сформована як сумарний показник по шести деструктивних шкалах, фактично відображає приховану психопатологічну симптоматику піддослідних. Вищі значення у групах засуджених за корупційні злочини свідчать про переважання у них деструктивних (проривних, маргінальних, руйнівних) несвідомих програм поведінки, що спотворюють і заважають (відводять в інший бік) розвитку та актуалізації своєї ідентичності, адаптації до умов соціуму, що змінюються. Нездатність реалізувати свою неповторність та унікальність у суспільстві конструктивним (мирним) шляхом призводить до жорсткої стереотипної фіксації на клішованих соціальних ролях та активно-руйнівних форм маніпулятивної поведінки (тип активного маніпулятора).

Вищі значення показників за шкалою загальної дефіцитарності (Df) відображають ступінь недорозвинення (блокування) первинного потенціалу конструктивності «Я-структури» особистості. Шкала сформована як сумарний показник за шістьма дефіцитарними шкалами, фактично відображає нерозкритість, нереалізованість особистості, прагнення функціонувати, використовуючи мінімум власних можливостей.

У респондентів досліджуваних груп переважає несвідоме дотримання програм поведінки, що блокують розвиток та актуалізацію своєї ідентичності, а також пасивну адаптацію до умов соціуму, що змінюються. Спостерігається фіксація на клішованих соціальних ролях та пасивних формах маніпулятивно залежної поведінки (тип пасивного маніпулятора).

Значні відмінності за інтегральною шкалою загальної дезадаптації (соціо-психосоматичної проблемності) (Cd) показують виразність психологічних проблем, труднощів, психопатологічних відхилень, а також

ступінь потреби психологічної допомоги. Зазначається наявність явних (усвідомлюваних) або прихованих (неусвідомлюваних) психологічних проблем (утруднень, психопатологічних відхилень), що стосуються різних сфер функціонування особистості. Це перешкоджає оптимальній самореалізації.

Відмінності за шкалою непрофесіоналізму (Np) показують високий ступінь вираженості психодинамічних характеристик, властивих особистості з деструктивно-дефіцитарним типом суб'єктно-професійної ідентичності. Підвищені показники за цією шкалою в групах засуджених за корупційні злочини свідчать про:

- непрофесіоналізм, тенденції до недоречних дій і вчинків, формалізму, потреби перебувати в центрі уваги та отримувати підтвердження своєї значимості, непереносимості критики та ситуацій реальної зовнішньої оцінки власної особистості,

- схильність до конфронтації;

- високу ймовірність емоційного «вигоряння» та професійної деформації;

- самолюбство, брехню, агресивність, замкнутість, нестабільну, суперечливу самооцінку;

- відчуття емоційної порожнечі з компенсаторним прагненням до екстремальних ситуацій та адекватної поведінки, низьку толерантність до фрустрацій;

- схильності до маніпулювання;

- тривожності, схильності до промахів, помилок;

- азарт.

Проведене емпіричне дослідження дозволило виявити специфічні риси, властиві особистості осіб, засуджених за скоєння корупційних злочинів, які надалі можна використовувати як маркери схильності або схильності до корупційної поведінки.

За результатами дослідження стратегій стрес долаючої поведінки звертає на себе увагу переважання у групі засуджених прагнення до маніпулятивної поведінки, прийнятність та активне використання асоціальних дій, пов'язаних з порушенням правових, соціальних та етичних норм, яскрава виразність активних та агресивних дій на фоні недовіри та негативізму по відношенню до оточуючих.

Результати дослідження рівня правової та громадянської правосвідомості вказують на нижчий рівень правосвідомості колишніх корупціонерів порівняно з нормативною групою, при цьому вони схильні

емоційно, а не раціонально оцінювати висловлювання та вчинки людей, є потенційно конфліктними у міжособистісних взаєминах і демонструють низький рівень правових знань, що, можливо, пов'язано із загальною особистісною інфантильністю або вузькістю інтересів.

Аналіз результатів показників шкал психодинамічно орієнтованого особистісного опитувальника «Ресурс» дозволив визначити низку вищих значень деструктивно-дефіцитарних шкал корупціонерів, серед яких були і інтегративні шкали загальної деструктивності (De), загальної дефіцитарності (Df), загальної дезадаптації (соціопсихоматичної проблемності) (Cd) та шкала непрофесійності (Np). Отримані результати свідчать про переважання у засуджених деструктивних (маргінальних, руйнівних) несвідомих програм поведінки, про переважання різних форм маніпулятивної поведінки, про можливі психопатичні відхилення, про загальний непрофесіоналізм, що виражається в самолюбстві, брехливості, формалізмі, агресивності, прагненні перебувати в центрі уваги і отримувати підтвердження своєї значущості, а також схильності до адиктивної поведінки. Отримані за цією методикою результати багато в чому узгоджуються з результатами двох інших, що свідчить про високу вірність отриманих результатів в цілому.

Висновки. Проведене емпіричне дослідження дозволило виявити окремі маркери корупційної поведінки. Емпірично встановлено, що особи, які відбувають покарання за корупційні злочини, мають нижчий загальний рівень правосвідомості порівняно з нормативною групою. Їх правосвідомість характеризується правовим нігілізмом. Вони мають негативне ставлення до самого принципу формального законодавчого регулювання відносин; орієнтуються лише на моральні нормативи і лише у тому варіанті, який визнається ними особисто; мають негативне ставлення до будь-яких інших морально-етичних норм та життєвих цінностей, які не збігаються з їх власними; схильні діяти, виходячи з власних міркувань, думок та розуміння ситуації.

Клочков В.В. (НУОУ імені Івана Черняхівського)

ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ

Незважаючи на надзвичайно високий розвиток сучасної цивілізації, людство не має глибинних знань щодо проблеми психологічної стійкості особистості, яка є однією з найбільш складних і затребуваних у сучасній науці. Важливість, практична спрямованість і результативність дослідження

проблеми психологічної стійкості особистості визначається такими чинниками:

- складністю фізіологічного, психологічного обґрунтування та врахування їх результатів в професійній діяльності;

- підвищеністю вимог до оптимальності, ефективності рішень, які приймаються людиною, здатності її комплексно враховувати поточні обставини, перспективні напрями, досягати позитивних результатів у будь-якій сфері діяльності;

- недостатньою дослідженістю та висвітленістю з урахуванням сучасного етапу розвитку світової спільноти, діяльності людей в критичних ситуаціях;

- відсутністю єдності в поглядах на сутність і зміст цього поняття;

- відсутністю узагальнених закономірностей і принципів, що відображають системність психологічної стійкості особистості.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, по-перше, що психологічна стійкість людини є складною структурованою субстанцією і досліджується на основі політології, загальної та прикладної психології, педагогіки, фізіології, генетики, по-друге, – про відсутність єдності поглядів на її сутність і зміст в середовищі науковців різних галузей знань. При цьому психологічна стійкість особистості розглядається дослідниками з різних позицій: системності; якостей особистості; діяльнісних, функціональних аспектів; властивість, що впливає на характер діяльності; інтегральної, комплексної характеристики, що включає різні психологічні, фізіологічні і поведінкові компоненти тощо, а саме:

- цілісна, інтегральна якість особистості та колективів, що виявляється у можливості оптимально відбивати дійсність у складних, зокрема стресових надзвичайних ситуаціях (П. Корчемний);

- інтегральна сукупність вроджених та набутих особистісних якостей, мобілізаційних ресурсів та резервних психофізіологічних можливостей організму, що забезпечують оптимальне функціонування індивіда у несприятливих умовах професійного середовища (Г. Крамаренко, І. Рудий);

- здатність особи підтримувати необхідний рівень психологічної готовності протягом визначеного часу в конкретних умовах обстановки та швидко відновлювати свій психоемоційний стан після екстремальних (кризових) ситуацій (Інструкція з організації психологічного забезпечення особового складу Збройних Сил України).

Ряд психологів-дослідників психологічну стійкість особистості розглядають в контексті таких понять як "стресостійкість", "стійкість до стресу", "емоційна стійкість", "життєстійкість":

стійкість до стресу – комплексна індивідуальна психологічна особливість, що полягає у специфічному взаємозв'язку різнорівневих властивостей індивідуальності, що забезпечує біологічний, фізіологічний і психологічний гомеостаз системи і веде до оптимальної взаємодії суб'єкта з навколишнім середовищем у різних умовах життєдіяльності та діяльності (О. Тімченко);

під стійкістю до стресу слід розуміти здатність відповідати на напружені ситуації такою зміною емоційного стану, що призводить не до зменшення, а до збільшення працездатності (С. Філіпов);

стресостійкість особистості – це системно-інтегративна властивість особистості, яка забезпечує прогнозованість біопсихологічних реакцій на стрес; оптимізацію соціокультурних та організаційно-поведінкових стратегій подолання надскладних та надзвичайних ситуацій; визначення ціннісно-смыслових трансформацій постстресових наслідків (О. Когут);

емоційна стійкість характеризує індивіда в процесі напруженої діяльності, окремі емоційні механізми якого, гармонійно взаємодіючи між собою, сприяють успішному досягненню поставленої мети (Л. Аболін);

емоційна стійкість – здатність людини успішно вирішувати складні та відповідальні завдання у напруженій емоціогенній обстановці без значного негативного впливу останньої на самопочуття, здоров'я, подальшу працездатність людини (О. Чебикін);

емоційна стійкість, як невротичність, характеризується мірою чутливості суб'єкта до емоціогенних ситуацій, а також мірою збудливості, здатності до самооцінки та контролю (П. Фрес);

життєстійкість – важливий людський ресурс підтримки фізичного, психічного та соціального здоров'я, пов'язаний з переконаннями людини, що дозволяють їй залишатися активною та готовою долати негативні наслідки стресу (С. Мадді);

життєстійкість – інтегративна характеристика особистості, відповідальна за успіх у подоланні особистістю різних життєвих труднощів (Д. Леонт'єв);

життєстійкість – основний функціональний компонент життєздатності, що зберігає стабільність системи особистості, системоутворюючим фактором, що задає параметри основних компонентів життєздатності (К. Маннапова);

життєстійкість – інтегральна особистісна характеристика, заснована на оптимальній смисловій регуляції, адекватній самооцінці, розвинених вольових якостях, високому рівні соціальної компетентності, а також комунікативних здібностях і уміннях (С. Книжникова).

Професійна діяльність особистості є різноплановою, що знаходить відображення в різних аспектах її психологічної стійкості. На передній план при цьому виходять три аспекти психологічної стійкості: стійкість,

стабільність; врівноваженість, пропорційність; опірність (резистентність), які є продуктами таких компонентів структури особистості: емоційний, інтелектуальний, вольовий. Вони в сукупності дозволяють особистості протистояти життєвим труднощам, несприятливому тиску обставин, зберігати здоров'я та працездатність у різних екстремальних умовах, ситуаціях, випробуваннях.

Ковальчук А.С. (КОГПА)

ВИКОРИСТАННЯ ТЕЛЕГРАМ-БОТІВ ДЛЯ НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

На даний час ведуться пошуки прогресивних освітніх технологій та методик організації навчання у закладах загальної середньої освіти з використанням різних інформаційних технологій, розробляються й упроваджуються різноманітні профілі, спеціалізації.

Впровадження навчання з використанням ІТ у закладах загальної середньої освіти є одним з основних напрямів модернізації освіти, яке спрямоване на формування однієї життєвої, наукової, світоглядної, культурної та професійної компетентності здобувачів середньої освіти, що здійснює їх подальше самовдосконалення та самореалізацію.

Усі вчені підкреслюють, що використання мобільних пристроїв та менеджерів допомагає учням швидко отримати доступ до різних інформаційних ресурсів, у будь-який час і незалежно від місця знаходження. Від себе додам, що зручність їх використання на уроках ще полягає і у тому, що відсутня залежність від наявності Інтернету в комп'ютерних класах. Звісно, що краще було б використовувати Wi-fi доступ до ресурсів, однак якщо він відсутній, можна скористатися мобільним Інтернетом. Це створює «... більшу кількість «ступенів вільності» – вищу інтерактивність, більшу свободу руху, більшу кількість технічних засобів для навчання».

Telegram — багатоплатформовий клауд-месенджер з функціями VoIP для смартфонів, планшетів та ПК, який дозволяє обмінюватися текстовими, голосовими та відеоповідомленнями, наліпками та фотографіями, файлами багатьох форматів. Також має функції відео і аудіодзвінків, організації відеоконференцій у групах і каналах.

Найголовніше – Telegram надзвичайно простий у використанні. А це неабияка перевага для вчителя, якому потрібно встигнути все та навіть більше! У дітей теж не виникне жодних проблем: усі спільноти тут винесені в загальний список чатів, тож учням не доведеться шукати ваш блог, гортаючи нескінченну стрічку новин. Школярі отримуватимуть сповіщення про кожен нову публікацію, а також зможуть за потреби коментувати пости.

Telegram-канал в освітній діяльності – це:

1. Захищений канал зв'язку з колегами та учнями.
2. Систематизація матеріалів та можливість завжди тримати весь необхідний контент під рукою.
3. Зручний інструмент для дистанційного навчання.
4. Можливість створення опитувань, вікторин, голосових чатів
5. Інструмент для організації інклюзивного навчання.

Найкориснішим і затребуваним застосуванням ШІ(штучний інтелект) є автоматизована інтелектуальна система навчання, яка забезпечує спеціальне навчальне середовище для вивчення, а потім аналізу відповідей учнів та їх моделей взаємодії з навчальним контентом зі штучним інтелектом.

Аналогічно, телеграм-боти можуть допомогти навчати учнів за допомогою серії повідомлень, як і звичайна розмова в чаті, але створена з лекції.

Телеграм-бот повторить цикл оцінювання рівня розуміння кожного учня окремо, а потім надасть їм наступні частини навчального матеріалу відповідно до їх прогресу.

Як і в будь-якому класі, телеграм-бот роздає їм весь необхідний навчальний матеріал, а потім виконує вікторини/тести та подає результати своїм вчителям. Це полегшує моніторинг успішності учнів і допомагає прискорити процеси.

Загалом, телеграм-бот полегшить учням отримання інформації про свої завдання, терміни виконання та важливі майбутні події.

Простіше кажучи, ШІ призведе до масового зростання освітньої галузі, сприятиме загальній взаємодії викладача та учня та покращить середовище в класі; окрім покращення навчання, це зробить учнів більш технічно підкованими та готовими потрапити в реальний світ!

к.соц.н., доц. Кожедуб О.В. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ КУРСАНТІВ ДО УМОВ ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Зі вступом, вчорашніх випускників загальноосвітніх шкіл, до вищого військового навчального закладу актуалізується проблема їх адаптації до нових умов життєдіяльності. У зв'язку з цим зауважимо, що адаптація є складним та багатогранним процесом, в якому розрізняють такі види: психофізіологічна, соціально-психологічна, професійна.

Так, *психофізіологічна адаптація* представляє собою процес пристосування та звикання організму курсантів до нових фізичних та

психологічних навантажень, режиму, темпу та ритму навчальної та службової діяльності, нових санітарно-гігієнічних факторів, невідомого до цього, військово-професійного середовища, особливостей режиму харчування та відпочинку.

Соціально-психологічна адаптація характеризується процесами інтеграції та пристосування до нового соціального середовища, включення в систему військово-професійних міжособистісних зв'язків та стосунків, набуття нових соціальних статусів та засвоєння нових соціальних ролей, норм поведінки, групових норм та цінностей, ідентифікація себе з військово-професійною групою

Третій вид адаптації – це *професійна адаптація*, яка являє собою пристосування вже набутого професійного досвіду та стилю поведінки і діяльності до вимог конкретної військової посади (ситуації), уміння швидко звикнути до незвичних факторів зовнішнього середовища, засвоєння курсантом нових для нього професійних функцій та обов'язків, включення в професійне співробітництво та партнерство, поступовий розвиток конкурентноздатності.

Список використаних джерел

1. Бараннік В.А. Сутність та завдання психологічного супроводу на стадії психологічної адаптації військовослужбовців служби за контрактом. Проблеми екстремальної та кризової психології. URL: https://nuczu.edu.ua/sciencearchive/ProblemsOfExtremeAndCrisisPsychology/vol3_1/05.pdf (дата звернення 25.10.2022)

к.психол.н. Кравченко К.О. (ВІКНУ)

доктор філософії Беспалько А.О. (ВІКНУ)

ПРИЙНЯТТЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРИ ПЕРЕЖИВАННІ ВТРАТИ (ГОРЯ) –ДЕТЕРМІНАНТА ВИНИКНЕННЯ СОМАТОВЕГЕТАТИВНИХ ПОРУШЕНЬ ТА ПСИХОГЕННИХ РОЗЛАДІВ

У тезах представлені результати досліджень, у яких приймали участь більше 150 сімей (2014– 2021 роки). Були отримані наступні результати: 1) у 96,7% сімей спостерігалось автоматичне виокремлення однієї особи (серед найближчих родичів померлого), яка усвідомлено брала на себе відповідальність за організацію процесу прощання та інших необхідних дій; 2) серед зазначених осіб 78% були старші діти (переважна більшість жіночої статі), 15% – брати/сестри померлого, 6% – чоловіки/дружини, 1% – інші; 3)

провідні типи особистості (визначені за методикою Дж. Олдхема, Л. Моріса) до яких належали зазначена категорія осіб наступні: сумлінний – 71%, саможертвний – 11%, відданий – 9%, серйозний – 5% та інші; 4) серед зазначеної категорії осіб стосунки з померлим визначили як негативні – 56%, нормальні (достатньо гарні не залежно від ступеня близькості) – %, дуже близькі – 11%; 5) основна мотивація щодо такої поведінки: 62% – піклування про своїх близьких, 28% – почуття провини перед померлим, 8% – відчуття, що ніхто крім них це не зможе зробити, 2% – інше. Таким чином, серед родичів померлого, які брали на себе відповідальність за організаційні та інші необхідні заходи, 59% відчували різноманітні соматовегетативні порушення у день поховань (це приблизно на третій день після звістки про смерть), 64% осіб, які продовжували нести відповідальність за психологічний та фізичний стан своїх родичів – почали спостерігати у себе такі порушення приблизно через декілька місяців, 32% осіб, що перейняли на себе соціальні ролі та функціональні обов'язки в родині – приблизно через півроку і не тільки соматовегетативні порушення, але і певні психічні розлади.

Отже, особи, які приймають на себе велику відповідальність за організаційні дії процесу прощання з померлим та подальші процеси піклування за своїми близькими більш схильні до прояву негативних соматичних та психічних наслідків переживання втрати.

*к.т.н. Кубявка М.Б. (ВІКНУ)
Дзюба Т.М. (Упр. страт.ком. ЗСУ)*

ТЕХНОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ ВІЙСЬКОВО-СОЦІОЛОГІЧНОГО МОНІТОРИНГУ В КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ МОУ ТА ЗСУ

Виходячи із нагальної необхідності у забезпеченні захисту незалежності нашої держави та відновлення її територіальної цілісності в умовах збройної агресії росії, суттєво зростають роль і значення прикладних військово-соціологічних досліджень. Так одним з найважливіших елементів оцінки суспільно-політичної обстановки є вивчення та оцінка структури і динаміки розвитку громадської думки. Без складання адекватного уявлення про стан і розвиток громадської думки неможливо адекватно оцінити суспільно-політичну обстановку в регіоні. Достовірна і своєчасна інформація, як відомо, гарантує ефективне управління. Військово-соціологічні опитування можуть забезпечити керівників необхідною інформацією для реалізації управлінської діяльності у багатьох напрямках.

Для того, щоб мати можливість адекватно оцінювати суспільно-політичну обстановку в контексті стратегічних комунікацій МОУ та ЗСУ необхідно спиратися на системний моніторинг громадської думки в регіонах. В даному випадку моніторинг громадської думки має чотири складові елементи: регулярне оцінювання громадської думки в регіонах соціологічними методами; постійний моніторинг інтернету і інших засобів масової інформації; аналітична робота з оцінювання результатів військово-соціологічних досліджень і моніторингу інтернету; формування методичних рекомендацій по оцінюванню суспільно-політичної обстановки в тих чи інших регіонах. Саме ці основні функції пропонується покласти на центр військово-соціологічного моніторингу в інтересах стратегічних комунікацій МОУ та ЗСУ.

Завданнями центру військово-соціологічного моніторингу можуть бути: проведення базових досліджень громадської думки в усіх регіонах України; налагодження постійного моніторингу змін в структурі громадської думки; налагодження моніторингу впливів на громадську думку з боку інтернет ЗМІ, соціальних мереж та моніторинг традиційних ЗМІ; виявлення мереж і засобів організованого впливу на громадську думку, налагодження систематичної аналітичної і методичної роботи з надання рекомендацій щодо поліпшення іміджу МОУ та ЗСУ; протидія проявам інформаційної агресії, інформаційного і PR забезпечення діяльності командування МОУ та ЗСУ; інформування керівництва МОУ та ЗСУ про випадки негативних інформаційно-психологічних впливів і надання рекомендацій щодо виправлення цієї обстановки.

Застосування інформаційних технологій на різних етапах військово-соціологічного дослідження створює оптимальні умови для задоволення інформаційних потреб керівників державних органів влади, зокрема у сфері стратегічних комунікацій МОУ та ЗСУ, дозволяє скоротити час обробки даних військово-соціологічного дослідження, уникнути рутинних процесів в роботі і звернутися до суті досліджуваного явища. Апаратне та програмне забезпечення є лише інструментом досягнення поставленої мети. Однак на сучасному етапі розвитку суспільства не раціонально (а іноді і неможливо) обробляти дані без обчислювальної техніки і сучасних програмних засобів.

По-перше, метою інформатизації суспільства є створення кращих умов для організацій і людей, а визначення поставленого завдання в якісному форматі можливо тільки за допомогою військово-соціологічного опитування. По-друге, необхідність застосування інформаційних технологій на всіх етапах військово-соціологічного дослідження впливає з сучасного розуміння інформатизації в рамках соціології. По-третє, забезпечення військово-соціологічного дослідження інформаційними технологіями дозволяє реалізувати основні функції військової соціології.

Тому актуальність та необхідність автоматизації процесу військово-соціологічного моніторингу, щодо виявлення загроз національній безпеці держави в сфері стратегічних комунікацій, як складової інформаційного забезпечення обумовлена загальним підвищенням вимог до ефективності та оперативності здійснення функцій керівництва реалізацією інформаційної політики МОУ та ЗСУ.

Список використаних джерел:

1. В. Михайлов, В. Єфімова. Взаємодія емпіричної соціології і статистики: військово-соціологічні дослідження. Університетські наукові записки, 2019, Том 18, № 4 (72), С. 212-220.

2. Д. Любенюк. Військово-соціологічні дослідження. Питання методики і техніки проведення. К. : ВГІ НАОУ, 2000. 312 с

Вістизенко М.В. (КНУ імені Тараса Шевченка)

Насєдкін Д.Б. (ІХП імені О.О. Чуйка)

к.біол.н, доц. Куценко Т.В. (ВІКНУ)

ВИЯВЛЕННЯ ЕМОЦІЙНО-ЗНАЧУЩОЇ ІНФОРМАЦІЇ МЕТОДИКАМИ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОГО ТЕСТУВАННЯ

Необхідність виявлення неправдивої інформації в сучасному світі висока. Вона потрібна в армії, криміналістиці, суді, кібербезпеці, запобіганні терактам, виявленні колаборантів та зрадників, перевірці кандидатів на різноманітні посади, психологам. В наш час більшість методів ще не використовують як докази у суді та при розслідуванні злочинів через можливість похибок, застосування обстежуваними контрмір, недостатню кількість проведених експериментальних досліджень. За даними літератури відомі етапи генерації брехні, винайдені засоби запобігання деяким контрмірам, вдосконалені методи та тести детекції брехні. Серед методів детекції брехні, які засновані на когнітивному механізмі обману, використовують Автобіографічний безумовний асоціативний тест і СІТ (тест на виявлення прихованої інформації).

Для скринінгових обстежень доцільно використовувати методики із застосуванням комп'ютерних програм, які дозволяють швидко і дешево виявити реакції осіб на важливу інформацію. Тест «Динаміка комп'ютерної миші» є новим методом дослідження емоційно-значущої інформації, який застосований на визначені кінетичних реакцій людини на певні подразники, які пред'являються на моніторі комп'ютера. У емоційному тесті Струпа (ЕТС) на моніторі пред'являються слова, які мають емоційне навантаження

(наприклад емоційні слова «водка», «спирт», «рюмка» тощо) і загальнозживані (нейтральні), які не мають бути емоційними для більшості людей. Нами було проведене дослідження щодо виявлення емоційно-значущої інформації методиками психофізіологічного тестування, а саме використання розробленої нами комп'ютерної методики визначення ЕТС. Під час сприйняття емоційної інформації сповільнюється обробка стимулів, оскільки вони додатково обробляються в емоціогенних структурах мозку, тому латентний період реакції (ЛП) довший для емоційних слів, ніж для нейтральних. Завдання співвідносити колір, яким написано слово, з реакціями лівої або правої руки, а також застосування гальмівних слів (назви рослин і тварин, які потрібно ігнорувати) відволікає обстежуваного від усвідомленого сприйняття емоційного значення слів, що посилює прояв емоційного реагування.

Обстеження, проведене за допомогою емоційного тесту Струпа (семантичне поле «алкоголь»), показало такі результати: латентні періоди реакції загальної групи обстежуваних були довшими для емоційних стимулів в порівнянні з нейтральними, що свідчить про адекватність застосованої методики для виявлення емоційно-значущих стимулів.

д.пед.н., проф. Кучерявий А.О. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВОГО ЛІДЕРА

Нинішній етап еволюційного розвитку Збройних Сил України визначається, у тому числі, забезпеченням нової якості підготовки офіцерського та сержантського складу, яка характеризується сформованістю у командирів різних ланок лідерської компетентності. На сьогодні лідерська підготовка має нормативне підґрунтя, її цілі визначено для військових керівників усіх рівнів, а військові навчальні установи впроваджують її в своїй освітній діяльності.

Водночас, зміст підготовки військових лідерів, який є достатньо типовим для різних закладів військової освіти, може дещо різнитися в залежності від організаційного, кадрового, методичного чи матеріального забезпечення освітнього процесу в тій чи іншій установі. На нашу думку, він має бути збалансованим з огляду на достатню теоретичну та практичну складові в усіх компонентах лідерської підготовки (зокрема, управлінському, педагогічному, психологічному, ораторському, комунікативному тощо), що вимагає певних часових ресурсів та забезпечення необхідних педагогічних умов навчання військових фахівців. Продемонструємо можливість створення

такого балансу на прикладі психологічної підготовки майбутніх офіцерів як військових лідерів у вищому військовому навчальному закладі.

Її, на наш погляд, доцільно розділити на два модулі – «Теоретичні засади психологічної підготовки офіцера-лідера» та «Практична психологічна підготовка офіцера-лідера», які, з огляду на насиченість освітнього процесу, можуть бути, навіть, рознесені у часі – перший модуль вивчається, наприклад, на бакалавраті, а другий в магістратурі. Засвоєння теоретичних засад, передбачатиме вивчення матеріалу щодо загальних психологічних засад лідерської діяльності, психологічної структури лідерських якостей офіцера, психологічних засад його комунікації всередині військового колективу, а також питань конфліктології. Вже маючи сформований світогляд та досвід навчальної практики й стажування на посаді, який вказав майбутнім офіцерам на труднощі роботи з особовим складом, вони набудуть готовності до засвоєння практичних способів діяльності військового лідера.

Практична психологічна підготовка військових лідерів може здійснюватися шляхом проведення тренінгових занять, вправи до яких які представлені в роботах низки фахівців та темами яких є «Лідерські якості», «Особистісні аспекти взаємодії лідера з членами групи», «Вербальна і невербальна комунікація лідера», «Мотиваційна компетентність військового лідера» та ін.

Зазначена сукупність модулів теоретичної та практичної психологічної підготовки майбутніх офіцерів як лідерів забезпечить її повноту, збалансованість, а, відповідно, і якість.

Левенець А.Є. (ВІКНУ)

ОСОБИСТІСНІ ЦІННОСТІ ЯК РЕСУРС ПОДОЛАННЯ ТА ПОСТТРАВМАТИЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Проблема, що стосується подолання життєвих труднощів та особистісне зростання - залишається однією з найважливіших протягом багатьох років. Зі складними ситуаціями, негараздами, що призводять до психосоматичних розладів, люди стикаються у різних сферах свого буття, протягом індивідуального життєвого шляху. Це може бути негаразди як в особистісному житті, так і труднощі, породжені суспільно-політичною ситуацією в країні, важливими кардинальними змінами в житті суспільства.

Витоки психології подолання травматичних ситуацій є вельми багатоаспектними як в теоретичному, так і в емпіричному плані. Мова йде про різноманітні умови, можливості, засоби подолання. Особистісне

зростання як конструктивний результат подолання, на відміну від збереження стійкості (відновлення втраченого чи пошкодженого), є набуттям додаткових якостей особистості внаслідок травми.

Велика увага психологів, що працюють в темі подолання, приділяється світогляду, цінностям, цілям, аналітичним можливостям особистості. Так відомий психолог Х. Томе визначає центральним поняттям «тему буття». «Тема», зазначає він, є центральним прагненням особистості, її головні інтереси, або об'єкти, що мають високу індивідуальну значущість для особистості. Рупор наукових досліджень тематики подолання R. Lazarus користується терміном «commitments». Він визначає їх як ідеальні та високо значущі цілі. Саме коли ці смислові утворення активізуються, у людини виникають інтереси, з'являється наполегливість і енергія. Відсутність commitments він пов'язує з переживанням незначущості, відсутності сенсу, невизначеності цінностей, з екзистенційною хворобою.

Травмивні події, що відбуваються в житті людини, - несподівані і на цю раптовість людина спочатку реагує на сенсорному рівні – виникає стан заціпеніння, який швидко змінюється особливою активністю, а саме – когнітивним оцінюванням. Це процес розпізнавання особливостей ситуації, виявлення негативних та позитивних сторін у співвіднесенні з особистісними цінностями - цілями. Залежно від розвитку механізмів когнітивного оцінювання, від здатності людини з різних боків розглянути травмивну ситуацію залежить правильний вибір стратегії подолання психологічно важкої події.

За Л. Анцифоровою «успішність когнітивного оцінювання» залежить від впевненості людини у своїй здатності контролювати оточуючий світ, вміння регулювати негативні почуття та афекти, здатність актуалізувати накопичений життєвий досвід. Результатом когнітивного оцінювання є висновок – чи здатна людина її контролювати та змінити чи ні. Якщо здатна - використовує конструктивні перетворювальні стратегії.

Перетворювальні стратегії пов'язані з розробкою плану – вирішення виниклої проблеми та кроків просування в напрямку досягнення важливих цілей-цінностей. Це може бути як конкретні практичні дії, так і вербальні форми реагування, наприклад активність в напрямку усунення конфлікту, так і прийняті особистістю значущого рішення.

Якщо ситуація видається неконтрольованою, можливе використання інших стратегій – зміна ставлення особистості до травмивної ситуації або зміна власних характеристик. Можливе зміна ставлення через надання

важкій ситуації нетривіального смислу, наприклад, бачення сенсу в стражданні, оцінювання травми як необхідності вдосконалення.

Наслідком травмівної ситуації є переосмислення цілей та цінностей особистості, радикальні зміни у розумінні життя. Виділяють три сфери посттравмівного особистісного зростання. Перша - зміна сприйняття себе: від жертви – до переможця, усвідомлення цінності себе, як того, хто подолав та значення свого травмівного досвіду. В зв'язку з цим посилюється особистісна впевненість, що «якщо я це пережив, то упораюсь в інших труднощах». Зростає цінність самого життя разом з відчуттям його вразливості та крихкості, загостреного усвідомлення власної смертності. Друга – зростання цінності міжособистісних стосунків, відкритості, емоційної експресивності. Не зважаючи на травму люди стають ближче до своїх рідних, більш відкритими, співчуваючими, готовими надати допомогу, зростає цінність близьких людей та друзів. Третя – зміна життєвих пріоритетів, ієрархії життєвих цінностей, вміння цінити життя як в цілому, так і в дрібницях, духовне зростання, мудрість, вміння бачити життя як діалектичний процес злетів та падінь.

Отже, переосмислення особистісних цінностей, визначення цінності життя як окремої цінності є процесом та результатом подолання травмівних ситуацій та зростання особистості.

Список використаних джерел:

1. Анциферова Л.И. Личность в трудных жизненных условиях: переосмысливание, преобразование ситуаций и психологическая защита // Психол. Журнал, 1994, Т. 15, № 1, С. 3-19.
2. Salter E., Stallard P. Posttraumatic Growth in Child Survivors of a Road Traffic Accident // Journal of Traumatic Stress, Vol. 17, No. 4, August 2004, p.335-340.

Лелюк М.Г. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ДО БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Психологічна готовність воїна до бою – один із основних компонентів готовності підрозділу до бойових дій. Вона включає: усвідомлення воїном відповідальності за долю Батьківщини, рідних, близьких; упевненість у собі, своїх товаришах, бойовій техніці і зброї; бажання боротьби, прагнення випробувати себе, подолати свої слабкості, добитися перемоги над противником.

Це особливий стан психіки, який дозволяє воїну бути готовим до перебування в складних умовах і долати їх із найменшими власними

втратами, поскільки під впливом екстремальних умов у військовослужбовців постійно виникає напруженість психіки, перед боєм спостерігаються занепокоєність та хвилювання за втрату свого життя, підвищений стан тривожності, відсутність впевненості у своїх силах.

Основні ж психологічні труднощі викликають фактори реального бою (кров, важкі поранення або смерть бойових товаришів, руйнування укриттів, будівель або бойової техніки, тощо), які, в свою чергу, надають пригноблюючий вплив на психіку воїна, як правило, паралізуючи непідготовлену психіку людини, або ведуть до великої кількості допущених помилок, перезбудження, а в подальшому і до зриву діяльності. При цьому зростає загроза поразки від противника.

Страх не може добратися до якісно підготовленого воїна та дати в його броні мужності тріщину. Всі дії воїна, пов'язані з бойовою діяльністю (прицілювання, стрільба, тощо), необхідно доводити до автоматизму, тільки в цьому випадку під час запеклого бою безладна стрільба стає кучною, а цей автоматизм, який був вироблений людиною, створює у нього почуття впевненості. Найголовніше – навчити військовослужбовців боротися зі страхом, який паралізує їхню свідому діяльність.

Бойова діяльність висуває до професійної та психологічної підготовки воїна жорсткі правила: вміння виживати в різних умовах та обставинах, добре орієнтуватися на місцевості, проводити власне маскування та впевнено діяти в тилу противника та в умовах хімічного, бактеріологічного та радіоактивного забруднення місцевості, вміло володіти різними видами зброї, влучно стріляти та далеко і точно метати гранату і ніж, володіти уміннями і навичками щодо збереження життєдіяльності та виживання в екстремальних умовах, знати тактику дій підрозділів противника та володіти всіма способами ведення бою, мати розвинені інтелектуальні здібності, бути фізично та психологічно підготовленим.

Психологічна готовність – це активність, впевненість, налаштованість, вмотивованість, націленість психіки військовослужбовця на подолання виниклих труднощів бойових дій. Вона включає та тісно поєднує в собі загальну (завчасну, тривалу) готовність, яка є стійкою системою якостей особистості необхідних для успішного виконання завдання (позитивне ставлення до діяльності, набутий раніше досвід, знання, навички, вміння, мотиви цілі, тощо) і ситуативну (тимчасову) – продовження загальної готовності, модифікованої до конкретного завдання. Отже, це вид психічних явищ, або стан, який може з'являтися та зникати.

Вчені виділяють три рівні стану психологічної готовності до бою: *низький, середній і високий*.

Низький рівень виявляється в тому, що воїн невпевнений у собі, у нього відсутнє прагнення до протиборства, він нерішучий, зайве метушливий або замкнутий, припускається помилок при виконанні простих команд.

Для середнього рівня характерне поєднання впевненості у собі й інших із недостатнім прагненням до протиборства і рішучих дій. Воїн припускається незначних помилок при виконанні команд, його фізіологічний стан близький до норми.

Високий рівень відрізняють бажання боротьби, відсутність сумнівів, прагнення випробувати себе, добитися перемоги над противником. Хоча на такому рівні психологічної готовності воїн довго знаходитися не може - спрацьовують захисні механізми психіки і фізіології людини.

Завдання командирів, психологічної служби, кожного комбатанта особисто – добитись високого рівня психологічної готовності до виконання бойових завдань, основними ознаками якої є: відсутність метушливості чи замкнутості, обачлива, рівна поведінка; чітке, безпомилкове виконання наказів і команд; нормальний фізіологічний стан (частота пульсу, дихання, колір обличчя тощо).

Такий стан психологічної готовності допомагає кожному військовослужбовцю успішно виконувати свої обов'язки, використовувати знання, досвід, особисті якості, зберігати самоконтроль та перебудувати свою діяльність при появі непередбачених перешкод з найменшими психологічними втратами. Вона вказує на те, що кожен військовослужбовець адаптувався (приспонувався) до умов бойової обстановки та прийняв власну роль активного захисника Батьківщини. Формування та розвиток психологічної готовності воїнів до діяльності у бойових умовах – одна з найважливіших умов забезпечення особистої безпеки кожного військовослужбовця, військових підрозділів, частин та нашої країни в цілому.

д.пед.н., проф. Мамуров Б.Б. (БДУ, Бухара, Узбекистан)

ТАКТИЧНА ПІДГОТОВКА ТА ОСОБЛИВОСТІ УСТАНОВОК У СПОРТІ

Тактична підготовка полягає у виборі та визначенні способів реалізації технічних навичок та функціональної підготовленості відповідно до цілей, умов та ситуацій змагальної боротьби. По суті тактика полягає у складанні плану найкращої реалізації своєї підготовленості. У виробленні тактичної

схеми на змагання доцільно враховувати: розподіл сил протягом усього періоду змагань; визначення стилю, технічних прийомів ведення поєдинку із конкретним противником; вибір прийомів психологічного на суперників. Вирішення цих питань має напрацьовуватись у період безпосередньої підготовки до конкретного змагання.

Незважаючи на наукові розробки, тренерські установки, особистий досвід спортсмена надзвичайно рідко вдається виконати, реалізувати обрану тактику в ході змагання. Насамперед це пов'язано з особистою значимістю ситуації та тим психічним станом, в якому виявляється спортсмен перед та під час змагань, а також у моменти виконання своєї спортивної вправи. І проявляється це у нездатності свідомо оцінити розвиток ситуації, оперативно ухвалити рішення про подальшу реалізацію тактичної схеми або внести зміну до процесу змагальної боротьби. У випадках, коли спортсмен втрачає здатність внутрішнього (свідомого) контролю ходу змагальної боротьби, спрацьовують механізми мимовільного реагування: рефлекторна відповідь на дії суперника (прийняття його тактичного стилю); повторювана на змаганнях та сама помилка; «Внутрішній відхід» від змагальної боротьби.

У психології, психотерапії використовується термін «змінений стан свідомості» (ЗСС). ЗСС у психічно здорових людей відомий давно. Ще В. Вунд у ХІХ ст., розглядаючи питання рівня свідомості, такий стан називав «перехідними» між свідомим і несвідомим. Подібні психічні стани можуть виникати у людини у ускладнених умовах існування. ІДС досліджувалися в психології праці та інженерної психології у 60–70-ті роки минулого століття. Факторами ускладнених умов були названі порушення добового ритму, фізична та розумова перенапруга, труднощі в адаптації та переадаптації тощо, що нерідко поєднуються з глибокими переживаннями, інформаційною невизначеністю, почуттям нереалізованості.

Такі стани можуть зумовлюватись гіпнотичним станом, аутогенним тренуванням, творчим осянням, акцентуаціями особистості. Особливість подібних психічних станів полягає в актуалізації у свідомості лише окремих деталей зовнішнього та/або внутрішнього світу. У багатьох ситуаціях професійної діяльності (робота льотчика, космонавта, рятувальника) це може розглядатися як прояв неадекватності і таким чином як негативний фактор у діяльності.

У спорті ж, де об'єктом управління є власне тіло спортсмена, спрямованість свідомості лише на самого себе («відхід у себе») або навіть на якусь частину тіла виявляється тією необхідною умовою, без якої неможлива

максимальна реалізація функціональної підготовленості спортсмена. Такий стан свідомості полягає в «звуженні поля свідомості».

Психологічний аспект тактичної підготовки полягає не стільки у продумуванні, опрацюванні способів та прийомів реалізації своєї підготовленості, скільки у визначенні прийомів, конкретних елементів установки на виконання спортивної вправи. При цьому потрібно розуміти можливості спортсмена контролювати та керувати собою у ситуаціях жорсткого спортивного єдиноборства.

к.психол.н., доцент Мась Н.М. (ВІКНУ)

МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Свій професійний шлях майбутні військові психологи починають в стінах вищого військового навчального закладу, де досвідчені офіцери-викладачі розкривають їм всі тонкощі обраного військового фаху.

Так, на заняттях курсанти вивчають: індивідуально-психологічні особливості військовослужбовців, психічні стани, які вони переживають у зв'язку з виконанням ними бойових завдань, знайомляться особливостями застосування методик психологічного вивчення особового складу; соціально-психологічні характеристики військового колективу, зокрема, соціально-психологічні явища які виникають у військовому колективі, динаміку розвитку військового колективу, методи дослідження міжособистісних відносин у військовому колективі, природу лідерства, причини виникнення та шляхи подолання конфліктності у підрозділі, особливості згуртування військових підрозділів; психологічне забезпечення діяльності підрозділу у мирний час та під час виконання бойових завдань за призначенням.

Офіцери-викладачі у своїй викладацькій діяльності використовують цілий арсенал методів – словесних, наочних, практичних. Популярними у викладацькій діяльності офіцерів-викладачів стали активні методи навчання, до яких відносяться: метод проектів, моделювання професійних ситуацій, рольові та ділові ігри, проведення «круглих столів»тощо). Активні методи навчання майбутніх військових психологів зорієнтовані на особистість курсанта, на його активну участь у саморозвитку, отримання якісних знань, професійних умінь, творче рішення конкретних проблем.

Одним із популярних методів є *метод моделювання конкретних ситуацій*. Останній є сильним мотивуючим фактором, оскільки дозволяє обговорювати проблеми, пов'язані з майбутньою спеціальністю.

Застосування цього методу викладання сприяє реалізації таких цілей: *застосування* отриманих курсантами на заняттях знань та вмінь (при цьому

мовні вміння курсантів корелюються з теоретичними знаннями зі професійно-орієнтованих дисциплін та інтегрується в цілісну систему знань, умінь і навичок); *розвиток* особистих та професійних якостей (вміння спілкуватися, слухати співрозмовника, аргументовано і коректно висловлювати свою точку зору, володіти емоціями в ході обговорення, вміти організувати і провести збори і т. д.); *формування* умінь професійної діяльності майбутніх фахівців, здатних адекватно приймати рішення в різних ситуаціях професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Дяченко-Богун М. Активні методи навчання у вищому навчальному закладі. *Витоки педагогічної майстерності*, 2014. Випуск 14. С.74-79.
2. Хома Т.В. Активні методи навчання в педагогіці вищої школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 2020. № 69, Т. 3. С. 149-152.

Миколайчук О.М. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Виходячи з дефініції професійної ефективності військовослужбовців Збройних Сил України в контексті психології важлива увага приділяється внутрішньому потенціалу, як індивідуальному ресурсу професійного розвитку.

Для успішного оволодіння професією в умовах середовища, що постійно змінюється та швидкого формування професіоналізму, людина повинна мати певні індивідуальні особливості, які поєднують внутрішню фізичну та духовну енергію, спрямованість на професійну самореалізацію та забезпечують стабільно високу продуктивність її діяльності.

Професійну ефективність слід розглядати як побудовану з пізнавальною метою стохастичну модель системи психічних властивостей людини, як біологічного індивіда, особистості, суб'єкта діяльності та індивідуальності. Де елементи системи - психологічні чинники, а ефективність діяльності та її складові розглядаються як системотворчі фактори.

Психологічна складова професійної ефективності визначається факторами, які статистично достовірно визначають внесок у ту чи іншу складову загальної ефективності та умовно об'єднані у групи (блоки), такі як: блок особистісних властивостей; блок мотивації; блок психологічної адаптації-деадаптації; блок системи відносин людини; блок пізнавальних

процесів (пам'ять, увага, пам'ять та ін.); операційний блок (знання, уміння, навички) тощо.

Самодисципліна, моральна нормативність, інтелектуальність, домінантність, дипломатичність, сприйнятливість до нового, ступінь товариськості людини в групі, величина супер-его, боязкість або рішучість, деякі сторони лідерського потенціалу особистості об'єднуються у блок особистісних властивостей.

Поєднання основних пізнавальних процесів, можливостей оперативної пам'яті, уваги з професійною Я-концепцією та складовими мотиваційного блоку (мотивація на комфорт, на життєзабезпечення, спілкування, на творчу активність визначають професіоналізм, компетентність та ефективність трудової діяльності в цілому.

Таким чином, визначені психологічні фактори забезпечують адаптацію до професійної діяльності, що впливають на її ефективність та сприяють розвитку професіоналізму людини. При цьому ефективність діяльності прямо пов'язана з проявом професіоналізму людини та її можливістю протистояти факторам середовища, що дезадаптують.

к.т.н., доц. Пампуха І.В. (ВІКНУ)

к.політ.н. Ніколайчук Г.Г. (ВІКНУ)

к.фіз.-мат.н., с.н.с. Філімонова Н.Б. (ВІКНУ)

ЗАГАЛЬНІ ПІДХОДИ ЩОДО СТВОРЕННЯ ПРОФІЛЮ ВІЙСЬКОВИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛУЖБОВОЇ (ТРУДОВОЇ) ДІЯЛЬНОСТІ У ВОЄННІЙ СФЕРІ

В сучасному світі ставляться нові задачі перед військовим рекрутингом, а саме "підвищення кваліфікації" або навчання військовослужбовців у середині кар'єрного шляху за рахунок застосування сучасних технологій, які активно прагнуть об'єднати біо-, нано-, інфо- та нейроелементи. Запропоновано комплексний підхід щодо удосконалення системи забезпечення психофізіологічного забезпечення службової (трудова) діяльності у воєнній сфері на основі модифікації модульної системи оригінальних комп'ютерних психодіагностичних тестів, який поєднує як кількісне визначення ефективності психофізіологічних та когнітивних функцій, так і електроенцефалографічне та електрокардіографічне обстеження, в результаті яких визначаються особливості нейронних мереж мозку людини, які задіяні в реалізації певних функції та оцінюється рівень складності виконання певних тестів, а також врахування факторів службового (трудова) середовища дослідження яких дозволить

доповнити та конкретизувати вимоги до організму людини, що працює в певних умовах зовнішнього середовища та з певним режимом службової діяльності (праці) та відпочинку є високоефективним і має право для впровадження в кадрову політику ЗСУ. Специфічні властивості центральної нервової системи людини, стан її когнітивних функцій та особливості нейромереж головного мозку визначаються виходячи з вимог, які пред'являють до тієї або іншої військової спеціальності. Це вирішить проблеми високоефективного професійного відбору військовослужбовців, та дозволить знизити як фінансові так і часові витрати щодо підготовки військовослужбовців різних спеціальностей, тим самим підвищити ефективність підготовки до виконання завдань в умовах інформаційного та фізичного перенавантаження, а також в екстремальних умовах. Тому, тільки нові можливості нейробіології мають величезний потенціал для підвищення ефективності діяльності військовослужбовців у мирний і воєнний час. При цьому, як показує аналіз найбільш вагомими є ті методики тестування та оцінювання психофізіологічного стану військовослужбовця, які мають критичні показники за визначеними показниками нервової системи та когнітивних функцій мозку, а саме: простої сенсомоторної реакції, оскільки розумові здібності людини давно пов'язують з хронометричними показниками ефективності діяльності. Час реакції є суттєвим обмеженням при прийнятті рішення і є визначальним елементом компромісу між швидкістю та точністю, які характеризують якість більшості рішень; функціонального рівня центральної нервової системи (ЦНС), рівня функціональних можливостей та стійкості реакції, які оцінюють здатність ЦНС організуватись для виконання завдання, вони також є фізіологічною основою такої психологічної якості, як увага. В тому випадку, коли ці показники є нижчими за відповідні порогові значення, це може свідчити про відсутність нейрологічного базису для можливості людини зосередитись на поставленому завданні та максимально ефективного його виконання; сили нервової системи, яка визначає здатність витримувати довготривале та концентроване збудження на дію сильного подразника, не переходячи в стан надпорогового гальмування, тобто спроможність людини не зважаючи на наявні перешкоди виконати поставлене завдання; реакції вибору, яка характеризує час центрального перемикання, що є критичним в процесах прийняття рішення, оскільки порушення інформаційних процесів при реалізації реакції вибору може призвести до неадекватного компромісу між швидкістю та точністю, неадекватним рейтингом довіри та неадекватним висновкам, які пов'язані з різними ілюзіями при сприйнятті та упередженнями.

Проводилась модифікація модульної системи оригінальних комп'ютерних тестів, яка складалась з чотирьох наступних блоків: I блок. Визначення стану центральної нервової системи; II блок. Визначення мікроструктури оперативної пам'яті; III блок. Оцінювання здатності людини протистояти інформаційному перенавантаженню та IV блок. Визначення структури інтелекту.

к.т.н., доц. Пампуха І.В. (ВІКНУ)

к.політ.н. Ніколайчук Г.Г. (ВІКНУ)

к.фіз.-мат.н., с.н.с. Філімонова Н.Б. (ВІКНУ)

НЕЙРОПСИХОФІЗІОЛОГІЧНЕ ОБСТЕЖЕННЯ ЯК ДОДАТКОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ НАДІЙНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ВІДБОРУ

За своїм призначенням системи профвідбору спрямовані на надання людині можливості розкрити власні індивідуальні можливості, здібності, навички та визначити в якій саме професійній діяльності вона буде найбільш успішною. Визначення профпридатності людини може бути здійснено у результаті інтеграції двох процесів. Перший процес повинен ідентифікувати знання, навички та інші характеристики, які передбачають успішне виконання завдання, що моделює професійну діяльність та визначити результати його виконання. Другий процес включає методи визначення основних психофізіологічних та когнітивних можливостей людини, необхідних для успішного виконання поставленого завдання. Ефективність професійної діяльності людини залежить від цілого ряду індивідуально-типологічних особливостей та функціонального стану центральної нервової системи (ЦНС), а також від особистісних якостей, які забезпечують координацію психофізіологічних проявів функціонального стану, його якісну своєрідність. Додатковим фактором, який впливає на ефективність професійної діяльності є здатність працювати в умовах надзвичайної напруги.

Ґрунтуючись на даних дослідженнях ми припустили, що недостатня прогностична ефективність психофізіологічного тестування людини може бути пов'язана з принциповим обмеженням, яке притаманне такому обстеженню. Тестування певного психофізіологічного параметру передбачає, що подібний параметр є критично важливим у здійсненні певного типу діяльності. Однак, можливо, військовослужбовці можуть показувати приблизно однакові значення психофізіологічних показників в умовах навчальних та тренінгових центрів, але у стресових умовах у них можуть

проявитись абсолютно різні типи реакцій. Оскільки не представляється можливим проводити тестування військовослужбовців в умовах гострого стресу, необхідно знайти непрямі методи, які б надали можливість спрогнозувати потенційні можливості людини. Одним з таких методів може бути додаткове нейрофізіологічне обстеження військовослужбовців спеціальностей екстремального профілю діяльності. В якості психофізіологічного параметру для дослідження ми обрали просту сенсомоторну реакцію (ПСМР), яка є інтегральним показником стану ЦНС. У результаті ми отримали чотири різні стратегії реалізації приблизно однієї швидкості ПСМР. При традиційному психофізіологічному тестуванні ці військовослужбовці не відрізняються за швидкістю ПСМР, але аналіз відповідних нейромереж дозволяє спрогнозувати їхню поведінку при тривалому навантаженні під час військових дій, при фізіологічному та психологічному стресі. Такі типи поведінки дозволяють досягти найкращих результатів у різних видах діяльності та відповідають профілям різних військових спеціальностей і навпаки, можна припустити, що нейромережі приблизно одного типу можуть реалізовувати дещо різні показники психофізіологічних функцій.

Один і той самий психофізіологічний профіль може відповідати різним профілям військових спеціальностей і навпаки, одній спеціальності можуть відповідати декілька психофізіологічних профілів, оскільки приблизно однакові значення психофізіологічних функцій можуть бути реалізовані різними нейронними мережами. Тому психофізіологічну складову професійно-психологічного відбору треба доповнити нейрофізіологічним, оскільки тільки воно дає змогу виявити внутрішні особливості організації головного мозку та спрогнозувати подальшу поведінку військовослужбовців, особливо в кризових ситуаціях.

к.пед.н., доц. Петько Л.В. (НПУ імені М.П. Драгоманова)

ДОСЛІДЖЕННЯ ЩОДО ТРАКТУВАНЬ ПОНЯТТЯ «ІНШОМОВНА ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ» СТУДЕНТІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Українська вчена К.М. Павелків у своїх працях дійшла висновку щодо недостатньої орієнтованості процесу професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на формування іншомовної компетентності в умовах освітнього середовища університету. Наукові розвідки вченої були присвячені іншомовній підготовці майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах освітнього середовища університету, хоча якщо розглядати будь-яку

спеціальність, що отримує майбутній випускник університету, його діяльність буде проходити в певному соціумі, тому ми розширюємо тезу, висловлену К.М. Павелків, і розглядаємо нагальну актуальність формування професійно орієнтованої іншомовної компетентності студентів ЗВО.

Зараз, в умовах воєнного стану в Україні, коли перед Європою і НАТО постали найбільші виклики з часів Другої світової війни, на передовій працюють медичні працівники: володіння сучасними лікарськими технологіями (хірургія, травматологія), спеціалісти ІТ технологій, робітники соціальної сфери, військові, які опановують найсучаснішу зброю в короткі терміни закордоном, і ми всі розуміємо, що для нашої перемоги величезне значення матиме західна зброя.

І зараз усім стало зрозуміло, що іншомовна підготовка випускників ЗВО недостатня, першою чергою, формування професійно орієнтованої іншомовної компетентності в умовах ЗВО.

Скориставшись проведеним нами аналізом вивчених джерел, ми наведемо деякі трактування поняття «Іншомовна професійна компетентність».

Іншомовну професійну компетентність І.В. Секрет (2012) визначає як інтегративне особистісно-професійне утворення, що реалізується у психологічній та технічно-операційній готовності особистості до виконання успішної, продуктивної та ефективної професійної діяльності з використанням засобів іноземної мови або в умовах іншомовної культури, яке забезпечує можливість ефективної взаємодії з оточуючим середовищем.

Українські науковці С.І. Шандрук, Ю.В. Аркушина (2021) пишуть, що професійна іншомовна комунікативна компетентність фахівця є складним інтегративним цілим, яке забезпечує компетентне професійне спілкування мовою спеціальності в умовах міжкультурної комунікації.

Іншомовна професійна компетентність майбутнього фахівця з інформаційних технологій, на думку Л.В. Шмолі (2019), – складне утворення, що робить можливим його здатність комунікувати у процесі іншомовного фахового спілкування, а також створювати й управляти дискурсами на тему інформаційних технологій. Сутність іншомовної професійної компетентності майбутнього фахівця з інформаційних технологій розкривається у певному рівні володіння ним іноземною мовою, мовленням, соціокультурними та професійними знаннями, вміннями і навичками, що дають можливість доцільно використовувати мовні знання залежно від ситуації професійного спілкування.

Своєю чергою, Г.О. Бондар (2019) розглядає «професійну іншомовну компетентність» фахівця як сукупність науково-теоретичних знань, практичних умінь, навичок, мотивації, що забезпечують результативність здійснення іншомовної професійної діяльності.

Отже, ми навели деякі приклади тлумачення науковцями окресленого питання. Розуміючи обмеженість викладу матеріалу в тезах, зауважимо, що у перспективі плануємо продовжити дослідження у цьому напрямі і запропонуємо власне тлумачення поняття щодо «іншомовна професійна компетентність» студентів ЗВО.

Поляков Р.В. (ВІКНУ)

ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ

Посттравматичний стресовий розлад – це неспокійна відстрочена реакція на травматичний стрес, здатна викликати ряд психічних і поведінкових порушень.

З 2014 року військовослужбовці Збройних Сил України підвержені впливу психотравмуючих факторів, а саме: ведення бойових дій по захисту територіальної цілісності та незалежності держави, що в свою чергу сприяє розвиненню у психічно-непідготовлених осіб психічних відхилень, а саме ПТСР, що в свою чергу несе загрозу для цивільного населення. З плином часу, кількість таких осіб зростає, але точна методика лікування їх психічного стану досі неврегульована.

Основні симптоми ПТСР:

- повторні, нав'язливі спогади про події, які включають образи, думки чи відчуття. Виникає відчуття реальності події. Вони можуть виникати наяву, відразу після пробудження зі сну, при інтоксикації (алкогольній, під дією ліків);

- сновидіння про пережиту подію, які повторюються та викликають тривогу

- значний психологічний дистрес під впливом зовнішніх та внутрішніх подразників, які символізують будь-який аспект травмуючої події чи нагадують про неї.

- фізіологічна реактивність під впливом зовнішніх чи внутрішніх подразників, які символізують будь-який аспект травмуючої події чи нагадують про неї – при зіткненні з ситуацією, яка нагадує психотравмуючу, проявляються фізіологічні реакції: пітливість, оніміння кінцівок, відчуття слабкості, відчуття тиску в горлі;

- намагання уникнути думок, відчуттів чи розмов, пов'язаних із травмою – спроби уникнути дій, місць, людей, які викликають спогади про травму.

- втрата інтересу до значущих раніше видів діяльності, чи участі в них – людина стає байдужою до всього, чим раніше захоплювалася;

- відчуття відгородженості від оточуючих – виникає відчуття самотності навіть у колі родини, дітей, близьких і друзів;

- звуження діапазону афективних реакцій

- ускладнення при засинанні та розлади тривалості сну нічні кошмари, боязнь заснути, сновидіння, які відображають психотравмуючу ситуацію, нервові виснаження, тривожність, нездатність розслабитись, відчуття фізичного та душевного болю.

На даному етапі в країні ведеться повномасштабна війна, яка по закінченню призведе до наслідків ПТСР не тільки у військовослужбовців, а і у цивільного населення. Задля нормалізації психічного стану всіх громадян України, необхідно негайно розробляти нові методи лікування посттравматичного стресового розладу, аби по закінченню війни одразу починати пропрацьовувати цю проблему – з нею може стикнутись кожен із нас.

На мою думку, для створення методик лікування ПТСР потрібно звертатись до літератури американських психологів та психіатрів, які являються більш компетентними фахівцями у вирішенні цих проблем, через те що за вісім років ведення бойових дій на території держави, ми на разі не забезпечені створеною методикою лікування ПТСР.

к.пед.н., доц. Приходько Ю.І. (НАУ)

Скворок І.М. (НАУ)

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Війна з Російською Федерацією актуалізує проблему підвищення якості військової освіти. При цьому мають враховуватись 1) світові сучасні особливості розвитку цивільних і військових освітніх систем; 2) суперечності, притаманні функціонуванню системи військової освіти; 3) загрози розвитку системі військової освіти; 4) особливості функціонування системи військової освіти в умовах війни; 5) національний і кращий світовий досвід з підготовки офіцерських кадрів, в першу чергу, – досвід військових навчальних закладів провідних країн-членів НАТО та передбачати: 1) значні інноваційні перетворення в системі військової освіти, науки, організації підготовки

військових фахівців усіх ступенів вищої освіти відповідно до офіційно прийнятих поглядів на цілі, завдання, структуру, зміст, технології і розвиток освіти у руслі єдиної державної політики, вимог нормативно-правових документів з формування та розвитку сектору безпеки та оборони держави; 2) адекватне нормативно-правове, кадрове, науково-методичне, технологічне, інформаційне, кібербезпекове, фінансове та всебічне матеріально-технічне забезпечення.

Серед сучасних особливостей і тенденції розвитку цивільних та військових освітніх систем важливого значення набуває спрямованість на всебічну підтримку та наукову обґрунтованість досліджень щодо розроблення та впровадження програм інтегрованого освітнього моніторингу як засобу ефективного управління видами освітньої діяльності. Реалізація зазначеної тенденції можлива шляхом запровадження системи моніторингу стану та якості вищої військової освіти на засадах, що притаманні військовим освітнім системам країн-членів НАТО, як засобу оцінки відповідності управлінської та повсякденної діяльності з підготовки військових фахівців, по-перше, цілям і завданням державної політики у сфері безпеки і оборони, освіти, по-друге, наскільки управлінські рішення сприяють продуктивному та перспективному розвитку вищої військової освіти, якості підготовки фахівців та адекватні результатам і рекомендаціям моніторингових досліджень.

Пропонується створення системи моніторингу вищої військової освіти на базі одного з провідних вищих військових навчальних закладів (далі – ВВНЗ). Основою системи є інтегральний центр моніторингу вищої військової освіти, який здійснює свою діяльність у тісній координації з Міністерством освіти і науки України, Національним агенством із забезпечення якості вищої освіти, Міністерством оборони України через Департамент військової освіти та науки, Генеральним штабом Збройних Сил України.

Реалізація системи моніторингу вищої військової освіти дозволить динамічно координувати діяльність ВВНЗ з наступних питань:

- якості підготовки фахівців, якості освітньої діяльності;
- проектування освітніх стандартів, освітньо-професійних програм, програм навчальних дисциплін на засадах компетентнісного підходу;
- інформатизації освітнього процесу;
- впровадження інформаційно-комунікаційних кібербезпекових технологій, технологій на основі штучних інтелектуальних систем;
- розроблення та застосування інструментарію контролю та ефективної оцінки навчальної діяльності майбутніх фахівців;
- тематики виконання поточних та перспективних науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт;

- інноваційної діяльності;
- підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників;
- розвитку матеріально-технічної бази.

Створення інтегрального центру моніторингу вищої військової освіти (далі – Центр) пропонується послідовністю таких дій:

1. Формування творчого колективу з-поміж фахівців, які мають досвід дослідження проблем вищої військової освіти.

2. Розробка нормативно-правової бази функціонування Центру (основні функції, завдання, принципи організації, основні напрямки діяльності, структура та організація роботи, ресурсне та інформаційне забезпечення тощо).

3. Розробка науково-методичного забезпечення діяльності Центру (узагальнення концептуальних засад розвитку системи вищої військової освіти, тенденцій, напрямів та шляхів її подальшого вдосконалення з урахуванням національного та світового досвіду функціонування освітніх систем тощо).

4. Формування бази даних, механізмів її отримання, збереження та постійного поповнення.

5. Наукова, аналітична обробка результатів моніторингу системи вищої військової освіти та їх доведення в цілому або частково, що стосуються окремих складових системи вищої військової освіти; підготовка пропозицій щодо усунення виявлених недоліків.

6. Розробка механізмів координації моніторингової діяльності з центральними та відомчими органами управління освітою, ВВНЗ.

7. Супровід прийнятих управлінських рішень, аналіз їх впливу на підвищення ефективності діяльності системи вищої військової освіти; розробка та застосування коригуючих дій.

8. Прогнозування розвитку системи вищої військової освіти на найближчу та віддалену перспективу.

Створення системи моніторингу вищої військової освіти повинно сприяти: координації моніторингової діяльності ВВНЗ з органами управління освітою, оптимізації їх повсякденної та перспективної діяльності; оновленню освітніх стандартів; впровадженню системного, компетентнісно орієнтованого підходу до формування змісту освіти; розробленню системи розвитку ключових компетентностей у майбутніх фахівців, впровадженню дієвого контролю за їх набуттям; підвищенню рівня індивідуальної, диференційованої роботи з різними категоріями суб'єктів навчання; проектуванню та використанню інноваційних, особистісно орієнтованих технологій у підготовці офіцерських кадрів.

СУТЬ ТА ФУНКЦІ РОЛЬОВИХ ІГОР У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

На сучасному етапі опанування окремими навчальними дисциплінами у ВВНЗ та ВНП(ЗВО) основний акцент робиться на особистісно орієнтованому (інтерактивному) та комунікативному підходах. Підвищення ефективності навчання військовослужбовців в сучасних умовах повномасштабного вторгнення РФ і вимушеної війни з агресором є одним із головних завдань сьогодення. Необхідно відзначити, що для успішного активного засвоєння курсантами знань, умінь, навичок придатні не всі форми педагогічного інструментарію, а лише ті, які в поєднанні з традиційними, з одного боку, створювали б дидактичні й психологічні умови для спонукання до самостійної творчої й розумової діяльності, а з іншого боку – моделювали б предметний і соціальний зміст майбутньої професійної діяльності курсантів. Таким вимогам відповідає активне навчання, відмінна риса якого полягає в можливості моделювання процесу майбутньої професійної діяльності майбутніх офіцерів ЗСУ з метою придбання ними професійних умінь і навичок уже в процесі навчальної діяльності у ВВНЗ та ВНП(ЗВО).

Ефективність освітнього процесу ВВНЗ та ВНП(ЗВО) значною мірою залежить від зацікавленості курсантів їх мотивації, яка стимулює їхню активну розумову діяльність. Важливе значення для досягнення поставленої цілі має запровадження ігрових форм навчання, тому що ігрові форми максимально наближують освітній процес до реальної професійної діяльності, що особливо важливо у військовій справі.

У практиці освітнього процесу ВВНЗ та ВНП(ЗВО) рольова гра виконує такі функції:

- розважальну (це основна функція гри – розважити, надихнути, викликати інтерес);
- комунікативну: освоєння діалектики спілкування;
- самореалізації курсантів у грі;
- терапевтична: подолання різних труднощів, що виникають у практиці військової служби;
- діагностичну: ймовірних відхилень від нормативної поведінки, самопізнання в процесі гри;
- функцію корекції: внесення позитивних змін у структуру особистісних показників;
- міжнаціональної комунікації: засвоєння соціально-культурних цінностей у взаємовідносинах та спілкуванні військового колективу;

- соціалізації: включення в систему суспільних відносин, засвоєння норм.

Рольова гра є одним з тих унікальних методів навчання у ВВНЗ та ВНП(ЗВО), що допомагає курсантам, як майбутнім офіцерам, ефективно справлятися із своєю соціально значимою професійною діяльністю.

к.т.н. Савран В.О. (ВІКНУ)

д.пед.н., проф. Рижиков В.С. (ВІКНУ)

ХАРАКТЕРИСТИКА ТА СПЕЦИФІЧНІ ОЗНАКИ ПРОФЕСІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ, ЯК ПРОФЕСІЇ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ

Із набуттям Україною незалежності вітчизняні науковці виявляють практичний інтерес до професіографічного дослідження професій екстремального характеру. Зокрема, професійна діяльність військовослужбовця без винятку всіх спеціальностей, проходить в особливих умовах. У професіографічному профілю військовослужбовця викладено головні вимоги до кандидата на відповідні посади, де відображено необхідні професійно важливі емоційно-вольові якості, комунікативні, мотиваційні, інтелектуальні та інші особливості.

Аналіз професійної діяльності військовослужбовців Збройних Сил України, який проводився в розрізі наукової діяльності науково-дослідного центру та підготовки ад'юнктів у Військовому інституті Київського національного університету імені Тараса Шевченка дозволив установити загальні ознаки, характерні для будь-якого виду соціально значимої професійної діяльності військовослужбовця, а також специфічні особливості конкретної військової спеціальності, що мають місце в усіх її складниках: цілі, завдання, функції, результати військової праці, умови, зміст і технологія її здійснення. Службово-бойову діяльність військовослужбовців Збройних Сил України різних спеціальностей за умовами виконання доцільно поділяти на два періоди: повсякденна діяльність у звичайних умовах і виконання службово-бойових завдань в екстремальних умовах.

Немає сенсу говорити, що в державі, яка веде війну на протязі восьми років, а повномасштабну - вже на протязі восьми місяців, про те, наскільки складна і небезпечна професія військового. Напевно, тому її представники користуються особливою пошаною і повагою. Тому зазначимо переваги і ризики професії військовослужбовця.

Переваги військової служби:

- престижна посада;

- безліч різних пільг (оздоровчі програми, частково безкоштовний проїзд, поліпшення житлових умов або отримання нового житла);

- висока заробітна плата;
- збільшена щорічна відпустка;
- можливість раннього виходу на пенсію;
- досить великий розмір пенсійних виплат.

Ризики професії:

- небезпека одержання поранення або травми;
- служба в "польових умовах»;
- робота в постійному фізичному та моральному стресі (у воєнний час);
- необхідність проходити службу в "гарячих точках»;
- "кочування» по різних військових гарнізонах.

Слід зазначити, які освітні вимоги ставляться до військовослужбовців – молодших командирів Збройних Сил України, а саме: загальноосвітня і спеціальна підготовленість, це - повна середня (професійно-технічна) або вища освіта, проходження строкової військової служби, а потім вже підписання контракту на проходження контрактної військової служби. Такі військовослужбовці проходять загальну і спеціальну професійну підготовку, яка забезпечує їм достатній рівень: – соціально-правової підготовки; – психологічної підготовки; – технічної підготовки; – тактичної підготовки; – фізичної підготовки; – стрійової підготовки; – вогневої підготовки.

к.т.н. Савран В.О. (ВІКНУ)

ЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ В ЦІЛЬОВІЙ МОДЕЛІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Формування обороноздатності України, удосконалення військового забезпечення відповідно до світового рівня вимагають значного реформування системи підготовки кваліфікованих військових кадрів, спрямованої на розвиток самостійного мислення, формування професійної патріотичної самосвідомості, твердження основних принципів і цінностей, пов'язаних з моральними основами, гуманістичною роллю військових в житті суспільства. Сьогодні потрібна генерація професійних військових, здатних працювати в нових динамічних соціальних, і політичних реаліях. Для того, щоб підготувати сучасного високопрофесійного військового відповідно для фахової підготовки потрібна цільова модель спеціаліста. Якщо сказати простою мовою, зрозумілою для широкого загалу, потрібно "креслення спеціаліста». Особливо це стосується професійної підготовки офіцерського складу Збройних Сил України, де складовими цільової моделі,

крім професійної змістової частини (знання, навички та вміння) є психофізіологічна, психолого-фізична як невід'ємні складові професійної підготовки. Підготовка військового можлива тільки в спеціальних навчальних закладах або у військових інститутах (факультетах) університетів, які мають відповідний рівень акредитації. Професія пред'являє найбільш високі серед всіх професій вимоги до стану соматичного й психічного здоров'я кандидатів на навчання. Професійна підготовка військових є найбільш різнобічною й специфічною. Взаємозамінність із іншими професіями виключена. Необхідно відмітити, що такі якості, як мужність, вміння чітко виконувати накази, дисциплінованість, витримка та самовладання, відданість справі отримали по десять балів, тобто саму високу оцінку. І це є принципово значимим, що крім професійних знань, навичок та вмінь, військовому як спеціалісту найвищого класу необхідні вище перелічені якості. Все це є основою побудови професіограми військового в процесі професійної підготовки, в якій визначені основні специфічні принципи формування висококваліфікованого професіонала офіцерського складу Збройних Сил України в сучасних соціально-політичних реаліях. У виховному впливі викладача військових навчальних закладів важливо все, але найбільш важливим елементом є висока ідейна спрямованість, моральність і патріотичний характер власного прикладу. Тільки власним прикладом у процесі професійної підготовки майбутніх військових можна сформувані такі якості, як ідейна спрямованість, моральність та патріотизм. Для цього у навчально-виховному процесі необхідно застосовувати концепції формування особистості, діяльності та спілкування, які сприятимуть викладачеві в ефективній організації життєдіяльності курсантів. Ці концепції в поєднанні з особистісними якостями викладача сприятимуть вихованню нової генерації військових, здатних мобільно, з високою професійною відданістю виконувати свої професійні обов'язки для розбудови національної армії.

Савченко А.О. (НПУ імені М.П. Драгоманова)

КУЛЬТУРОЛОГІЧНА СКЛАДОВА УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ОФЦЕРА

Професіоналізм військового керівника (командира) є одним із найважливіших елементів управлінської компетентності.

Своєю чергою, професійна компетентність у сфері його діяльності, далекоглядність, відповідальність, заповзятливість, володіння управлінськими технологіями, творчий підхід до розв'язання проблем, орієнтація на саморозвиток є проявами професіоналізму. Тож, у структурі

управлінської компетентності військового командира можна виділити організаційну культуру, культуру прийняття рішень, мовну культуру, культуру ділового спілкування, фізичну культуру.

Організаційна культура становить систему нормативно-правових засад, правил, військових традицій і ціннісних орієнтацій, яка визначає службові взаємовідносини як між підлеглим особовим складом, так і з прямими (безпосередніми) начальниками офіцера. Тому вона структурно складається як із формалізованих, регламентованих нормативними документами і військовими статутами прав, повноважень і обов'язків, так і з інтересів, мотивів, психологічного клімату, очікувань, вірувань керівника і військового колективу.

Накази і розпорядження начальника, який володіє організаційною культурою, відрізняються чіткістю і лаконічністю, а управлінські рішення глибокою обґрунтованістю.

Культура прийняття управлінських рішень військовим командиром значною мірою складається з культури прийняття і реалізації рішень. *Культура прийняття рішень* займає важливе місце в забезпеченні ефективної управлінської діяльності офіцера як командира. Вона складається з попереднього аналізу проблемної ситуації, ретельної підготовки і всебічного обґрунтування можливих рішень, прогнозування ймовірних результатів прийняття того чи того їх варіанту.

Мовна культура – досить широке поняття, що полягає не тільки в чіткій і правильній побудові фраз (хоча і це дуже важливо), а характеризується багатим словниковим запасом офіцера, що не обмежується професійною лексикою, і свідчить про його широкий кругозір і ерудованість. Він у своєму арсеналі застосовує як вербальні, так і невербальні засоби спілкування.

Культура ділового спілкування є своєрідним показником управлінських відносин і стилю керівництва, яка може бути також і проявом загальної культури, емоційно-вольових якостей, життєвих цінностей і ставлення офіцера до особового складу. Мета його – координація дій військовослужбовців на швидке та якісне виконання завдань, що поставлені перед військовим підрозділом (частиною).

На нашу думку, *фізичну культуру* потрібно віднести до професійної культури у військовослужбовця через те, що вона в усі часи вважається необхідним атрибутом професійної майстерності офіцера. Специфіка проходження військової служби всіма категоріями особового складу вимагає від нього досконалої фізичної форми та дотримання здорового способу життя.

Формування установки на здоровий спосіб життя і підтримання стабільного морально-психологічного стану підлеглих є одним із пріоритетів офіцера будь-якої управлінської ланки.

Саленко В.І. (ВІКНУ)

ОБМЕЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ТА ОBOB'ЯЗКІВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Інститут обмеження прав людини все більше привертає до себе увагу в глобалізаційному сучасному світі, як посеред науковців-правників, так і практикуючих юристів. Адже йдеться про ефективне правозастосування. Причин чимало. Основними передумовами можливо вважати потребу встановлення державою контролю над регулюванням тих чи інших правовідносин, забезпечення належного рівня правопорядку в особливі періоди такі як убезпечення від поширення «COVID-19», введення «воєнного стану», перманентні «міграційні процеси», тощо.

Уявляється, що за такого підходу йдеться про класичну тезу стосовно того, що «не існує безмежних прав, оскільки право одного закінчується там, де починається право іншого». Відповідно, постає відкритим питанням про те, що тому чи іншому праву завжди кореспондує певний обов'язок. Відтак, проблема обмеження соціальних прав також буде окреслюватись тими чи іншими чинниками, що вказують на певні «межі», «обмеження», доцільність застосування яких може окреслюватись аксіологічними (ціннісними) чи то онтологічними особливостями соціального права.

Аналізуючи зміст чинного законодавства, яке регулює забезпечення соціальних прав для такої категорії осіб як військовослужбовці та члени їх сімей, проблема обмеження таких корелятивів постає гостро. Це спонукає нас до проведення аналізу певних норм права.

У ст.2 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20 грудня 1991 року № 2011-ХІІ (надалі – Закон від 20 грудня 1991 року № 2011-ХІІ) визначено, що «...ніхто не вправі обмежувати військовослужбовців та членів їх сімей у *правах і свободах*, визначених законодавством України... (курсив власний – *І.С.*)». З цієї норми можливо зробити висновок про те, що законодавець веде мову про заборону обмежень стосовно прав та стосовно інтересів, а стосовно соціальних обов'язків не йдеться. Як відомо, обов'язок є парною категорією будь якого правовідношення.

Разом з тим, відповідно до ч.2 ст.1 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 року № 2136-IX (надалі – Закон № 2136-IX від 15 березня 2022 року) визначено, що «...на період дії воєнного стану вводяться обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина передбачених статтями 43, 44 Конституції України (курсив власний – І.С.)..».

Аналізуючи зміст ст.43 Конституції України можливо вказати, що зміст ч.2 ст.1 Закону № 2136-IX від 15 березня 2022 року та ст.2 Закону від 20 грудня 1991 року № 2011-ХІІ між собою колізують. Адже в ст.43 Основного Закону визначено, що «...держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми *професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів* відповідно до суспільних потреб...».

Дана проблема поглиблюється тим, що законодавець «огольно» вніс норму ст.43 Основного Закону в ст.2 Закону № 2136-IX від 15 березня 2022 року, що є не припустимим. Адже йдеться про обмеження не тільки трудових прав при тлумаченні норми права, алей соціальних. Тобто, якщо слідувати такому підходу, то ми можемо стверджувати що «члени сім'ї військовослужбовців як і вони самі» позбавленні повноцінної можливості «...реалізовувати програми *професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів* відповідно до суспільних потреб»? – проте це не так.

Звісно, більш практичний приклад може стосуватись постановки піднятої проблеми з огляду на зміст Закону України «Про соціальні послуги» від 17 січня 2019 року № 2671-VIII (надалі – Закон від 17 січня 2019 року № 2671-VIII), у якому йдеться про «складні життєві обставини» (посеред яких: «шкода, завдана пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією») та процедуру надання. До прикладу, відповідно до ч.3 ст.16 Закону від 17 січня 2019 року № 2671-VIII соціальні послуги залежно від місця надання поділяються на послуги, що надаються у одній із таких форм: соціальна адаптація; соціальна інтеграція та реінтеграція; супровід під час інклюзивного навчання.

Отже, в межах висновків, варто констатувати про те, що питання законного та ефективного забезпечення ряду соціальних прав для їх реалізації та виконання соціальних обов'язків за такої конфігурації законодавчої бази є доволі сумнівним. Це означає, що слід вносити ряд змін

до чинного законодавства. Також, постає питання про більш глибокі й наукові розвідки.

Снапкова Н.П. (НПУ імені М.П. Драгоманова)

ШЛЯХИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ДО ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ

В умовах воєнного стану, крім нормативно визначених напрямів і способів цивільно-військового співробітництва, взаємодія цивільних та військових осіб набуває різноманітних форм та багатоцільового змісту. Така взаємодія може бути індивідуальною та колективною, може відбуватися шляхом безпосереднього контакту її суб'єктів та опосередковано, її ініціаторами можуть бути як військові, так і цивільні громадяни, що обмінюються оперативною інформацією, беруть участь у виконанні рішень військово-цивільних адміністрацій, сприяють забезпеченню тих чи інших потреб як цивільних осіб, так і військових тощо.

При цьому, якщо пересічний громадянин може бути ситуативним учасником цивільно-військової взаємодії (його ніхто не дорікне в розгубленості чи нездатності до ділової співпраці в умовах стресу), то офіцер Збройних сил України повинен бути заздалегідь підготовленим до усіляких типових та нестандартних ситуацій контактування і комунікації з цивільними особами. Своєю поведінкою він має проявляти лідерські якості, здатність до прийняття рішень, ораторські уміння, бути переконливим, обізнаним у правових питаннях, володіти прийомами надання психологічної допомоги тощо.

Затребуваність зазначених характеристик офіцера вимагає його спеціальної підготовки до цивільно-військової взаємодії. За такої умови в межах його професійної підготовки, зокрема у вищих військових навчальних закладах, їй не приділяється достатньої уваги. За цих обставин вважаємо наголосити на тому, що існуюча система підготовки майбутніх офіцерів має певний потенціал, який дозволяє визначити відповідні шляхи щодо набуття ними готовності до цивільно-військової взаємодії, як-от:

по-перше, зміст навчальних дисциплін із правової, соціальної, психологічної, педагогічної підготовки повинен бути доповненим темами, присвяченими взаємодії військових з цивільним населенням;

по-друге, майбутні офіцери повинні проходити тренінгову підготовку, де будуть розглядатися різні ситуації цивільно-військової взаємодії;

по-третє, майбутніх офіцерів доцільно залучати до участі у різних проєктах, започаткованих волонтерами, громадськими організаціями щодо набуття певного досвіду комунікації та співпраці з цивільним населенням.

Ці шляхи, на нашу думку, дозволять забезпечити набуття майбутніми офіцерами готовності до цивільно-військової взаємодії, зокрема щодо сформованості її психологічної, теоретичної та практичної складових.

к.філос.н. Соколіна О.В. (ВІКНУ)

СПЕЦИФІКА РОБОТИ МЕТАФОРИЧНИХ АСОЦІАТИВНИХ КАРТ

У сучасній психологічній практиці активно використовують метафоричні асоціативні карти (МАК). Цей психологічний інструмент є унікальним засобом психологічної допомоги. МАК – інструмент, що допомагає почути, відчувати ті відповіді, які, можливо, вже є у нашій підсвідомості, які ми вже готові взяти, але які ще не прийшли у свідому сферу. Вони допомагають зрозуміти свої почуття, бажання, часто навіть ті, які людина приховує від себе самої, не визнає їх.

На одній і тій самій карті, якщо вона відносно абстрактна, одна людина побачить танок, друга – сварку, третя – бійку. Це про те що ми бачимо. Важливо і те, що ми відчуваємо, дивлячись на карту. Одну і ту саму карту з краєвидом одна людина сприйматиме як приємну і заспокійливу, а інша – як похмуру та сумну. Усе залежить від того, що зараз відбувається з нею у реальному житті і що у неї на душі, який настрій, який емоційний стан. Якщо у людини стабільний емоційний стан, її ніщо не турбує, то і зображення на карті вона бачитиме приємним. Якщо всередині у людини багато пригнічених почуттів, страхів, побоювань, гніву, образ, то й зображення на карті буде для неї безрадіним, похмурим. І те, що вона розкаже про цю картинку, також свідчитиме про її внутрішній стан. Така людина навіть у ресурсній карті з ресурсної колоди може побачити щось сумне чи тривожне, або дискомфортне. Тому важливо пам'ятати, що більшість карт несе нейтральне емоційне забарвлення. І кожна людина, дивлячись на карту, сприймає її по-різному, кожна по своєму.

Цікаво, що в однієї і тієї самої людини асоціації на одну й ту саму карту можуть бути різними у різний час, зараз і, наприклад, через місяць. Це залежить від того, що у неї зараз відбувається у житті, які події, які стосунки наразі із собою, з партнером, з сім'єю, друзями, на роботі, які емоції вона відчуває, які почуття, що на душі. Навіть на початку і наприкінці психологічної сесії сприйняття однієї і тієї самої карти може відрізнятись. Це говорить про зміну ставлення до проблемної ситуації, про знайдений вихід, про нові емоції і стан.

Усе, що людина бачить на карті – це про її внутрішній світ. Усе, що вона говорить, дивлячись на зображення карти, насправді – про неї. Чи описує вона героя на карті, його характер, його світовідчуття, його стосунки з іншими людьми, чи описує предмети, тварин чи погоду – це все людина бере зі свого власного досвіду, це лише її асоціації. Зазвичай людина бачить на карті і проговорює саме те, що для неї є актуальним, значимим зараз, у цей час [Квитка Н. Основы работы с метафорическими картами. Киев: Кравченко Я.О., 2021. 90 с.].

МАК допомагають швидко прояснити та усвідомити актуальні переживання та потреби людини, її незавершені внутрішні процеси. Використання МАК дозволяє уникнути додаткової ретравматизації людини та запустити внутрішні процеси самозцілення і пошуку свого унікального шляху виходу із кризи.

д.психол.н., проф. Стасюк В.В. (НУОУ імені Івана Черняхівського)

Дикун В.Г. (НУОУ імені Івана Черняхівського)

ОСОБЛИВОСТІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ДЕСАНТНО-ШТУРМОВИХ ВІЙСЬК

Психологічна підготовка військовослужбовців Десантно-штурмових військ здійснюється на всіх заняттях з наземного відпрацювання елементів стрибка із парашутом.

Наземне тренування на спеціальних снарядах – це етап навчання, наближений до умов реального стрибка. Вивчаючи правила і техніку відділення від різних типів літаків (вертольотів), положення тіла в момент стабілізованого зниження, військовослужбовці практично відпрацьовують прийоми і техніку управління куполом при зниженні в повітрі і в момент приземлення. У той же час уявно військовослужбовець житиме реальною обстановкою стрибка і переживатиме абсолютно нові відчуття.

Тому командир підрозділу як психолог повинен знати і враховувати, в першу чергу, ті види людських відчуттів, де найповніше можуть розкриватися окремі якості, які притаманні саме процесу стрибка з парашутом, наприклад, зорові, слухові, рухові та відчуття положення тіла, відчуття координації рухів, вібраційні і больові відчуття тощо. Саме ці відчуття і мають найбільше значення для військовослужбовця десантно-штурмових військ, для всієї його професійної діяльності.

Тренування військовослужбовця Десантно-штурмових військ у точному відчутті всієї динаміки обстановки стрибків і складатиме найважливіший етап його спеціальної психологічної підготовки до здійснення стрибка з парашутом із найменшою витратою нервово-психічної енергії.

Досвідчений командир як психолог у процесі наземних тренувань неодмінно повинен відзначити ті негативні явища у поведінці військовослужбовців, які можуть виявлятися у них в ході початкових занять.

Наприклад, одні військовослужбовці можуть бути задумливими, мати обмежені рухи; інші – говіркими, метушливими, треті – розсіяними і пасивними тощо. Проте у процесі систематичних спеціальних тренувань особового складу негативні відхилення в їхній поведінці поступово зникнуть.

Отже, у процесі наземних тренувань будь-який військовослужбовець десантно-штурмових військ набуває особистого досвіду, достатньо стійких елементарних навичок. Тому майбутній стрибок з парашутом не буде для нього вже чимось абсолютно новим, а значить, і не викликатиме сильних негативних емоцій, тобто таких, які могли б послабити його волю, установку на стрибок.

Встановлено, що певна тенденція до підвищеної емоційної напруженості при зустрічі з землею частіше з'являється у більш досвідчених парашутистів і набагато рідше – у початківців. Це пояснюється наявністю індивідуального досвіду, пов'язаного з різними випадками фактичного приземлення раніше, наприклад, після перенесеної травми, після тривалої перерви у стрибках або ж невдалого приземлення у процесі наземних тренувань на снарядах повітрянодесантного комплексу тощо. Словом, до приземлення як до психологічного і практичного чинника стрибка слід кожного разу ставитися однаково відповідально всім парашутистам – як досвідченим, так і початківцям.

Негативний вплив на морально-психологічний стан військовослужбовців здійснюють тривалі перерви у стрибках. Стрибки після тривалої перерви кожного разу абсолютно по-різному викликають джерело збудження, яке сприймається найчастіше як сигнал «стрибкової небезпеки». Такий сигнал викликає у військовослужбовця неспокій, тривогу, переляк і навіть часом негативний стан психіки. Все це, зрозуміло, порушує психологічну стійкість десантників, згубно впливає на їх чергову стрибково-вольову поведінку. Життя переконливо доводить, що тривалі перерви у здійсненні стрибків із парашутом у десантній практиці недопустимі.

Стрибки з парашутом у Десантно-штурмових військах – це не самоціль, а основний засіб доставки десанту в тил противника для виконання бойових завдань. Саме цим цільовим призначенням і визначається провідне місце повітрянодесантної підготовки в системі бойової готовності Десантно-штурмових військ. Через цю обставину основні стрибкові завдання повітрянодесантної підготовки повинні вирішуватися в комплексі з іншими навчальними предметами.

Десантна дійсність вимагає, щоб всі одиночні стрибки з парашутом неодмінно організовувалися і проводилися на тлі певної тактичної обстановки. Це зобов'язує військовослужбовця кожного разу в повітрі і на землі самостійно орієнтуватися, йти за азимутом після стрибка, а в дорозі на землі долати важкі ділянки місцевості, різного роду перешкоди і вирішувати тактико-спеціальні завдання в обмежені терміни.

Зрозуміло, що взаємодія одиночних стрибків із парашутом з іншими предметами бойової підготовки ускладнює весь процес навчання десантників, але це робить його динамічнішим і наближає обстановку навчання до бойових умов. Ця вимога, безперечно, повинна знаходити своє реальне віддзеркалення й у спеціальній психологічній підготовці військовослужбовців десантно-штурмових військ.

Така особливість навчання і повинна спонукати командирів, лікарів, фахівців повітрянодесантної підготовки, офіцерів структур морально-психологічного забезпечення постійно шукати й удосконалювати методи психологічної підготовки десантників із тим, щоб постійно підтримувати у них самовладання і бойовий настрій. Це дозволить десанту і в післястрибковому періоді успішно вирішувати будь-які навчальні і бойові завдання.

к.психол.н. Сторожук Н.А. (ВІКНУ)

БОЙОВА ПСИХІЧНА ТРАВМА: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ

Сучасна війна здійснює серйозний вплив на всі структурні компоненти особистості військовослужбовців. Одним із її вагомих наслідків сучасного бою є бойовий стрес, що здійснює психотравмуючий вплив на військовослужбовців. Бойовий стрес є основною причиною бойових психічних травм, розвитку гострих стресових і посттравматичних стресових розладів.

Бойовий стрес супроводжується дією стрес-факторів, які загрожують життю військовослужбовців і негативно впливають на стан здоров'я

учасників бойових дій. Також стрес-фактори сучасного бою суттєво знижують успішність діяльності або призводять до її зриву, зумовлюють психогенні втрати у підрозділах. Тому, вкрай важливо поставитися до процесу адаптації військовослужбовців, особливо тих, хто не має досвіду участі в бойових діях, до умов бойової діяльності. Реальні бойові дії детермінують у військовослужбовців стан психічного напруження, в якому відбуваються їхні переживання та осмислення того, що вони побачили, почули і відчули. Це вимагає від них значних витрат психологічних ресурсів.

Зазначимо, що бойова психічна травма займає значне місце в структурі бойових уражень. Вона в 3-4 рази збільшує психічну захворюваність в армії і на 10-50% послаблює боєздатність збройних сил. *Бойова психічна травма* розглядається як патологічний стан ЦНС, особливості патогенезу та феноменології якого визначає специфічність зовнішніх етіологічних причин та внутрішніх умов, що змінюються під їх впливом. У зв'язку з цим варто розглянути послідовність та тривалість клінічних форм бойової психічної травми. Так, під час критичного інциденту та одразу після нього впродовж двох діб розвивається травматичний стрес. Далі впродовж одного місяця після критичного інциденту у військовослужбовця спостерігається гострий стресовий розлад, який триває від двох до 4 діб. Якщо військовослужбовцю не надано першу психологічну допомогу висока імовірність розвитку посттравматичного стресового розладу, який розвивається через місяць після критичного інциденту. Завершується цей процес формуванням посттравматичним розладом особистості.

У зв'язку з цим варто розглянути також додаткові фактори, які збільшують ймовірність розвитку бойової психічної травми відносяться: несприятливі погодно-кліматичні умови; погана психологічна підготовка; недолік інформації про безпеку навколишнього оточення; тривале неспання і рідкісний сон; надлишкова стомлюваність; недостатньо тривала реабілітація після перенесеного захворювання; дефіцит поживних речовин; зловживання алкогольними напоями або наркотичними засобами; індивідуальні особливості організму (реакція на стрес, схильність до істерії).

Список використаних джерел

1. Блінов О. А. Бойова психічна травма: монографія. Київ : Талком, 2019. 700 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ВВНЗ (ВНП ЗВО)

У теперішній час комунікації між учасниками навчально-виховного процесу часто відбуваються за допомогою електронних засобів, що, безумовно, знецінює переваги безпосереднього живого спілкування. З огляду на це, набуття комунікативно-професійної компетентності науково-педагогічними працівниками (НПП) ВВНЗ (ВНП ЗВО) на сьогодні є актуальним завданням для підвищення ефективності та якості засвоєння та використання військово-спеціальних знань, умінь та навичок курсантів (слухачів).

Комунікативно-професійна компетентність НПП - це здатність мати, використовувати та підтримувати педагогічно-професійний контакт з тими, хто навчається, вміння передати їм певну сукупність знань, умінь і навичок, що гарантуватиме високоякісну підготовку кваліфікованих фахівців. Звісно, це має відбуватись із використанням активних методів навчання, мультимедійних технологій навчання, збільшення кількості методичних занять. Для ефективної комунікації НПП необхідне певне професійне взаєморозуміння з тими, хто навчається, розуміння ситуації та предмета спілкування.

Комунікативно-професійна компетентність передбачає такий рівень взаємодії з тими, хто навчається, який дозволяє останнім в межах своїх здібностей і фахової підготовки успішно виконувати свої функціональні обов'язки, а також наявність життєвого досвіду, ерудиції, наукових знань тощо.

Комунікативно-професійна компетентність містить такі складові:

професійне володіння спеціальною змістовною інформацією та вміння оперувати нею; комунікабельність; здатність до творчої взаємодії та досягнення взаєморозуміння.

Комунікативно-професійна компетенція НПП визначається, як правило, трьома складовими: когнітивною (глибина професійних знань НПП з питання, яке розглядається); операційною (вміння НПП якісно та ефективно подати свої знання, вміння та навички до тих, хто навчається); мотиваційною (особиста оцінка НПП своїх знань, умінь та навичок, вміння донести свої знання до тих, хто навчається).

Особливості виконання функціональних обов'язків випускниками ВНЗ (ВНП ЗВО) вимагає від тих, хто навчається, не тільки розуміння, запам'ятовування та відтворення отриманих знань, але й найголовніше - вміння ними оперувати, ефективно застосовувати у професійній діяльності та творчо розвивати. Досягненню цієї мети сприяють, зокрема, рівень комунікативно-професійної компетентності НПП.

Комунікативно-професійна компетентність НПП сприяє підвищенню ефективності навчально-виховного процесу, забезпечує комунікативно - орієнтоване та професійно спрямоване інформаційне середовище, що цілком гарантує високу кваліфікацію підготовки випускників ВНЗ (ВНП ЗВО).

Тимомир Ю.К. (ВІКНУ)

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ – ОСНОВНИЙ ФЕНОМЕН ДЛЯ РОЗВИТКУ НАУКОВИХ ШКІЛ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Беззаперечним є факт, що сучасне суспільство загалом та українське зокрема, не може ані функціонувати, ані розвиватися без науки та наукових досліджень, високих технологій, а також інноваційної діяльності. Інтелектуальною платформою наукового та інноваційного розвитку країни слугують саме вищі навчальні заклади, які мають потужний науковий і кадровий потенціал для здійснення наукової та науково-технічної діяльності.

Наукові дослідження є невід'ємною та однією з найважливіших складових діяльності ВНЗ. Їх значення визначається тими важливими завданнями, на які, власне спрямована наукова та науково-технічна діяльність.

Наукові дослідження мають важливе значення для формування та розвитку у вищих навчальних закладах наукових шкіл. Наукова спільнота потребує постійної взаємодії, контактів, обміну інформацією, взаємного оцінювання наукових досліджень, а отже, і формування наукових шкіл.

В різні часи та у різних галузях наук у поняття «наукова школа» вкладали різний зміст, однак одноставним є твердження, що наукові школи є ефективною формою організації наукової роботи, дієвим стимулом для подальшого розвитку наукових досліджень.

Наукова школа – це колектив під керівництвом ученого-лідера, об'єднаний спільними ідеєю, ідеологією і принципами підходу до вирішення

тієї чи іншої проблеми, науковою ідеологією та стилем роботи. В науковій школі присутні нові ідеї, ініціатива та самостійний пошук, а дискусії та опанування є інструментом для розвитку теорій та концепцій, досягнення оптимальних рішень.

Рівень вагомості наукової школи, його доробок можна оцінювати за низкою критеріїв, які є також показниками рівня і значущості наукових досліджень у вищому навчальному закладі: зміст та результати найважливіших досліджень за визначеним науковим напрямом; високий індекс цитування; підготовка кадрів вищої кваліфікації, наявність захищених докторських та кандидатських дисертацій за науковими напрямами школи, зокрема і під керівництвом лідера наукової школи; наявність за науковим напрямом значної кількості наукових публікацій та регулярне проведення за профілем школи наукових конференцій, зокрема і міжнародних;

Тодавчич Н.В. (КЗЗС «Лицей Петропавлівський»)
Останчук С.В. (КЗЗС «Лицей Петропавлівський»)

ВИДИ, ФОРМИ ТА ФУНКЦІЇ ІНТЕГРАЦІЇ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Основною метою навчання школяра в закладі загальної середньої освіти є формування компетентностей, необхідних для подальшого навчання, саморозвитку, відтак набуття ознак всебічно розвиненої особистості. У зв'язку з цим кожна навчальна дисципліна повинна доповнювати знання, уміння, навички, здатність до автономності та відповідальності, які закладаються на іншому навчальному предметі. Тобто йдеться про єдину освітньо-розвивальну мету усього шкільного навчання. У цьому контексті врахування міжпредметних

Питання інтеграції та реалізації міжпредметних зв'язків не є новими для педагогіки. Так, наприклад Софія Русова переконувала, що предмет, який вивчається, варто розглядати в процесі його розвитку та зв'язку з іншими предметами чи явищами, щоб учні комплексно усвідомити те, що він таке та які функції виконує. Причому стосується це як точних дисциплін, так і дисциплін гуманітарного спрямування. Дослідниця називала такий підхід генетичним методом. Вона стверджувала, що слід працювати над утворенням міжпредметних зв'язків природознавчих і суспільних дисциплін, а також дисциплін мистецьких та життєвої практики загалом.

Відзначимо, що в сучасному науковому дискурсі відсутнє однозначне трактування поняття міжпредметності. Так, у Державному стандарті базової та повної середньої освіти зазначено, що «міжпредметна компетентність – здатність учня застосовувати щодо міжпредметного кола проблем знання, уміння, навички, способи діяльності та ставлення, які належать до певного кола навчальних предметів і освітніх галузей...».

Слід також зауважити, що міжпредметну інтеграцію варто застосовувати на етапі актуалізації опорних знань учнів, а також при вивченні нового матеріалу, перевірки та закріпленні вивченого матеріалу, домашньому завданні, іноді також і при контролі знань, умінь і навичок. Виділяють такі ознаки міжпредметних зв'язків: 1) склад; 2) спосіб; 3) спрямованість. Склад реалізується на рівні фактів, понять, об'єктів, теорії, методів; спосіб через застосування логічних, методичних прийомів і форм навчального процесу; спрямованість реалізується через формування узагальнених умінь і навичок.

Відтак міжпредметна інтеграція у закладі загальної середньої освіти передбачає становлення в учнів широкого кругозору, цілісної картини світу та їх всесторонній розвиток. Внутрішньопредметна інтеграція, у свою чергу, покликана виявляти системні, важливі зв'язки в межах однієї дисципліни. Також вона пов'язана з поєднанням теоретичних знань та їхнього практичного застосування. Міжособистісна інтеграція передбачає діалогічність та максимальну відкритість для результативної взаємодії з оточуючими. Внутрішньоособистісна інтеграція передбачає перетворення набутих знань в особистісні орієнтири, ціннісні установки тощо.

Отже, міжпредметні зв'язки так чи інакше віддзеркалюють ті взаємозв'язки, які реально існують у природі та суспільстві, тож вони є майже тотожними з міжнауковими зв'язками. Міжпредметні зв'язки сприяють підвищенню рівня науковості, роблячи водночас навчання доступнішим, посилюючи пізнавальні інтереси школярів.

Саме вони допомагають конкретизувати та зробити комплексними знання школярів про навколишній світ, суспільство, саму людину тощо. Міжпредметні зв'язки, окрім глибоких знань, формують в учнів стійкі навички й уміння самостійної пізнавальної діяльності, їх нашарування на раніше набуті компетентності. Можна також узагальнити те, що існує кілька підходів щодо розуміння функцій шкільної між предметної інтеграції.

Поставлені у тезах проблеми не вичерпуються представленими науковими працями та зробленими нами висновками, що відкриває можливості для подальшої теоретичних студій.

ТЕХНІЧНА ПІДГОТОВКА ТА ОСОБЛИВОСТІ ПАМ'ЯТІ У СПОРТІ

Технічна підготовка передбачає точність і стабільність регуляції рухів за параметрами простору, часу та інтенсивності зусиль, що додаються. Спортивне майстерність проявляється досконало виконання технічних елементів, тобто рухів. У спортивної педагогіки формування рухових навичок, т. е. технічних прийомів, розбивається п'ять етапів.

Перший етап пов'язані з формуванням поняття і зорового ставлення до руховому дії загалом. Умовою досягнення мети першого етапу є показ та пояснення.

Другий етап полягає у відпрацюванні послідовності виконання рухів рухового акту, пошуку координації рухів, які забезпечать виконання рухового завдання. На цьому етапі характерна надмірна фіксація на окремих рухах, неузгодженість м'язової активності. Обов'язковою умовою досягнення мети є зовнішній зворотний зв'язок з боку тренера, використання відеотехніки.

Третій етап характеризується формуванням динамічного стереотипу, тобто суворої послідовності рухів, коли наступний рух виконується при своєчасному та правильному виконанні попереднього. Умова досягнення мети етапу – зовнішній та внутрішній зворотний зв'язок. У спортсмена складається своє бачення рухової дії, яка починає виступати деяким зразком.

Четвертий етап полягає у автоматизації дій. Техніка виконання рухів стабільна. Контроль виконання рухів переходить на внутрішній за рахунок пропріоцептивних сигналів; увага як спрямованість свідомості звільняється від необхідності контролю за виконанням кожного елемента рухової дії.

П'ятий етап пов'язані з формуванням умінь, під якими розуміється здатність варіювати технікою виконання спортивного впливу залежно та умовами його виконання. Саме на цій стадії координація рухів набуває принципово нової якості – спритності. Пропадає необхідність контролю за виконанням спортивної вправи, рухова пам'ять на основі пропріоцептивних відчуттів здійснює регуляцію рухів.

Спортсмени незабаром починають відрізнятися в оволодінні компонентами спеціальної підготовки. Це з особливостями психіки засвоювати, запам'ятовувати специфіку руху. У спортивній практиці говорять про «м'язову пам'ять», «м'язове мислення». Усіх спортсменів можна розділити втричі групи з особливостям засвоєння нового у техніці: першим

досить показати спортивне вправу, і вони схоплюють основу його виконання; другим, крім показу, слід пояснювати деталі вправи; третім необхідно вправу розкласти на складові елементи. Таким чином, в одних засвоєння та формування рухових навичок відбувається природно як форма наслідування, іншим потрібен етап осмислення, третім необхідний детальний тривалий тренінг із обговоренням результатів. Успішними у спортивній кар'єрі можуть стати представники всіх трьох груп спортсменів.

Формування рухового досвіду, узгодженість перебігу психічних процесів створюють умови вдосконалення фізичних аспектів – скорочення часу реагування, стабільність виконання найскладніших технічних елементів. Усе це забезпечується з допомогою розвитку психомоторики (сенсорно-перцептивні процеси). Функціональна основа технічної майстерності полягає у виборчому розвитку тих функцій психіки, які відповідають за регулювання специфічної рухової активності у цьому виді спорту.

к.і.н., доц. Трубочанінов М.А. (ХНПУ імені Г. Сковороди)

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗСУ

Нові навчальні технології, що використовуються в освітньому процесі підготовки майбутніх офіцерів, базуються на використанні інтелектуальних навчальних систем та електронних ресурсів, які дозволяють вирішити низку завдань, зокрема: застосування активних методів навчання, підвищення творчої та інтелектуальної складових освітньої діяльності; інтеграцію видів освітньої діяльності (навчальної, виховної, дослідницької та ін.) і вдосконалення програмно-методичного забезпечення освітнього процесу; адаптацію інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) до індивідуальних особливостей курсантів; розробку нових ІКТ тощо.

У підготовці майбутніх офіцерів поширення набувають інтерактивні курси, які базуються на інтерактивних технологіях навчання і передбачають значну частку засвоєння курсантами значної частини навчального матеріалу самостійно. По суті – це дистанційна освіта, в якій взаємодія курсантів і науково-педагогічних працівників носить опосередкований характер, що вимагає значної уваги до базового наповнення електронного навчально-методичного комплексу (ЕНМК), контролю і самоконтролю, їх об'єктивності, точності та якості. Ефективний вплив на підготовку військових фахівців має застосування в освітньому процесі військових ЗВО комп'ютерних імітаційних ігор та інтелектуальних навчальних систем. На

сьогодні серед ігрових форм навчання широкого застосування набула комп'ютерна військова гра, яка проводиться як вид заняття з імітацією професійної діяльності майбутніх офіцерів.

Проведені дослідження дають підстави для висновку, що в процесі подання навчального матеріалу звичайними методами засвоюється не більше 18–22 % інформації, в той час як під час використання ігрових методів показник зростає до 85–89 %. Застосування ігрових методів надає освітньому процесу більшої привабливості і дозволяє зменшити обсяги теоретичної підготовки курсантів на 30 % за більш ефективного засвоєння навчального матеріалу. Аналіз автоматизованих навчальних систем і тренажерів дозволяє виділити низку недоліків, які негативно впливають на ефективність освітнього процесу, зокрема: недостатня адаптивність під час взаємодії з курсантами; залежність від фахової підготовки науково-педагогічних працівників та інструктора; пасивна роль курсантів у процесі підготовки; значні витрати на апаратне забезпечення. Цю проблему можна вирішити шляхом упровадження інформаційних навчальних систем, побудованих на методах штучного інтелекту.

Сучасні технології навчання в інтегративній єдності використовуваних засобів, методів і форм професійної підготовки майбутніх офіцерів є потужним ресурсом підвищення її ефективності й досягнення запланованого результату.

к.і.н., доц. Філіпов В.К. (НУОУ імені Івана Черняхівського)

ФІЛОСОФСЬКА МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Сучасна Україна перебуває в стані пошуку свого шляху розвитку, налагоджує культурні, економічні, політичні, суспільні та ін. внутрішні і зовнішні зв'язки.

Реформування суспільства характеризується неминучістю удосконалення форм та умов життєдіяльності людини, залучення усіх громадян у процес соціальної творчості.

У переломні періоди історії, коли старі ідеологічні й психологічні стереотипи змінюються на нову систему поглядів і цінностей, відкривається реальна можливість гуманізації соціальної сфери, реалізації особистісного потенціалу кожного громадянина нашої держави. Тут важливо відзначити, що на певному етапі історичного розвитку людства сформувалось наукове пізнання. Воно виникає лише на певному етапі історичного розвитку людства.

Завданням українського суспільства на сучасному етапі є соціальна

модернізація, тобто цілеспрямований еволюційний рух до сучасних цивілізованих структур та станів. Підстави для цього містяться в структурах свідомості та ціннісних орієнтаціях - цих найвищих регуляторах людської діяльності, вивчення яких може бути здійснено з соціально-філософських, соціологічних та психологічних позицій.

Нині в суспільній та індивідуальній свідомості відбувається руйнування традиційних ціннісних норм, витіснення їх новими.

Конкурентоспроможною в майбутньому буде людина, яка опанувала основи наук, володіє новітніми способами сприйняття й передачі інформації, освічена і практично підготовлена, насамперед у професійному, мовному та світоглядному контексті. Саме в такому ключі розгортаються світові трансформаційні процеси в системі освіти, науки й інформаційних технологій.

Особливо гостро сьогодні постають проблеми розвитку вищої освіти, тому що розвиток та поширення нових технологій, істотно змінюють як вимоги до фахівців, так і методи навчання. Ця система надає всім бажаючим можливість вільного доступу в зручному режимі до якісної освіти будь-яких рівнів та напрямів багатьма мовами незалежно від місцезнаходження того хто навчається.

Зрозуміло, що ці зміни потребують суттєвого переосмислення місця університетів у суспільстві, форм і методів їх роботи, структури та змісту освітніх, наукових та інших програм. Загалом, можливо говорити про необхідність зміни існуючих уявлень про місію університетів у сучасному світі.

Конкурентоспроможною в майбутньому буде людина, яка опанувала основи наук, володіє новітніми способами сприйняття й передачі інформації, освічена і практично підготовлена, насамперед у професійному, мовному та світоглядному контексті. Саме в такому ключі розгортаються світові трансформаційні процеси в системі освіти, науки й інформаційних технологій.

Відбувається принципова зміна змісту освіти, його переорієнтація на людські, життєві цінності. Гуманізація освіти має багато вимірів. Центральна магістраль гуманізації проходить через зміст освіти: від фізики і математики та інших природничо-технічних (інженерних, технологічних) дисциплін – до філософії, соціології, правознавства, до всієї гуманітарної складової системи освіти у вузькому значенні цього поняття. Місії університетів у сучасному світі є комплексними і охоплюють принаймні такі головні цілі:– формування світогляду і виховання молоді;– професійну підготовку та перепідготовку

фахівців;– фундаментальні та прикладні наукові дослідження, збереження й структурування наявних знань, інноваційну діяльність у різних сферах;– соціалізацію молоді.

Список використаних джерел:

Андрущенко Т. В. Ціннісна палітра та основні категорії сучасної європейської освіти / Т. В. Андрущенко // Гілея. – К., 2015. – № 103. – С. 256–261.

Бабак В., Лузік Е. Фундаментальна підготовка в сучасному університеті: традиції та перспективи // Вища освіта України. – 2003. – № 1 – С.78–83.

Вища освіта України: ризики, сподівання, успіхи : монографія / [М. Б. Євтух та ін.] ; Нац. Акад. пед. наук України [та ін.]. – К. : Інтерсервіс, 2015. – 418 с.

Терентьєва Н. О. Розвиток університетської освіти в Україні: історія, сучасність, тенденції : монографія / Наталія Терентьєва ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т вищ. освіти. – К. : Інтерсервіс, 2015. – 427

Кравченко О. І. Етапи розроблення стратегії розвитку університету // О. І. Кравченко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Педагогіка, психологія, філософія. – К., 2015. – Вип. 208, ч. 2. – С. 128–136.

Яблонський В. А. Проблеми розвитку вищої освіти ХХІ століття: стан і перспективи / В. А. Яблонський, О. В. Яблонська // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Педагогіка, психологія, філософія. – К., 2015. – Вип. 208, ч. 2. – С. 402–412.

Хан Є.В. (ВІКНУ)

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ВИВЧЕННЯ ВОЄННОЇ ІСТОРІЇ У ФОРМУВАННІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ОФЦЕРА В УМОВАХ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ ВОЄННІЙ АГРЕСІЇ

Виклики, що постали перед Україною в останні роки, актуалізували комплекс завдань, пов'язаних зі зміцненням обороноздатності держави, та зумовили потребу у всебічному дослідженні і популяризації воєнної історії України. Підвищення боєздатності та ролі Збройних Сил України, утвердження у суспільній свідомості ідей самовідданості у захисті своєї держави сформували необхідність детального вивчення воєнної історії України.

Вивчення воєнної історії України, національних військових традицій, героїчного минулого нашого народу сприяє підвищенню національної свідомості, патріотизму та спонукає захищати незалежність, суверенітет і територіальну цілісність нашої Батьківщини.

Важливу роль у вивченні та популяризації вітчизняної воєнної історії відіграють нині провідні вищі військові навчальні заклади України. Найбільший потенціал у поширенні воєнно-історичних знань серед курсантів, студентів і слухачів належить вищим військовим навчальним закладам. Зокрема, у двох провідних вітчизняних ВВНЗ засновано наукові видання, присвячені тематиці воєнної історії: «Воєнно-історичний вісник» Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського і «Військово-науковий вісник» Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. Видання вміщують наукові студії з історії України, всесвітньої історії, історії Українського війська та сучасних Збройних Сил України, історії розроблення та застосування озброєння та військової техніки.

Праці сучасних військових істориків мають надзвичайно важливе значення у боротьбі з спробами фальсифікації української історії псевдо науковцями та російськими пропагандистами, а також запобігають негативному інформаційному впливу пропагандистських ресурсів на воєнно-історичну спадщину українського суспільства. Воєнну та воєнно-політичну історію України потрібно вивчати, аналізувати та представляти в контексті загальноєвропейської та світової воєнної історії. Саме такий підхід допоможе вивільнити наше суспільство з парадигми радянської і пострадянської історичної традиції, а значить і радянської міфології та фальсифікації або просто замовчування (приховування) багатьох історичних фактів, зокрема військово-політичних злочинів радянської влади.

Таким чином, вивчення вітчизняної воєнної історії сприяє формуванню у майбутніх офіцерів державницького світогляду, національної ідентичності, патріотизму та відновлення національної історичної пам'яті українського народу в умовах інформаційно-пропагандистської експансії.

к.т.н., доц. Черних Ю.О. (ВІКНУ)

ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРСЬКИХ КАДРІВ У ВИЩОМУ ВІЙСЬКОВОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Підготовка офіцерів протягом всього періоду їх навчання у вищому військовому навчальному закладі (ВВНЗ) спрямована, в першу чергу, на

формування у них високого професіоналізму, що є основою для успішного виконання ними своїх службових обов'язків як в мирний час так і в умовах бойової обстановки. При цьому під професіоналізмом офіцера розуміємо його готовність здійснювати діяльність за певною військовою спеціальністю (групою спеціальностей) з високою якістю, а також його здатність навчати і виховувати підлеглих.

Професіоналізм офіцера проявляється в його наступних якостях: висока військово-професійна та загальноосвітня підготовка і володіння багатосторонньою кваліфікацією, що дозволяють йому впевнено виконувати професійну діяльність на всіх рівнях та етапах військової кар'єри; швидка адаптація до нових умов і вимог військової служби; уміння постійно вдосконалювати військово-професійну діяльність; уміння творчо використовувати набуті знання та практичні уміння, застосовувати їх у вирішенні бойових та службових завдань; прояв навичок багатопланової ерудиції та високої всебічної культури, що забезпечують певний соціальний статус офіцера, як високоосвіченої людини; висока професійна мобільність, які характеризується швидкістю переходу від одного виду службової діяльності до іншого; комунікативні навички, що сприяють ефективному управлінню підлеглими; уміння аналізувати діяльність підлеглих, а також свою власну, приймати обґрунтовані рішення і домагатися їх виконання.

Офіцер протягом своєї служби займає низку посад, що відрізняються одна від іншої як обсягом необхідних військово-професійних знань, умінь і навичок, так і рівнем відповідальності (за підлеглих, за завдання, що виконуються тощо). Зазначимо, що вимоги до підготовки офіцерів виявляються як у зовнішніх, так і у внутрішніх зв'язках ВВНЗ. Тому сукупність вимог до професійної підготовки офіцерських кадрів доцільно поділити на дві основні групи.

До першої групи належать такі вимоги: висока освітня та професійна підготовка; правова, державно-політична, наукова, природно-адаптаційна і матеріально-технічна обумовленості певних видів та форм навчання; інтеграція військово-професійної підготовки з державною системою освіти; доцільність навчання слухачів і курсантів у ВВНЗ.

До другої групи вимог, обумовлених внутрішніми зв'язками процесу підготовки офіцерських кадрів, доцільно віднести: цілісність; стійкість; інваріантність; багатофункціональність; динамізм; інформаційність; керованість; адаптивність.

ДО ПИТАННЯ СИСТЕМИ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Сучасна психолого-педагогічна наука не створила єдине і універсальне визначення поняття «саморегуляція». Пояснюється це тим, що цей феномен має пряме відношення до самих різних проявів самоактивності та входить до структури різних складових процесів і систем.

У зв'язку з цим звернемося до результатів наукового пошуку представників різних психологічних шкіл. Так, Р. Абдеєв вважає, що саморегуляція є першим контуром зворотного зв'язку механізму управління. Вона забезпечує цілісність живої субстанції, її стійке функціонування в умовах впливу зовнішнього середовища. Введення категорій теорії самоорганізації в науковий обіг вплинуло на формаційний підхід, що тривалий час використовувався у вітчизняній науці.

Так, на думку Ю. Єршова, «тільки виходячи з єдності елементів та структури, субстратної й функціональної структур, класів, соціальних груп та їх суспільних відносин, ми зможемо прийти до розуміння формації як саморегулятивного цілого, в процесі руху якого виявляються можливості розвитку кожного з елементів, а в міру того, як вони реалізуються, змінюється організація системи загалом».

Отже, сучасні наукові теорії самоорганізації дають можливість розглянути саморегуляцію як функцію або властивість самоорганізованих систем. Ця властивість (функція) тотожна регуляції і характеризує здатність системи до змін під дією зовнішніх та внутрішніх впливів і являє собою процеси впорядкування змін, що дає можливість стабілізувати саморегулятивну систему після нововведень. Дія саморегуляції (регуляції) відбувається на основі загальної властивості матерії – відображення і проходить через механізми прямого та зворотного зв'язків, а також проявляється в певних формах, притаманних лише соціальним системам – самоуправління (управління) та керівництво.

Список використаних джерел

1. Денис О. Саморегуляція особистості як психолого-педагогічна проблема. *Science and Education*, 2020, Issue 4. С. 53-59.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

24 лютого життя кожного українця змінилось раз і назавжди. Щоранку кожен з нас прокидається і шукає нові сенси, бореться за своє життя, виграє, або програє цю битву. Вже дев'ять місяців Україна веже запеклу боротьбу з ворогом. Українці знаходяться в стані фізичної та емоційної напруги. Багато людей зазнало руйнувань та втрату помешкань та змушений був переїхати до іншого регіону рятуючись від війни. Багато українців пережили різного роду насильство. Всі ці події викликають найрізноманітніші реакції – страх, депресію, тривогу, заціпеніння, апатію, агресію.

Зауважимо, що найпоширенішою реакцією на такі травмуючі події є *стрес* – природня реакція не стільки на фізичні подразники, скільки на психологічні, що проявляється в особливостях взаємодії між особистістю та оточуючим світом. Стрес є механізмом розвитку адаптаційних процесів, які відповідають за мобілізацію зусиль для подолання труднощів. Треба розрізняти короткотривалі та довготривалі стреси, які пов'язані зі значущими для людини психологічними проблемами, що призводять до розвитку важких, тривалих переживань. У зв'язку з цим психологи пропонують чотири прості способи подбати про себе:

1. «Дихання за квадратом». Вдих. І рахуємо до чотирьох. Пауза. Рахуємо до чотирьох. Видих. Теж рахуємо до чотирьох. І знову пауза й рахуємо до чотирьох. Цю просту «схему»повторюємо разів так п'ять (шість, сім). Ви відчуєте заспокоєння та легеньке запаморочення в голові.

2. «Глибоке дихання». Для цього ляжте, проскануйте своє тіло і визначте ті частини, де відчувається тяжкість й напруга, далі – одна рука на живіт, друга – на грудну клітину. Глибокий вдих через з ніс животом так, щоб рука піднялася. Затримайте дихання, можна порахувати до п'яти (шести, семи). Потім – видих, якомога довше та гучніше через рот. Повторювати разів з п'ять (шість, сім), поки не почнете смачно зівати.

3. «Прогресивна м'язова релаксація». Що робимо? Треба: поетапно напружувати різні групи м'язів – м'язи ніг; стопи; сідниці; спину; живіт; руки; кулаки; шию; м'язи обличчя та голови; затримувати цю напругу. З видихом відпустити напругу й розслабити тіло.

4. «Безпечне місце». Ця техніка на уяву, вона допомагає відволіктися від того, що відбувається. Для її виконання потрібне тихе місце, де можна присісти, чи навіть, прилягти. Далі треба уявити своє безпечне місце, яке у вас асоціюється з безпекою та комфортом. Це може бути реальний спогад або щось придумане. Зосередьтеся на своїх відчуттях, «включіть»смак, звук, запах, наповніться силою та спокоєм. Побудьте в цьому «місці», проживіть ці відчуття. Поступово повертайтеся в реальність.

ХАРАКТЕРИСТИКА РОЛЬОВИХ ІГОР ЯК ДИДАКТИЧНОГО НАПОВНЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ВВНЗ ТА ВВП(ЗВО)

Будь-яка гра дидактична в освітньому процесі ВВНЗ та ВВП(ЗВО) вимагає дотримання певних правил та винахідливого їх використання. У процесі виконання рольових ігор створюються оптимальні умови для розвитку творчого мислення. Відповідно до піраміди засвоєння знань, розробленої американськими вченими у 80-х роках ХХ століття, 75 % інформації засвоюється через навчання дидактичними іграми.

У педагогічній літературі подано декілька визначень поняття «рольова гра». Наведемо деяких із них.

Рольова гра – це групова форма навчання, у процесі якої використовується рольова структура ведення заняття, тобто набір ролей, які регламентують діяльність і поведінку курсантів. Рольова гра відіграє важливу роль в активізації освітнього процесу ВВНЗ та ВВП(ЗВО). Це досягається активізацією пізнавально-оцінювальної та практичної діяльності учасників заняття, певною організацією їх взаємодії та спілкування.

Рольова гра– форма навчання, що передбачає розподіл ролей, переробку інформації й підготовку матеріалу відповідно до запропонованого сценарію. Вона стає усе більш популярною в освітньому процесі, тому що рольові ігри ефективні для вироблення навичок міжособистісного спілкування. Під час рольової гри відтворюються реальні робочі ситуації, мета – домогтися розв'язання поставленого завдання. Програвання ролей дозволяє учасникам краще зрозуміти мотиви поведінки того співробітника, чия роль програється, допомагає побачити типові помилки, вибрати правильну модель поведінки в запропонованій ситуації.

Рольова гра – модель спілкування. Вона припускає імітування дійсності в її найбільш істотних рисах: як і в самому житті, мовна й немовна поведінка партнерів тісно переплітається.

Рольова гра – це моделювання ситуації, де учасникам пропонується зіграти роль певної людини у знайомих обставинах чи ситуаціях. Сценарій часто вигадується, або використовуються реальні ситуації, з якими учасник може стикнутися у повсякденному житті.

Рольова гра ставить їх у ситуацію, що включає ті ж обмеження, мотивацію, що існують у реальній професійній діяльності, її можна використовувати в багатьох навчальних ситуаціях, у процесі вивчення багатьох навчальних дисциплін у ВВНЗ та ВВП(ЗВО).

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ДО СУЧАСНИХ УМОВ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Війна, розв'язана російською федерацією проти України, актуалізує комплекс проблем, пов'язаних із національною безпекою держави, постійно вимагає віднаходити перспективні шляхи вирішення проблем і визначити оптимальні форми і способи застосування частин і підрозділів Сухопутних військ Збройних Сил України (далі – ЗСУ) для гарантованого виконання покладених на них завдань. У сучасних умовах ведення збройної боротьби за визволення захоплених ворогом територій України проти окупаційних військ російської федерації саме маневрена оборона стала перспективним видом оборони, в ході якої ЗСУ виконують широкий спектр бойових, спеціальних і специфічних завдань.

Бойовий досвід ЗСУ свідчить про те, що організація і ведення маневреної оборони в сучасних умовах вимагає від командирів підрозділів тактичної ініціативи, уміння швидко оцінювати обстановку, чітко визначати і своєчасно ставити завдання підлеглим, організовувати взаємодію, уміло здійснювати маневр силами і засобами. Водночас маневрена оборона фізично виснажлива для військовослужбовців, особливо тих підрозділів, що мають важке озброєння, що в свою чергу вимагає від командирів підвищеної уваги до тренування в особового складу як основних фізичних якостей, так і спеціальних фізичних якостей та військово-прикладних рухових навичок і вмінь військовослужбовців [1].

Варто зазначити, що бойові дії військовослужбовців (підрозділів) у визначених температурних періодах, регіонах, вимагають спеціальної підготовленості та застосування особливих методів тактики та техніки ведення бою. В умовах низьких температур і вночі обмеженість зору негативно позначається на психіці людей, особливо на тих військовослужбовців, які не пройшли тренування в нічних умовах. У них виникає почуття страху, що заважає їм вірно оцінювати обстановку, особливо якщо вони спостерігали за нею у короткий проміжок часу. При веденні бойових дій в умовах низьких температур командири та їх підлеглі змушені планувати боротьбу з декількома ворогами: навколишнім середовищем, фізичним виснаженням особового складу та противником.

Дії підрозділів в умовах низьких температур можуть бути надзвичайно ускладнені природними явищами, температурою, сильними вітрами тощо. Під час бойових дій в умовах низьких температур передбачається використання додаткового спеціалізованого одягу, обладнання, що водночас збільшує вагу власного екіпірування та виконання спеціальних процедур для боротьби з наслідками холодної погоди та особливостей у виконанні тактичних дій.

Без відповідного тренування у людей підвищується вразливість і вони швидко втомлюються, а деякі з них і піддаються панічним настроям. Вночі успішно діють лише ті підрозділи, особовий склад яких відрізняється високим моральним духом і відмінною бойовою навченістю, всебічною забезпеченістю, фізичною підготовленістю та підготовкою до дій вночі.

На навчання підрозділів діям вночі необхідно витратити приблизно третину навчального часу. Але для цього необхідна клопітка всебічна підготовка підрозділів, і перш за все, уміння здійснювати пересування в нічний час, проводити рішучий розгром противника у зустрічному бою, організувати оборонний бій, проривати оборону і вести стрімке переслідування противника до повного його знищення [2].

В рамках проведеного дослідження змісту розділу «Особливості проведення занять з фізичної підготовки в несприятливих умовах» Інструкції з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України [3] встановлено, що зміст фізичної підготовки не передбачає кількісних і якісних показників для тренування військовослужбовців (підрозділів). Також відсутні рекомендації та настанови щодо підготовки військовослужбовців за комплексною тематикою з урахуванням впливу погодних умов. Не передбачено взаємозв'язок організації фізичної підготовки в несприятливих умовах із підготовкою військовослужбовців (підрозділів) до ведення бойових дій в різних видах бою, переміщенню по глибокому снігу, способам фортифікаційного обладнання та маскування позицій в умовах низьких температур, швидкій зміні бойових позицій.

У сучасних умовах ведення збройної боротьби саме маневрена оборона може стає перспективним видом оборони, в ході якої ЗСУ виконують широкий спектр бойових, спеціальних і специфічних завдань. Засоби фізичної підготовки – це головний компонент методичної організації бойової підготовки військовослужбовців. Проте, як свідчать результати наукових досліджень і практика навчання, фізичні вправи, що використовуються в навчально-бойових умовах професійної підготовки військовослужбовців, не забезпечують необхідної ефективності для формування вміння діяти в екстремальних умовах, що вимагає наповнити конкретизованими рекомендаціями відповідний розділ Інструкції з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України.

Список використаних джерел:

1. Бокачов С. В., Мокоївець В. І., Томчук О. А., Федоров О. Ю. Історія розвитку теорії і практики ведення маневреної оборони. Військово-науковий вісник. Випуск 38. Львів: НАСВ, 2022. – 356 с.

2. Овчарук І. С. Теорія та організація фізичної підготовки військ: [навч.-метод. посібник в 2-х частинах] / І. С. Овчарук. – Одеса : Військова академія, 2014. – Ч.1. – 250 с.

3. Інструкція з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України : Наказ Міністерства оборони України від 05.08.2021 № 225. Дата оновлення: 05.08.2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1289-21#Text>.

ІМІДЖ, ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА СКЛАДОВА УСПІШНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ

В зв'язку зі складною ситуацією в державі, зумовленою вторгненням російських військ на територію України, виникла потреба в удосконаленні Збройних Сил, яке неможливе без модернізації підготовки та виховання військових кадрів: солдатів, сержантів, прапорщиків, офіцерів, генералів, адміралів та маршалів.

При цьому особлива увага приділяється особистості офіцера – військового професіонала, патріота, захисника Вітчизни. Водночас в умовах приведення Збройних сил України до якісно нового вигляду загострилися проблеми, пов'язані з недостатньою професійною компетентністю значної частини офіцерів, їхньою непідготовленістю до навчання та виховання підлеглих, низьким особистим прикладом як керівників.

Здійснювана протягом останнього десятиліття військова реформа, що проводиться в умовах соціальної кризи українського суспільства, низького рівня забезпечення соціальних, духовних та професійних потреб військовослужбовців, призвела до низки негативних явищ:

- деградації високих моральних основ інституту військової служби;
- орієнтації значної частини офіцерського складу на утилітарно-прагматичні цінності у своїй професійній діяльності;
- незацікавленості у навчанні та вихованні підлеглих;
- відсутності прагнення до професійного та особистісного самовдосконалення.

Ці обставини зумовлюють серйозні проблеми, пов'язані з авторитетом офіцерів, які призводять до формування їхнього негативного образу серед населення та у військовому середовищі. Дані обставини зумовили необхідність дослідження досвіду формування іміджу офіцерів в зарубіжних країнах.

Список використаних джерел:

Формуванню іміджу офіцерів присвячена велика кількість робіт вітчизняних та зарубіжних науковців: Кіткіна К. Н. [1], Требіна М. [2], Ільницької У. В. [3], Литвиненка Є. А. [4] та інших. Однак на сьогоднішній день недостатньо дослідженим залишається питання.

Киткин К.Н. Изменение имиджа офицера противопожарной службы: историко-социологический анализ. *Общественные науки*, 2008. Вып. 5. №57.

Требін М. Армія і суспільство. Взаємодія в умовах трансформації. *Віче*, 2001. № 2 (107).

Ільницька У. В. Інститут Паблік Рилейшнз (PR) Збройних Сил України: особливості становлення та функціонування в демократичній державі. Національний університет «Львівська політехніка», 2019. URL: <https://vseosvita.ua/library/institut-pablik-rilejsnz-pr-zbrojnih-sil-ukraini-osoblivosti-stanovlenna-ta-funkcionuvanna-v-demokraticnij-derzavi-163400.html>

*Ленков О.С. (УМО НАПН)
Шуфрич О.Н. (УМО НАПН)*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА СКЛАДНА СИСТЕМА ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

Діяльність як сучасного підприємства так і територіальних громад в умовах євроінтеграції неможливо уявити без управлінської діяльності, у якій пріоритетом досягнення успіху є прийняття своєчасного і якісного рішення. Ухвалення обґрунтованого рішення, що визначає ефективність структур громади та фірм, має враховувати велику кількість факторів, що значно ускладнює завдання.

Для цього керівниками використовуються інформаційні системи підтримки прийняття рішень, що забезпечують прийняття рішення у складних умовах із повним та об'єктивним аналізом предметної діяльності.

Системи підтримки прийняття рішень можна поділити на модельні інформаційні та експертні системи.

Модельні системи допомагають приймати рішення за допомогою прямого діалогу користувача з комп'ютером на основі математичних, статистичних, фінансових та інших моделей; експертні системи надають користувачеві вибір альтернатив пов'язаних з обробкою знань у певній предметній галузі з метою вироблення рекомендацій або вирішення проблем.

Головна відмінність експертних систем від інших інформаційних систем полягає в тому, що експертні системи засновані на технології штучного інтелекту.

На відміну від модельних систем, експертні не вимагають числового представлення інформації, а використовують символічний спосіб подання та евристичний пошук, що робить їх актуальними при вирішенні неформалізованих завдань. Наявність штучного інтелекту передбачає здатність комп'ютерної системи до дій, схожим з мисленням людини.

Головна ідея роботи експертних систем полягає в акумулюванні знань фахівців у конкретних предметних галузях, формуванні бази знань та її використанні у вирішенні завдань.

Результативність експертної системи головним чином залежить від рівня кваліфікації експертів, тому експертні системи доцільно створювати для вузькоспеціалізованих предметних областей, тоді експертна система пропонує рішення, що перевершує можливості користувача і здатне пояснити свої міркування у процесі ухвалення рішення.

СЕКЦІЯ 4

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА БОРОТЬБА У ВОЄННІЙ СФЕРІ

к.і.н. Скрябін О.Л. (НДЦ ГП ЗС України)

Халіманенко К.В. (НДЦ ГП ЗС України)

ПРИСВОЄННЯ ПОЧЕСНИХ НАЙМЕНУВАНЬ ВІЙСЬКОВИМ ЧАСТИНАМ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІДБИТТЯ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Відродження та утвердження національних військових традицій набула особливої актуальності з початком повномасштабної російської агресії, яка супроводжується не менш жорстокою війною проти нашої держави на інформаційному фронті.

Історія українського воїнства – це героїчний літопис, сповнений звітягами різних поколінь оборонців нашої землі, які сформували особливий характер та образ сучасних захисників і захисниць України. Вшанування в українському суспільстві визначних постатей, які зробили вагомий внесок у становлення нашої держави, збереження пам'яті про них та виховання на їх героїчних прикладах молодого покоління є однією із складових національних військових традицій. Важливим засобом реалізації політики відродження та впровадження національних військово-історичних традицій у Збройних Силах України в умовах інформаційно-психологічного протистояння російській агресії є присвоєння почесних найменувань військовим частинам.

Очевидним є те, що українська армія потребує викорінення залишків радянських традицій, щодо нумерації та найменувань військових частин. Ця спадщина є цілком антиукраїнською. Нинішні події гостро вимагають сформувати дієву національну мілітарну потугу, використовуючи славетні військові традиції, адже у сучасних війнах не лише зброя визначає переможців. Дослідження, обґрунтування й утвердження цих традицій дозволить ефективно протидіяти російській агресії, яка спирається на старі міфи і стереотипи, що мобілізують на боротьбу проти України людей носіїв радянської ідентичності.

Сьогодні наші воїни виховуються на історичних прикладах українського героїзму. В основу всього національного військово-патріотичного виховання покладені традиції українських національних

формувань, які підносять ідеали української державності. Сприяє цьому очищення від радянщини, а військо отримує незасмічені ніякими чужими елементами традиції.

Отже, в умовах відбиття російської агресії, відродження та утвердження військових традицій і звитяг Українського народу через присвоєння почесних найменувань військовим частинам Збройних Сил України має сприяти подальшому зміцненню патріотичного духу особового складу, і наближенню нашої перемоги.

Халіманенко К.В. (НДЦ ГП ЗС України)

ЕТНІЧНИЙ ЧИННИК В АРМІЇ КРАЇНИ-АГРЕСОРА ЯК ФОРМА ЕТНОЦИДУ «МАЛИХ НАРОДІВ»РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Актуальність дослідження етноциду національних меншин Росії обумовлена потребою більш глибокого пізнання ворога, його мотивації до ведення війни, можливих зворотних процесів, що можуть прискорити насамперед – неминучу поразку Російської Федерації та її розпад на окремі незалежні держави.

Росія вже дев'ятий місяць продовжує агресію проти нашої держави. Кров і страждання мільйонів наших співвітчизників залишаються на совісті усіх, хто пропагує «русский мир», руйнує наші міста і села, знищує українську націю. Водночас, на совісті кремлівського керівництва ☐ не лише геноцид проти Українського народу, а й загибель тисяч власних солдатів, особливо представників національних меншин Росії. Через внутрішню політику РФ представники колись поневолених Російською імперією народів Далекого Сходу, Північного Кавказу, Бурятії, Хакасії, Якутії опинилися не тільки у пеклі російсько-української війни, а й на межі зникнення. Прослідковується чітка тенденція, коли кількість загиблих і поранених у ній представників віддалених депресивних регіонів Росії диспропорційно перевищує відповідну кількість загиблих і поранених представників так званої «титульної»нації. До того ж, російська пропаганда ще й навмисно підсвічує роль нацменшин, спрямовуючи передусім на них, а не на етнічних росіян, гнів і ненависть українців.

Найбільших втрат в Україні зазнали Дагестан і Бурятія. Натомість жителів Москви та Санкт-Петербурга в офіційних звітах про загиблих майже немає. Частково це можна пов'язати з питанням бідності. Для багатьох молодих чоловіків із російської глибинки підписання контракту з армією ☐ один із небагатьох варіантів регулярного заробітку. Малограмотні,

переважно сільські жителі, які до того ще й погано володіють російською мовою, є ідеальним контингентом для участі у так званій «спеціальній воєнній операції» на території України.

Очевидним є те, що до оголошення у вересні 2022 року часткової мобілізації, влада РФ ставила за мету не розбурхувати негативними новинами мешканців столичних регіонів – для збереження спокою та відчуття безпеки у Москві та Санкт-Петербурзі, щоб ні в якому разі не допустити будь-яких проявів масової непокори. Адже саме з цих міст, як правило, починалися певні революційні рухи в Росії. Водночас, усі розуміють, що у сучасному світі високих технологій, приховати правдиву інформацію не вдасться.

Отже, надумана «імперська велич» російського військово-політичного керівництва, що призвела до агресії проти України і зазнає нищівною поразки, відкриває для «малих народів» Російської Федерації «вікно можливостей», щоб назавжди розпрощатися з цією імперією, підвищує шанси на початок турбулентних процесів, наслідком яких може і повинен стати повний або частковий її розпад.

к.філос.н. Холох О.І. (НДЦ ГП ЗС України)

ІСТОРИЧНО-СМИСЛОВА ВІЙНА ЯК СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОТИБОРСТВА РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Вагомою складовою інформаційного протиборства є історично-сміслова війна, яку веде Росія проти України протягом усіх років незалежності. Така війна значно складніша, ніж війна суто інформаційна, яка у чистому вигляді прив'язана до війни у фізичному просторі. Історична війна – це насамперед війна смислів, головною метою якої є повна зміна моделі мислення та поведінки населення суспільства-мішені і контроль його історичної пам'яті та суспільної свідомості. Ця мета досягається системною та довготривалою маніпуляцією з історією суспільства-мішені.

Структурно історична війна має три рівні. Інформаційний рівень історичної війни має справу з окремими історичними фактами, які зазнають різноманітних перекручувань, спотворень, узагальнень, упуцень, фальсифікацій, фактографічних підтасовок тощо. Фальсифікація історичних знань відбувається переважно в науці та освіті.

Наступний рівень – концептуальний, або рівень формування фреймів. На цьому рівні відбувається створення фактів та їх інтерпретація, що задає необхідну рамку сприйняття інформації для цільової аудиторії. Цю функцію

у сучасному суспільстві виконують засоби масової комунікації та масова культура, які формують певну смислову матрицю у свідомості широких мас населення, що починає відкидати всю протилежну та суперечливу інформацію. Це призводить до того, що на базі зміненого розуміння сукупності фактів у новому фреймі, індивіди починають приймати інші рішення та діяти відповідним чином.

I останній рівень – це смисловий, або ідеологічний. Ефект від інформаційного та концептуального рівнів історичної війни відчувається на смисловому рівні, який є сферою мислення широких мас населення. Противник нав'язує чужі смисли народу-мішені, які спочатку змінюють його мислення, а потім модель світорозуміння, що зрештою змінює поведінку людей. Така зміна мислення відбувається на глибинному рівні, яка призводить до переоцінки цінностей та пріоритетів. На цьому рівні не з'являються нові історичні факти. Противник реінтерпретує вже наявні історичні факти, дати, події, знакові постаті народу-мішені тощо. Унаслідок чого в суспільства-мішені змінюється модель світу і воно починає жити за її законами.

Бути захищеним в історично-смисловій війні можна лише шляхом вивчення кожним українцем історичної правди про витоки українського народу, історію українського війська, традиції державності тощо. Знання об'єктивних історичних фактів сприяє формуванню власного інформаційного імунітету, який захищає свідомість українців в історично-смисловій війні Росії проти України. А об'єктивні історичні дослідження, історична освіта є запорукою духовного суверенітету українців та незалежності Української держави.

к.т.н., доц. Шваб В.К. (ВІКНУ)

к.т.н., доц. Браун В.О. (ВІКНУ)

ВИКОРИСТАННЯ ТЕРМІНАЛЬНИХ СИСТЕМ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ

Термінальна система включає в себе – термінал-сервер і кілька термінал-клієнтів (або, як ще їх називають, "тонких клієнтів"). У загальному випадку в термінальну систему можуть входити кілька серверів, залежно від завдань, навантаження і кількості користувачів.

Устаткування термінальних систем. При створенні термінальної системи потрібно придбати сервер, декілька терміналів, комунікаційне обладнання. Всі термінали з'єднуються в єдину мережу й підключаються до

термінального сервера. При реконструкції або оновленні існуючої системи для переведення її в термінальний режим досить провести *upgrade* або заміну сервера. можливість використання застарілого обладнання та каналів зв'язку з низькою пропускнуою здатністю. Перевага в можливості плавного переходу до термінального доступу, коли кошти на новий технічний парк виділяються частинами, встановлюється термінальний сервер, а застарілі робочі станції матимуть можливість працювати з новими додатками та операційними системами в термінальному режимі але це скоріше тимчасове рішення; термінальна система володіє наступними перевагами:

- простота адміністрування мережі та робочих станцій. простота масштабування та зниження вартості інформаційної системи;
- компактність робочих місць та економія електроенергії;
- безпека та надійність інформаційної системи захищеність від збоїв електроживлення. - вірусна стійкість термінальних систем.

До недоліків термінальної системи слід віднести:

- підвищені вимоги до продуктивності і надійності термінального сервера;
- неможливість використовувати альтернативне програмне забезпечення та периферійні пристрою;
- неможливість працювати з деяким спеціалізованим програмним забезпеченням.

З урахуванням сказаного можемо зазначити, що термінальна технологія – це ефективне рішення, що дозволяє забезпечити вищі військові навчальні заклади України, новими навчальними комп'ютерними класами, або модернізувати існуючі при не значних витратах на апаратне і програмне забезпечення. Низькі витрати обумовлені термінальною системою, яка застосовується. Система легко масштабується і інтегрується в існуючі та створювані локальні мережі, а також дає можливість задіяти парк застарілих комп'ютерів, не вдаючись до дорогої модернізації. Термінальна система – дозволяє побудувати максимально надійну, захищену і легко керовану інформаційну структуру з мінімальними фінансовими витратами, яка використовується в освітньому процесі вищих військових навчальних закладів України.

ЩОДО ДИСКУРСУ ЗАРУБІЖНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВИДАНЬ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУПРОВОДЖЕННІ ПРО ПОДІЇ ВІЙНИ РФ В УКРАЇНІ

Інформаційне супроводження відіграє важливу роль у воєнних конфліктах. Воно визначає як загальну характеристику учасників, так і проводить належне трактування подій та обстановки для аудиторії. Тому для структур, задіяних в інформаційних процесах, важлива обізнаність щодо такого супроводження з метою відповідного реагування на нього.

Одним з важливих інструментів викладення змісту, висвітлення подій та фактів у належному ключі є використання відповідного дискурсу. Дискурс (фр. discours — промова, виступ, слова) ... — у широкому розумінні — це соціально обумовлена організація системи мови і надмовних факторів, необхідних для розуміння тексту, єдність, що дає уявлення про учасників спілкування, їхні установки й цілі, умови вироблення і сприйняття повідомлення [1].

За вивченими матеріалами засобів масової інформації (ЗМІ) воюючих сторін та їх союзників проведено дослідження: його результати свідчать про розбіжності у трактуванні фактів та подій і протилежний зміст протидорчих сторін війни та їх країн-союзників. А також окремих публікацій деяких провідних видань країн Євросоюзу, які поширюють інформацію на аудиторії франкомовну, англomовну та декількома іншими іноземними мовами. Незважаючи на позиціонування себе країни-автора видання прибічником демократичних цінностей і спільноти західних держав. Наприклад, подання інформації в одному з провідних європейських видань про «українські бомбардування» в Белгородській області, а саме — цивільних будинків, з розміщенням фотографії з руйнуванням житлових споруд та постраждалими місцевими жителями [2]. Та з заголовком: “Dans la ville russe de Belgorod, ... sous les bombardements ukrainiens” — “В російському місті Белгород, ... під українськими бомбардуваннями”. Що формує відповідне уявлення. Також, відомі факти поширення на західні аудиторії негативної інформації про полк «Азов», з тлумаченням російської позиції з прирівнянням його до терористичної організації: “Régiment Azov: la Russie classe le bataillon d’Ukraine comme “organisation terroriste” — “Полк “Азов” — Росія класифікує український батальйон “терористичною організацією”. [3]. При

цьому висвітлення української точки зору про підрозділ у тій самій публікації відсутнє.

Отже, спостереження за розподілом інформаційної підтримки сторін війни РФ в Україні та інформаційного супроводження подій відіграє значну роль для формування відповідних висновків та відповідного реагування.

Список використаних джерел:

1. С. Кость. Семантико-теоретичний аналіз функціонування терміну дискурс. Terminology. 2010; Number 675: сс. 121 – 124. Режим доступу: [https://science.lpnu.ua/terminology/all-volumes-and-issues/visnik-no-675-](https://science.lpnu.ua/terminology/all-volumes-and-issues/visnik-no-675-2010/semantiko-teoretichniy-analiz-funkciyuvannya)

2010/semantiko-teoretichniy-analiz-funkciyuvannya

2. Dans la ville russe de Belgorod, le fatalisme l'emporte sous les bombardements ukrainiens. Режим доступу: https://www.lemonde.fr/international/article/2022/07/10/a-belgorod-ville-russe-frappee-par-un-missile-ukrainien-le-fatalisme-l-emporte_6134140_3210.html

3. Rйgiment Azov: la Russie classe le bataillon d'Ukraine comme «organisation terroriste». Режим доступу: https://www.lemonde.fr/international/article/2022/08/03/guerre-en-ukraine-la-russie-classe-le-regiment-azov-comme-organisation-terroriste_6137011_3210.html

Журін С.О. (ВІКНУ)

Степанишин Р.Д. (ВІКНУ)

РОСІЙСЬКА ПРИВАТНА ВІЙСЬКОВА КОМПАНІЯ «ВАГНЕР»ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОКСІ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

В ході широкомасштабної війна проти України, РФ активно використовує параліментарні формування, формально заборонені російським законодавством. Зазначені структури отримали негласну назву приватних військових компаній (ПВК), найбільш відомою серед яких є ПВК «Вагнер».

Приватна військова компанія «Вагнера»або група «Вагнера»-неофіційна військова організація, яка не входить до регулярних збройних сил Росії і не має юридичного статусу на її території. Військові підрозділи ПВК «Вагнера» налічували у різний час та за різними даними, від 1350 до 2000 осіб. За даними німецької газети Bild, загальна чисельність найманців досягає 2500 осіб.

ПВК «Вагнера» була утворена, як вважається, на базі ПВК «Слов'янський корпус», яка виконувала бойові завдання в Сирії ще у 2013 році. У складі «Слов'янського корпусу»перебував і майбутній керівник ПВК - Дмитро Уткін, позивний «Вагнер». Перші згадки про ПВК

«Вагнер» відносяться до лютого 2014 року під час анексії Росією АР Крим. Тоді ПВК діяла в тандемі з регулярними підрозділами російської армії та виконували завдання щодо блокування частин і підрозділів ЗС України та взяття під контроль важливих об'єктів на території півострова. Також ПВК брав активну участь у бойових діях на Донбасі. Так, у жовтні 2017 року Служба безпеки України заявила, що встановила причетність групи Вагнера до збиття літака Іл-76 в міжнародному аеропорту «Луганськ» у червні 2014 року, в результаті якого загинули 40 українських десантників, а також екіпаж з дев'яти осіб.

У контексті вторгнення Росії в Україну у 2022 році в східних областях нашої держави діяли підрозділи ПВК «Вагнера», які спільно з регулярними формуваннями російської армії проводили штурмові дії в Луганській та Донецькій областях. На сьогодні група «Вагнер» перетворилась на значну військову силу з власною бронетехнікою та авіацією. На даний момент немає відповіді на те, як боротися з використанням таких груп, що робить їх одним із найбільш, якщо не найнебезпечнішим, подій у міжнародній сфері з часів холодної війни. Однак, можна розглянути можливість введення у правове поле України роботи військово-консалтингових підприємств для ефективної боротьби із приватними військовими компаніями на кшталт «Вагнер».

доктор філософії Коновалова О.В. (ВСП «КТЕФК ДТЕУ»)

Гур'янов М.Є. (ВСП «КТЕФК ДТЕУ»)

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ ЗМІН ПІД ЧАС ВІЙНИ

Починаючи з ранку 24 лютого, з початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України, ми всі живемо у страшних реаліях. Наразі, усі ми живемо новинами: оновлюємо сторінки в соціальних мережах, не вимикаємо радіо та телебачення, відкриваємо мільйони сторінок у браузері, щоб віднайти новину, яку почув від знайомого чи близької людини. Але, мабуть, лише одиниці замислюються над тим, чи та стаття, чи відео, чи новина, яку почув від іншої людини є дійсно правдою, несе достовірну інформацію, яка є реальною.

Інформаційно-психологічна зброя може бути спрямована на придушення, знищення, дезорганізацію та дезорієнтацію об'єктів впливу. Ця зброя спроможна порушити психічне здоров'я, спонукати до спонтанних дій, спричинити тимчасові чи незворотні зміни і самознищення, підкорити свідомість (та підсвідомість) особистості і спрямувати її в необхідному для

суб'єкту впливу напрямі. І головне, ці зміни та дії проходять досить латентно для об'єкту, на який вони скеровані [3].

Об'єктом інформаційно-психологічних впливів є перш за все людська свідомість. Тому засоби впливу будуються на основі психології та соціальної інженерії. Інформаційно-психологічні впливи можуть проявлятися не одразу, а через деякий час. Практика міжнародних конфліктів 1990-х років показала, що домінування досягається не шляхом повної перемоги над ворогом, а шляхом його повної деморалізації та / або контролю над його інформаційним простором [2, 3].

Спираючись на урядові та наукові джерела, ми підкреслюємо, що основними напрямками та способами маніпулятивних психо-інформаційних технологій рф відносно України були й використовуються зараз: постійні спроби пониження міжнародного іміджу України; відповідне дозування та спотворення інформації з метою дестабілізації ситуації в державі та впровадження власної політики "керованого хаосу"; формування стереотипу меншовартості та вторинності українців, а також відповідно – спроби руйнування почуття нації та народу; насильницьке впровадження на окупованих територіях російської мови, культури та традицій [1, 3].

Враховуючи те, що зараз у нас іде війна без правил, наш ворог може бути готовий до найжорстокішого психологічного тиску за допомогою неправдивою інформації. І через це, кожен із нас повинен знати, як вберегти себе від неї: не потрібно довіряти невідомим інформаційним джерелам; не створювати інформаційного шуму; читати далі заголовка; перевіряйте автора новини, оскільки зараз з'являється велика кількість фейкових профілів відомих людей у соціальних мережах; уникайте галасливих заголовків [1, 2, 3].

Отже, розуміючи можливість руйнівного впливу ворожого інформаційного контенту на наш психо-емоційний стан, ми повинні дуже прискіпливо ставитися до вибору інформаційних джерел.

Це розуміння допоможе кожному з нас вміти захистити себе від панічних станів та тривоги, зберегти спокій й сили заради боротьби з агресором.

Список використаних джерел:

1. Інструменти інформаційної війни проти України в інтернет. URL: [https:// science.lpnu.ua> files > apr > mydrasinkova](https://science.lpnu.ua/files/apr/mydrasinkova) (дата звернення: 23.10.22).

2. Інформаційно-психологічна війна росії проти України: якій протидіяти. URL: <https://science.lpnu.ua/uk/dg/vsi-vypusky/vypusk-13-2014/informaciyno-psyhologichna-viyna-rosiyi-proty-ukrayiny-yak-yiy> (дата звернення: 26.10.22).

3. Інформаційно-психологічний вплив. URL: <http://surl.li/bpiat> (дата звернення 25.10.22).

доктор філософії Коновалова О.В. (ВСП "КТЕФК ДТЕУ")

Скубійда А.А. (ВСП "КТЕФК ДТЕУ")

ПРОПАГАНДА: ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Сьогодні українське суспільство проходить через ряд жахливих випробувань воєнного часу, який спричинив розвиток кризових явищ у соціальній, економічній та політичній сферах. Найактуальнішим питанням перед народом України та прогресивним світовим суспільством є перемога у війні проти російської агресії. Її саме пропаганда, як механізм формування суспільної думки відіграє значущу роль у підтримці бойового духу, віри українців в перемогу та підтримки світу.

Пропаганда як інструмент формування громадської думки існує в будь-якій країні світу. Але, коли одна з цих держав розпочинає війну – на її громадян починає цілодобово діяти жорстока воєнна пропаганда. Владі такої держави необхідно сформувати відповідну питому вагу громадської думки серед населення. Інакше у мешканців країни-агресора можуть виникати незручні питання щодо причинно-наслідкових зв'язків [2, 3]. Адже ми всі є свідками того, що паралельно із прямою агресією, проти України ведеться активна інформаційна війна, основним засобом якої є методи пропаганди російських ЗМІ, що поширюють дезінформацію, програмуючи свою аудиторію викривленими повідомленнями для здійснення контролю над розумом людей, управління громадською думкою на користь росії [1].

З одного боку ми можемо проаналізувати, як влада країн-агресорів "готувала" своїх громадян до якоїсь війни ще задовго до її початку. Пропаганда роками сіяла ненависть одного народу до іншого, щоб у майбутній війні не мати внутрішніх ворогів.

Звернувши увагу на вищесказане, можна зробити певні висновки й провести паралелі. Все своє існування Російська Федерація намагалася запевнити своїх громадян: "Україна не має права на самостійне існування. Кожне місто України засноване росіянами. Україна – частина росії". Навіть коли Україна ще мала дружні відносини з Росією, пропаганда другої застосовувала приховані методи навіювання. Чи не у кожному історичному фільмі російського виробництва був образ українця, який мав певні вади. Україну в Росії завжди сприймали як залежну державу, що стало в нагоді для виправдання вторгнення РФ до Криму (2014 р.) та повномасштабної війни (2022 р.) [3].

З іншого боку, для громадян України зараз вкрай необхідно чути інформацію, яка укріплює, надихає та формує впевненість й разом з цим

через вірно подану правдиву інформацію впливати на формування громадської думки серед населення держав-союзників.

Отже, пропаганда діє на всі верстви населення, тобто керований, вірно сформований меседж має вагомий вплив на формування громадської думки та суспільних настроїв і Україні треба цей механізм максимально використовувати.

Список використаних джерел:

1. Основні методи пропаганди в російському інтернет-змі pravda.ru. URL: science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/apr/16167/ivanytska3.pdf (дата звернення: 28.10.2022).

2. Пропаганда: історія питання. URL: <https://uchoose.info/propaganda-istoriya-pytannya/> (дата звернення: 28.10.2022).

3. Ярослав Калакура. Конструювання образу ворога. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kalakura_Yaroslav/Konstruiuvannya_obrazu_voroha (дата звернення: 29.10.2022).

Мостова А.-О.Є. (ВІКНУ)

Степанишин Р.Д. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕРОРИСТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ІДІЛ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Розвиток комунікаційних мереж відкрив нові можливості для появи та розширення терористичних мереж. З моменту своєї появи у 2013 році так звана Ісламська держава Іраку та Леванту (ІДІЛ) зуміла використати складні цифрові медіа-комунікаційні технології для поширення свого пропагандистського контенту по всьому світу. Основною метою пропагандистського впливу ІДІЛ в мережі Інтернет було вербування нових членів та залякування противників організації. При цьому застосовуються різні підходи до розробки пропагандистського контенту: від зйомки відео для нішевих груп, яких надихає екстремізм, до конструювання месиджів для мусульманських анклавів по всьому світові, щоб заохотити їх членів приєднатись до ІДІЛ.

Помітивши зв'язок між поширенням пропагандистських відео ІДІЛ на платформах популярних соціальних мереж та зростанням терористичної активності на Близькому Сході та в Європі, у 2015 році уряд США запровадив контрзаходи, спрямовані на перешкоджання поширенню пропаганди ІДІЛ в мережі Інтернет. Ці зусилля включали видалення онлайн-контенту ІДІЛ, блокування облікових записів у соціальних мережах, а також хакерські атаки на веб-сайти, які використовували філії ІДІЛ.

Прагнучи адаптуватися до цих контрзаходів і підтримувати свої інформаційні потоки, ІДІЛ перемістила ядро своєї пропагандистської мережі на інші онлайн-платформи. Так, такі популярні сайти, як Twitter і YouTube були замінені на додатки, які використовували зашифровані канали зв'язку, зокрема

Telegram, Signal і WhatsApp. Особливістю пропагандистської діяльності ІДІЛ стало використання порталів анонімного обміну інформацією, (Justpaste.it, Sendvid.com, Dump.to тощо), які на той час були маловідомі широкій аудиторії Інтернету. Важливо підкреслити, що ІДІЛ використовувала ці канали ще до того, як зіштовхнулася з контрзаходами, однак у той час вони, ймовірно, відігравали допоміжну роль у загальній комунікаційній стратегії.

Успішне використання ІДІЛ сучасних цифрових технологій показало, що в нинішніх умовах терористичні організації можуть отримати практично необмежений доступ до цільових аудиторій та безперешкодно поширювати свій пропагандистський контент. Не виключено, що гнучкість і адаптованість ІДІЛ до інформаційних акцій в мережі Інтернет стали прикладом для інших терористичних груп, що в подальшому може суттєво розширити їх інформаційний вплив зокрема в країнах Європи.

Степанішин Р.Д. (ВІКНУ)

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ОЦІНКУ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНОЇ ОБСТАНОВКИ ТА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну продемонструвало важливість соціальних мереж як засобу комунікації та інформування. В ході ведення бойових дій соціальні мережі активно використовувались як засіб доведення до населення важливої інформації, виявлення переміщення противника, його деморалізації шляхом розповсюдження кадрів знищеної техніки і особового складу ЗС РФ.

Водночас соціальні мережі фактично стали додатковим джерелом розвідувальної інформації та оцінки воєнно-політичної обстановки. Так, лише у мережі Twitter активно діють більше 20 блогерів, які аналізують інформацію з відкритих джерел стосовно ходу бойових дій та дають прогнози стосовно подальшого розвитку оперативної ситуації.

Такий розвиток подій піднімає ряд важливих проблем, які стосуються інформаційної безпеки держави та суспільства. По-перше, наскільки діяльність згаданих блогерів узгоджується з принципами безпеки військових операцій, особливо в плані збереження таємниці. По-друге, інформація з соціальних мереж береться як розвідувальна і тому виникає проблема її достовірності та релевантності, а в кінцевому підсумку – проблема використання соцмереж як джерела розповсюдження дезінформації. По-третє, соцмережі та оперативна інформація, яка в них циркулює суттєво впливають на формування громадської думки, що становить значну небезпеку дестабілізації суспільно-політичної обстановки в країні.

Незважаючи на важливість піднятих проблем, на сьогодні вони недостатньо артикульовані і представлені як в політичному, так і в науковому дискурсі. Разом з тим, роль соціальних мереж в формування громадських

настроїв та експертних оцінок потребує поглибленого вивчення та додаткової уваги з метою недопущення виникнення деструктивних соціально-політичних та воєнних процесів в Україні.

д.політ.н., проф. Храбан І.А. (ВІКНУ)

СЕПАРАТИЗМ В ШОТЛАНДІЇ ЯК ВИКЛИК ЄДНОСТІ «ПОСТВРЕХІТСЬКОЇ»ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

31 січня 2020 року Великобританія покинула Європейській Союз. Безперечно це увійде у перелік найгучніших подій ХХІ століття, які похитнули привабливу силу європейської раціональності у побудові єдиної Європи, хоча б у Західному цивілізаційному виміру. Розлука Лондону з Брюсселем, з одного боку, продемонструвала суперечливий характер головних доміант ліберальної ідеологеми, якими є свобода і демократія, а з другого, що для Британців суверенність й імперські амбіції ближче ніж європейська солідарність і колективізм,

Відкинувши колективістській проект під назвою Європейській Союз для набуття повноти втраченого суверенітету Лондону протягом 2020-2022 років прийдеться вирішити низку важливих для себе завдань. Першим з них є пошук компромісу з ЄС щодо залишення англійських товаровиробників у європейському митному просторі. Другим – врегулювання з ЄС умов і обсягів руху товарів, капіталу і робочої сили. Третім – вироблення стратегії компромісу з національними автономіями, які прагнуть незалежності від Лондону і повернення в ЄС.

Сучасний фон сепаратизму у Великобританії, який на початку ХХІ століття все більше позиціонується як боротьба за незалежність від Лондону визначають три із чотирьох історичних провінцій країни – це Шотландія, Уельс та Північна Ірландія. Особливо у цьому процесі досягла деяких успіхів Шотландія. Для уряду Великобританії «постврехітські»реалії і кроки Шотландії на розлучення означають загострення внутрішньо-політичної ситуації в країні з багатьма невідомими.

Наскільки сторони діалогу розуміють такі наслідки покаже час. Сьогодні ж політична авансцена, незважаючи на градус напруженості у відносинах демонструє стриманість сторін та наміри Лондона і Едінбурга вирішувати спір двох історій поки у мирному руслі.

Спільна історія з історичними провінціями Британії навчила шотландців багато чому. У сучасному шотландському сепаратизмі домінує економічна складова, яка живить політичну. Шотландська національна партія чітко сформулила свою стратегію побудови справедливої держави на принципах соціал-демократії та міцній економіці. Це цілком відображає прагнення населення країни щодо покращення соціально-економічних умов життя та залишитися у єдиній Європі. Така мотивація, з одного боку, мобілізує його на боротьбу з центральною владою Британії, а з другого – на підтримку

Шотландської національної партії як політичної сили, що обіцяє забезпечити таке життя через сецесію як єдиновірного шляху.

Шуфрич О.Н. (УМО НАПН)

ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ПРОТИБОРСТВА МІЖ УКРАЇНОЮ ТА РФ У ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ВИМІРІ

Інформаційно-психологічне протиборство представляє сьогодні по суті одну із основних форм протиборства між державами. У ХХІ столітті, через свою ефективність, інформаційні війни будуть використовуватися як головний інструмент впливу на міжнародні відносини.

Відстоювати свої позиції в інформаційному протиборстві буде набагато легше тим країнам, які матимуть гармонійно розвинуте й захищене інформаційне суспільство, сучасні засоби масової комунікації (ЗМК).

Як відомо, однією з головних функцій ЗМК є формування громадської думки. Боротьба за свідомість людей ведеться в сучасних умовах як на локальному, так і на глобальному рівні. З переходом до інформаційної епохи, тотальної глобалізації та створення єдиної мережі інформаційних ресурсів, людство підписало собі вирок: постійно знаходитись у стані холодної інформаційної війни у геополітичному вимірі.

Інформаційно-психологічне протиборство можна визначити як ресурсно-економічних способів відстоювання власних національних інтересів шляхом насильницького викривлення інформаційного простору з метою перерозподілу ролей, місця і функцій об'єктів інформаційного простору задля досягнення переваг у політичній, соціальній, економічній, культурній, релігійній та інших сферах.

Конфлікт між Україною та Росією зараз розглядається саме в такій площині. Це не просто антитерористична операція, не просто війна, збройна чи інформаційна, не просто гібридна. Це новий вид агресій сучасності. Як її це називають гібридно-месіанська війна або агресія.

Це війна інформаційна, психологічна, ідеологічна, світоглядна, орієнтована на поразку ідейної організації свідомості суспільства, на злам людської ідентифікації, тобто уявлень людини і суспільства про самих себе, про добро і зло.

Загальний концептуальний підхід до реформування інформаційної безпеки нашої держави полягає сьогодні в тому, щоб на базі окремих елементів побудувати чітку та максимально ефективну систему інформаційного забезпечення діяльності Міністерства оборони та Збройних Сил України, всю систему інформаційної безпеки держави.

Вдала над територією і навіть ресурсами країни або країн неможлива без влади над свідомістю і душами мільйонів людей, над національними символами, тому зо на символах побудована релігія, мораль, нація, цивілізація.

СЕКЦІЯ 5

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Гуцуляк Д.М. (ВІКНУ)

«МЕДІАТЕРОРИЗМ» ЯК ЕЛЕМЕНТ ЦИНІЧНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ

Нещодавно інформаційний простір вибухнув заявою російського інформаційного злочинця Антона Красовського. 20 жовтня директор мовлення російською мовою телеканалу Russia Today (завданням якого була пропаганда за межами РФ) публічно в етері закликав вбивати українських дітей. Так, це той самий українофоб, який раніше відкрито погрожував вбивствами мирних українців та пообіцяв спалити Конституцію України на Хрещатику.

Свою думку, що «за висловлювання зі звинуваченнями на адресу росії українських дітей потрібно «спалювати»чи «топити», Красовський висловив у відповідь на розповідь про Україну письменника-фантаста Сергія Лук'яненка, гостя своєї програми «Антоніми»[1].

Реакція його колег – навіть відвертих пропутінських медійних злочинців виявилася на диво протилежною. Замість очікуваної підтримки цього медійного тероризму головний редактор телеканалу RT Маргарита Симоньян публічно (або перелякано) заявила, що «Висловлювання Антона Красовського дике та огидне...»[2]. Більше того, одна з медійних лідерів підтримки рашизму та повномасштабного російського вторгнення цинічно побажала дітям України, Донбасу «щоб усе це якнайшвидше закінчилося, і вони могли знову спокійно жити і вчитися...». В іншому твіті пропагандистка заявила що телеканал припинив співпрацю з Антоном Красовським.

На диво інший улюбленець путіна голова спілки журналістів росії Володимир Соловйов у розмові з «Лентою.ру»також розкритикував заяву Красовського, назвавши її «неприйнятною». «Подібні заяви абсолютно неприйнятні. Це порушення всіх норм: етичних, журналістських та людських», – заявив Соловйов [3].

24 жовтня голова слідчого комітету росії Олександр Бастрюкін доручив керівнику столичного управління відомства перевірити слова Красовського.

Кровожерливий представник кремлівської пропагандистської машини отримав удар від своїх же.

Вважатимемо це цькування «ударом бумеранга» для топових російських Z-пропагандистів. Хоч, на жаль, і тимчасовим, адже хейт своїх на росії дуже швидкоплинний.

Українські дипломати закликали заборонити мовлення телеканалу RT там, де він ще доступний, а глава МЗС Дмитро Кулеба заявив у твітер, що слова Красовського – це «агресивне підбурювання до геноциду».

Ізраїльський журналіст Сергій Ауслендер на своєму телеграм-каналі «Война с Ордой»[4] зазначив: «всі обговорюють Красовського, начебто решта — тих, які закликали бомбардувати електростанції, руйнувати міста, дубасити ракетами і дронами по житлових кварталах, стратити полонених — чимось краще... До речі, передача йшла у записі. Тобто, ті, хто її монтував і випускав в ефір, знали, що він там ніс... Симоньян, Скабеєва, Соловійов, Красовський та вся ця гоп-кампанія – вбивці та натхненники вбивць. У буквальному значенні слова».

Український дипломат, міністр закордонних справ України (2007-2009) Володимир Огризко у статті «Настає час «Ч». Як зупинити російський фашизм?» на сайті НВ [5] висловив думку, що « тут ми маємо справу з російською державною ідеологією. І цією ідеологією виступає не що інше, як російський фашизм. Я його називаю скорочено рашизмом. Чому? Бо ця ідеологія базується на ксенофобських, расистських засадах... І ми бачимо, що ця ідеологія проросла в російському суспільстві, стала основою його світобачення, дій. І саме це ми спостерігаємо зараз – останні вісім місяців на практиці.

Сьогодні те, що ми чуємо від Красовського – це, насправді, не він говорить. Це говорить російська державна ідеологія. Вона... за своєю сутністю є фашистською... Дуже сподіваюся, що те, що демонструє сьогодні росія має закінчитися трибуналом для її військово-політичного керівництва, для тих пропагандистів й ідеологів рашизму, для всіх тих, хто спрямовував дії російської орди саме на геноцид.

Ми бачимо, що російський фашизм почав реально виходити за межі росії. Він почав загрожувати світовій цивілізації».

Список використаних джерел:

1. Сергей Лукьяненко: Люди ждут освобождения // Антонимы с Антоном Красовским [Електронний ресурс] // YouTube. – 20.10.2022. – Режим доступу до ресурсу:

<https://www.youtube.com/watch?v=ilWM6cntD94&t=2168s>. (Дата звернення 25.10.2022).

2. Верифікована сторінка Маргарити Симоньян // Twitter. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: https://twitter.com/M_Simonyan. (Дата звернення 25.10.2022).

3. В Союзе журналистов отреагировали на слова Красовского о детях // російське новинне інтернет-видання «Лента.ру». – 2022. – Режим доступу до ресурсу: https://lenta.ru/news/2022/10/24/krasovski_narushenie/. (Дата звернення 25.10.2022).

4. Телеграм-канал «Война с Ордой. Сергей Ауслендер»// Telegram – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://t.me/voinasordoy/537>. (Дата звернення 25.10.2022).

5. Володимир Огрізко. «Настає час «Ч». Як зупинити російський фашизм?»// новинний сайт NV.UA – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://nv.ua/ukr/opinion/krasovskiy-topiti-ditey-ogrizko-zaklikav-svit-zasuditi-rosiyskiy-fashizm-ostanni-novini-50278997.html>. (Дата звернення 25.10.2022).

Дячук В. (ВІКНУ)

МАСШТАБ І ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Одним із важливих й ключових елементів повномасштабної війни росії в Україні є інформаційний фронт. Країна-терорист роками вкладала мільйони в те, щоби пропагандистська армія спотворювала інформацію й поширювала російські наративи, які викривлюють реальність. Ці наративи направлені не тільки на виправдання незаконних дій російської федерації, а й на забезпечення викривленого сприйняття війни для людей у цілому світі. Вони поширюються різними способами з урахуванням вікової категорії.

Так народилися наративи про "недодержаву", "утиски російськомовного населення", "укрофашистів". Крім того, потужною зброєю окупантів стало щоденне масштабування сотень тисяч фейків про Україну та українців.

Приклади найпоширеніших російських фейків під час війни:

- Зеленський "втік" з України й записує відео на "зеленці".
- Український уряд здав країну.
- В Україні в секретних лабораторіях розробляють біологічну зброю.
- Санкції заходу спричинять голод у світі.

- Шантаж ядерною зброєю.

Зокрема велика увага російської пропаганди зосереджувалась на ситуації в Маріуполі та діяльності полку "Азов":

- В Маріуполі російські війська врятували дітей, батьків яких розстріляли нацисти.
- "Азов" використовує житлові будинки як прикриття та обстрілює мирних мешканців.
- Бійці ЗСУ жорстко поводяться з полоненими.

Аби протидіяти дезінформації глобально, Україні слід за допомогою іноземних партнерів та, опираючись на наявний досвід з 2014 року, розробити стратегічні комунікації для протидії дезінформації. Зокрема, займатися освітою та розвивати інформаційну гігієну. При цьому слід врахувати зміни інформаційного простору та цифрову безпеку, особливо для вразливих категорій населення України й тих, хто проживає у важкодоступних районах.

При цьому кожна людина також може захистити себе та близьких від фейків і медіаманіпуляцій. Для цього потрібно:

1. Звертати увагу на емоції, які викликає повідомлення у ЗМІ
2. Перевіряти факти
3. Довіряти верифікованим та офіційним джерелам
4. Розрізняти факти й судження

Список використаних джерел:

1. Дезінформація, пропаганда і все, що між ними: як розпізнати й захиститися [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://rubryka.com/article/ksenia-iliuk/>.

2. Найпоширеніші фейки або як працює російська пропаганда: що треба знати, щоб не вестись на неї. Найпоширеніші фейки або як працює російська пропаганда: що треба знати, щоб не вестись на неї [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://bilyayivka.city/articles/202013/poshirenishi-fejki-abo-yak-pracyuye-rosijska-propaganda-scho-treba-znati-schob-ne-piddavatis-manipulyacii>.

3. Не читайте чужих наративів [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3596443-ne-citajte-cuzih-narativiv.html>.

4. Основні тези спікерів міжнародного круглого столу [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cpd.gov.ua/events/osnovni-tezy-spikeriv-mizhnarodnogo-kruglogo-stolu/>.

5. П'ять порад, як захистити себе та близьких від фейків і медіаманіпуляцій [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/%D0%BF-%D1%8F%D1%82%D1%8C-%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%B4-%D1%8F%D0%BA-%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D0%B8-%D1%81%D0%B5%D0%B1%D0%B5-%D1%82%D0%B0-%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D1%85-%D0%B2%D1%96%D0%B4-%D1%84%D0%B5%D0%B9%D0%BA%D1%96%D0%B2-%D1%96-%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%BF%D1%83%D0%BB%D1%8F%D1%86%D1%96%D0%B9-/30908928.html>.

*к.т.н., с.н.с. Жиров Г.Б. (КНУ імені Тараса Шевченка)
Азарний Д.І. (КНУ імені Тараса Шевченка)*

РОЗПІЗНАВАННЯ ОБЛИЧЬ ДЛЯ СИСТЕМИ РОЗУМНОГО БУДИНКУ

На сьогоднішній день, бурхливий розвиток переживає технологія *smart house* (розумного будинку). Розумний будинок, це система домашніх пристроїв, здатних виконувати дії та вирішувати певні повсякденні завдання без участі людини. Така домашня автоматизація являє собою надзвичайно гнучку систему, яку користувач конструює та налаштовує самостійно залежно від потреб. Це передбачає, що кожен власник розумного будинку самостійно визначає, які пристрої куди встановити та які завдання вони виконуватимуть. Система розумного будинку характеризується використанням сенсорів та обчислювальних пристроїв, що взаємодіють у динамічному децентралізованому середовищі для досягнення єдиної мети, такої, як забезпечення безпеки або ефективного управління.

Системи «розумного будинку» призначені для забезпечення зручності та безпеки проживання, а також підвищення енергоефективності будівлі. При цьому недостатньо уваги приділяється інформаційній безпеці самої системи.

Однією з задач забезпечення безпеки, в системі «розумний будинок», це задача якісного розпізнавання обличчя. Розпізнавання обличчя, являє собою практичну реалізацію теорії розпізнавання образів, однією з задач якої є пошук обличчя на фотографіях, наприклад потоковому відео, та за необхідністю, ідентифікація особи по обличчю.

Усі системи розпізнавання обличчя, це типові системи розпізнавання образів, що формує певний набір ознак, так званий біометричний шаблон, згідно з математичною системою моделі. Ця модель і є основою будь-якої

біометричної системи, а ефективність та точність розпізнавання людини, напряму залежить від таких факторів, як стійкість біометричного шаблону до різного роду перешкод та спотворень у вихідному фото чи відео зображенні.

Алгоритмів розпізнавання існує велика кількість, наприклад метод гнучкого порівняння графів, нейронні мережі, моделі активного зовнішнього вигляду, метод каскадів Хаара (метод Віоли-Джонса). За результатами проведеного аналізу алгоритмів на ресурсоемність, швидкість та точність, а також простоти у використанні та переналаштуванні, обрано оптимальний алгоритм роботи для побудови системи розпізнавання обличчя для системи розумного будинку та розроблено систему для відчинення дверей при знаходженні заданих осіб в кадрі камери.

Список використаних джерел:

1. https://en.wikipedia.org/wiki/Haar-like_feature
2. Backstop Media, Rick Waldron. Make: JavaScript Robotics Building NodeBots with Johnny-Five, Raspberry Pi, Arduino, and BeagleBone. Oreilly, 2018. 272с.
3. <https://www.tutorialspoint.com/opencv/index.htm>

заслужений журналіст України Клубань О. (ВІКНУ)

СУТНІСТЬ ОСНОВНИХ НАРАТИВІВ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ, ЯКІ АКТИВНО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ З ПОЧАТКОМ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ТА З'ЯВЛЯЮТЬСЯ В ДИНАМІКАХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОЛІВ В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ЗМІНИ СИТУАЦІЇ НА ФРОНТАХ ТА СВІТОВИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ

Комунікаційно-контентна агресія кремля проти України відбувається на протязі всієї історії існування московської державності, але сучасних і найбільш технологічних форм впливу вона набула в новітній історії з моменту проголошення незалежності України і створення суверенної держави. Для московії існування української державності є подібною до «родової травми», яка постійно психологічно давить на свідомість всього великодержавного шовінізму, як явища. Тому що саме існування української держави із столицею древньої Русі-України зводить нанівець будь-яке історично-цивілізаційне підґрунтя на право первісності у так званої першопрестольної. Саме це спонукає кремль до постійних маневрів у створенні та легалізації пропагандистського контенту, який наповнюється

нарративами «русского мира» та споконвічного російського месіанства і є основою складовою ідеології москви протягом століть. Під час цих інформаційних маневрів відбувається певна трансформація, диверсифікація та корекція тематик, сценарних планів, стратегій та дизайнерських рішень відносно до ситуаційних можливостей.

Цивілізаційна війна росії проти України є продовженням багатовікової колоніальної експансії московитів з впертим бажанням нав'язати свої «російські цивілізаційні цінності». Про це вони вже говорять відкрито, відкинув будь-які маскувальні технології, які використовувалися лише вчора. І повномасштабне російське військове вторгнення, завуальоване під незрозуміле формулювання військової спеціальної операції, є складовою цього процесу, який знаходиться в постійній динаміці, де з'являються нові-старі нарративи, що пояснюють брехливість, жорстокість, цинізм і ненависть по відношенню до типу «братського народу» України російських окупантів, які відверто заявляють, що вони прийшли повернути своє.

Самі поняття денацифікації та демілітаризації, досить незрозумілі для нормальної людини, що активно використовує кремль, пояснюючи мету свого вторгнення до незалежної України на першому етапі військової операції, являються лише ширмою для знищення української державності та геноциду проти українців, як вільної і незалежної нації з глибинним історичним корінням, чого не має московія – територія без єдиної нації, що являє собою збірну «солянку» з поневолених та обдурених народів та окремих національностей. Водночас, з початком повномасштабного вторгнення російської армії в Україну, яке супроводжується потужною комунікаційно-контентною агресією пропагандистського типу, набуло гостроти питання зміни підходів щодо розуміння стратегічних комунікацій, їх змісту, інструментарію, сил та засобів, функціонування та ефективного захисту інформаційного простору держави від впливу російських мас-медіа та їх сателітів, що здійснюють інформаційну агресію, яка спрямована на дискредитацію української влади, армії, добровольчого і волонтерського руху, а також наших партнерів і союзників, їх лідерів, котрі докладають зусиль для надання військово-технічної та іншої допомоги воюючій Україні, створення панічно-депресійних настроїв серед населення та формування медійної реальності, в якій панує безвихідність та нарратив безглуздості чинити опір окупантам («визволителям»).

Фактично сутність проблемного питання, генеральна лінія залишається незмінною на протязі всього періоду з початку російської агресії проти України. Тому тут важко що додати. Разом з тим постійний моніторинг та

аналіз медійного середовища країни-агресора дозволяє зробити суттєвий висновок: якщо порівнювати пропагандистські методики і технологічні процеси формування, створення та легалізації контенту в колишній радянській імперії, яка нічим не гребувала аби лише тримати в інформаційному вакуумі власний народ, та сучасні методи впливу кремлівської пропаганди РФ, то саме остання значно перевершила колишню. І не лише своєю цинічністю, а й повною безвідповідальністю за можливі наслідки та досить низьким професійним рівнем виконавців. Радянська пропаганда, створюючи той чи інший контент хоч якось дотримувалась реальності, щоби аудиторія не змогла відразу і легко запідозрити невідповідність дійсності. Сюжети створювалися таким чином, що здається правдивого тексту причіпляли вагон домислів і вимислів. Однак вони були схожі на правду і звучали досить переконливо при вмілому виконанні і потрібному наголосі. Сьогодні ж російські медіа діють за відомим принципом гебельса, «чим відвертіше брехня...», а то й вже перевершили його. Бо головний пропагандист Третього рейху все ж наголошував на тому, що контент має містити хоч би 25% правди. В інформаційний простір кремлівськими пропагандистами вкидаються факти, яких не існує в реальності, створюються події, яких ніколи не було, (частково це подібно до міфів про велику вітчизняну), малюються просто фантастичні картини, яких не може бути в природі, і які не здатен сприйняти мозок адекватної людини. Це свідчить про те, що російське суспільство за три десятиліття існування РФ (а це майже три покоління) стало настільки неосвіченим, відсталим і безвідповідальним, доведене пропагандою до стану слухняної, зомбованої і агресивної біологічної маси, яка готова сприймати за дійсність будь-яку фантастичну маячню, показану або озвучену медіа. Їх безпідставно переконали в тому, що вони народ обраний Богом з особливою місією, як це вже було з гітлерівською Німеччиною. Рівень грамотності і освіти серед населення колишнього СРСР не дозволяв так цинічно, зневажливо і легковажно ставитися до цільової аудиторії, яка би просто не сприймала такі дурниці і відверту маячню. Тому радянські пропагандисти вдавалися до вишуканих технологічних рішень і досить пристойного професійного рівня їх реалізації. Сьогодні кремлівська пропаганда не заморочується – нарад «хаває» все.

Наративи путінської пропаганди, вже наведені вище, спрямовані на досягнення основної мети кремлівського режиму, яка є незмінною і має бути досягнена за будь-яку ціну. Це – ліквідації не лише України як держави, але й знищення української нації з її глибинними історією, традиціями, мовою і

культурою провіреними сталінськими методами, перекладеними на новий лад, з фільтраційними таборами, депортацією, спаленням підручників історії, які не відповідають московським баченням, отруєнням дітей фашистською ідеологією, насильницьким нав'язуванням нового кацапського порядку з пограбуванням і знищенням національного бізнесу і економіки в цілому, цинічне примусове використання місцевого чоловічого населення для потреби російської армії в якості гарматного м'яса тощо. Про це свідчать трагічні події в тимчасово окупованих містах.

Військові РФ заточені на вбивства, грабіж, гвалтування і мародерство. Жахливі картини варварства окупантів постають і на нових звільнених ЗСУ територіях Харківщини і Херсонщини. Все, що чинить опір агресору має бути знищено артилерією і авіацією. Міста і села українців мають перетворитися на попіл, який легко розвіяти вітром історії. Це вже не скривають навіть офіційні пропагандисти, відкрито тиражуючи на урядових публічних платформах фашистські наративи і реальний зміст того, що ще недавно крилося за досить незрозумілим поняттям «денацифікації» України. Не має, ніколи не було і не буде такого поняття як Україна. Це сьогодні закарбовано у свідомості більшості росіян. Україна – це штучне утворення на територіях, які завжди належали росії. І лише незаконне знищення імперії, що є трагедією для єдиного народу, розділеного штучними кордонами, призвело до посилки, яку треба виправити за будь-яку ціну. В медіа реальності, створеної кремлем, вже з'явилося таке поняття як внутрішня домашня «разборка», а не війна росії проти України як суверенної держави, визнаної не лише світовою спільнотою і закріпленою в міжнародних правових актах, а і самою росією. Тому мета кремля зрозуміла. Це є незмінним наративом. Далі знищення ЗСУ, які є основною силою, здатною зашкодити реалізації цієї мети. Послаблення їх потенціалу, що напряду залежить від поставок західного озброєння і військової техніки, що найбільше тривожить росіян. Створення проблем в країнах, які найбільш активно допомагають Україні і своєю принциповою позицією тримають весь цивілізований світ в таборі противників кремлівської агресії. Використання п'ятої колони в цих країнах, яка би ставила палки в колеса на шляху допомоги Україні. Намагання розколоти демократичний світ, використовуючи його слабкі ланцюги. Гра на інтересах великого капіталу та на імперських амбіціях нинішніх геополітичних карликів типу Угорщини (країна НАТО), Сербії, Австрії і навіть в якомусь сенсі - Франції з Німеччиною (країни НАТО). Використання власних інтересів Туреччиною (країною НАТО) та певних протиріч Західного світу з арабськими країнами.

Напруга між США та Саудівською Аравією. Використання в своїх цілях егоїстично-прагматичної позиції президента Туреччини Ердогана, який нібито намагається вийти з безпекового поля НАТО і вести власну гру на міжнародній шахівниці. Створення умов для шантажу та проблем, завдяки яким можна вплинути на послаблення санкцій, використовуючи при цьому міжнародні інституції (типу ООН, ОБСЄ тощо), які втратили не лише авторитет, а можливість ефективно впливати на світові процеси. Підтвердження тому – штучна продовольча криза з причини блокування українських портів. Створення ілюзії втоми світу від українського питання. Тотальний наступ на лідерів країн, які активно протидіють російській агресії, піддрив їх авторитету серед електорату та нанесення репутаційних втрат на фоні чутливих питань внутрішньої політики на економіки. Як приклад, відставка Бориса Джонсона, яку спричинили внутрішньо-партійні розбірки але на фоні кремлівських медійних атак на впливового і непідкупного Британського Прем'єра. Із медійного середовища не зникають прогнози щодо швидкої відставки канцлера ФРН Шольца, який на здивування кремля скотився до неонацизму і перестав влаштовувати офіційну Москву своїми войовничими заявами. Про «німецькість» президента США Байдена завдяки російській пропаганді вже ходять легенди з байками, які працюють на його опонента і надію Кремля – Трампа. Відчуття можливого реваншу п'янить.

Не дивлячись на існуючу системність та значну однотипність поширюваних Кремлем наративів, у динаміках інформаційних полів постійно з'являються нові тенденції, які відповідають - з одного боку сценарним планам довгострокової дії кремлівської пропаганди, з іншого - вносяться корективи, відповідно до того, як складається оперативна обстановка на фронтах в Україні та розвивається ситуація на міжнародній арені навколо підтримки України усім цивілізованим світом. Виходячи з цього, Кремлю доводиться постійно маневрувати, зосереджуючись на найбільш вразливих позиціях світової геополітики, іноді кардинально змінювати свої тактичні позиції, створюючи ілюзію того, що нібито щось змінюється, але стратегічно залишаючись на попередніх позиціях і переконаннях, які не підлягають ревізії.

Кремлівська пропаганда намагається вдаватися до рішень, які би створювали віртуальну реальність для власної аудиторії та впливали на загальну картину в інформаційному просторі, яка би відповідала їх інтересам. З цією метою задіяні всі сили та засоби масової комунікації, прослідковується чітка взаємодія зусиль кремлівської дипломатії, прокремлівських політиків, експертів політологів, блогерів за межами РФ,

медійних ресурсів як в країні так і за кордоном, світових соціальних мереж. В будь якій сфері людського життя, де це лише можливо, використовуючи внутрішні проблемні питання та труднощі в країнах, певні міжпартійні протиріччя, ментально-традиційні особливості, невирішені питання та національні травми, коріння яких знаходяться в далекій історії, кремль намагається просувати свої наративи і нав'язувати власне бачення світового порядку, в якому особливе місце відводиться росії та Китаю, а західній цивілізації прогнозується занепад і відхід на другорядні ролі. В цьому дискурсі кремль демонстративно йде на зближення з такими підсанкційними країнами як Іран, КНДР, пропонуючи альтернативні союзницькі стосунки, шукає підтримки серед країн третього світу, в яких досить розмиті поняття сучасної демократії, а подекуди взагалі при владі знаходяться диктаторські режими на кшталт М'янми.

З метою оперативного та дієвого реагування на інформаційні впливи для Сил оборони України одним із важливих напрямків в організації ефективної протидії агресору залишається дослідження російських медіа щодо формування, легалізації та поширення ключових наративів кремлівської пропаганди та аналіз розвитку можливих тенденцій, які є маркерами зміни оперативної обстановки в ході війни та динаміки геополітичних процесів, що відбуваються у світі на фоні перебігу подій в Україні.

Колодка Ю.О. (ВІКНУ)

СУЧАСНІ ВІЙСЬКОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НА ПОЛІ БОЮ

На сьогоднішній день спостерігаються фундаментальні зміни в тому, як слід розуміти військову технологію. Зараз зростає потреба військових у всьому світі в кіберперевазі. Йдеться не лише про те, щоб мати найбільшу зброю, а про те, щоб за ними стояли найрозумніші люди, і не обов'язково на полі бою. Військові використовують технології в своїх інтересах і це дуже важливо для майбутніх військових операцій.

У найширшому розумінні характер військового конфлікту змінюється завдяки технологіям. Війни, сутички чи конфлікти не ведуться на гігантських театрах, які охоплюють кілька країн або континентів, це стає більш тактичним і точним розподілом людської сили та ресурсів, часто обмежуючись кіберпростором. База з міцними рідкокристалічними моніторами та клавіатурами настільки ж ефективна в сучасних конфліктах, як солдат із надійною зброєю, і це філософська зміна для армій по всьому світу. Можливість кодувати, зламувати, використовувати нове апаратне та

програмне забезпечення та користуватися перевагами комп'ютерів – це нове обличчя майбутніх військових операцій.

У більш застосовному розумінні комп'ютерної технології ми можемо побачити найбільш очевидний приклад технології дронів. Військові використовують неймовірно точні безпілотні літальні апарати для виконання завдань, починаючи від розвідки до авіаударів. Ймовірно, це перше, про що думають люди, коли вони уявляють собі комп'ютери та армію, оскільки для керування цими транспортними засобами потрібна висококваліфікована група, яка сидить за станцією моніторингу. Ця перевага забезпечує військовим доступ до повітряного простору в усьому світі без втрати живої сили в разі збиття транспортного засобу.

Спілкування є ключовим моментом контролю над полем бою. Технологія 5G, Wi-Fi, зашифровані коди та можливості обміну миттєвими повідомленнями дозволяють командирам і військовим поширювати повідомлення та тактики в режимі реального часу, щоб надати їм порівняльну перевагу, особливо проти ворогів із елементарними засобами зв'язку.

Комп'ютерні технології допомагають створити нові переваги для піхоти та бронетехніки. Такі речі, як системи керованих боєприпасів, системи протиракетного та вибухового захисту для танків або БТРів, передові біосенсори для солдатів та інші помітні тенденції в технологіях служать для поліпшення військових можливостей на полі бою.

Нарешті, звичайне використання комп'ютерів – це поширення інформації. Військові використовують соціальні мережі, веб-сайти та інші канали для вербування та поширення інформації. Деякі називають це стратегією, інші можуть назвати це пропагандою, але справа в тому, що без комп'ютерів було б набагато важче знайти майбутніх програмістів для військових кібервідділів. Цільова реклама та можливість знаходити людей з навичками, які можуть бути придатними для військової служби, є перевагою, яку комп'ютерна технологія має у своєму найпростішому розумінні.

Кондакова В. (ВІКНУ)

СПЕКУЛЯЦІЇ ФАКТАМИ ЯК ЗАСІБ ВПЛИВУ В ГІБРИДНІЙ ВІЙНІ ПРОТИ УКРАЇНИ

Щоб спотворювати об'єктивну картину сприйняття війни українцями, росія намагається впливати певними фактами, використовувати їх у своїх цілях, та подавати інформацію, як зручно їй. Крім того, спекулює вона і

подаючи лише певну частину фактів для сприйняття картини певних подій або їх переліку. Отже, як це відбувається на практиці?

На приклад, росія активно використовує теми «відступу», «втрат» та «полону» у гібридній війні проти України:

Відступ. «руськіє не здаються! Ні шагу назад!» – такий образ російська пропаганда десятиліттями малює своїй армії. А коли окупанти відступали з-під Києва, то це пояснили «радикальною деескалацією». Втечу зі Зміїного назвали «актом доброї волі». І все для того, аби не приймати той факт, що російська армія відступила. Але росія хоче впливати на українців, тому прагне, щоб тема відступу ЗСУ ніколи не зникала з її інформаційного поля. І якщо немає реальних історій, то вона їх вигадує, або створює штучно, використовуючи монтаж відео чи технологію діпфейку. Так і з'являлися у мережі відео зі зверненнями українських військових чи Президента Зеленського про те, що «ім поступають команди, яких вони не в змозі виконати, що вони належно не забезпечені боєприпасами, або що втрати дуже великі, командири їх кинули». Після перегляду таких відео перша реакція українців буває різною: жалість, співчуття, або ж ненависть до влади. Але це все свідчить про те, що ворог досягнув свого.

Втрати. росіяни нібито щодня «вбивають» тисячі українських військових, - про це постійно заявляє на своїх брифінгах міністр Оборони рф. Сенс той самий: чим більші втрати, тим більша деморалізація. росіяни ширять таку інформацію під виглядом чуток в соцмережах: «бригаду повністю розбили», «залишилось всього 28 осіб зі всього батальйону». Цифри, що стосуються втрат української техніки, теж не є дійсними, - якби це було правдою, на озброєнні ЗСУ не залишилось би нічого.

Полон. Росіяни демонструють кадри з інтерв'ю, де наші бійці звинувачують командування чи побратимів. На приклад, кадри з військовополоненим Сергієм Волиною чи іншими бійцями. Дуже часто видно, як хлопці читають текст за камерою.

Оточення. «Котли» ще з часів іловайської трагедії це найжаданіший наратив гібридної війни. Ситуація, в якій тисяча українських військових опинилися в оточенні, дуже вигідна для тиску на Україну. Бо ми тоді змушені обирати – жертвувати життям оборонців чи йти на поступ ворогу. У 2014 році така гібридна тактика змусила українців навіть вийти на вулиці з протестами. І звинувачувати не путіна, а свою владу у зраді й тому, що «зливають патріотів». Щоб повторити цей успіх, вони заявили про «котел» у районі Золотого та Гірського, Северодонецька та Лисичанська. При тому, що

на той момент, наші відступили, а вони писали про «котли» на цих напрямках.

Також росія спекулює і проти Уряду України та її армії, та намагається розколоти єдність та підірвати їх діяльність. Адже єдність, - це наша головна зброя. І сьогодні вище військово-політичне керівництво діє як єдиний механізм для відсічі російської агресії.

Також спекуляції відбуваються, щоб перекласти відповідальність за свої вчинки: факти обстрілів, зокрема й інфраструктури. Не раз росія намагалась звинуватити у цьому Україну.

На приклад, обстріл дитячого садка у Станиці Луганській: бойовики здійснили артилерійський обстріл Станиці Луганської, який тривав майже 40 хвилин.

«Один з снарядів потрапив до дитячого садка, двоє працівників отримали контузії й у шоківому стані перебувають в лікарні; діти не постраждали», - так цю подію висвітили українські ЗМІ та офіційні джерела в той час, як окупаційна влада розповсюджувала дезінформацію про те, що вогонь вони відкривали «у відповідь на обстріл нацбатів», а сам садок обстріляли ЗСУ! (Абсурд цього фейку в тому, що садок розташований на території, підконтрольній Україні).

Отже, спекуляції фактами – це невід’ємна частина гібридної війни, що розпочалась де задовго до повномасштабного вторгнення Росії в Україну і вона має на меті будь-якими способами повпливати на українців зараз, аби викривити їх сприйняття війни, подій війни та дій українського Уряду.

Список використаних джерел:

1. . Центр стратегічних комунікацій (електронне джерело): <https://spravdi.gov.ua/>

2. Постріл по дитячому садку в Станиці Луганській (електронне джерело): <https://www.radiosvoboda.org/a/news-postril-po-dytyachomu-sadku-v-stanyci-hryashchivka/31710684.html>

3. Мілітарний (електронне джерело): <https://mil.in.ua/uk/>

4. Михайло Подоляк (електронне джерело): https://t.me/M_Podolyak

5. Міністерство оборони України (електронне джерело): https://t.me/ministry_of_defense_ua

ТВИТ-ОПИТУВАННЯ І. МАСКА ЯК ПОШУК ФОРМАТУ ПУБЛІЧНОЇ КАПИТУЛЯЦІЇ УКРАЇНИ І СВІТУ ПЕРЕД ПУТІНСЬКОЮ РФ

На початку жовтня американський мільярдер Ілон Маск в Twitter організував голосування, в якому він запропонував всім бажаючим висловити свою позицію щодо україно-російського миру – чи варто Україні відмовитися від Криму на користь Росії (на його думку Крим формально є частиною РФ), провести повторні вибори під егідою ООН, набути Україні нейтрального статусу (не вступати в НАТО).

Поява твіт-опитування вказує на те, що публічний дискурс розуміння проблеми не завжди співвідноситься з реаліями. Україна як незалежна держава існує на мапі світу з 1991 року. Про її існування тривалий час світ не відав, а якщо і виникало питання стосовно нашої країни, то воно в переважній більшості трактувалося з позиції Москви, яка на той час завела у свідомість міжнародних громад незлічену кількість історичних наративів з імперським трактуванням.

Ситуація стала мінятися з 2014 року, однак вибуховості набула з 24 лютого 2022 року. Та навіть героїчний спротив українського народу путінській РФ та надзвичайно успішні дії Сил оборони України по звільненню окупованих територій не можуть одномоментно зрушити у зашкарублій свідомості мільйонів людей по світу шаблони сприйняття історії Московії та України.

Приклад Ілона Маска якраз із цієї серії. Яскравий бізнесмен, людина, яка підтримує Україну і надає практичну допомогу, одночасно демонструє історичну та політичну інфантильність, тим самим підігруючи агресору.

Маємо робити висновки, які і так лежать на поверхні – нам необхідно ущільнювати комунікаційно-контентні потоки донесення правди про Україну, її історію, культуру тощо. Нам потрібно працювати у цьому відношення як з широким масивом споживачів українських історичних та сучасних наративів, так і з персоналіями світових масштабів, залучаючи їх на бік правди, добра та справедливості.

Більшість з тих, хто взяв участь у голосуванні під постом висловились проти пропозицій І. Маска. До того ж, бізнесмен потрапив у цунамі критики – попри публічну позицію українців (включно з владою) свій негатив щодо таких заяв виказали світові політики та офіційні особи, зокрема Держдеп США.

Однак проблеми, які загострив бізнесмен, залишаються для України нагальними. Ситуацією скористалася Москва, яка оперативно зарахувала Маска із його твітами, що стилістично нагадують московський темник із звинуваченнями Києва у всіх гріхах та злочинах, до своїх симпатиків. Насправді Маск вже заявив, що підтримує Україну, однак свідомо чи ні, став на одну добу путінцем.

Це приклад імітації мирності, коли для сторони агресії такі дії є тріумфом перемоги. Ситуація у світі, коли мирність намагаються поставити головним принципом функціонування, без врахування політичної ситуації та дій агресора на полі бою, де йде боротьба світової демократії з варварством й геноцидом, вказує, що навіть ті, хто підтримує Україну, ситуаційно інколи стають на бік агресора.

Та частіше псевдомирність застосовують свідомо, неважливо за домовленістю, інтересом чи під тиском. Як приклад - міжнародна асоціація боксу скасувала заборону для спортсменів з рф та білорусі брати участь в змаганнях, публічно висунувши «побиту міллю» теорію про те, що спорт поза політикою, бо він априорі мирний.

Подібну практику застосовує і Міжнародна федерація гімнастики, що доводить наявність потужних прихованих впливів рф у світі міжнародного спорту.

Псевдомирним подає себе і режим Лукашенка, який не вважає, що він воює з Україною, хоча ракети на голови українців летять з Білорусі і війська заходять теж з їхньої території. білоруський диктатор поки що не визнає намагання анексувати території України, але це не знімає вини з нього та його режиму.

Намагання путінського режиму встановити мирні цивілізовані взаємини зі світом зараз стали його зброєю проти демократії. Це потрібно невинно пояснювати нашим партнерам, доводячи, що путінський режим вже залишив зону мирності і ніколи до неї не повернеться.

к.і.н. Любовець Г.В. (ВІКНУ)

ЯДЕРНИЙ ШАНТАЖ РФ: ОСТАННЯ ЧЕРВОНА ЛІНІЯ

Шантаж – це основна технологія політики Кремля і особисто Путіна протягом всього періоду його правління. Граючи на страхах Заходу, зокрема щодо фізичної агресії проти інших країн з боку РФ, а з деяких пір і щодо готовності застосувати ядерну зброю, якщо світ не погодиться на умови режиму, Москві тривалий час вдавалося вигравати епізод за епізодом у

політико-дипломатичному протистоянні з демократією. Очевидно, ці ситуаційні перемоги створили у голові Путіна примарну уяву про свою всесильність і можливість диктувати світу будь-які умови та чинити будь-які злочини. Певний час так і було, адже міжнародна громада «проковтнула» агресію проти Грузії у 2008 році, «відвернулася» від дій кремля у Сирії, прийняла напівміри до агресора після нападу на Україну у 2014 році.

Та будь-яке зухвальство рано чи пізно отримує опір. І такий опір вчинила Україна 2022 року, після повномасштабного нападу РФ. Тож вичерпавши всі свої «тузи в рукаві» Путін кинув «на стіл» останній аргумент – ядерний шантаж. І це була остання червона лінія, яку перетнув кремлівський режим, у своїй агресивній істеричності. Світ зрозумів, що параноя кремлівського старця може призвести до глобальної катастрофи. Тоді від свого учорашнього партнера віддалились (хоча й не публічно) навіть Китай та Індія.

Ядерний шантаж, що переріс у ядерне тероризування (ЧАЕС, ЗАЕС, ПАЕС), примусило провідні країни світу, які до того ж мають потужний ядерний потенціал, заявити про готовність нанести конвенційний удар по ЗС РФ в Україні в разі застосування / підготовки до застосування кремлем ядерної зброї.

Такі заяви були почуті у Кремлі і останнім часом істерика ядерного шантажу РФ стишилась. Однак не щезла з порядку денного, про що свідчать намагання Росії створити інформаційну хвилю щодо власної ядерної всесильності та одночасно виставити у міжнародному публічному просторі Україну як потенційного порушника ядерною спокою. Так, на початку жовтня з'явилася публікація в італійській газеті La Repubblica про російський підводний човен РФ з атомною торпедою. Мета статті, за якою вгадуються абриси кремлівських спецслужб, залякати світову громадськість атомною торпедою «Посейдон», яку часто називають боєголовкою «Судного дня» і яку нібито Кремль готувався випробувати в арктичних водах.

Коли ж НАТО, яка відслідковує всі рухи, зокрема із ядерною зброєю в РФ, не піддалася на провокацію, «в бій» Кремль кинув свого міністра оборони С. Шойгу. Той розвернув кампанію особистого контактування з міністрами оборони низки провідних країн, зокрема США, Великої Британії, Франції, Туреччини, Індії, Китаю. Під час розмов він намагався переконати очільників оборонних відомств цих країн у тому, що саме Україна готує ядерний апокаліпсис.

Другим номером цього «кулеметного розрахунку» став начальник Генштабу РФ В. Герасімов, який, своєю чергою, телефонував голові комітету

начальників штабів Британії Тоні Радакіну та голові Об'єднаних штабів США генералу Марку Міллі для звинувачення України в намірі застосувати "брудну бомбу".

Така комунікаційна активність двох воєнних злочинців кремля не є випадковою. Адже перед цим вони понад вісім місяців не виявляли бажання спілкуватися із представниками Заходу та обговорювати будь-які питання війни, яку вони ведуть. То ж очевидним є те, що на кремлівській «кухні» сильно підгорає і Путіну конче необхідно знайти вихід із патової ситуації, яка до того ж щодня погіршується.

Очевидним є те, що Путін, намагаючись залякати міжнародну громаду ядерною загрозою і встановити для НАТО та держав, що підтримують Україну, «червоні лінії», сам їх перетнув і втратив легітимність в очах світу.

Питання визнання рф державою-терористом залишається актуальним.

Москалець Д. (ВІКНУ)

ЗНАЧЕННЯ ВОЄННО-ІМІДЖЕВОЇ ПОЛІТИКИ У ФОРМУВАННІ ОБРАЗУ ЗБРОЙНИХ СИЛ

У воєнному протистоянні для ведення психологічної боротьби важливим чинником є формування правильного уявлення про ЗСУ та армію ворога. Імідж збройних сил створюється певними суб'єктами і впроваджується за допомогою інформаційних, рекламних та PR технологій з використанням засобів масової комунікації. Формування позитивного іміджу власного війська й негативного обличчя ворога є одним з потужних інструментів інформаційної війни. Це впливає на масову свідомість людей, на взаємовідносини між армією і цивільним населенням, на створення мотивованого війська, на стан воєнно-політичної безпеки держав та їхній образ на міжнародній арені. У свою чергу уявлення про збройні сили коригують настрої суспільства, зокрема почуття захищеності і стабільності.

Воєнно-іміджева політика є важливим аспектом у формуванні образу армії в суспільній думці, в очах міжнародного співтовариства та свідомості військовослужбовців. До неї можна віднести функції мотивації належності до збройних сил, адекватної самооцінки військовослужбовців, психологічного захисту та підтримки, оскільки ставлення суспільства до армії має значний вплив на морально-психологічний стан військових. До воєнно-іміджевої політики так само належать функції оперативного інформування суспільства про військові дії і стан армії, регулювання ставлення до збройних сил людей всередині країни та на міжнародній арені.

Воєнно-іміджева політика включає в себе комплекс державних і громадських заходів. Органи влади мають регулювати офіційну інформацію про збройні сили як державний інститут та загальні уявлення про армію як соціальний організм, оскільки імідж військ формується у масовій свідомості на основі загальних відомостей. Система військових зв'язків з громадськістю, як складова процесу стратегічних комунікацій, дає можливість організувати ефективну відсіч деструктивним інформаційним кампаніям, які веде ворог. Для ефективної реалізації воєнно-іміджевої політики державні органи повинні взаємодіяти з політичними партіями, лідерами думок, представниками засобів масових комунікацій, громадськими рухами та організаціями.

Відповідно, воєнно-іміджева політика є вагомою частиною у воєнному протистоянні, особливо в умовах інформаційної війни. Позитивний імідж може не тільки підняти бойовий дух, створити взаємовигідні гармонійні відносини між збройними силами та громадськістю, а й дати людям почуття захищеності й віри в армію, яка є необхідною для суспільства під час війни.

Праута М.В. (ВІКНУ)

10-РІЧЧЯ YOUTUBE-КАНАЛУ «ВІЙСЬКОВЕ ТЕЛЕБАЧЕННЯ УКРАЇНИ»: ПРОБЛЕМНО-ТЕМАТИЧНІ І ХРОНОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВІДЕО З ТОП-50

З ТОП-50 відео на каналі «Військового телебачення України» (Military TV UA) на хостингу Youtube станом на жовтень 2022 р. абсолютна більшість оприлюднені у період після повномасштабного вторгнення росії на територію України під час російсько-української війни.

Про це свідчить аналіз відео на зазначеному каналі (<https://www.youtube.com/c/ВійськоветелебаченняУкраїни/videos?view=0&sort=p&flow=grid>) за понад 10 років його існування (з 26 червня 2012 р.).

Так, більше половини з розглянутих сюжетів оприлюднені у лютому–березні 2022 р. і мають наступну тематичну спрямованість:

- бойова робота, героїчний спротив Збройних Сил України ворогові та пов'язані з цим втрати росіян (23 відео);
- оперативна інформація щодо російського вторгнення, дій ЗС України (5 відео).

Ще п'ять сюжетів з ТОП-50 «Відео військового телебачення» оприлюднених у березні 2022 р., присвячені викриттю людиноненависницької сутності сучасних політичних режимів росії та

Білорусі, підлості та звірячій жорстокості військовослужбовців російської армії, а також демонструють стійкість військово-політичного керівництва та народу України, міжнародну підтримку нашої держави у боротьбі з агресором. Зокрема, до останніх можна віднести сюжети «Ми вже перемогли» – заява Головнокомандувача ЗСУ Валерія Залужного» (<https://www.youtube.com/watch?v=Y7rggGke0ew>) та «Пентагон відповів на погрози путіна» (<https://www.youtube.com/watch?v=zNHMu6Cmy4w>).

Чотири сюжети, які стали рекордсменами за кількістю переглядів за весь час існування Youtube-каналу «Відео військового телебачення», так само відносяться до періоду активної фази російсько-української війни (квітень–серпень 2022 р.). Три з них також присвячені героїчному спротиву Збройних Сил України ворогові та пов'язаними з цим втратами росіян, ще один розміщений у рубриці #запоребриком, в якій висміюється сучасна російська дійсність та розвінчуються міфи кремлівської пропаганди.

Варто зазначити, що 39 сюжетів з ТОП-50 мають субтитри. При цьому субтитри є характерною особливістю абсолютно усіх відео, оприлюднених у період активної фази російсько-української війни (з 24 лютого 2022 р.).

11 сюжетів «Відео військового телебачення» з ТОП-50 були створені до 2022 р., але від початку 2014 р. (часу анексії АР Крим Росією та початку російсько-української війни). Це – створений Центральною телерадіостудією Міністерства оборони України кліп на пісню гурту Riffmaster «Тихо прийшов, тихо пішов», репортажі з району проведення Антитерористичної операції у Донецькій та Луганській областях, програма за тематикою озброєння та військової техніки ЗС України, а також відео розмови кримського татарина з російськими «зеленими чоловічками» під час анексії АР Крим.

Таким чином, за десятирічну історію існування Youtube-каналу «Військового телебачення України» найбільшої популярності він набув саме з початком активної фази російсько-української війни у 2022 р.

Найбільш цікавою для глядачів тематикою стала бойова робота військовослужбовців ЗС України, героїчний спротив українського народу ворогові, втрати окупантів.

Подальше дослідження тематичних напрямків відео на каналі «Військового телебачення України» матиме значення в контексті забезпечення покращення показників переглядів та аудиторії каналу.

СПЕЦИФІКА ПОДАЧІ МАТЕРІАЛІВ В ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО БОЙОВІ ДІЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Від початку повномасштабного вторгнення важливу роль у спротиві ворогу відіграє своєчасне, достовірне та незаангажоване інформування громадян та світу про перебіг війни. Актуальність теми подачі матеріалів про бойові дії зумовлена цінністю даної інформації як для свідомості населення так і для країни агресора.

Основна специфіка подачі матеріалів такого роду в ЗМІ - це «не нашкодь». У зв'язку з цим Наказ Головнокомандувача ЗСУ №73 від 3 березня 2022 року забороняє допускати журналістів на військові та інші об'єкти, розкриття яких несе загрозу для виконання бойових завдань військових. Даний наказ також регулює порядок акредитації представників ЗМІ під час воєнного стану, визначає перелік інформації, яку не можна розголошувати, встановлює порядок роботи журналістів в зоні ведення бойових дій.

Зокрема важливою специфікою висвітлення інформації під час російсько - української війни є подача достовірної інформації, а також матеріалів задля покращення іміджу країни.

Що стосується роботи журналістів в бойових діях потрібно керуватися такими правилами:

1. У вищезгаданому Наказі ЗСУ вказано, що до переліку інформації, розголошення якої може призвести до обізнаності противника та негативно вплинути на виконання завдань належить: інформація щодо системи охорони та оборони системи військових об'єктів та засобів захисту особового складу, озброєння та військової техніки, які використовуються. Водночас уточнюється, що не йдеться про ті об'єкти, які видимі або очевидно виражені.

2. Варто показувати лише крупний план руйнувань чи уламків, де не видно географічних подробиць. Наприклад, це може бути зображення уламків чи воронки, за яким неможливо встановити, де точно воно було зроблене.

3. Варто показувати лише ті ракурси, де видно, що все зруйновано, аби ворог не прилітав добивати, і ви не стали випадковими коригувальниками вогню.

4. Якщо ви використовуєте контент із мережі, то обов'язково перевірте достовірність джерела та переконайтесь що фото і відео взяті саме із того місця, про яке йдеться.

5. Недопустимо називати точну адресу, куди поцілили під час обстрілу окупаційні війська.

6. Допустимо передавати інформацію, якщо окупанти завдають руйнувань важливим об'єктам цивільної інфраструктури – дитсадкам, лікарням, школам, телевежам, пологовим будинкам тощо. Така інформація є надзвичайно важливим доказом злочинів Росії проти України. Також такі інформаційні повідомлення будуть потрібні для майбутнього процесу над РФ в Міжнародному кримінальному суді в Гаазі.

В Наказі ЗСУ також зазначається такий перелік інформації, яку не можна розголошувати в медіа:

1. Найменування військових частин та інших військових об'єктів в районах виконання бойових завдань, географічні координати місць їх розташування.

2. Чисельність особового складу військових частин і підрозділів.

3. Кількість озброєння та бойової техніки, матеріально-технічних засобів, їх стан та місця зберігання.

4. Описи, зображення та умовні позначки, які ідентифікують або можуть ідентифікувати військові об'єкти.

5. Інформація щодо бойових дій чи операцій, які проводяться або плануються. 6. Інформація щодо системи охорони та оборони військових об'єктів та засобів захисту особового складу, озброєння та військової техніки, які використовуються (крім тих, які видимі або очевидно виражені).

7. Порядок залучення сил та засобів до виконання бойових завдань.

8. Інформація про збір розвідувальних даних (способи, методи, сили та засоби, що залучаються).

9. Інформація про переміщення та розгортання своїх військ (найменування, кількість, місця, райони, маршрути руху).

10. Інформація про військові частини, методику або тактику їх дій.

11. Інформація про проведення унікальних операцій із зазначенням прийомів та способів, що використовувались.

12. Інформація про ефективність сил і засобів радіоелектронної боротьби противника.

13. Інформація про відкладені або скасовані операції.

14. Інформація про зниклий або збитий літак або зникле судно та пошуково-рятувальні операції, які плануються або проводяться.

15. Інформація про планування та проведення заходів забезпечення безпеки застосування військ (дезінформація, імітація, демонстративні дії, маскування, протидія технічним розвідкам та захист інформації).

16. Фото- і відеозйомок та іншої наочної інформації з представниками незаконних збройних формувань.

Важливим елементом висвітлення бойових дій являються бійці. Щодо специфіки подачі інформації про військових є рекомендації інституту Масової інформації. Ідеться про, те що знімати обличчя бійців не бажано, а в деяких випадках категорично заборонено.

Потрібно бути доброзичливими, залишатися спокійними всередині, навіть якщо бійці будуть поводити себе загрозливо. Дуже важливим елементом є техніка журналістів у зоні бойових дій. Її потрібно обережно використовувати: камери — об'єктиви можуть давати відблиски як оптичний приціл, а значить, стати потенційною мішенню.

Отже, ЗМІ повинні сприяти під час війни згуртованості та готовності населення, а не його дестабілізації. Також журналістам, що працюють на передовій та висвітлюють події з місць, де вони безпосередньо відбуваються, потрібно знати не лише як збирати інформацію, а й як діяти безпечно, щоб не наражати на небезпеку ані себе, ані державний суверенітет.

Джерело: Комісія з журналістської етики; Інститут масової інформації.

Самойленко К. (ВІКНУ)

МОЖЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВІЙСЬКОВІЙ ПІДГОТОВЦІ

Емоційний інтелект (ЕІ) – це здатність відстежувати свої та чужі почуття та емоції, розрізняти їх та використовувати цю інформацію для керування своїм мисленням та діями. Дійсно, емоції мають фундаментальне значення для когнітивних процесів та соціальної поведінки і є рушійною силою уваги, мотивації, навчання та взаємовідносин. Емоції та пізнання взаємозалежні; емоції можуть бути використані для посилення пізнання, і емоціями можна когнітивно керувати, але для цього потрібні навички. У своїй теорії ЕІ Саловей і Майер стверджують, що існують індивідуальні відмінності у здатності використовувати емоції для інформування пізнання та у здатності регулювати інтенсивність емоцій, а також у впливі емоцій на поведінку. Почуття, які ми відчуваємо, впливають на нашу здатність вчитися та взаємодіяти з іншими. Вивчення ефективних стратегій управління своїми емоціями та допомога іншим в управлінні їхніми емоціями має вирішальне

значення для закладання міцного фундаменту для розвитку позитивних взаємовідносин.

Емоційний інтелект має вирішальне значення для підтримки особистих стосунків, надання способів вирішення конфліктів, забезпечення взаємного емоційного задоволення та сприяння загальному добробуту (Batool & Khalid, 2012; Eslami, Hasanzadeh, & Jamshidi, 2014; Malouff, Schutte, & Thorsteinsson, 2014). Також широко визнано, що емоційний інтелект надзвичайно важливий для розвитку командирства, в тому числі для створення спільного бачення, побудови стосунків і спонукання до кращого виконання роботи (Boyatzis & Soler, 2012; George, 2000; Shahhosseini, Silong, & Ismaill, 2013). Емоційний інтелект у збройних силах є актуальною, але відносно малодослідженою темою.

У багатьох військових операціях успіх місії залежить від здатності оперативної групи керувати емоціями та використовувати їх. Для цього командири повинні вміти розпізнавати власні емоції та емоції інших. Важливо, щоб командири розуміли, як емоції можуть впливати на їхні рішення і судження, а також на поведінку інших. Крім того, вони повинні точно розрізняти емоційні стани своїх підлеглих, ворога і некомбатантів. Наприклад, тренування на основі сценаріїв є широко прийнятим і успішним методом передачі знань і навичок для поліпшення обізнаності бійців про ситуацію і прийняття рішень, часто з використанням технологій віртуальної і змішаної реальності для моделювання складних ситуацій, щоб команди вчилися мислити і діяти в умовах тиску. Аналогічно, дослідники і практики успішно застосовують методи, засновані на сценаріях. В обох випадках сценарії забезпечують динамічну обстановку, в якій люди можуть вдосконалювати навички шляхом систематичної практики з відповідним зворотним зв'язком, заснованим на результатах діяльності. Багато сценаріїв, що використовуються для тренування прийняття складних рішень, з невеликими змінами можуть бути перепрофільовані для тренування розпізнавання та регулювання емоцій, в ідеалі тренуючи ЕІ в поєднанні з когнітивними та поведінковими навичками. Крім того, діяльність на основі сценаріїв надає цікаві можливості для аналізу та оцінки ефективності, які не є легкодоступними при використанні методів суб'єктивного звіту. У напівструктурованих симуляціях конкретні події можуть бути заздалегідь запрограмовані за сценарієм або втручатися в реальному часі командиром, щоб створити тип досвіду, необхідний для тренування конкретної навички. Цей рівень контролю дозволяє проводити пряме порівняння результатів, які можуть бути використані для оцінки і відстеження ефективності діяльності

бійця з плином часу. Наприклад, можуть бути створені еталонні сценарії, які включають певну кількість складних подій, що вимагають швидкого прийняття рішень в умовах емоційно напружених обставин. Порівняння результатів дій у цих еталонних сценаріях може бути використано для оцінки набуття та застосування навичок у часі, а також використовуватися для масштабування рівня майстерності. Ключовою особливістю запропонованих контрольних сценаріїв є те, що вони повинні бути здатні точно відображати емоції (у віртуальних персонажах, коли це доречно) та викликати емоційні реакції. Корпус морської піхоти США розробив тренувальний полігон, який може бути налаштований для занурення піхоти у високореалістичні, складні імітовані місії, - Infantry Immersion Trainer (Тренажер занурення піхоти).

Нещодавно ТЗП було модернізовано для забезпечення більш гнучкої підтримки експериментів, включаючи спеціальну мережу з розетками по всьому об'єкту, що дозволяє реалізовувати сценарії, які складаються із спроектованих персонажів та аніматроніки, які повністю відтворюються і підходять для проведення експериментів з високим ступенем контролю. Рольові гравці також використовуються і можуть бути придатними в експериментах, де потрібна більш натуралістична, відкрита взаємодія; це може бути найбільш доцільним в обмеженому наборі еталонних сценаріїв, тоді як існують інші можливості для використання віртуальних персонажів (аватарів) для відпрацювання конкретних навичок, таких як розпізнавання емоцій або відповідна реакція на конкретні емоції. Наразі до складу МІТ входить "Сердита бабуся" - персонаж змішаної реальності, який зображає сердиту афганську бабуся повстанця, розроблений для того, щоб надати бійцям досвід спілкування з персонажами, які не бажають співпрацювати (див. рис. 1). Мета цього віртуального персонажа - створити правдоподібно реалістичну взаємодію, в яку втручаються культурні відмінності (наприклад, мовні бар'єри та гендерні ролі). Цей персонаж здатний діяти і належним чином реагувати на репліки бійців і має обмежені можливості для розмови (41 відповідь з численними варіаціями) рідною мовою регіону, пушту. Її голос, фрази і рухи засновані на афганських рольових іграх в ІТ, щоб гарантувати, що її фрази, жести, ставлення і поведінка є відповідними для корінного афганця. Для більшого занурення, Бабуся має 5 поведінкових станів та 3 ситуаційні реакції, кожна з яких залежить від обраного бійцями способу дій. Наприклад, якщо знайдено контрабанду, вона невтішно плаче, але якщо її допитують, а бійці щойно увійшли або ще нічого не знайшли, вона кричить на них, щоб вони йшли геть. Крім того, технологія змішування анімації була використана для обмеження повторюваної анімації/видимого

повторення поведінки, щоб зробити бабусю більш реалістичною. Персонажі змішаної реальності в ІТ є напівавтономними, тому вони мають обмежений набір автоматичних відповідей на певні сигнали, що спостерігаються системою, але вони також можуть контролюватися командирами зі станції інструктора/оператора. Хоча технології занурення надають можливість "відпрацювати" бойові дії в імітованому середовищі, такі технології можуть бути ще більше вдосконалені шляхом інтеграції концепцій КН в середовище. Уявіть собі, як за рахунок явного звернення до соціальної, емоційної та психологічної сторони виконання завдань, тренування командирства та боєготовності можна було б ще більше збагатити, включивши до них 1) Емоційно виразні віртуальні персонажі, 2) Протокол тренінгу із зануренням для навчання ОУ, 3) Психофізіологічне оцінювання та 4) Навчальні інструменти для цілей тренінгу/зворотного зв'язку.

Серенович М. (ВІКНУ)

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ВПЛИВ НА МАСОВІ АУДИТОРІЇ

У 21 столітті інформаційні технології мають високий рівень впливу на маси і аудиторії. Кожне важливе рішення у своєму житті людина приймає на основі впливу на неї інформаційних технологій.

Людина сама не розуміє того, що рішення вона прийняла самостійно, але насправді вона лише вибрала один із варіантів які їй запропонували ЗМІ. Візьмемо одну з технологій масове наслідування — це форма поведінки в якій людина потрапляючи до певної маси починає копіювати поведінку, стиль, образи які є загально прийнятими у цій масі. До прикладу ми можемо взяти російське населення котре почало використовувати символи які були зображені на техніці та одязі окупантів під час повномасштабного вторгнення в Україну — Z V O.

Пропагандисти кремля почали розповсюджувати такі слогани як «За Мир», «За свободу» використання цієї технології ми можемо побачити ще у 20 столітті, пропагандою 3 рейху. Так, російські пропагандисти, є призначеними масифікаторами, вони посилають свій меседж в маси, так в цій технології також визначають, лідерів, які безпосередньо ведуть та керують масами.

Також, одна з технологій циркулярна реакція, вона полягає в тому, що у маси запускають емоцію, пропагандисти зазвичай вибирають певний об'єкт, у приклад візьмемо, коли російські пропагандисти запустили, новину

про те, російські військові обстріляли роддом у Маріуполі, тому що там був штаб полку «АЗОВ» тим самим вони вибрали, потрібний об'єкт реагування, а після цієї новини їх задача була в тому, щоб за рахунок цієї новини підтвердити основну думку рос.пропагандистів,полк «АЗОВ» нацисти. «Слід боятися не впливу і не його технологій здійснення, а цілей та змісту впливу». Слід розуміти, що фахівець ЗМІ, який використовує технології і формує читацьку аудиторію, здатен управляти настроями,емоціями, аудиторії не здатні розуміти, що їх використовують,ними управляють, за рахунок таких мас,кремль формує та управляє своєю армією, а ця маса думає що вони борються з нацистами.Так кремлівські лідери можуть заздалегідь виявити передбачувані емоційно-вольові, інтелектуальні або фізичні реакції мас на які впливають. Проблематика цієї теми, що по суті, усі технології це своєрідна зброя яку використовують на населенні, використання якої люди не відчують на собі, а тому і не розуміють важливості боротьби з цим. Російські пропагандисти ретельно відслідковують,проблеми українського суспільства, та намагаються використовувати свої технології не тільки у своїх масових потоках, а і в українських, особливо це загострення можна побачити напередодні, 24 лютого.

Як зауважив Д. Дондурей, це дуже велика, професійна, неймовірно ефективна робота російських медіа, а щоб до контенту була довіра застосовується відточена технологія. За його словами, російське телебачення «значно сильніше, ніж усі секретні служби, армія, Генштаб і будь-який апарат насильства в країні. По дії на народ, по дії на реальну поведінку мільйонів людей його функції і технології по впливу на людей недооцінено»

Не так страшне формування думки, як те, якої думки. Не так страшна маніпуляція, як її наслідки, що випливають з цілей маніпулятора та смислу його діяльності.

Вплив під час спілкування — це неминучість, така сама, як і спілкування під час досягнення мети, важко уявити, як можна досягнути мети поза спілкуванням» — В.Різун.

http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3496:doslidzhennya-vplivu-mas-media-v-umovakh-informatsijnoji-vijni&catid=81&Itemid=415

Список використаних джерел:

Різун В.В. Теорія масової комунікації : підруч. для студ. галузі 0303 «журналістика та інформація»/ В. В. Різун

ВИКОРИСТАННЯ РОСІЄЮ ІСТОРИЧНИХ ЗНАТЬ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ ВОРОГА ДО ІНШИХ НАРОДІВ

Актуальність проблематики конструювання образу ворога за принципом «ми і вони» в умовах інформаційного суспільства особливо зросла в контексті повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Сформований російськими науковцями «образ ворога» на сучасному етапі служить прикриттям політики країни-агресора. «Образ ворога» активно використовується засобами масової інформації як інструмент мобілізації населення для боротьби із навіяними зовнішніми загрозами, нав'язування суспільству почуття незахищеності, негативного ставлення до України та її союзників, відвернення його уваги від внутрішніх кризових проблем.

Традиція конструювання образу ворога у тій чи іншій мірі властива всім історіографіям, як західним, так і східним. Вона особливо характерна для воєнної історії під час супроводу класичних, «холодних» та гібридних війн. За останні десятиріччя, російська історіографія довела технології створення образу внутрішнього і зовнішнього ворога до абсолютизації, не цураючись примітивної фальсифікації, відвертої дезінформації, брехні, наклепів та інших методів.

Ідейним підґрунтям формування, розвитку і успадкування концепції ворожого оточення навколо Росії та конструювання образу ворога стосовно інших народів, зокрема України, стала низка наступних постулатів:

а) повна залежність продукування історичних знань та інтелектуальної діяльності істориків від влади, яка органічно впливала із політичної системи і організації суспільства;

б) привласнення історичної, культурної та духовної спадщини Києво-Руської держави, назви Русь, «переписання» княжих літописів, сповідування гасла «Вся Русь має стати Московією» і реалізація згадуваної ідеї «собіранія Русской землі», що супроводжувалось накиданням образу ворога на всіх «іногородців» – половців, печенігів, хазарів, кримських татар, нагайців тощо.

в) релігійно-політична ідея величі і «богообраності» московитів, одержавлення імперської концепції «Москва – третій Рим», висунутої ними після падіння Константинополя (1453 р.) і висловленої таким чином: «два Рими впали, третій стоїть, а четвертому не бути», а відтак ☐ анексія українського православ'я (1686 р.).

Ці та інші постулати послужили ідейним підґрунтям, на якому проростало прислужництво істориків владі. Зародилася традиція формування образу ворога, яка перекочувала з імперської в радянську, а згодом в російську історіографії. Сучасні пропутінські ідеологи активно використовують апеляцію «до історії» у маніпулятивних технологіях агресії проти України як спосіб легітимації їх політики на окупованих територіях.

Ураховуючи зазначене, особливо гострою є проблематика належної контрпропаганди, утвердження українського бачення історії Росії, розвінчування її імперіалістичної політики стосовно України та інших держав.

Резнік С.Л. (ВІКНУ)

СУГЕСТИВНИЙ ВПЛИВ В ІДЕОЛОГІЧНІЙ БОРОТБІ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

У наш час інформація серед великої кількості ролей претендує й на роль «виховника». Мислення, увага, пам'ять людини перебувають під впливом засобів масової комунікації (далі – ЗМК), адже саме вони формують порядок денний і є ретранслятором авторитетних думок, які засвоюють маси. Потім сприймають їх як власні. Споживаючи інформацію через ЗМК, люди під таким впливом висловлюють вже нав'язані їм думки, демонструють ставлення до органів державної влади, політиків, конфліктують один з одним.

Одним з дієвих та поширених прийомів впливу на емоції та думки людини є сугестія (навіювання), яка вважається однією з найскладніших форм нейролінгвістичного програмування (далі - НЛП). За допомогою вербальних та невербальних психологічних технологій, у груп чи мас блокується здатність критично мислити та аналізувати те, що відбувається. Як результат, можна нав'язати потрібні думки, установки, бажання, страхи, побоювання чи взагалі керувати поведінкою осіб. Технології НЛП гіпнотичного характеру впливають на підсвідомість людей та мають більш серйозні наслідки, аніж звичайні форми пропаганди та агітації. Для здійснення масового гіпнотичного трансу застосовуються ритмізовані дії, світлові та шумові ефекти, колективне співання [3].

Сучасна ідеологічна боротьба - це передусім культурне змагання, культурна революція, що переписує уявлення про реальність і спонукає колективне несвідоме перейти в інше міфологічне поле [1]. Під час повномасштабного вторгнення РФ на територію України, пропагандистська машина російської федерації включила творчу активність своїх

проросійських музичних виконавців у створенні аудіо-візуального контенту. У піснях та кліпах вони використовують спеціально підібраний нейросемантичний гіпертекст, що містить найбільш значущі слова та фрази для сугестованої особи чи групи осіб, впливаючи таким чином на підсвідомість людини. Окрім тексту вони застосовують і замасковані образи, символи, цінності, під «обгорткою» яких намагаються нав'язати все ті ж наративи про «хорошого росіянина», «братські народи» та «політиків, які єдині винні в тому, що відбувається». Такі методи можна спостерігати в «антивоєнних» піснях: Little big - «GENERATION CANCELLATION», Макс Корж - «Свой дом» та Ногу Свело - «Украина» [2]. Якщо певний конфлікт, що описується в цих історіях, нагадує масам події з їхнього життя, така метафора стає орієнтиром суспільної поведінки, ефектом масового зараження, наслідування [1].

За допомогою технологій НЛП рф намагається змінити переконання мас та створити «своє майбутнє», спонукаючи до дій на підтримку окупаційної влади рф. Для захисту ідеології державотворення, виходу України із кризового стану та входження її у світове співтовариство сильною незалежною державою є доцільним створення потужного інструментарію протистояння на деструктивний процес сугестивного впливу рф, який має на меті розшарування українського суспільства на групи. Методи, які застосовує рф перешкоджають здійснювати оборону країни та відбивати наступ сил противника, а пріоритетними завданнями для українців під час повномасштабного вторгнення рф є ефективна відповідь на військову та інформаційну агресію проти нашої держави.

Джерела:

1 Всеволод Зеленін /ОСНОВИ МІФОДИЗАЙНУ: Психотехнології керування медіареальністю. Навчально-методичний посібник. — К.: Вид-во «Гнозіс», 2017. — 168 с.

2 <https://news.obozrevatel.com/ukr/show/people/scho-ne-tak-z-antivoennimi-pisnyami-little-big-korzha-i-nogu-svelo-i-chomu-ukraintsyam-var-tonastorozhitis-rozbir-psihologini/amp.htm>

3 Сучасні інформаційні війни в мережевому он-лайн просторі : навчальний посібник / О.В. Курбан. – Київ: ВІКНУ, 2016. - 286 с.

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

ІПсО (Інформаційно-психологічні операції) – це комплекс заходів, які проводяться державними органами, органами військового управління з метою зміни свідомості об'єктів впливу у бажаному напрямку. І росія, і Україна здійснюють цей вплив на свої війська, війська ворога, цивільне населення обох країн та на вороже керівництво. Для цього використовуються усі можливі інформаційні дії, які можуть сприяти тактичній чи стратегічній перемозі. Як діє ІПсО в Україні глобально?

По-перше, Генштаб та інші офіційні джерела подають суспільно важливу інформацію із необхідною затримкою (доба і більше). Це має ефективний вплив на військовослужбовців, населення і противника. Також активно використовуються протиросійські та патріотичні гасла типу «русский военный корабль ...», «Героям слава» та інші.

По-друге, прийнято Закон України, що об'єднує всі новини по усім каналам в єдину стрічку новин. Там просувається головна ідея – Перемога і так легше контролювати подачу інформації.

По-третє, навіть соціальні мережі, зокрема Фейсбук та Інстаграм, перетворилися на, глибокоажучи, платформу для збору коштів, різної допомоги, оголошень та іншої важливої інформації. Відсоток користувачів, що діляться своїми сторіс чи світлинами різко впав. Завдячувати цьому найбільше слід АТО-вцям, волонтерам, рідним і близьким захисників України.

Окрім глобального впливу, ІПсО також здійснює свої операції через канали масової інформації, соціальні мережі, боти. Вони направлені на вкид вигідної інформації для ворога. Метою цього є інформаційно- психологічні диверсії в просторі противника. До них відносять:

- Телефонний тероризм. Для простих росіян цей спосіб є найпоширенішим. Абонент представляється співробітником «Сбербанку» чи іншого банку, робітником МВД чи навіть ФСБ. Основною задачею є не тільки дізнатися особисту інформацію з карт, рахунків, а й залякати.
- Махінації з банківськими картами. Дізнавшись інформацію, дані з рахунків росіян зливали в інтернет, зокрема в телеграм-канали, де вони були у доступі кожному читачу. Кожен охочий міг зайти та витратити їх.
- Акаунти з в соцмережах. Поставивши на аватарку улюблені букви росіян «Z, «V»та російський трикологор ніхто не здогадається про «засланця» якщо правильно вкидувати певну інформацію в їх середовищі.

Адже від фейку, що пише «расія вперьод», «За мір» ніхто не чекатиме ніякої підстави.

- Інформаційні вкиди. Викривлена чи вигадана інформація щодо втрат, обстрілів, новин.
- Зломи. Хакерські операції дозволяють не тільки на певний час вивести з ладу систему, а й дізнатися певну корисну чи важливу інформацію.
- Ботоферми. Вони можуть масово викривати чи поширювати інформацію про діяльність вищого керівництва країни, фейкові новини щодо ситуації з фронт, чи, наприклад дискредитувати когось чи щось.

Окрім всього вищезазначеного, варти згадати про самі образи росіянина та російського військового. *Росіян називають "орки", "русня", "зомбі", "рашисти", "кацап". Щобільше, росія та росіянин тепер пишуть з малої літери. Це не є мовою ворожнечі, проте створює образ, що ми воюємо проти неповноцінних людей. Якби вони дійсно були такими, ми б вже давно одержали Перемогу.*

Отже, будь-які дії українського ІПСО направлені на людей, щоб зманіпулювати ними. Простими словами у нашому випадку це - заспокоїти українців, а ворога – вивести з рівноваги.

Список використаних жеерел:

1. Що таке ІПСО (інформаційно-психологічні операції): форми і методи [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<https://cripo.com.ua/likbez/shho-take-ipso-informatsijno-psihologichni-operatsiyi-formi-i-metodi/amp/>.
2. Вікіпедія [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0.
3. Інформаційно-психологічна війна: Україна її точно не програє [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-ato/3494447-informacijnopsihologicna-vijna-ukraina-ii-tocno-ne-prograe.html>.
4. Зневага з малої літери [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/05/15/7346243/index.amp>.

МУЛЬТИМЕДІЙНІ МЕРЕЖЕВІ ЖАНРИ В РОБОТІ ВІЙСЬКОВИХ ЖУРНАЛІСТІВ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Війна РФ проти України, з 2014 року і до сьогодні є провідним проблемно-тематичним напрямком в роботі військових журналістів, які виконують редакційні завдання в умовах бойових дій в складі мобільних прес-груп від ЦТРС МО України, Інформаційного агенства, ТРС «Бриз».

Тема війни висвітлюється або, як прийнято казати в журналістиці реалізується через жанри – форми відображення дійсності або типи журналістських творів, об'єднаних схожими змістовними та формальними ознаками. Зазвичай жанри журналістики поділяють на інформаційні, аналітичні та художньо-публіцистичні. У сучасній практиці існує й поняття «квазіжанрів», або гібридних жанрів, що можуть містити ознаки кількох існуючих.

З розвитком інформаційних технологій важливу роль відіграють - мультимедійні мережеві жанри. І вони по суті є найбільш актуальними, оперативними і дієвими у впливі на цільові аудиторії, відображаючи трагічні події рашистських злочинів проти мирного українського населення, перемоги військових підрозділів ЗС України над ворогом.

До нових, конвергентних жанрів інтернет журналістики, які використовують у своїй роботі військові журналісти належать:

Лонгрід - великий літературно-художній текст, що розбивається за допомогою різних мультимедійних елементів (фотографій, відео, аудіозаписів, інфографіки), але сприймається як цілісна історія (читається з різних електронних носіїв). Дві ознаки «longread»: 1) літературно-художній текст в основі; 2) мультимедійність в його подачі.

Статична ілюстрація – класична ілюстрація в мультимедійної історії. Вона несе практично тіж самі функції, що й будь-яка фотоілюстрація у традиційному ЗМІ: відбиває суть того що відбувається, розширює інформацію, допомагає вибудувати візуальний ряд. У ідеалі це кадри з місця подій чи архівні знімки абсолютно релевантні суті історії. У мультимедійної замітці також найчастіше доводиться використовувати колажі та інші «хитрі» рішення ілюстрування, якщо документальної ілюстрації немає;

Фотоленти, фоторепортажі, фотогалереї – похідні розповіді про подію з допомогою фотографій. Це може бути добірка знімків, яка розташована за класичним канонам фоторепортажу, що допомагає

користувачу побачити як послідовно розгортаються події. Це може бути мікс різних ілюстрацій, які стосуються загальної теми. По-різному тут організується навігація: щодо одного разі користувач гортає картинку за картинкою, й інші – вибирає з «прев'ю». Однією з популярних варіантів фотогалерей є добірка «Фото дня» чи «Фото тижня»;

Підкаст – (від англ. podcasting, від iPod і англ. Broadcasting – повсюдне, широкоформатне мовлення) – звуковий файл, передача, кінцевий сюжет. Зазвичай, викладений з Інтернету фрагментрадійної програми чи начитаний текст повідомлень. Подкастом називається або окремий файл, або регулярно обновлювана серія таких файлів. Найчастіше цей жанр використовують радіостанції, але інколи і інші онлайн-ЗМІ;

Аудіоілюстрація – фрагмент аудіозапису, який належить до певної частини тексту. Аудіоілюстрація може бути не закінченою, мінімально коротким (2 – 3 секунди). Вона повинна проілюструвати ті частини повідомлення, у якій звукова складова несе значення чи емоційну навантаження. Наприклад: звук рідкісного музичного інструмента, сміх знаменитості, ревіння вогню на безпрецедентне пожежі чи аудіо цитата ньюзмейкера, коли тон, експресія, емоція, з якою він вимовляє ключові речі, грають роль не меншу, ніж власне слова;

Аудіоверсія тексту – начитаний диктором чи електронним диктором текст повідомлення. У загальні моменти були дуже популярні аудіоверсії цілої газети. Аудіоверсія може бути повноцінної альтернативою радіопотоку, бо включає живі голоси, синхрони, інтершум і все те, що робить звукову версію «живою»;

Аудіосюжет нагадує класичний радіосюжет. Тут є як текст, начитаний голосом диктора, так й цитати ньюзмейкера, інтершум. Оптимальна тривалість аудіосюжета в мультимедійної замітці трохи більше 60 секунд;

Відеоілюстрація – фрагмент відео, що стосується певної його частини тексту, інфографіки чи мультимедійної статті. Може також стояти головною ілюстрацією до замітки. Відеоілюстрація немає закінченого сюжету і може бути короткою (від 3 до 20 секунд). Вона може мати заставку і рекламу. Сплеш (заголовний кадр) відеоілюстрації має виконувати роль статичної ілюстрації;

Віdeosюжет – має свою зав'язку, кульмінацію і розв'язку. На відміну від телевізійного сюжету, відео сюжет в конвергентном ЗМІ має включати інформацію, що носить факультативний характер. Краще уникати «розмовляючих голів» і стендапів (крім випадків, коли присутність кореспондента у кадрі є частиною драматургії). Оптимальна тривалість

відеосюжета для новинного конвергентного ЗМІ – 60–90 секунд. Відеосюжет може містити рекламу і заставку. Можливо розміщений як самодостатній матеріал (нею можуть вести гіперпосилання з мультимедійного матеріалу), і у тілі мультимедійної статті;

Потокове відео з місця подій інтернет-ЗМІ дозволяє пропонувати користувачам кілька прямих ефірів одночасно, звісно, якщо це можна буде. Плеер з потоковим відео може бути головною ілюстрацією сайту, ілюстрацією розділ, у тілі статті. Він можна віднести у спеціальний розділ або стати додатковою картинкою в сюжеті. Потокове відео можна використовувати й в репортажі з місця події, і з прес-конференції масових заходів, створюючи ефект максимального присутності, синхронізації події та інформації про неї. Потокове відео дозволяє організовувати «ток-шоу у прямому ефірі».

Особливо популярними є – **стендапи** на військовому телебачення, коли військові кореспонденти розповідають про нові зразки техніки і озброєння в прямому ефірі з місця бойових дій або навчань (тренувань).

Війна значно вплинула на національну українську журналістику та її посестру – військову. Тому можемо окреслити деякі специфічні риси проблематики і жанрології у військових медіа:

- поєднання класичних та мультимедійних мережевих жанрів журналістики;
- домінування інформаційних жанрів у порівнянні з аналітичними та художньо-публіцистичними;
- портретний нарис (замальовка) про долю людей війни як найбільш поширена жанрова форма;
- наявність лонгридів за сучасною проблематикою;
- поєднання національно-патріотичного і музично-розважального контенту;
- відеозвернення в соціальних мережах
- інформування про перебіг бойових дій
- інформування про злочини рашистів проти мирного населення
- еастосування нових зразків озброєння і військової техніки в зоні бойових дій
- інформування про знищення окупантів, озброєння і військової техніки

СПЕЦИФІКА РОБОТИ ВІЙСЬКОВОГО ЖУРНАЛІСТА В УМОВАХ БОЙОВИХ ДІЙ: ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Залучення військових кореспондентів до здійснення заходів з організації якісної інформаційної боротьби та підготовки інформаційних матеріалів про хід та результати протистояння російським окупаційним військам, висвітлення успіхів українських підрозділів сил безпеки та оборони в районах бойових дій стало одним з напрямків роботи провідних медіа та мейнстрімом серед іноземних та українських журналістів.

Підготовка журналістського матеріалу з передових ліній оборони включає в себе етапи, притаманні традиційній продукції контенту, однак, містить істотні нововведення.

Перш за все, воєнний кореспондент додержується основоположних законів та підзаконних актів, керується обмеженнями та правилами Генерального штабу ЗС України, які регламентують його діяльність. Правилами встановлено порядок допуску представників засобів масової інформації на військові об'єкти у районі ведення бойових дій на період дії воєнного стану, встановлюють правила роботи на передових лініях оборони та регламентують загальну роботу. [1]

Безперечно, одним із аспектів роботи представника медіа у районах ведення бойових дій є індивідуальна безпека, яка включає в себе наявність засобів індивідуального захисту (бронежилет, каска, апетечка), визначає потребу в індивідуальній зброї та, відповідно, боєприпасів до неї та зовнішній вигляд (доречний стиль форми одягу та зовнішнього вигляду) [2].

Організація підготовки до створення матеріалу в аспекті підготовки питань та тем для висвітлення не завжди спрацьовує: в умовах постійно плинної ситуації питання до респондента можуть змінитися, відповідно тематично-жанрові форми можуть зазнати суттєвих змін. Важливим для роботи з підрозділами сил безпеки і оборони є базові знання озброєння та техніки України, їх модифікацій. Важливими є знання озброєння противника, адже суспільний інтерес дослідження затрофееної техніки є високим.

Практичний досвід демонструє: високоякісний фото та відеоконтент доступний із використанням мобільних девайсів. Нині компактні мобільні телефони дозволяють замінити габаритні камери для продукції матеріалів. Також вони полегшують безпосередню роботу на передовій – воїни відчують менший дискомфорт перед мобільним девайсом, телефон легше захистити в умовах обстрілів та ведення вогню, вони менше піддаються осколковим та кульовим ураженням від на відміну від камер, також телефони дозволяють працювати більш оперативно.

Напередодні та під час продукації контенту військовий журналіст підтримує взаємодію з посадовою особою служби зв'язків з громадськістю підрозділу. Посадова особа керується правилами та обмеженнями, рекомендує висвітлення або припиняє

роботу в інтересах національної безпеки. Це стосується також постпродакшну матеріалу.

Під час роботи з воїнами на передовій працівник медіа зважає на умови обстановки, які контролюють командир або начальник підрозділу та представник служби зв'язків з громадськістю.

Таким чином, організація роботи військового журналіста на передовій містить етапи підготовки до виїзду, оперативна робота з воїнами, якісний постпродакшн з додержанням правил та рекомендацій в інтересах національної безпеки та оборони України.

Список використаних джерел: . Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України від 3 березня 2022 року №73; Репортери без кордонів. Посібник з безпеки для журналістів. Посібник для репортерів у небезпечних зонах [Електронний ресурс] / Репортери без кордонів – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.ly/sN1rtf>

к.н. із соц. ком., доц. Гридчина В.В. (ВІКНУ)

НАЙЕФЕКТИВНІШІ КАНАЛИ ПОДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ОПИТУВАННЯ)

У листопаді 2022 року серед військовослужбовців окремої в/ч було проведено опитування, щодо політичної обізнаності, а також ефективних форми розповсюдження політичної інформації.

В опитуванні взяли участь 61 військовослужбовець віком від 20 до 65 років, чоловіки. З них, 67 % служать у ЗСУ до 1 року, 23% - від 1 до 3 років, 8% - від 3 до 5 років та 2% - від 5 до 10 років.

Беруть активну участь та цікавляться політикою 7% опитуваних, 57% визначили середню зацікавленість політичним життям України, а 15% визначили себе поза політикою. При цьому 11% респондентів – ніколи не голосують на виборах, 32% – голосують, коли мають час, 36% – голосують на усіх виборах, 18% – лише на президентських виборах і по 1,5% голосують тільки на парламентських та тільки на місцевих виборах.

У 72% збільшився інтерес до міжнародної політики після вторгнення росії 24 лютого 2022 року.

23,3% опитуваних вважають, що на сьогодні відсутня реальна інформація про хід військових подій, 28,3% – зауважили, що отримують недостатньо інформації, 33,3% – інформації вистачає, але є теми, які потребують більш детального висвітлення, 15% респондентів достатньо інформації, яка подається. В одній з анкет була висловлена особлива думка, що «під час інформаційної війни неможливо отримати достовірну інформацію».

Рейтинг інформації, якої не вистачає військовослужбовцям, і яку вони хотіли б отримувати (в опитуванні можна було обрати кілька положень):

1. Актуальна інформація про події на фронті – 77%.
2. Про соціальне забезпечення військовослужбовців – 33%.
3. Про військову техніку, яка надходить від західних партнерів – 20%.

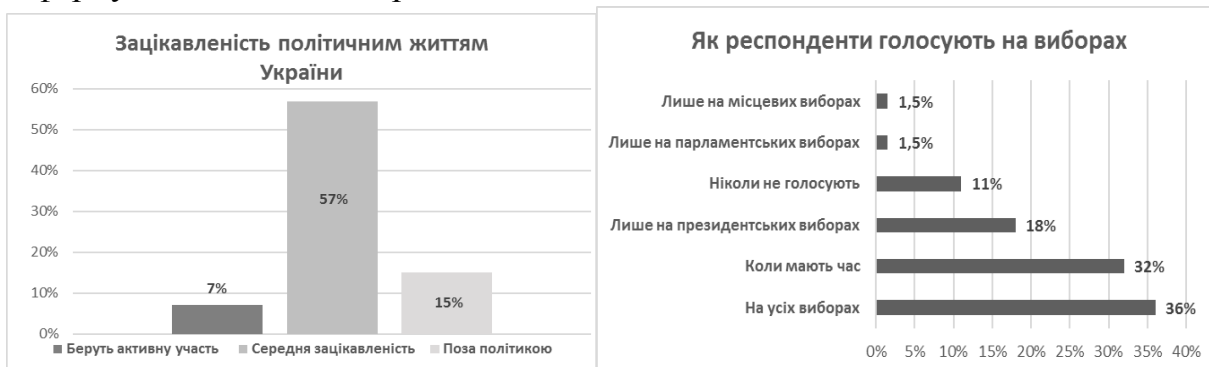
4. Про міжнародну підтримку – 13%.
5. Про внутрішню дерусифікацію України – 8%.
6. Про російських військовополонених – 2%.
7. Інформація з російських військових пабліків – 2%.

Відповідаючи на питання про формат і зручність отримання інформації респонденти могли обирати кілька варіантів. Так, для військовослужбовців найкращий формат отримання інформації це: щоденні короткі інформування (42%) та щоденні короткі відео (42%); на другому місці – раз на тиждень перегляд відеохроніки найголовніших подій (22%), на третьому – щоденні пости, короткі тексти (14%), і четверте місце поділили варіанти – раз на тиждень огляд подій від уповноваженого офіцера (3%) та раз на тиждень у друкованому вигляді ґрунтована аналітика про події тижня (3%).

Найзручніше інформацію отримувати:

- 1) із соціальних мереж (64%),
- 2) від командирів (34%),
- 3) від уповноважених офіцерів (10%)
- 4) окремою розсилкою на телефон (10%),
- 5) під час заходів у в/ч (7%),
- 6) з друкованого листка (2%).

Найефективнішим інформуванням військовослужбовців, за результатами опитування, є короткі відео, які розміщуються в соціальних мережах та щоденне інформування від командирів.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ. ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Зростання ролі громадянського суспільства в сучасних умовах зумовлює необхідність формування громадської думки в інформатизації територіальних громад. Вона є регулятором політики держави, а тому в деякій мірі, і гарантом її безпеки.

Громадська думка – це колективне судження людей, у якому ставлення до подій і явищ і виявляється у формі схвалення, осуду або вимоги. Вона формується в процесі руху інформації в суспільстві, відображає людське буття, суспільну практику людей, політику держави і стан справ у територіальних громадах.

Важливим регулятором громадської думки є засоби масової інформації (ЗМІ). ЗМІ у суспільстві є не лише способом впливу на маси, але й засобом участі мам в соціальному управлінні.

ЗМІ поділяються на «традиційні» та «нетрадиційні», або ж новітні.

До традиційних ЗМІ відносять: телебачення (центральне, регіональне і місцеве), радіомовлення (як діапазонне, так і провідникове), друковану продукцію (газети, тижневики, журнали та ін.). До «нетрадиційних» ЗМІ відносять Інтернет-ресурси та інші меседжи.

Аналіз конституційної норми про те, що засади утворення і діяльності ЗМІ визначаються виключно законами України, свідчить, що доцільним є більш докладне на рівні закону регулювання діяльності електронних ЗМІ, тому що статусу ЗМІ вони *de jure* не мають, хоча *de facto* масову інформацію все ж таки розповсюджують.

Блоги сприяють розвитку демократії, соціалізації аудиторії, розвитку свобод, зокрема: свободи слова, діяльності ЗМІ, доступу до інформації, висловлювання думки, оцінки, масової комунікації.

У журналістів перевірка фактів, достовірність інформації. Посилання на джерело, об'єктивність, виваженість висловлювань, осмислений вплив на громадську думку – це правовий і етичний обов'язок, ознака фаховості.

Хоча в блогах і в ЗМІ є винятки.

Блоги, що подають посилання на джерело, перевірену інформацію, мають високу культуру контенту.

А окремі друковані, аудіо, аудіовізуальні ЗМІ – заангазовані, наповнені замовними матеріалами.

Таким чином, блогерство і журналістика – два неоднорідних види масової інформаційно-комунікаційної діяльності, між якими є чимало

спільного й відмінного, але існує однакова моральна відповідальність авторів за сутність і зміст наданих матеріалів.

СЕКЦІЯ 6

ФІНАНСИ

*к.е.н., доцент, чл.-кор. АЕН України
Городянська Л.В. (ВІКНУ)*

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМ ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ УКРАЇНИ ТА КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО

В умовах війни, розв'язаною російською федерацією проти України, основою оборонного потенціалу української армії є військовий фахівець. Як зазначив Президент України: «...всі стратегії оборонного відомства повинні бути націлені на людину. У тому числі – і на гідне забезпечення військових і посилення соціального захисту людей в погонах» [1].

Враховуючи стратегічну цінність військовослужбовців Збройних Сил України (далі – ЗСУ) в умовах ведення війни, спираючись на Стратегію воєнної безпеки України та орієнтуючись на вступ до НАТО, Урядом України поставлено завдання стосовно формування адаптивної системи грошового забезпечення (далі – СГЗ) військовослужбовців відповідно до стандартів НАТО.

Актуальність дослідження зумовлена потребою визначення особливостей системи грошового забезпечення країн-членів НАТО та вітчизняної системи грошового забезпечення ЗСУ задля подальшої її трансформації до стандартів НАТО.

Проаналізуємо відмінності систем виплат грошового забезпечення військовослужбовцям ЗСУ та країн-членів НАТО.

Особливість системи грошового забезпечення Збройних сил України полягає у наступному. Частка загального (базового) фонду для виплати грошового забезпечення складає 45 %, тоді як частка фонду спеціального призначення складає 55 %. Грошове забезпечення військовослужбовців ЗСУ визначається залежно від посади, військового звання, тривалості та умов військової служби [2-4] та відповідно до ст. 2 розділу I «Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних сил України та деяким іншим особам» [2] включає три складові, які виконують стимулюючі та компенсуючі функції, а саме: щомісячні основні, щомісячні додаткові та одноразові додаткові види грошового забезпечення. Алгоритм розрахунку грошового забезпечення ЗСУ доволі складний.

У країнах-членах НАТО таких як США, Німеччина, Туреччина, Литва співвідношення між загальним (базовим) та спеціальним фондами для виплати грошового забезпечення складає 80 % та 20 %. У Польщі та Румунії співвідношення між загальним (базовим) та спеціальним фондами для виплати грошового забезпечення складає 70 % та 30 %. Розмір базової виплати залежить від посадового окладу військовослужбовця та рівня органу управління.

Більш детальний аналіз особливостей СГЗ військовослужбовців США, як провідної країни-члена НАТО, показав, що починаючи з 70-х років ХХ століття, військовослужбовців було переведено на контрактну службу, а сама СГЗ військовослужбовців США базується на виплатах за військове звання та вислугу років. Тобто, відмінності полягають в особливостях стимулювання людини до тривалого проходження нею військової служби. Разом з цим відмінності спостерігаються у структурі та розмірах додаткових видів грошового забезпечення військової армії США. Пакет компенсацій офіцерів армії США містить надбавки на оплату житла, загального медичного обслуговування, харчування та податкові пільги.

Узагальнимо відмінності між системами грошового забезпечення військовослужбовців України та країн-членів НАТО, які спостерігаються:

1. У структурі формування загального (базового) та спеціального фондів. Так, базовий фонд СГЗ Збройних сил України складає 45 %, тоді як країн-членів НАТО – 70-80 % залежно від моделі. Частка фонду спеціального призначення СГЗ Збройних сил України складає 55 %, а країн-членів НАТО – 20-30 % залежно від моделі.

2. У складових грошового забезпечення. Україна використовує систему посад, звань та вислуги років. Армія США перейшла на систему звань та вислуги років, що підвищує мотивацію військового фахівця до продовження військової служби.

Отже, зазначені відмінності грошового забезпечення військовослужбовців ЗСУ та країн-членів НАТО доцільно враховувати в процесі виконання завдань Уряду України стосовно трансформації системи грошового забезпечення ЗСУ. Модель СГЗ армії США є перспективним напрямом трансформації, який сприятиме:

- спрощенню алгоритму та прозорості нарахування грошового забезпечення;
- підвищенню рівня вмотивованості військовослужбовців;
- оновленню ЗСУ України в умовах російської військової агресії.

Список використаних джерел:

1. Грошове забезпечення та стандарти НАТО. *Армія та гроші. Проект «Стандарти НАТО для сектору безпеки і оборони України: розуміння і сприйняття»*. URL: ukrainetonato.com.ua/standarty-nato/hroshove-zabezpechennia-ta-standarty-nato/ (дата звернення: 31.10.2022).

2. Порядок виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних сил України та деяким іншим особам : наказ Міністерства оборони України від 07.06.2018 р. № 260. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0745-18#Text> (дата звернення: 31.10.2022).

3. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 р. № 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 31.10.2022).

4. Про грошове забезпечення окремих категорій громадян : Проект Закону України від 13.03.2022 № 7141. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73893 (дата звернення: 31.10.2022).

к.е.н., доц. Горячева К.С. (ВІКНУ)

БОРОТЬБА З КОРУПЦІЄЮ В КРАЇНАХ ЗІ ЗБРОЙНИМИ КОНФЛІКТАМИ

Невирішені збройні конфлікти можуть значно збільшувати рівень корупційних ризиків у регіоні. Специфічною особливістю таких регіонів є те, що там важко відділити «традиційну» корупцію від корупції, яка зазвичай пов'язана з існуванням нерозв'язаних збройних конфліктів.

Принциповими чинниками, що підвищують корупційні ризики в структурах безпеки та оборони у регіонах зі збройними конфліктами, є: підвищення військових витрат, зниження прозорості, створення правових «сірих зон» та існування напіввійськових формувань з неврегульованим статусом. Це може ускладнюватися ідеологією «національного виживання» та високим рівнем суспільної підтримки локальних збройних сил, що може призвести до певної «терплячості» відносно корупційних зловживань як ціни, яку платять за національну безпеку.

Напіввійськові формування, які часто складаються з непідконтрольних «добровольців», зазвичай найбільш схильні до грабунків та корупції,

оскільки вони менш дисципліновані і менш інституціалізовані, ніж регулярні збройні сили. Водночас, слабкість правоохоронних органів у

поєднанні з культурою жорстокості, жадібності та ненависті створюють підґрунтя для широкого розповсюдження злочинності і корупції на таких територіях. Таким чином, корумпованими суб'єктами можуть стати оборонні компанії, повстанці, професійні контрабандисти і навіть цивільні. Вони здійснюють широкий спектр нелегальної діяльності: торгівлю зброєю, торгівлю людьми, контрабанду наркотиків і вимагання грошей та іншого майна з місцевого населення. Це може бути надзвичайно руйнівним, оскільки веде до криміналізації безпеки.

Боротьба з корупцією в країнах зі збройними конфліктами потребує багатостороннього підходу, який сягає за межі реформування військових структур та правоохоронних органів. Загалом, антикорупційні зусилля не будуть ефективними, якщо головними заходами боротьби будуть затримання та арешти. Ефективні й довготривалі зусилля можна підтримувати лише через імплементацію добре спланованих та всебічних антикорупційних реформ.

Озекін А.В. (НПУ імені М.П. Драгоманова)

ЕКОНОМІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СТУДЕНТІВ ЯК ФАКТОР АДАПТАЦІЇ ДО КРИЗОВИХ ЯВИЩ

Розвиток економічної сфери українського суспільства зумовлений характером життєдіяльності людини, її світоглядом, соціально відповідальною поведінкою, через що завданням економічної освіти є формування і створення ефективних умов для її самореалізації, як економічно активного члена соціуму, який здатен вмотивовано і свідомо долучатися до економічного життя країни, формування економічної свідомості особистості майбутнього випускника університету на основі системного економічного мислення, що своєю чергою надає можливість розуміння й опановування економічних знань, умінь, навичок економічної діяльності в умовах глобальної економічної кризи, перед якою постав світ.

Суть проведення сучасних в Україні економічних перетворень полягає у тому, щоб зробити кожну людину активним учасником господарського життя країни. Заклади загальної середньої та вищої освіти покликані в рамках базових знань формувати у молоді сучасне економічне мислення на основі глибокого розуміння явищ, процесів, відносин, що відбуваються в економічній системі суспільного життя, а також факторів, які впливають на вирішення економічних проблем. Знання мікроекономічних процесів на рівні

домогосподарства молодим людям, які тільки вступають у самостійне господарювання, надає можливість ефективно вести свій власний бюджет та раціонально витратити зароблені кошти.

Тому, для послідовного втілення у життя окреслених завдань, має бути організована відповідна загальна економічна освіта української молоді, а не лише фахівців у галузі економіки. Економічна освіта стала необхідністю сьогодення, яка покликана формувати у студентів не лише економічні знання, діловитість, підприємливість, а першою чергою, – економічну компетентність. Економічна компетентність формується у процесі опанування економічними знаннями та сприяє розвитку економічного мислення, бо будь-яка підприємницька діяльність (та й не тільки, як-от вести бюджет студента або сім'ї) вимагає сформованої економічної компетентності, яка слугує адекватному і раціональному сприйняттю цілісного економічно-просторового середовища, адаптації до економічних умов, особливо зараз, коли Україна перебуває у воєнному стані.

Отже, адаптація студентів до сучасних економічних тенденцій як в Україні, так і за кордоном, буде мати позитивний характер за умови сформованої в них економічної компетентності, яка охоплюватиме систему економічних, фінансових, правових, технічних і технологічних знань, що дозволить майбутньому випускникові самореалізувати себе у подальшому житті.

Пахольчук В.В. (ВІКНУ)

ЦИФРОВІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯМ СИСТЕМИ ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Організація надання адміністративних послуг, зокрема в електронній формі, цифрова трансформація цієї сфери суттєво впливають і надалі визначально впливатимуть на щоденне життя громадян України, а також на роботу публічних службовців. Питання цифрового розвитку, цифрової трансформації та цифровізації нині є одним з пріоритетів у діяльності Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади та багатьох органів місцевого самоврядування. На сьогодні активно розвивається мережа центрів надання адміністративних послуг та запроваджується надання електронних послуг. Проте доступність послуг та якість обслуговування для різної категорії громадян відрізняється. Залишаються перешкоди до інтеграції окремих послуг щодо їх надання

військовослужбовцям ЗС України. У зв'язку з відсутністю достатньої нормативно-правової бази, єдиної методики створення цифрових копій фонду користування, їх обліку, забезпечення збереженості та доступу до них, а також через різницю у матеріально-технічному і кадровому забезпеченні, нині процес створення і зберігання цифрових копій у архівних установах Міністерства оборони відбувається вкрай нерівномірно і не завжди організований у найбільш ефективний спосіб. Мова йде про отримання довідок про нарахування грошового забезпечення.

Наприклад, запровадження електронного кабінету військовослужбовця Збройних Сил із актуальною інформацією стосовно нарахувань, а також можливість самостійно сформулювати запит та отримати необхідні довідки та витяги могло б вирішити дану проблему.

Подібна система має забезпечувати належні умови для моніторингу за нарахуванням та перерахуванням виплат, призначенням допомог, отриманням довідок та інформаційних витягів, сприятиме підвищенню ефективності діяльності фінансово-економічних органів, аудиторів, запобіганню зловживанням посадових осіб, а також підвищенню рівня адресності надання різних видів інформації та ефективності використання бюджетних коштів.

Функціональність запровадження електронного кабінету військовослужбовця та працівника Збройних Сил із актуальною інформацією стосовно нарахувань, а також можливість самостійно сформулювати запит та отримати необхідні довідки та витяги повинна передбачати виконання певного ряду вимог. Серед яких варто відзначити такі як відстеження актуальних на будь-який момент часу показників:

- нарахувань основних та додаткових видів грошового забезпечення і заробітної плати;
- встановленої вислуги років та стажу;
- проведених нарахувань та утримань податків та зборів, відрахувань за виконавчими документами;

Важливим елементом залишається формування довідок та витягів із бази даних за необхідний період часу, що встановлює користувач.

Для реалізації даного проекту необхідно сформулювати технічне завдання на виконання проекту, передбачити єдині форми для подання інформації про здійснені нарахування та утримання фінансово-економічними органами до органів управління, на які будуть покладені обов'язки по систематизації та узагальненню інформації за підпорядковані підрозділи, а також внесення їх до єдиної бази даних.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам : Наказ М-ва оборони України від 07.06.2018 р. № 260 : станом на 16 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0745-18#Text> (дата звернення: 19.10.2022).

доц. Петько С.М. (КНЕУ імені Вадима Гетьмана)

ДОСВІД «ЕКОНОМІЧНОГО ДИВА» РЕСПУБЛІКИ КОРЕЯ ДЛЯ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

План післявоєнного відновлення України, розроблений нещодавно Урядом нашої країни, поділений на 3 етапи: *Стійкість* – до кінця 2022 р., *Відновлення* – охоплює період 2023–2025 рр., *Модернізація* (2026–2032), розрахований на 10 років і є предметом активного обговорення в усіх галузях, де першою чергою визначено трансформацію пріоритетних секторів економіки, як-от оборонна промисловість, енергетика, металургія, машинобудування, сільське господарство.

Тож, одним із прикладів успішної післявоєнної відбудови може слугувати досвід «економічного дива» в Республіці Корея (РК). Республіка Корея та Україна дуже схожі у своєму колоніальному минулому, але корейська нація пережила те, що переживають зараз українці ще 70 років тому, коли у 1950 р. почалася Корейська війна між комуністичним режимом Кім Ір Сена в КНДР та капіталістичним півднем під керівництвом Лі Син Мана. Ця війна забрала понад 6 мільйонів життів на Корейському півострові, зруйнувавши всю виробничу інфраструктуру, штучно поділивши корейську націю на південь та північ. І впевнено можна сказати, що ніхто з корейців не переміг у цій війні.

Після її формального закінчення (1953) і до сьогодні (2022) ці країни перебувають у стані війни, бо між РК та КНДР досі не підписано мирний договір. І з 1953 р. в Республіці Корея почалася внутрішньодержавна боротьба за владу між Лі Син Маном та його основними політичними конкурентами.

Після квітневої революції (1960) та подальшою втечею Лі Син Мана з країни, в Р К ще з більшою силою розгорілася політична боротьба за владу. Користаючись політичною кризою, завдяки військового перевороту в травні 1961 р. до влади за підтримки військової еліти приходять військові на чолі з

генералом Пак Чон Хі, який очолив Верховну Раду Національної перебудови, що проіснувала до моменту його офіційних Президентських виборів (1963).

Будучи чесним військовим офіцером, вихованим за самурайськими законами бусідо, пройшовши Корейську війну, Пак Чон Хі впроваджує економічні реформи, обираючи експортно-орієнтовану модель економічного розвитку країни. Зробивши ставку на торговельний протекціонізм, індустріалізацію, людський капітал, боротьбу з корупцією, стабілізацію фінансово-банківського сектору, впровадження перших «п'ятирічок», НДДКР, налагодження відносин з Японією, КНР, США – економіка країни почала зростати невпинними темпами. Будучи при владі протягом 1961–1979 рр. до моменту вбивства (16 років – Президент, 2 роки – Голова Верховної Ради Національної перебудови) для продовження економічних реформ Пак Чон Хі пожертвував розвитком демократії, зробивши військову диктатуру за норму після прийняття правок до *Конституції Юсін* (1972).

Зрозуміло, до особистості Пак Чон Хі можна відноситися по-різному: як до диктатора, так і великого реформатора, архітектора корейського «економічного дива», який заклав фундамент для подальшого економічного розвитку країни. В світі існує невелика кількість країн, які зі злиднів вибилися до високорозвинутих країн із високими соціальними стандартами. За даними МВФ (1970) ВВП Республіки Корея був на позначці 9 млрд. дол. США, а 1980 р. показав 65 млрд. дол. США; своєю чергою, ВВП на душу населення в 1970 р. становив 280 дол. США, а в 1990 р. – 8100 дол. США. Всі ці показники – результати вдалих реформ під керівництвом Пак Чон Хі.

Якщо взяти до уваги наш час (2021), то результати реформ Пак Чон Хі – вражаючі: ВВП Республіки Корея – 1.8 трл.дол.США, ВВП на душу населення – 35 000 дол. США.

Данюк Д. (ВІКНУ)

Данюк К. (ВІКНУ)

АНАЛІЗ АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ АВТОМАТИЗАЦІЇ СИСТЕМ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ОПТИМІЗАЦІЇ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКИХ ПРОЦЕСІВ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Особливістю нашого тисячоліття є роботизація та автоматизація усіх процесів. У новому швидкому світі конкурентноспроможним може бути лише те підприємство, що йде в ногу з часом, новими технологіями та покращеними засобами ведення господарства. Головною вимогою є

створення механізмів функціонування систем, що будуть гнучкими і адаптуються до викликів сьогодення. Тому найактуальнішим питанням, що постає перед керівниками, є скерування діяльності підприємства в бік досягнення рівня розвитку, що диктує нам сучасність.

Ступінь модернізації армії в Україні досі залишається нижче порівняно з приватними підприємцями та бізнесами. Це, в першу чергу, обумовлено тим, що багато років розвиток сектору оборони був далеко не пріоритетним, фінансування було недостатнім для закриття всіх потреб армії, а прогрес – відкидався як можливість сам по собі. Події 24 лютого привнесли корективи в буденні звичні процеси функціонування військової частини, в тому числі і служби фінансово-економічного забезпечення. Зі збільшенням об'ємів роботи зростає необхідність, нагальність та актуальність питання оптимізації фінансово-господарських процесів шляхом їх автоматизації. Основним способом реалізації цього є копіпейстинг досвіду українських і міжнародних підприємств та установ, що досягли успіху у даному питанні.

Враховуючи вихідні дані, наявну законодавчу базу і технічні вимоги до спеціального програмного забезпечення можна окреслити декілька можливих напрямів роботи:

- підбір кращої, удосконалення існуючої або створення нової програми для ведення бухгалтерського обліку у військовій частині, що буде забезпечувати акумуляцію всіх необхідних даних в одній системі
- моделювання схеми оптимізації механізму проведення вибору та встановлення автоматизованих систем у військових частинах Збройних Сил України
- виявлення векторів вдосконалення механізму імплементації

Війна може стати причиною затримки всіх процесів модернізації, що є важливими для покращення діяльності як фінансово-економічної служби, так і всієї військової частини та галузі оборони і захисту в цілому. Але розуміння того, що для сектору безпеки і оборони має стати нормою «підлаштування» під новітні технології, є першим кроком і дією щодо початку змін в цій сфері. Тому поєднуючи вищесказане з умовами, в яких ми зараз опинились, і враховуючи те, що військова сфера є провідним напрямком діяльності в Україні на даний час, а фінансово-економічна служба забезпечує безперебійне її функціонування, слід почати(відновити) роботу за напрямом

автоматизації бухгалтерського обліку у військовій частині, задля поліпшення становища армії загалом.

Смаль Т. (ВІКНУ)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

У сучасних умовах розвиток бухгалтерського обліку є особливо важливою функцією ефективного управління наявними ресурсами підприємства та джерелами їх формування з метою покращення результатів його діяльності. Чітка побудова бухгалтерського обліку підвищує роль його як основного засобу за додержанням режиму економічного і комерційного успіху підприємства.

На сьогоднішній день одним з найважливіших показників, які характеризують фінансовий стан підприємства, є стан розрахунків з дебіторами. Дебіторська заборгованість визнається активом, якщо існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод та може бути достовірно визначено її суму.[1]

Поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг та оцінюється за первісною вартістю. У разі відстрочення платежу за продукцію, товари, роботи, послуги з утворенням від цього різниці між справедливою вартістю дебіторської заборгованості та номінальною сумою грошових коштів та/або їх еквівалентів, що підлягають отриманню за продукцію, товари, роботи, послуги, така різниця визнається дебіторською заборгованістю за нарахованими доходами (процентами) у періоді її нарахування. [1]

Правильне визнання та оцінка дебіторської заборгованості впливають на достовірність облікової інформації, її відображенні у фінансовій звітності.

Основною метою обліку дебіторської заборгованості є обробка та надання користувачам інформації про стан розрахунків на підприємстві (відповідно до всіх нормативно-правових актів).

Для достовірного відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності є аудит дебіторської заборгованості. Метою аудиту дебіторської заборгованості є підтвердження інформації щодо повноти,

достовірності, законності та правильності відображення в обліку та своєчасність розрахунків з дебіторами, а також установити дотримання підприємством вимог П(С)БО10 «Дебіторська заборгованість». Предмет аудиту дебіторської заборгованості – господарські процеси та операції, пов'язані з розрахунками підприємства з дебіторами, а також відносини, що виникають при цьому на підприємстві та за його межами [2].

В процесі аудиту дебіторської заборгованості повинні бути вирішені наступні основні задачі: перевірка дотримання порядку документального відображення виникнення дебіторської заборгованості; підтвердження наявності внутрішнього контролю за відсутністю викривлення даних при відображенні показників на рахунках бухгалтерського обліку та фінансової звітності; підтвердження відповідності оформлених бухгалтерських операцій діючим нормативним актам; перевірка наявності інвентаризації розрахунків відповідно до облікової політики підприємства та вимог законодавства; контроль своєчасності погашення дебіторської заборгованості.[3]

Об'єктами аудиту дебіторської заборгованості є: П(С)БО, якими керується підприємство при веденні обліку розрахунків з дебіторами; бухгалтерські рахунки, а також будова аналітичних рахунків з обліку дебіторської заборгованості; порядок проведення інвентаризації розрахунків; порядок нарахування резерву сумнівних боргів; форми бланків документів, реєстрів обліку, звітності; форми бланків векселів, цінних паперів; терміни подання документів до бухгалтерії для пред'явлення рахунків, векселів.[3]

Важливою є програма аудиторської перевірки та вибору аудиторських процедур, доречних в кожному конкретному випадку аудиту довгострокової та поточної дебіторської заборгованості. Слід зазначити, що на сьогодні немає типової програми аудиту, яка б відповідала сучасним вимогам якісного проведення аудиту дебіторської заборгованості. Як правило, програма включає тільки перелік аудиторських процедур, які необхідно здійснити, виконавця, термін перевірки та індекс робочого документа.

Отже, удосконалення обліку та аудиту дебіторської заборгованості за наведеними напрямками має сприяти підвищенню їх ефективності. Це забезпечить своєчасність, повноту та юридичну обґрунтованість розрахунків з дебіторами як запоруку успішного розвитку, стабільності та стійкості вітчизняних підприємств у сучасних ринкових умовах.

Список використаних джерел:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» затверджено наказом Міністерства фінансів № 237 від 08.10.1999 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України: [сайт]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>

2. Немченко В.В. Аудит (Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту) : [підручник] / В.В. Немченко, О.Ю. Редько. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 540 с.

3. Буфатіна І. Облік дебіторської заборгованості / І. Буфатіна // Все про бухгалтерський облік. – 2010. – № 52. – С. 41-45.

к.е.н., доц. Федотова Я. (ВІКНУ)

ПОВОЄННИЙ БЮДЖЕТ УКРАЇНИ POST-WAR BUDGET OF UKRAINE

Феноменом сьогодення є повномасштабний збройний наступ російських військ на територію незалежної України, котрий спричинив значний удар по економіці держави провокуючи зниження доходів бюджету та зростання фінансових витрат здебільшого для обороноздатність країни. З плином часу, від 24 лютого 2022 року, вітчизняна економіка поступово починає адаптуватися до воєнного стану і своєчасне подання Кабінетом Міністрів України до парламенту проєкту закону про державний бюджет на 2023 рік є підтвердженням ефективності, згуртованості і чіткості роботи системи державного управління. Пропонований на наступний рік держбюджет – це бюджет «перемоги» із структурним вектором на оборону та безпеку, сформований завдяки суцільному компромісу політичних сил країни.

Відтак, згідно проєкту затверджений обсяг доходу державного бюджету на 2023 рік визначено у сумі 1 329,3 млрд грн при видатках – 2 640,2 млрд грн та прогнозованому дефіциті до 20,6% ВВП (рис. 1) [1].

Рис. 1. Основні параметри Державного бюджету України на 2023 рік

Примітка: джерело [1]

Серед пріоритетних видатків 2023 року чільне місце займає національна безпека і оборона країни – 1 141,1 млрд грн або 18,2% ВВП, у розрізі видатки загального фонду становлять 1 006,07 млрд грн, спеціального фонду – 115,04 млрд грн та державні гарантії – до 20 млрд грн. Окрім цього, наступного року на соціальний захист та забезпечення плануються видатки у сумі 447,6 млрд грн, на підтримку ветеранів – 6,8 млрд грн, на освіту – 156 млрд грн та охорону здоров'я – 176,1 млрд грн [1].

Фактично, запропонований суспільству бюджет на 2023 рік розглядає мікро- та макропоказники за найгіршого сценарію розвитку подій. Основний акцент звичайно ставиться на допомогу державі зі сторони, оскільки зарубіжні партнери не раз заявляли про готовність надавати Україні фінансову підтримку до перемоги. Зовнішні запозичення від інституційних кредиторів визначено на рівні 1 596 млрд грн, з яких близько 1 180 млрд грн має бути спрямовано на фінансування дефіциту бюджету, що на 3% більше планового показника 2022 року.

Для населення такий дефіцитний бюджет 2023 року має не менш важливе значення [1]:

- розмір прожиткового мінімуму залишиться без змін (2684 грн для працездатних осіб), а від цього залежить розмір зарплат працівників бюджетної сфери, пенсій та соціальних виплат;
- курс за [долар](#) у середньому за рік встановлено 42,2 грн із зростанням до 45,8 грн на кінець 2023 року (замість 50 грн за долар попередньому прогнозі);

- видатки на житлові субсидії населення становитимуть 37,9 млрд грн, що на 9,2% менше, ніж у 2022 році;

- розмір мінімальної зарплати залишиться без суттєвих змін – 6700 грн, тобто 40,46 грн погодинно.

Беззаперечно, в умовах воєнного стану основним завданням всіх гілок влади і всього суспільства є забезпечення сектору національної безпеки та оборони, адже лише спільними зусиллями та допомогою кожного зможемо подолати зовнішнього агресора і втримати економіку держави. Першочергово потрібно запровадити на час війни тимчасові методики розрахунку, які дозволять уряду більш гнучко підійти до розрахунку очікуваних податкових надходжень; передбачити можливість накопичення невикраденої частини зарплати працівникам бюджетної сфери; визначити з урахуванням напрацьованих практик прозору процедуру спрямування коштів перевищень планових бюджетних надходжень до резервного фонду та їх оперативного перерозподілу основним розпорядникам для збереження інституційної спроможності та кадрового потенціалу бюджетних установ; провести переговори з міжнародними донорами та укласти угоди щодо обсягів та графіків надання грантової підтримки; розглянути можливості зменшення видатків на обслуговування внутрішнього боргу на основі його реструктуризації та ін.

Список використаних джерел

1. Міністерство фінансів України : офіційний сайт. URL: <https://minfin.com.ua/>

Андрієнко О.О. (ВІКНУ)

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ В ІНТЕРЕСАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

З початку російського повномасштабного військового вторгнення в Україну національна економіка зіштовхнулася з новими викликами і загрозами в сфері економічної безпеки України. Військові події, що розгортались, починаючи з 24 лютого 2022 року, завдали значного удару по всіх ланках економічної системи держави. Наразі українська економіка стикнулася непростими викликами. З початком війни закриті аеро- та морські порти, зупинений експорт зерна і металу, призупинена майже вся міжнародна торгівля. Внаслідок економічної кризи, що була спричинена різноманітним факторами, у тому числі пандемією і збройною агресією РФ, значно знизилася виробництво

основних видів продукції, зокрема тих, що становили основу експортного потенціалу України. Крім того, відбулось нищення важливої для України інфраструктури. За оцінками Мінекономіки, загальна сума втрат економіки від пошкодження фізичної інфраструктури за перші два місяці від початку ведення воєнних дій складала від 543 до 600 млрд доларів США. Крім того, спостерігається процес відтоку висококваліфікованих кадрів.

Криза, незалежно від причини її виникнення, є досить складним явищем, і має як негативні, так і позитивні наслідки. Одним із позитивних наслідків кризи є поступове фінансове оздоровлення економічної системи, тобто відсіювання найменш конкурентоспроможних та неефективних підприємств.

На сьогоднішній день подолання кризи, упередження розбалансування економіки, моніторинг викликів та загроз, які можуть мати вплив на стан економічної безпеки, спонукають до формування нової концепції економічної безпеки на глобальному рівні. Необхідно враховувати, що нова концепція буде сформована в умовах тривалої високої невизначеності і переважати будуть ризики неекономічного характеру[3].

В нинішніх реаліях поняття національної безпеки нерозривно пов'язане з категорією «економічна ефективність» та «ефективна економіка». Ефективна економіка дозволяє досягти більш високого рівня національної і економічної безпеки та створює фундамент, який можна використовувати для успішного вирішення багатьох внутрішніх і зовнішніх проблем країни, включаючи напрямки її подальшого розвитку, шляхи підвищення рівня конкурентоспроможності у світовій економіці та забезпечення національної безпеки в цілому. Економічна безпека – складова національної безпеки держави, яка має певну самостійність і посідає найважливіше місце серед інших складових національної безпеки, оскільки саме вона становить матеріальну базу всієї системи безпеки держави і відбиває ключові інтереси людей, суб'єктів господарювання, суспільства та держави [2].

Обороздатність країни залежить від економічних можливостей держави, від належного фінансування потреб сектору безпеки і оборони. Ключовим питанням щодо протидії агресору, яке потребує негайного вирішення у нинішній ситуації, залишається ресурсне забезпечення сектору безпеки і оборони України. Відповідно, потужності вітчизняної економіки дедалі стають одним з пріоритетних напрямків держави, який визначатиме як подальший перебіг військових дій, так і спроможність успішної відбудови країни після їх закінчення.

З метою підтримання спроможностей національної економіки і відповідно забезпечення національної безпеки на Уряд країни реалізував низку важливих заходів у бюджетно-податковій та грошово-кредитній політиці:

запроваджено спрощений порядок митних процедур та формальностей для пропуску вантажів гуманітарної допомоги через митний кордон України;

звільнено від сплати акцизного податку з відчуженого або вилученого пального на потреби Збройних сил України;

звільнено від відповідальності платників податку у разі неможливості виконання своїх обов'язків;

враховуються у складі витрат у повному обсязі кошти та майно, що передаються Збройним Силам України та іншим підрозділам [4];

спрощено порядок використання коштів резервного фонду державного бюджету в період дії воєнного стану;

спрощено процедуру закупівлі товарів, робіт і послуг для потреб сил оборони України, забезпечення життєдіяльності населення та функціонування держави;

започатковано створення чотирьох фондів для відновлення України: Фонд відновлення зруйнованого майна, Фонд відновлення та трансформації економіки, Фонд обслуговування та погашення боргу, Фонд підтримки постраждалого бізнесу;

надано можливість перерахувати кошти, одержані в рамках програми «Підтримка», до благодійного фонду «Повернись живим» на допомогу ЗСУ;

Мінфін України на постійній основі веде перемовини з міжнародними партнерами щодо залучення фінансової допомоги: МВФ, Світовим банком, ЄБРР, США, Канадою, Великобританією, Німеччиною, Японією, Італією, Францією, ЄС, міжнародними інвестиційними фондами, банками.

Російська агресія змусила переглянути підходи до збалансування та розподілу необхідних ресурсів з урахуванням потреб оборони та наявних можливостей держави. Такий результат можливо отримати завдяки ефективного використання фінансових і матеріальних ресурсів, отриманих від національної економіки та розвитку економічного співробітництва з іншими державами.

Список використаних джерел:

1. Про національну безпеку України: закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

2. Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року: Указ Президента України від 11.08.2021 року №347/2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text>

3. Луцик Ю. Економічна безпека як стратегічна складова національної безпеки України.// Актуальні проблеми національної економіки в інтересах оборони і безпеки держави та шляхи їх вирішення. Матеріали науково-практичного семінару (м. Київ, 26 травня 2022 р.). – Київ : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2022. 201 с.98-101

4. Огляд податкових інструментів періоду воєнного стану в Україні режим доступу: електронний ресурс: [//https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-03/fin-stiykist-21.pdf](https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-03/fin-stiykist-21.pdf)

Андрущенко С. (ВІКНУ)

ПОРІВНЯННЯ СИСТЕМИ ВИПЛАТ ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ ТА ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ

Збройні сили України та Державно прикордонна служба у цей непростий час для нашої держави йдуть пліч о пліч для забезпечення територіальної цілісності та незалежності країни. Держава забезпечує військовослужбовців всіх категорій та силових структур гідним грошовим забезпеченням та соціальним захистом.

Розглянемо систему виплати грошового забезпечення на прикладі порівняння у ЗСУ та ДПСУ. Дані структури підпорядковуються різним міністерствам ЗСУ – МОУ, ДПСУ – МВС. Державно прикордонна служба України підпорядковується Міністерству внутрішніх справ України та Адміністрації (АДПСУ) і керується їх наказами та роз'ясненнями. Схема нарахування грошового забезпечення у ДПСУ не відрізняється від схеми нарахування у Збройних силах України, але розміри премії відмінні від ЗСУ, а відсоток надбавки за особливості проходження служби індивідуальний для кожної військової частини. Нарахування здійснюється відповідно наказу МВС №558 від 25.06.2018. Порядок виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Державної прикордонної служби України по суті аналогічний порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям ЗСУ, але головною відмінністю є те, що виплата грошового забезпечення у ДПСУ відбувається місяць у місяць, тобто нарахування відбувається наперед на відміну від схеми у ЗСУ. Це може призвести до переплат грошового забезпечення, так як неможливо передбачити заздалегідь, що може відбутися за

період, за який військовослужбовцю вже виплачене грошове забезпечення. Щодо часткового позбавлення (у разі накладення на військовослужбовця дисциплінарного стягнення «догана» або «сувора догана») чи повного позбавлення (за невихід на службу без поважних причин; за вживання алкогольних напоїв (наркотичних речовин) на території органу Держприкордонслужби як у службовий, так і в позаслужбовий час, прибуття на службу в нетверезому стані (у стані наркотичного сп'яніння); за упушення, які призвели до поломок військової техніки й озброєння, пошкодження військового майна, інших матеріальних збитків; за порушення передбачених законодавством вимог щодо забезпечення охорони державної таємниці; у разі накладення дисциплінарного стягнення у вигляді попередження про неповну службу відповідність, пониження в посаді, пониження військового звання на один ступінь, позбавлення військового; у разі винесення судом постанови про накладення адміністративного стягнення за вчинення військового адміністративного правопорушення або адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією; у разі накладення на військовослужбовця в календарному місяці більше трьох дисциплінарних стягнень, крім дисциплінарного стягнення «зауваження») військовослужбовця премії, якщо порушення виявлено (або за результатами службового розслідування підтверджено факт порушення) після виплати премії, позбавлення премії тощо проводиться в наступному місяці.

На теперішній час питання виплати додаткової винагороди військовослужбовцям врегульовано і дана винагорода розраховується та виплачується всім силовим структурам по одній схемі.

Виплата додаткової винагороди здійснюється у поточному місяці за минулий. Щодо строків виплати у ЗСУ та ДПСУ є розбіжності-військовослужбовці ЗСУ отримують додаткову винагороду за минулий місяць до 20 (25) числа місяця, військовослужбовці ДПСУ- до 5 числа.

Артюшенко О.О.(ВІКНУ)

СТАН ВПРОВАДЖЕННЯ НЕЦІНОВИХ КРИТЕРІВ ОЦІНКИ ПРОПОЗИЦІЙ ЗАМОВНИКІВ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ УКРАЇНИ

Закупівлі товарів, робіт та послуг за державні кошти складають значну частину економіки, більшості країн, а саме – від 8% до 21% від ВВП.[1]

Такі значні обсяги свідчать про те, що державні закупівлі створюють ринки товарів, робіт і послуг та мають вплив на витрати і споживання. В

процесі здійснення закупівель одним з етапів, який визначає ефективність використання фінансового ресурсу замовника, є вибір оптимальної, з точки зору потреб та спроможностей замовника, пропозиції на ринку. Прийняття саме ефективних, обґрунтованих, управлінських рішень – запорука ефективної діяльності такого суб'єкта, а у випадку з державним сектором – також ефективного використання бюджетних коштів. Замовник зіштовхується з ситуацією, яка вимагає прийняття компромісного рішення між наявними фінансовими ресурсами та якістю необхідних товарів або послуг. Робота з прийняття об'єктивно оптимальних управлінських рішень, в процесі здійснення закупівель, вимагає від суб'єктів господарювання високого рівня компетентності, витрат часу, енергії, адже орієнтація виключно на принцип економного використання коштів не забезпечить його ефективне використання, тому кількість критеріїв, які мають бути враховані надзвичайно велика.

Дані звіту, оприлюдненого Європейською Комісією, щодо організації закупівель за 2019 рік, в якому були використані дані 31 країни Європи, свідчать, що більшість країн постійно використовують нецінові критерії в процесі організації закупівель. Середній відсоток таких закупівель до загальної кількості у 2019 році, за даними звіту, складає 40,7%.

Лідерами за впровадженням нецінових критеріїв у процес закупівель за бюджетні кошти є Франція, Велика Британія, Нідерланди, Норвегія (середній відсоток таких закупівель для перелічених вище країн складає 82% від загальної кількості).[2]

Водночас, відповідно до даних публічного модуля аналітики ВІ Prozorro, в 2021 році, в Україні, лише 3,1% закупівель було оголошено з використанням нецінових критеріїв.[3]

Варто зауважити, що реформа системи публічних закупівель вважається однією з найуспішніших реформ, проведених за останній час в Україні. Разом з тим, реформа не є завершеною, триває процес удосконалення наявного механізму. Гармонізація сфери публічних закупівель України зі стандартами Європейському Союзу, впровадження сучасних, науково обґрунтованих підходів при виборі постачальників та, як результат, підвищення ефективності використання фінансового ресурсу держави, як власного, так і одержаного за рахунок запозичень в інших країн, спільнот, організацій, є обов'язковою умовою подальшої співпраці України з

іншими країнами, міжнародними фінансовими організаціями, спільнотами, а також запорукою поглиблення співпраці щодо членства України у таких спільнотах та організаціях.

Список використаних джерел:

1. «Вплив PROZORRO».

URL:https://cep.kse.ua/assets/img/articles/Prozorro_report_ua.pdf

2. Public Procurement. Single Market Scoreboard. URL: https://single-market-scoreboard.ec.europa.eu/policy_areas/public-procurement_en (дата звернення: 02.11.2022).

3. Офіційний сайт Prozorro. URL: <https://bi.prozorro.org/>

Артюшенко О.О. (ВІКНУ)

Ніколайчук Ю. (ВІКНУ)

МІНІМАЛЬНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА ЯК ДЕРЖАВНА СОЦІАЛЬНА ГАРАНТІЯ

Найважливішою державною гарантією, пов'язаною з оплатою праці, є мінімальна заробітна плата – вона є обов'язковою на всій території України для підприємств усіх форм власності й господарювання. Мінімальна заробітна плата – це законодавчо встановлений розмір зарплати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого оплата за виконану працівником місячну, погодинну норму працівником місячну, погодинну норму праці або обсяг робіт провадиться не може.

Встановлення мінімальної оплати працює основним інструментом нормативно-правового регулювання оплати праці. Відповідно до українського законодавства в основі тарифної системи оплати праці лежить ставка першого тарифного розряду, базою для визначення якого є мінімальна заробітна плата, що ґрунтується, у свою чергу, на величині прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Розмір мінімальної заробітної плати в Україні у поточному 2022 році становить 6700 грн. При цьому хочуть з 2023 року «заморозити» розмір мінімальної зарплати грудня 2022 року, незважаючи на прогнозовану інфляцію і зростання цін на продукти харчування, комунальні платежі, товари першої необхідності тощо.

В Україні на мінімальну заробітну плату покладаються функції

регулювання структури і динаміки середньомісячної заробітної плати. Під час визначення рівнів мінімальної заробітної плати країна орієнтується на прожитковий мінімум для працездатних осіб. При цьому в Україні не виконуються міжнародні норми щодо достатнього забезпечення не тільки працівника, а й членів його сім'ї, не виконується в повному обсязі норма ст. 48 Конституції України, яка гарантує кожному «право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло», оскільки під час встановлення розміру мінімальної заробітної плати не враховується сімейна складова.

Слід зазначити, що необхідно розглядати зарплату не як гроші на проїдання, а як інвестиційний ресурс, спрямований на освіту, медицину, житлове будівництво, туризм, оздоровлення. Тільки зростання заробітної плати, насамперед мінімальної, забезпечить підвищення платоспроможності громадян, своєчасність сплати комунальних платежів, дозволить відновити економічну активність, почати реальну боротьбу з бідністю і гігантським розривом між українськими реаліями та європейськими стандартами.

Зарубіжний досвід свідчить, що в кризових умовах, наприклад під час війни, економіку необхідно використовувати якісну, тобто високооплачувану робочу силу, яка може створювати конкурентоспроможну продукцію на міжнародному ринку. Однак українські роботодавці діють за старими принципами, використовуючи метод скорочення штатів та зниження рівня оплати праці своїх працівників.

Вважаємо, що для України варто враховувати іноземний досвід у посиленні стимулювальної ролі тарифної заробітної плати, в основі розвитку якої є використання гнучкого тарифу; переході на пряме оподаткування сукупного прибутку сім'ї, яке відбувається не на проміжних стадіях отримання прибутку, а на кінцевій; формуванні систем оплати праці на підставі стимулювання зростання продуктивності та використання індивідуальних контрактів; визначенні розміру мінімальної заробітної плати не лише вищим, ніж прожитковий мінімум, а й значно вищим, ніж днопомога з безробіття; використанні вибіркової індексації заробітної плати; сприянні розвитку соціального партнерства.

Підсумовуючи вищезазначене варто зауважити, що в поточній економічній ситуації, що склалася в Україні, необхідно переглянути політику регулювання системи оплати праці, особливу увагу варто сконцентрувати

процесах формування та розподілу витрат від національного до локального рівнів економіки, що передбачає розробку методології та основ обґрунтованого збільшення витрат на оплату праці в Україні.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 р.
2. Кодекс законів про оплату праці України / Затверджується Законом № 322-VIII від 10.12.71 ВВР, 1971, додаток до № 50, ст. 375
3. Закон України «Про індексацію грошових доходів населення» // Відомості Верховної Ради України.
4. Закон України Про оплату праці / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 17, ст.121.
5. Маринич Л.В. Правовий екскурс щодо проблем реформування інституту оплати праці / Л. В. Маринич.

Данюк Д. (ВІКНУ)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ГАРАНТОВАНИХ ВИПЛАТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ДОСВІДУ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Військова служба – державна служба особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності громадян України, пов'язана із обороною України, її незалежності та територіальної цілісності. В умовах сьогодення, коли на нашій території Російська Федерація розгорнула збройний конфлікт, ступінь соціальної захищеності військовослужбовців суттєво впливає на формування ціннісних та мотиваційних орієнтацій військовослужбовців. Впровадження новітніх підходів до системи грошового забезпечення та гарантованих виплат в цілому, враховуючи досвід провідних країн, сприятиме стимулюванню військовослужбовців до проходження військової служби. Гарантовані соціальні виплати військовослужбовцям в арміях зарубіжних країн мають загалом однакову структуру: оклади, додаткові виплати і надбавки (тимчасові, спеціальні, заохочувальні виплати і компенсаційні доплати), одноразові виплати під час звільнення з військової служби. Слід зазначити, що через інфляцію та зростання вартості життя розміри грошового забезпечення і пенсії мають переглядатися.

Оплата військової праці в арміях зарубіжних країн побудована в основному на базових ставках і визначається відповідно до військового звання,

складає фундаментальну частину забезпечення і є основою для розрахунку права на пенсію. В Україні ця система побудована за принципом: посадовий оклад, оклад за військовим званням та надбавка за вислугу років. Тобто центральним фактором формування основних виплат виступає посадовий оклад, а не військове звання. Для порівняння, грошове забезпечення солдата в Польщі подібне до нашого та складається з основного окладу за посадою та надбавок до окладу (за особливі умови професійної служби, за строкову військову службу, за наявність кваліфікаційного класу, компенсаційна допомога).

*Коефіцієнт диференціації розмірів грошового забезпечення військовослужбовців у деяких країнах світу та Україні **

Військове звання	Деякі країни НАТО					Україна
	США	Франція	Англія	Польща	Турція	
Генерал	10,05 (232 155 \$/рік)	-	11,32 (291 670 \$/рік)	3,89 (48 590 \$/рік)	5,4 (32 400+ \$/рік)	2,82 (15 245 \$/рік)
Генерал-майор	7,84 (181 105 \$/рік)	7,34 (211 930 \$/рік)	6,77 (174 435 \$/рік)	2,52 (31 490+ \$/рік)	4,4 (26 400+ \$/рік)	2,40 (12 975 \$/рік)
полковник	5,31 (122 660 \$/рік)	6,31 (182 190 \$/рік)	5,13 (132 180 \$/рік)	2,02 (25 320 \$/рік)	3,4 (20 400+ \$/рік)	2,13 (11 515 \$/рік)
підполковник	4,51 (104 180 \$/рік)	5,55 (160 245 \$/рік)	4,41 (113 630 \$/рік)	1,75 (21 900 \$/рік)	3,2 (19 200+ \$/рік)	1,92 (10 380 \$/рік)
майор	3,96 (91 480 \$/рік)	4,90 (141 480 \$/рік)	3,28 (84 515 \$/рік)	1,59 (19 850 \$/рік)	3 (18 000+ \$/рік)	1,72 (9 298 \$/рік)
капітан	3,59 (82 930 \$/рік)	3,35 (96 725 \$/рік)	2,66 (68 540 \$/рік)	1,48 (18 480 \$/рік)	2,6 (15 600+ \$/рік)	1,57 (8 488 \$/рік)
Старший лейтенант	2,73 (53 070 \$/рік)	2,81 (81 130 \$/рік)	2,01 (51 790 \$/рік)	1,42 (17 660 \$/рік)	2,2 (13 200+ \$/рік)	1,37 (7 406 \$/рік)
лейтенант	2,15 (49 665 \$/рік)	2,55 (73 630 \$/рік)	1,45 (37 369 \$/рік)	1,38 (17 250 \$/рік)	1,8-2 (10 800- 12 000 \$/рік)	1,28 (6 920 \$/рік)
старшина	2,68 (61 910 \$/рік)	1,30 (37 535 \$/рік)	-	1,31 (16 370 \$/рік)	2 (12 000 \$/рік)	1,08 (5 840 \$/рік)
Старший сержант	2,25 (51 975 \$/рік)	1,20 (34 650 \$/рік)	2,18 (56 170 \$/рік)	-	...	1,06 (5 730 \$/рік)
сержант	1,88 (43 430 \$/рік)	1,16 (33 490 \$/рік)	1,84 (47 410 \$/рік)	1,23 (15 300 \$/рік)	...	1,04 (5 623 \$/рік)
Молодший сержант	1,47 (33 960 \$/рік)	1,13 (32 630 \$/рік)	-	1,02 (12 670 \$/рік)	...	1,03 (5 570 \$/рік)
рядовий	1,00 (23 100 \$/рік)	1,00 (28 873 \$/рік)	1,00 (25 766 \$/рік)	1,00 (12 480 \$/рік)	1 (6 000+ \$/рік)	1,00 (5 406 \$/рік)

* Грошове забезпечення рядового за контрактом прийнято за одиницю, а коефіцієнти диференціації відображають у скільки разів збільшується щомісячне грошове утримання відповідно до військового звання, з урахуванням середніх розмірів надбавок і підвищень грошового забезпечення, що виникають у процесі службового зростання.

У Збройних силах інших країн особливу роль відводять молодшим командирам. Для стимулювання проходження служби осіб, які перебувають у зрілому віці і мають високий рівень кваліфікації та спеціальної підготовки, але за рівнем своєї освіти і спеціальної підготовки не можуть розраховувати на отримання офіцерського звання передбачені практично однаковий рівень основних окладів порівнянні з офіцерським складом, які мають військові звання від молодшого лейтенанта до капітана.

Військові є одними з найбільш високооплачуваних професіоналів у Туреччині. До того ж, забезпечення щоразу збільшується через прив'язку його до соціальних стандартів, до рівня інфляції в країні. Згідно з колективним договором, військові уже з 15 січня цього року отримали підвищену грошову виплату та різницю інфляції за останні 6 місяців. Друге зростання відбудеться після липня, так як надбавка здійснюється двічі на рік з інтервалом у шість місяців. Мінімальний оклад у збройних силах США (рядовий, термін служби до 2 років) становить \$2000 на місяць, офіцер отримує від \$4700, а оклад полковника з вислугою 10 років - \$7350. Середнє річне забезпечення армійського офіцера становить \$79341 і коливається від \$79825 до \$113000. Розміри платні постійно змінюються зазвичай у бік збільшення. Так, за останніми даними, грошова виплата в американській армії коливається від \$31205 до \$112701 на рік. Рядові військовослужбовці, які наближаються до відставки, зазвичай заробляють близько \$70000 на рік. Офіцерська оплата значно вища: більшість молодших офіцерів заробляють близько \$40000 на рік, тоді як старші офіцери, до 20 років служби, можуть мати \$170000.

У Збройних Силах України пенсія ветерана військової служби з вислугою більше 30-ти років, старшого офіцера складає біля \$5500 (162625 грн) на рік. Соціальне забезпечення військовослужбовців ЗСУ має на меті вирівняти соціальне становище цієї категорії осіб відносно до інших членів суспільства і встановити додаткові гарантії, пов'язані з високим ризиком

ушкодження здоров'я чи загибелі, внаслідок участі в бойових діях або військових конфліктах. Слід зауважити, що значна кількість прийнятих нормативно-правових актів у сфері соціального забезпечення не в повній мірі забезпечувала потреби військовослужбовців, особливо враховуючи те, що вони могли бути єдиним джерелом утримання сім'ї. Беручи до уваги інфляційні процеси, які відбуваються в економіці країни і відповідним чином позначаються на життєвому рівні, відповідно до прийнятих Урядом рішень, відбулось підвищення грошового забезпечення військовослужбовцям на 30% з метою підсилення їх соціального захисту та запобіганню відтоку високопрофесійних кадрів. Крім того, одним з важливих напрямків є трансформація підходів у формуванні політики з питань кадрового менеджменту та грошового забезпечення військовослужбовців, задля формування іміджу військової служби, підвищення її привабливості і конкурентноспроможності поряд з цивільними професіями. З метою підвищення рівня соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей Урядом прийнято рішення затвердити виплату одноразової грошової допомоги сім'ям загиблих військовослужбовців у розмірі 15 млн грн (\$507 300). До того ж, відповідно до пункту 7 Постанови Кабінету Міністрів України від 22.05.2000 р. №829 сім'ям і батькам військовослужбовців, що загинули (померли) під час проходження військової служби, надається допомога в проведенні поховання у розмірі п'яти прожиткових мінімумів, установлених законом на день загибелі (смерті) військовослужбовця (з 01.01 по 30.06.2022 рр. ця сума становить $2\ 393 \times 5 = 11\ 965$ грн).

Для порівняння у бюджеті Міністерства оборони США є програма виплати одноразової неоподаткованої грошової винагороди в розмірі \$100000 (2 956 950 грн) сім'ям загиблих військовослужбовців. Виплата також сплачується, якщо військовослужбовець (колишній військовий) помирає протягом 120 днів після звільнення зі служби, коли міністр у справах ветеранів визначить, що смерть сталася внаслідок травми або захворювання, отриманого або погіршеного під час виконання службового обов'язку. Крім того, в США поховання загиблого чи померлого бере на себе держава. У Великобританії для підтримки сім'ї передбачено виплати за трьома пенсійними схемами (AFPS): 1 - одноразова сума в розмірі втричі більшої ставки забезпечення за звання (не фактичного грошового забезпечення, що особливо актуально для медичних і стоматологічних

працівників); 2 - короткострокова сімейна пенсія (STFP), за положеннями якої дружина/цивільний партнер отримуватимуть грошове забезпечення загиблого протягом 91 дня (182 дні, якщо є діти); 3 - схема гарантованої виплати 60% доходу загиблих SGIP, що сплачується щомісяця довічно відповідному отримувачу, більше того оподатковується та щорічно підвищується за індексом споживчих цін (ІСЦ). У Польщі допомога на поховання становить 4000 злотих (\$913) і виплачується у повному розмірі, якщо витрати на поховання були понесені членом сім'ї померлого. Якщо витрати покриває роботодавець, будинок соціального захисту, район тощо, то вони мають право виплату у розмірі фактично понесених витрат. У Туреччині сім'ям військових виплачується допомога на поховання у подвійному розмірі грошового забезпечення загиблого. У разі загибелі військовослужбовців під час виконання службових обов'язків, виплачується грошова компенсація у 100-кратному розмірі окладу. Більше того, головне управління Пенсійного фонду Туреччини надає частку від цін продажу на тютюнові та алкогольні вироби вдовам і сиротам загиблих. Загалом урядом було здійснено ряд заходів для підсилення соціального захисту військових і їх сімей, підсилення їх становища в суспільстві та підвищення привабливості військової служби для громадян.

Незважаючи на існування проблемних питань щодо соціального захисту військовослужбовців і їх сімей та правового регулювання здійснення виплат і визначення їх розміру, перші вагомі дії прийняті, що сприятиме прогресивному розвитку у вирішенні цього питання.

Список використаних джерел:

1. Конституція України
2. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»
3. Постанови Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 №168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану»
4. Постанови Кабінету Міністрів України від 22.05.2000 р. №829 «Про грошове забезпечення військовослужбовців»
5. Режим доступу <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/sluzba-wojskowa-zolnierzy-zawodowych-17056528/roz-5>
6. Режим доступу <http://www.sehitaleleri.net/313-yasal-haklar>

7. Режим

доступу

<https://finans.mynet.com/haber/detay/ekonomi/subay-maasi-zam-tablosu-2021-astsubay-zammi-ne-kadar-oldu-en-yuksek-ve-en-dusuk-subay-maaslari-kac-para-oldu/412538/>

11 Режим доступу [.https://www.yenisafak.com/asker-maaslari-belli-oldu-mu-2022-tsk-uzman-erbas-maaslari-h-3728612](https://www.yenisafak.com/asker-maaslari-belli-oldu-mu-2022-tsk-uzman-erbas-maaslari-h-3728612)

9. Режим доступу <https://serwisy.gazetaprawna.pl/praca-i-kariera/artykuly/8396841,wojsko-polskie-zolnierze-zawodowi-uposazenie-zasadnicze-dodatki.html>

10. Режим доступу <https://forcespensionsociety.org/2019/05/death-in-service-benefits/>

11. Марко І. Ю., Марко Є. І., Чернишова І. М. «Зарубіжний досвід забезпечення соціальних гарантії військовослужбовців»

Кравець І.В. (ВІКНУ)

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ЛОГІСТИКИ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО

Одним з напрямів комплексної автоматизації основних процесів управління ЗС України є створення автоматизованої системи управління логістичним забезпеченням ЗС України. Управління компонентами та підсистемами логістичного забезпечення, розподіл обов'язків між учасниками логістичного ланцюга, врахування наявних ресурсів, запланованих згідно з планом надходження, а також очікуваних витрат і прогнозованих втрат, забезпечення командування інформацією про ресурси в умовах ведення бойових дій, коли оперативна ситуація змінюється динамічно, безперервно та в умовах активної протидії противника здійсненню безперебійного постачання з використанням кібератак, дезінформаційних та інформаційно-психологічних атак на військовослужбовців і цивільне населення, потребують використання найсучасніших методів і засобів військової логістики та надійних інформаційних технологій для скорочення циклу логістичного забезпечення і отримання переваги над ворогом під час операції.

Спростити паперову рутину і краще планувати операції офіцерам логістики допоможе спеціальний сервіс підтримки логістичних операцій LOGFAS (Logistic Functional Area Services), який представляє собою інтегрований набір програмних систем, що розроблений для підтримки логістичного забезпечення НАТО. Сервіс дозволяє користувачам збирати, зберігати, обробляти, аналізувати, відображати та розповсюджувати інформацію для підтримки логістичних операцій. Члени Альянсу вносять у LOGFAS дані про кількість військових, зброю, потяги, порти, дороги тощо. А система автоматично планує військову операцію на базі цих даних. Інформаційна система LOGFAS використовується НАТО з 1995 року. Зараз LOGFAS успішно використовується для підтримки логістичного забезпечення НАТО під час операцій та навчань.

На шляху від паперових журналів до цифрової логістики є проміжний етап – навести лад із даними. Структурувати щонайменше складський облік має ІТ-система німецької SAP – S/4HANA. Це лише одна з функцій. У SAP може вестися облік і планування загалом усіх матеріальних ресурсів. Потім дані передаватимуться в бази LOGFAS, де плануватимуть логістичні операції.

Впровадження LOGFAS у ЗСУ дозволять створити єдину автоматизовану систему управління логістичним забезпеченням і допоможе обмінюватися інформацією між штабами ЗСУ й НАТО. Сервіс у майбутньому допоможе офіцерам логістики планувати операції, аналізувати різні варіанти їх виконання, контролювати процес.

Мозок В. (ВІКНУ)

РОЛЬ ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У СТИМУЛЮВАННІ ДО ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Військова служба – державна служба особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності громадян України, пов'язана із обороною України, її незалежності та територіальної цілісності. В умовах сьогодення, коли на нашій території Російська Федерація розгорнула збройний конфлікт, ступінь соціальної захищеності військовослужбовців суттєво впливає на формування ціннісних та мотиваційних орієнтацій військовослужбовців.

Після повномасштабного вторгнення з боку країни-агресора на територію нашої держави 24 лютого, Президентом України було введено воєнний стан. Задля збільшення вмотивованості військових виконувати свій безпосередній обов'язок перед Урядом постало нагальне питання щодо забезпечення достатнього рівня грошового забезпечення нашим захисникам. Впровадження новітніх підходів до системи грошового забезпечення та гарантованих виплат в цілому, враховуючи досвід провідних країн, сприятиме стимулюванню військовослужбовців до проходження військової служби.

Грошове забезпечення військових, особливо під час воєнного стану є одним з інструментів мотивації військовослужбовців до проходження військової служби та розвитку Збройних Сил України, як головного гаранту незалежності та держави.

Внаслідок повномасштабного вторгнення на території нашої держави питання вмотивованості військових є одною складовою прищвидшення перемоги для України. Мотивація дає змогу відновити ставлення військовослужбовця до праці, сформувати нову свідомість. Вона є одним із шляхів вирішення проблеми праці. У цьому розумінні вона є довготерміновим впливом на особовий склад, і має на меті зміну структури ціннісних орієнтацій та інтересів кожного військовослужбовця, формування відповідного мотиваційного ядра і розвиток на цій основі оборонного потенціалу Збройних Сил України. Без знання проблеми мотивації та оцінки діяльності колективу неможливо ухвалювати обґрунтовані управлінські рішення щодо ефективності виконання поставлених завдань.

У зв'язку з різким розвитком політичної ситуації у нашій країні, економічною кризою постає дуже важливим питання мотивації та аналізу проблем мотивації військової праці, що стане поштовхом до подальшого розвитку оборонного потенціалу Збройних сил України, суттєвого зростання якості виконання поставлених завдань та істотно нового розуміння військовослужбовцями ролі та місця військової служби для забезпечення благополуччя країни.

В сучасних умовах ведення бойових дій, стрімкого науково-технічного прогресу та складного соціально-економічного та політичного становища в країні необхідно повсякденне вдосконалення структури Збройних Сил України. Однією з головних ланок розвитку армії є мотивація особового

складу до вступу та якісного проходження військової служби в збройних силах. Безумовно, на це впливає і рівень грошового забезпечення.

Для досягнення оптимального стану бойової могутності Збройних Сил слід враховувати безліч складових грошового забезпечення: від розуміння його структури особовим складом та правильної градації відповідно до умов проходження служби, та до відповідності його структурі грошового забезпечення передових країн НАТО.

Серед актуальних питань розвитку та забезпечення належного рівня грошового забезпечення військовослужбовців, слід виділити наближення розміру грошового забезпечення українських військовослужбовців до розміру грошового забезпечення військовослужбовців інших, зокрема, сусідніх держав членів-НАТО.

Незважаючи на існування проблемних питань щодо соціального захисту військовослужбовців і їх сімей та правового регулювання здійснення виплат і визначення їх розміру, перші вагомі дії прийняті, що сприятиме прогресивному розвитку у вирішенні цього питання.

к.е.н. Остапенко О.П. (ВІКНУ)

Добровінська Д. (ВІКНУ)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕС ПОДАТКОВОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

Одним із способів вдосконалення обліку і аналізу господарської діяльності підприємств є використання автоматизованих обліково-аналітичних систем, застосування яких дає змогу підвищити якість, оперативність, точність, об'єктивність вихідної облікової інформації та надати її у зручному вигляді для аналізу й прийняття рішень.

Інформаційний потік наразі розвивається настільки швидко, що вплив цифровізації на процеси соціально-економічного розвитку можна порівняти з ефектом від проведення промислової революції.

Процеси діджиталізації проникли майже в усі сфери нашого життя. Більша частина оточуючих нас економічних процесів перейшла у цифровий формат (цифрове середовище). Діджиталізація щодня змінює вектор розвитку економічних систем загалом, та модернізації системи бухгалтерського обліку. Досвід розвинених країн переконує, що активний

розвиток і впровадження діджиталтехнологій становить одну з важливих умов набуття стійкої та прогресивної економіки. Він дозволяє знизити витрати людських ресурсів, грошових коштів та часу. Так, на думку фахівців АССА (Асоціації Сертифікованих Присяжних Бухгалтерів) сучасне покоління 30-річних працівників надають перевагу автоматизованому документообігу із застосуванням електронних документів без очного спілкування з колегами та використання паперових документів. Віддалена робота працівників вже стала масовим явищем. І саме бухгалтерський облік більш цифровізований, ніж інші бізнес-процеси завдяки автоматизації проведення платежів та подання звітності. Разом з тим, ще вагома частина обліку повністю не автоматизована, а отже є перспективи для подальшої діджиталізації бухгалтерського обліку.

На сьогоднішній день діджиталізація та перехід до передових технологій є важливим процесом у розвитку і інших державних, економічних секторів з метою оптимізації їх роботи, мінімізації рівня бюрократії тощо. Оподаткування не стало виключенням, все більше і більше інструментів для платників податків та контролюючих органів тепер доступні у цифровому варіанті, до них відносяться: Електронний кабінет платника податків, Система податковий блок, М.Е.Дос, Чат-бот для платників податків. Ці сервіси створені для того щоб покращити роботу податкових органів та головніше, щоб спростити процес сплати податків, оформлення податкових декларацій та отримання консультацій для платників податків. Усі ці сервіси вже працюють успішно деякий час однак все ще потребують покращення та розширення функціоналу.

На сьогодні в Україні на різних етапах діджиталізації, у тому числі оподаткування, можуть виникнути проблеми, такі як економічна безпека, обладнання мережевих технологій та раціональність виконання управлінських рішень на єдиній цифровій інфраструктурі. По-перше, основними проблемами цифрової трансформації є обмеженість бюджетів та застаріла мережева інфраструктура. Негативними чинниками також є відсутність прозорості з боку кінцевих користувачів, низька кваліфікація працівників та низький інтерес керівництва до реалізації цифрових планів. Крім того, темпи зростання цифровізації безпосередньо залежать від інституційного середовища країни з точки зору державної політики, законів та нормативних актів, а також фінансових засобів. Тривала відсутність

інноваційної бази в національній економіці та небажання великих та середніх підприємств інвестувати в інноваційні проекти послабили цифрову трансформацію. Однак сьогодні активна участь країни у вдосконаленні інноваційного процесу може прискорити розвиток оцифрування в різних галузях. Навіть у державному секторі країни прикладом інноваційного розвитку є впровадження цифрових додатків чи інших розробок для оптимізації роботи 9 державних установ та мінімізації рівня бюрократії. Це відбивається на участі електронних посвідчень водія, новому цифровому форматі трудових книжок та участі в онлайн-сервісі «Статус смартфона», зрештою проєкт «Цифрова держава» та її онлайн-сервіс державних послуг «Дія».

Варто зазначити те, що процес цифрової трансформації податкового адміністрування в Україні ще на початковому етапі, а результати його впливу можна буде спостерігати щонайменше за декілька років.

Список використаних джерел:

1. Державна податкова служба України: Офіційний вебпортал. URL: <https://tax.gov.ua/>

2. Діджиталізація в Україні набирає обертів: ДПС та Мінцифри поділилися результатами дворічної співпраці. URL: www.visnuk.com.ua/uk/news/100026706

3. The Concept of a «Digital Economy». URL: <http://odec.org.uk/theconceptof-a-digital-economy>

4. Електронний сервіс «Електронний кабінет платника податків». URL: <http://sfs.gov.ua/arhiv/modernizatsiya-dps-ukraini/arkchiv/proekt-modernizatsiyaderj/elektronna-kartka/>

5. Петухова Р.А. Налоговое администрирование в условиях цифровой экономики. Вестник Томского государственного университета. 2019. № 46. С. 303-316.

Аврамчук Л. (ВІКНУ)

РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМСТВА, ТОРГІВЛІ ТА БІРЖОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Стійке економічне зростання виступає найбільш сприятливим фактором для підприємств націлених на роздрібну торгівлю. Метою такої торгівлі постає константне забезпечення високоякісними товарами всіх категорій споживачів задля задоволення попиту на ці товари.

В Україні управління торгівлею здійснюється Міністерством економічного розвитку та торгівлі України. Міністерство проводить державну політику в сфері торгівлі, здійснює контроль за виконанням законодавства та здійснює облік торговельних організацій.

Здійснивши аналіз загального товарообороту в Україні за останні п'ять років можемо зробити висновок, що суми постійно зростають. Це свідчить про те, що економіка постійно розвивається. Збільшення оптової та роздрібної торгівлі також можливо пов'язати з інфляцією та підвищенням курсу валют в Україні в 2014 році. Впливовим фактором, що тисне на розвиток роздрібної торгівлі та як наслідок на стабільне зростання економіки в цілому являється збільшений оборот роздрібної торгівлі в країні.

Згідно даних Державної служби статистики України кількість суб'єктів господарювання, які займаються оптовою та роздрібною торгівлею, а також ремонтом автотранспортних засобів та мотоциклів з кожним роком зменшується.

Варто зазначити, що основними стратегічними напрямками розвитку підприємств оптової торгівлі є:

- створення нових форматів діяльності оптових торговельних підприємств, що здатні пропонувати найбільш повний спектр основних та додаткових послуг;
- формування нових умов співпраці оптових торговців з товаровиробниками та роздрібними торговельними підприємствами;
- посилення інтеграційних процесів на ринку оптових торговельних послуг, тобто утворення об'єднань торговельних посередників, здатних найбільш повно та ефективно задовольняти інтереси клієнтів;
- фінансове оздоровлення та підвищення ефективності діяльності суб'єктів оптового торговельного бізнесу.

Загалом торгова галузь України має позитивну динаміку розвитку, за останні десятиліття суттєво скоротилася кількість підприємств торгівлі, в основному на ринку працюють малі підприємства. Збільшення обсягів роздрібного і оптового товарообігу дає додаткову можливість для розвитку економіки країни в цілому. У складних кризових умовах вітчизняні виробники користуються великим попитом на свою продукцію в порівнянні з іноземними товаровиробниками.

Реальний внутрішній валовий продукт (ВВП) України у другому

кварталі 2022 року знизився на 37,2%, якщо порівняти з показником минулого року. Порівняно з 1 кварталом цього року реальний український ВВП скоротився на 19,1%. У Міністерстві економіки України підраховали, що у серпні показник валового внутрішнього продукту впав приблизно на 35% порівняно з минулим роком. Разом із загальним скороченням ВВП падав і його відносний показник – ВВП на душу населення. Номінально він досяг дна у 1999 році, а піку – у 2021 році.

Майже рік тому, з 1 липня 2021 року, вступив в силу Закон України "Про ринки капіталу та організовані товарні ринки", який діє більше року, особливих катаклізмів на ринку не було зафіксовано. Концентрування біржових торгів тільки на ліцензованих біржах значно спростило як державним органам контроль над біржовими операціями, так і для учасників ринку пошук надійних та професійних майданчиків для проведення торгів. До вступу в дію цього Закону, український товарний біржовий ринок характеризувався як розпорошений (офіційно зареєстровано понад 500 товарних бірж), з викривленою ліквідністю, наприклад на біржових торгах з купівлі-продажу нерухомості, біржові заявки реалізовувалися дуже часто на 100%, що означає або про ідеальне співвідношення попиту та пропозиції або що угоди укладено під завчасно розраховану кількість заявок, що суперечить принципам біржової торгівлі.

Підсумовуючи вище сказане, робимо висновок, що основними викликами виступають повільне, проте стабільне, економічне зростання і несприятлива демографічна ситуація, створена повномасштабним російським вторгненням, збільшеною смертністю населення та зниженням народжуваності. Основною перспективою української економіки має стати перехід від сировинної на виробничу, що дасть поштовх для розвитку промислового виробництва та нарощуватиме річний ВВП, та за теперішньої ситуації в країні ці плани доведеться відкласти. Також створення потужних стимулів для виробників прискорить економічне зростання, що тільки піде на користь як державі так і підприємствам.

Саисок використаних джерел:

1. Акмаєв А.І. Біржова діяльність: навч. посібник / А.І. Акмаєв, В.Т. Пілецький; Донбаський державний технічний університет. – Алчевськ: ДонДТУ, 2007.

2. Апопій В.В. Сучасні проблеми та стратегічні пріоритети розвитку внутрішньої торгівлі України / В.В. Апопій // Вісник Донецького державного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – 2005. – № 4

3. Вороніна В.Л., Мілька А.І. Роздрібний товарооборот як економічна категорія та його значення для управління. 2018.

4. Матеріали Державної служби статистики України: – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

к.е.н., доц. Сизов А.І. (ВІКНУ)

Кузьмич О.І. (ВІКНУ)

Біленко К. (ВІКНУ)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТАРИФНОЇ СИСТЕМИ ОПЛАТИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

В Україні тарифна система оплати праці існує з 2002 року. Проте, на нашу думку, із плином часу тарифна система дещо втратила свою актуальність, тому необхідно провести реорганізаційні заходи для забезпечення працівників гідною заробітною платою.

Перш за все, необхідно розглянути поняття тарифної системи оплати праці та її складові:

Тарифна система оплати праці – сукупність встановлених нормативів для організації та планування оплати праці, тарифікації робіт, присвоєння розрядів робітникам, призначення на посади і регламентація праці службовців.[1]

Основними елементами тарифної системи є:

1. Довідники кваліфікаційних характеристик професій працівників (тарифно-кваліфікаційний довідник);

2. Тарифна сітка;

3. Тарифні розряди і відповідні до них коефіцієнти;

4. Тарифні ставки (зокрема 1-го розряду), доплати до тарифних ставок та надбавки за відхилення від нормальних умов праці.[1]

Із наведеного вище, можна зрозуміти, що тарифна система оплати праці є досить складним та багатофункціональним процесом для організації та здійснення оплати праці, проте, в сучасних реаліях тарифна система не виконує в повному обсязі тих функцій для яких вона була призначена.

На нашу думку, удосконалення основних елементів тарифної системи призведе до покращення її діяльності в умовах сучасних реалій.

Беручи за основу досвід зарубіжних країн (зокрема держав-членів Європейського Союзу), перш за все необхідно модернізувати довідники кваліфікаційних характеристик професій працівників. Для цього необхідно розглянути сутність цього визначення:

Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників – є систематизований за видом економічної діяльності збірник описів професій, які наведені у Класифікаторі професій.[2]

Провівши аналіз нормативно-правової бази, яка визначає кваліфікаційні характеристики професій працівників усіх рівнів в Україні та в державах Європи, доцільно зробити висновок, що кваліфікаційні вимоги, зазначені у правових актах України є дещо застарілими та не відповідають сучасному стану. Відповідно, працівнику немає сенсу освоювати сучасні технології, оскільки знань, здобутих десятки років тому цілком вдосталь для просування.

Шляхом вирішення цієї проблеми ми бачимо створення функціональних вимог для кожної посади із зазначенням актуальних умов. Тоді, для того, щоб працівник міг стати на вищу посаду та просуватись кар'єрою, йому необхідно буде постійно розвиватись, цим самим зменшиться проблема не кваліфікованих кадрів.

Наступним проблемним питанням, яке потребує поліпшення є єдина тарифна сітка, яка існує зараз в Україні. Розглянемо поняття:

Єдина тарифна сітка – сукупність кваліфікаційних тарифних розрядів та відповідних їм тарифних коефіцієнтів, за якими визначається розмір тарифних ставок оплати праці працівників у залежності від складності виконуваних робіт та кваліфікації працівників. [3]

Єдина тарифна сітка почала впроваджуватись в Україні із 2002 року і завершила своє формування у 2008 році. З тих пір ніяких змін не було, а тому, вона потроху втрачає свою актуальність. На нашу думку, необхідно зробити декілька тарифних сіток.

Знову ж таки, споглядаючи на досвід інших країн (зокрема Об'єднаного королівства Великобританії та Північної Ірландії) легко побачити, що вони не мають єдиної тарифної сітки, а є розроблені

нормативно-правові акти, які визначають різні тарифні сітки в залежності від специфіки діяльності, а також існує декілька рівнів тарифних сіток.

Таке різноманіття тарифних сіток дає змогу краще проводити систему оплати праці та надасть більше можливостей для гідної оплати праці працівників усіх сфер діяльності.

Іще одним проблемним питанням є удосконалення тарифних розрядів та відповідних до них тарифних коефіцієнтів. Вирішення цього питання можливе лише після реорганізації тарифних сіток для працівників.

Тарифні розряди та відповідні до них тарифні коефіцієнти – елементи тарифної сітки, що характеризують складність виконуваних робіт та рівень кваліфікації працівників, здатних виконувати роботу відповідної складності. [1]

Проблема полягає у тому, що не дивлячись на інфляцію, тарифні розряди не змінювались із 2008 року. Таким чином, посадові оклади більшості тарифних розрядів (1-14) є нижчими за мінімальну заробітну плату, що не дає змогу нараховувати працівнику гідну заробітну плату.

На нашу думку, покращення тарифних розрядів та відповідних до них тарифних коефіцієнтів може бути після впровадження великої кількості тарифних систем впровадження різних коефіцієнтів в залежності від тарифної системи, яка, в свою чергу, залежатиме від специфіки сфери діяльності.

Останньою, але не менш значущою проблемою є не актуальність тарифних розрядів (зокрема ставки 1-го тарифного розряду) та доплат і надбавок, які є зараз присутні у нормативно-правовій базі нашої держави.

На даний момент законодавством України встановлено, що для визначення тарифних ставок працівників установ, закладів та організацій, що фінансуються з бюджету, зокрема ставка першого тарифного розряду визначається відповідною Постановою кабінету міністрів України на основі прожиткового мінімуму. На жаль, рівень прожиткового мінімуму не відповідає сучасним реаліям та є занадто низьким задля того, щоб забезпечити працівників гідною заробітною платою.

На нашу думку, вирішити цю проблему можна таким чином: порівнювати ставку першого тарифного розряду не до прожиткового мінімуму, а до мінімальної заробітної плати, яка затверджується щорічно Законом України «Про Державний бюджет (на відповідний рік)». У такому

разі, посадові оклади будуть відповідати рівню цін на сучасному ринку праці не лише в Україні, а й за кордоном. Це так само додасть мотивації працівникам для руху по кар'єрі та подальшого розвитку.

Отже, на жаль, сучасний стан тарифної системи оплати праці працівників в Україні є застарілим та потребує значних реформ задля підвищення рівня заробітної плати, а, отже, і підвищення рівня життя населення України. Проведення реорганізації тарифної системи призведе до більшого попиту роботи на ринку України, а саме в установах, закладах та організаціях, що фінансуються з державного бюджету, а також забезпечить постійний розвиток працівників. Перебудова тарифної системи оплати праці зробить її більш гнучкою, зручною та зрозумілою для працівників усіх рівнів та надасть можливість підлаштовуватись під специфіку діяльності установи, закладу або організації.

Список використаних джерел:

1. Економічна енциклопедія (академіки НАН України);
2. Національний класифікатор України ДК 003:2010
3. Постанова Кабінету міністрів України від 30.08.2002 №1298 «Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери».

Чистик О.М. (ВІКНУ)

Різніченко А. (ВІКНУ)

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ БЛОКЧЕЙН (BLOCKCHAIN) В ПРОЦЕСІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

В процесі інтеграції України у світовий економічний простір система стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності продовжує розвиватися.

Зі збільшенням можливостей цифрової обробки великих обсягів інформації зростає роль нематеріальних активів типу баз даних в організаційній діяльності, що зумовлює актуальність приділення більшої уваги оцінці, обліку та відображенню нематеріальних активів та інших об'єктів у фінансовій звітності.

Фактично подання звітності в електронному вигляді є простим перенесенням інформації з паперового носія на цифровий. При цьому зміст

фінансової звітності в паперовому варіанті та електронному варіанті однаковий.

Проте сучасні цифрові технології можуть надати більше можливостей для представлення звітної інформації про діяльність установи, ніж просто копіювати дані з паперових носіїв.

Цифрова економіка, яка впливає на всі аспекти формування та використання фінансової звітності, реалізує питання про те, наскільки зачіпаються якісні характеристики цієї звітності. Відповідно, можна виділити низку перспективних напрямків розвитку обліку: тотальна автоматизація всього документообігу; фіксування господарських операцій без оператора; наявність і оперативний доступ до інформації за весь період функціонування; широке використання системи візуалізації управлінської інформації, а також доступ до неї з будь-яких цифрових пристроїв; отримання висновків і пропозицій в автоматичному режимі з урахуванням максимальної кількості чинників бізнес-процесів; можливість моделювання декількох варіантів розвитку ситуації в результаті прийняття того чи іншого управлінського рішення.

В умовах цифрової економіки стало доступним складати бухгалтерську (фінансову) звітність онлайн, яка формується і публікується на офіційному сайті економічного суб'єкта в будь-який момент часу після реєстрація кожної господарської операції методом подвійного запису безпосередньо в статтях звітності. При цьому статті фінансової звітності одночасно відіграють роль синтетичних рахунків бухгалтерського обліку. Аналітична інформація про об'єкти обліку заводиться в систему окремо на спеціальних картках, які формуються до кожного об'єкта при реєстрації господарських операцій, пов'язаних з відповідними об'єктами. Коли здійснюється проведення в статті фінансової звітності, на екрані автоматично з'являється аналітична картка, яку слід заповнити по кожному об'єкту обліку, який бере участь в операції.

Перехід до аналітичних форм звітності з використанням цифровізації сьогодні є важливим для обґрунтування прийняття управлінського рішення на різних рівнях управління.

Цифровізація бухгалтерського обліку сприяє тому, що будь-який аспект господарської діяльності вноситься в реєстр (базу даних) у вигляді комплексу реквізитів, серед яких фігурують реквізити рахунків, дебету і кредиту. Оскільки вони записані двійковим кодом, можливе використання

більш ніж двох рахунків. У міру зростання числа реквізитів, наприклад, аналітичних рахунків, рахунків бухгалтерського обліку, управлінської та іншої фінансово-господарської інформації, весь інформаційний масив зручніше узагальнити, систематизувати і сформувати для застосування в форматі, відмінному від того, який досягається при ручному внесенні даних.

Одним з найбільш ефективних і робочих інструментів цифровізації бухгалтерського обліку може стати технологія блокчейн (blockchain), яка в останні роки розвивається прискореними темпами. Блокчейн (в перекладі з англ. blockchain — ланцюжок з блоків) пов'язують революцію в інформаційній інфраструктурі, яка лежить в основі фінансових послуг і багатьох інших сферах діяльності. Застосування технології блокчейн веде до створення реєстру або облікової книги записів про події у цифровому середовищі. При цьому одного разу записана інформація не може бути змінена або знищена, оскільки кожна нова транзакція підтверджується історією попередніх. Отже, технологія блокчейн дозволяє створити базу даних з високим рівнем захисту від фальсифікації чи знищення записів, щоб дозволило приховати певну діяльність.

До основних переваг технології блокчейн відносять: забезпечення прозорості та абсолютної впевненості щодо права власності й історії активів та існування зобов'язань, цілісності облікових даних в результаті інтеграції даної технології з типовими обліковими процедурами; підвищення ефективності через автоматичне виконання завдання контролю операцій при реалізації даної технології, відмову від систематичного дублювання ручних трудомістких операцій, їх періодичного контролю та проведення дорогого аудиту; зменшення помилок в наслідок мінімізації участі людини у реалізації облікових завдань; зменшення шахрайства через те, що технологія блокчейн унеможливорює маніпулювання обліковими даними.

Використання технології Blockchain дозволяє зробити простішою систему закупівель, оскільки забезпечує безпечну систему транзакцій та збільшує операційну ефективність, за рахунок автоматизації усіх операцій; відсутня потреба в перевірці усіх бухгалтерських документів; записи за операціями відображаються в спеціальній (криптографічній) формі, яка захищає систему від фальсифікації та знищення даних; відбувається автоматичне дублювання зашифрованої операції. Подальша цифровізація сфери бухгалтерського обліку сприятиме підвищенню якості та

оперативності обліку, збільшенню кількості нових об'єктів обліку, формуванню інноваційних методів оцінки нових об'єктів обліку, формуванню нових підходів до комплексного інтегрування різних видів обліку та вдосконаленню цифрових технологій обліку, що застосовуються.

Список використаних джерел:

1. Бочуля Т.В. Цифровий базис інноваційного розвитку обліково–аналітичного забезпечення управління підприємством. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/bitstream/123456789/4627/1/%D0%91%D0%BE%D1%87%D1%83%D0%BB%D1%8F.pdf>

2. Спільник І.В., Палюх М.С. Бухгалтерський облік в умовах цифрової економіки. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. 2019. Випуск 1–2. С. 83–96.

3. Шапаренко О.В. Вплив інформаційних технологій на бухгалтерський облік. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2014.

4. Криворучко Г. В. Технологія блокчейн та перспективи її застосування в процесі бюджетування, орієнтованого на результат. Вісник економічної науки України. 2018

5. Мельниченко О.В., Гартінгер Р.О. Роль технології блокчейн у розвитку бухгалтерського обліку та аудиту. European Cooperation. 2016.

6. How Blockchain Will Write a New Era for Accounting Industry. (2018). URL: <https://hackernoon.com/how-blockchainwill-write-a-new-era-for-accounting-industry-f8832bf24167> (accessed: 05.01.2020).

Шрамко О.В. (ВІКНУ)

Мацюра О. (ВІКНУ)

ОРГАНІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Під час повномасштабного вторгнення одним із важливих елементів належного функціонування Збройних Сил є внутрішній контроль. Адже внутрішній контроль дає змогу командиру достовірно знати стан справ у військовій частині, дотримуватися вимог чинного законодавства та приймати зважені та вірні рішення щодо функціонування та дій військової частини. А також сприяє зменшенню неправомірного використання майна та розкрадання, а також вчасному виявленню порушень.

Таким чином, внутрішній контроль – це процес, що забезпечує відповідність функціонування конкретного об'єкта управлінським рішенням, що приймаються, і спрямований на успішне досягнення поставленої мети. Внутрішній контроль у Збройних Силах України має низку особливостей, що відрізняють його зміст, мету та організаційно-методичне забезпечення від внутрішнього контролю суб'єктів господарювання. У нашому дослідженні це комплекс заходів, що вживаються командиром для забезпечення дотримання законності та ефективності використання бюджетних коштів, досягнення результатів відповідно до встановленої мети, завдань, планів та вимог діяльності військової частини.

Метою такого внутрішнього контролю є забезпечення достатньої впевненості командування у досягненні належного рівня економічності, ефективності та результативності відповідно до поставлених цілей та завдань (визначуваних можливостей); достовірність фінансової, статистичної та управлінської звітності; дотримання норм та правил, встановлених законодавством та керівництвом; належний захист активів від втрат, у тому числі внаслідок корупції. Іншими словами, внутрішній контроль є одним з основних елементів командування, що поєднує окремі компоненти управління в єдину систему і дозволяє законним і найбільш ефективним і дієвим способом досягти поставленої мети у встановлені терміни з урахуванням обмеженості ресурсів та інших ризиків.

Існує три рівні внутрішнього контролю:

- діяльність командування посадових осіб військової частини,
- огляд та нагляд,
- Внутрішня ревізія.

Документальною основою для впровадження системи внутрішнього контролю у військовій частині є Положення про внутрішній контроль у військовій частині. Такий документ має визначати порядок внутрішнього контролю; опис усіх елементів керування з урахуванням специфіки військової частини; посадові особи, відповідальні за здійснення заходів внутрішнього контролю у кожній службі військової частини (з урахуванням сфери застосування внутрішнього контролю); відомості про ризики (каталог ризиків) та план управління ризиками на відповідний рік, а також порядок проведення моніторингу (самооцінки) внутрішнього контролю, періодичного уточнення каталогу та плану управління ризиками на відповідний рік.

Внутрішній контроль характеризується предметом, об'єктом, основними елементами, ознаками та методами. Отже, предметом внутрішнього контролю є структурні підрозділи, окремі посадові особи військової частини. Суб'єктам управління наділяються наглядові та контрольні повноваження. Об'єктами внутрішнього контролю є процеси (управлінські, фінансові, технологічні та інші), виконання яких забезпечується структурними підрозділами та посадовими особами військової частини в межах відповідальності, встановленої посадовими інструкціями та функціональними обов'язками.

Основними елементами внутрішнього контролю є:

1. внутрішнє середовище (середовище управління) – існуючі у військовій частині процеси, операції, регламенти, структури та розподіл повноважень щодо їх реалізації, правила та принципи управління персоналом, які спрямовані на виконання поставлених завдань з прагненням до досягнення поставлених цілей;

2. управління ризиками - діяльність, пов'язана з визначенням (виявленням) та оцінкою ризиків для якнайшвидшого виявлення можливих порушень та недоліків, неефективного використання ресурсів при виконанні суб'єктами функцій, процесів та операцій внутрішнього контролю;

3. контрольні заходи - сукупність управлінських дій, що впроваджуються у військах, які здійснюються певними посадовими особами для впливу на ризики з метою досягнення мети та стратегічних цілей;

4. інформаційно-комунікаційна система збору, документування, передачі інформації та її використання, організована для забезпечення командування військової частини, органів військового управління можливістю належного виконання функцій та завдань та їх оцінки;

5. Моніторинг - діяльність, що здійснюється керівництвом військової частини з самооцінки якості функціонування та результатів внутрішнього контролю.

Зазначимо, що як основні типові контрольні заходи визначені такі: авторизація та підтвердження (повноваження на прийняття рішень та участь у конкретній операції (процесах) мають бути регламентовані; розподіл відповідальності та повноважень; чітка регламентація процесів; контроль за доступом до ресурсів та їх обліку; контроль за достовірністю операцій (перевірка), звірка облікових даних з фактичними даними, оцінка загальних

результатів діяльності військової частини, оцінка окремих операцій, процесів та видів діяльності тощо.

Характерними ознаками внутрішнього контролю є наявність самооцінки. внутрішній контроль. Так, оцінка внутрішнього контролю в армії.

здійснюється Головною інспекцією Міністерства оборони України, Управління внутрішнього аудиту Міністерства оборони України та його територіальні структури, служба внутрішнього контролю Генеральний штаб Збройних Сил України, Держконтроль служб України та Рахункової палати України під час перевірок, ревізійно-контрольна діяльність. Необхідно організувати самооцінку внутрішнього контролю командира військової частини з метою отримання достатніх гарантій правильне функціонування внутрішнього контролю та його виконання вчасно визначається положенням про внутрішній контроль військової частини, а також при необхідності за індивідуальним рішенням майстра.

Розрізняють такі основні види методів контролю: організаційні; методзбір інформації; метод аналізу; правильний спосіб управління; спосіб висновку; ефективний метод; метод підвищення ефективності заходи з військової підготовки; спосіб прийняття управлінських рішень.

Список використаних джерел:

1. Внутрішній контроль у військовій частині URL: http://www.mil.gov.ua/content/pdf/vnytr_control/poradnuk.pdf (дата звернення: 09.03.2021).

2. Методичні рекомендації з організації внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів у своїх закладах та у підвідомчих бюджетних установах : наказ Міністерства фінансів України від 14 вересня 2012 року № 995 URL: <http://www.mil.gov.ua> (дата звернення: 09.03.2021).

3. Стандарти внутрішнього контролю в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України URL: <http://www.mil.gov.ua> (дата звернення: 09.03.2021).

4. Методичні рекомендації щодо застосування Стандартів внутрішнього контролю в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України, затверджені Міністром оборони України URL: <http://www.mil.gov.ua> (дата звернення: 09.03.2021).

СЕКЦІЯ 7

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА

к.ю.н. Гуцин О.О. (ВІКНУ)

НАЙМАНЦІ ТА НАЦИСТИ ЧИ КОМБАТАНТИ? ПРАВОВИЙ СТАТУС ІНОЗЕМЦІВ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ ТА ВІЙСЬКОВИХ ПОЛКУ "АЗОВ"

Після виводу майже 2 тисяч українських військовослужбовців із території комбінату "Азовсталь" у Маріуполі Слідчий комітет РФ взявся за їхній допит. Найбільш резонансні кримінальні справи порушено проти іноземців та військових полку "Азов". Так, щодо громадян Великої Британії, Польщі, Грузії та інших країн, які воювали на боці України, а також "Азовців", порушено справи за статтями 359 (найманство), 317 (посягання на життя військовослужбовця), 356 (застосування заборонених засобів і методів ведення війни), 105 (вбивство) Кримінального кодексу РФ. Крім цього, російські правоохоронні органи звернулись до Верховного Суду РФ з позовом про визнання "Азову" терористичною організацією, що дасть можливість у майбутньому інкримінувати його учасникам "терористичну" статтю 205 Кримінального кодексу РФ.

Зрештою, Верховний суд Росії визнав "Азов" терористичною організацією, заборонивши в РФ його діяльність. Відповідно до російського законодавства учасники організації, визнані судом терористичною, несуть кримінальну відповідальність: лідерам загрожує покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 15 до 20 років, звичайним учасникам – від 5 до 10 років.

Після повномасштабного російського вторгнення у Збройних Силах України розпочалось створення Інтернаціонального легіону. Наразі до легіону приєдналися добровольці з 55 країн з усіх континентів, легіон входить до складу Збройних Сил України та фінансується з оборонного бюджету.

Військовослужбовці легіону не можуть вважатися найманцями з огляду на міжнародне право та його дотримання українською стороною конфлікту, адже Україна здійснює витрати на грошове та інші види забезпечення, включаючи грошове, надає зброю тощо. Додаткові благодійні кошти від приватних донорів витрачаються на спорядження, яке не входить у стандартні норми забезпечення. Також члени Інтернаціонального легіону мають усі документи, як і решта військових Збройних Сил України.

Одним із головних критеріїв присвоєння особі статусу найманця згідно зі статтею 47 Першого додаткового протоколу до Женевської конвенції є іноземне громадянство та матеріальна мотивація, що передбачає отримання значно більших грошей, ніж військові держави, за яку він воює.

Отже, військовослужбовці Інтернаціонального легіону, незважаючи на іноземне громадянство, мають усі ознаки комбатантів, які беруть участь у бойових діях від імені сторони конфлікту, а тому при захопленні в полон мають право набути статусу військовополонених.

Саме відсутність українського громадянства дозволяє російській пропаганді видавати їх за найманців. Решта атрибутів, притаманних комбатантам, замовчується. У цьому аспекті показовим є спеціально створений правовий хаос, який дозволяє російській стороні маніпулювати правовим статусом полонених, а також шантажувати держави, громадянами яких є легіонери.

Ще більш маніпулятивним є ставлення росіян до полку "Азов" та його військовослужбовців. Навесні 2014 року "Азов" було сформовано як батальйон патрульної служби особливого призначення МВС України, але вже восени розгорнуто у полк, який увійшов до складу Національної гвардії України, яка є законним військовим формуванням.

У внутрішньополітичному та правовому дискурсі росіяни використовують історичне підґрунтя цього підрозділу як добровольчого підрозділу, що складається із "нацистів", з метою позбавити його учасників статусу комбатантів.

Таке ставлення росіян до Інтернаціонального легіону та "Азова" ідеально вписується в пропагандистську парадигму Росії: "ми боремося з нацистами, націоналістами та іноземними найманцями", а правові маніпуляції дозволяють створити необхідний "керований хаос".

Євсєєв І.Г. (НДЦ ГП ЗС України)

РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОГО СПРОТИВУ У 2021–2022 РР.: ІСТОРИКО- ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

В умовах можливого широкомасштабного вторгнення збройних сил РФ в Україну у 2021 р. гостро постало питання підвищення оборонних спроможностей держави через організацію територіальної оборони та руху опору в умовах гібридних загроз. Існуюча до цього часу модель територіальної оборони України ґрунтувалась на підходах та принципах колишнього СРСР та передбачала її розгортання після тривалого відмобілізування відповідного комплексу сил і засобів, що є неприпустимим під час триваючої збройної агресії РФ проти України.

Одним із важливих кроків, спрямованих на розбудову територіальної оборони та формування руху опору в державі, стало ухвалення у 2021 р. Закону України «Про основи національного спротиву». Цим документом було запроваджено нормативне поле для створення Сил ТрО, руху опору, а також системи загальної військової підготовки громадян України, спрямованої на організацію в Україні національного спротиву як невід'ємної складової всеохоплюючої оборони держави. Водночас, для створення та забезпечення функціонування окремого роду військ – Сил ТрО ЗС України, а також ССО ЗС України в інтересах формування руху опору, іншим законодавчим актом були

переглянуті положення Закону України «Про чисельність Збройних Сил України» щодо збільшення чисельності ЗС України відповідно на 11 тис. осіб.

Вже з початком широкомасштабної збройної агресії РФ проти України законодавець у квітні–травні 2022 р. шляхом внесення змін до Закону України «Про основи національного спротиву»: вдосконалив порядок зарахування громадян України до складу військових частин Сил ТрО ЗС України та добровольчих формувань територіальних громад, зокрема у разі введення воєнного стану; поширив дію законодавства України (у сфері соціального і правового захисту військовослужбовців) на військовослужбовців Сил ТрО та членів добровольчих формувань територіальних громад, які беруть участь у національному спротиві; надав можливість територіальній обороні виконувати завдання разом з іншими угрупованнями військ (сил) чи угрупованнями об'єднаних сил, призначених для ведення бойових дій з відсічі збройної агресії проти України.

Отже, прийняті у 2021–2022 рр. законодавчі акти щодо основ національного спротиву дозволили створити в державі систему територіальної оборони та національного спротиву, унормувати виконання підрозділами ТрО завдань у районі ведення бойових дій, зміцнити соціальний захист військовослужбовців Сил ТрО та членів добровольчих формувань територіальних громад.

Кудря О.Г. (ВІКНУ)

АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

Сучасний етап розвитку суспільства та сьогоднішні події в Україні характеризується переважаючою роллю інформаційно-комунікаційної сфери, яка має активний та безпосередній вплив на політичну, економічну, оборонну й інші складові безпеки держави.

Основоположними нормативними документами у цій сфері є: Закон України «Про інформацію» [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>], Закон України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-вр#Text>]. Надалі Законом України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» від 04.02.1998 року № 75/98-ВР було визначено, що Концепція Національної програми інформатизації включає характеристику стану інформатизації, стратегічні цілі та основні принципи інформатизації, очікувані наслідки її реалізації [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-вр#Text>]. Законом України «Про Національну програму інформатизації» від 04.02.1998 року № 74/98-ВР було визначено загальні засади формування, виконання та коригування Національної програми інформатизації [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр#Text>]. За час існування цього Закону було прийнято щонайменше сім Законів про внесення до нього змін. В результаті змін від 13.04.2020 року в тексті Закону було виключено визначення терміну «геоінформаційні системи». Це було наслідком прийняття Закону України «Про національну інфраструктуру геопросторових даних». Законом про внесення змін від 01.01.2022 року

словосполучення «телекомунікаційні системи» замінені у тексті Закону словами «електронні комунікаційні системи».

До сьогоднішнього дня діє Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 рр.» .

Законом України «Про електронні комунікації» від 16.12.2020 № 1089-IX визначаються правові та організаційні основи державної політики у сферах електронних комунікацій та радіочастотного спектра, а також права, обов'язки та відповідальність фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у відповідній діяльності або користуються електронними комунікаційними послугами.

Для створення і діяльності інформаційно-комунікаційних технологій, в тому числі, сектору безпеки і оборони України, має передувати надійне та таке, що відповідає реаліям сьогодення, нормативно-правове забезпечення.

Нормативно-правове забезпечення даної сфери має містити сукупність правових норм, що визначають порядок створення, правовий статус і функціонування захищених інформаційно-комунікаційних технологій, регламентувати порядок одержання, перетворення та використання інформації і інформаційних ресурсів щодо інформаційно-комунікаційних технологій, особливо сектору безпеки і оборони України.

к.ю.н. Звоненко О.О. (ВІКНУ)

Звоненко Я.О. (КНУ імені Тараса Шевченка)

НОРМИ, ПРАВИЛА ТА СТАНДАРТИ УБЕЗПЕЧЕННЯ ДОРОЖНЬОГО РУХУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

В Україні завжди була великою проблемою ремонт, реконструкція доріг. На превеликий жаль, проблема завжди залишалася проблемою. Тільки починаючи з 2020 року держава почала більше приділяти уваги та хоча б якось контролювати сам процес ремонту доріг. Санкції стаття 288 Кримінального кодексу України не працювали, винних не знаходили просто, а якщо і відкривали кримінальне провадження, то до судів майже не доходили справи.

На сьогодні інфраструктура вже є галуззю не комфорту, як раніше, а необхідністю обороноздатності нашої держави і це особливо стосується залізниці, доріг, мостів та тунелів тощо, бо доки у країні триває війна, логістичні зв'язки на визволених територіях мають велике значення і налагоджуються завдяки тимчасовим об'їзним шляхам та переправам.

За даними проєкту damaged.in.ua через війну в Україні вже зруйновано і пошкоджено понад 120 тисяч житлових будинків. Саме житловий фонд постраждав найбільше, він становить 38% втрат у грошовому еквіваленті. На другому місці – об'єкти інфраструктури. Зокрема пошкоджено майже 24 тисячі кілометрів доріг.

Перші відбудови розпочали у квітні. Тоді ще уряд виділив мільярд гривень на відновлення деокупованих областей, наприклад: Київської (400 млн грн), Сумської (250 млн грн), Чернігівської (250 млн грн) та Житомирської (100 млн грн). Так прем'єр-міністр Денис Шмигаль заявив, що 1 млрд євро від Європейського інвестиційного банку спрямують на відновлення пошкоджених

об'єктів критичної інфраструктури. Крім цього, зараз є і будівництва та ремонти, які не пов'язані з війною.

Однак не всі ці закупівлі можна побачити в Prozorro. У кінці лютого державним структурам дозволили купувати все напряму – проводити закупівлі без електронної системи, а звітувати про них після закінчення війни. Наприкінці червня ці правила змінили – замовників зобов'язали проводити спрощені закупівлі, коли це можливо. Але повну картину щодо таких закупівель ми все-таки зможемо оцінити лише після перемоги.

Капітус О.Ю. (НУОУ імені Івана Черняхівського)

РЕОРГАНІЗАЦІЯ ГУМР МОУ ЯК ПІДСТАВА ПЕРЕРОЗПОДІЛУ ПОВНОВАЖЕНЬ ЩОДО ВІДЧУЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА

У Положенні про Головне управління майна та ресурсів, затвердженому Наказом Міністерства оборони України №142 від 28.05.2021 року, визначено, що Головне управління майна та ресурсів Міністерства оборони України (далі – ГУМР МОУ) – орган військового управління, що виконує завдання із забезпечення реалізації державної політики з питань національної безпеки у воєнній сфері, сферах оборони і військового будівництва у мирний час та особливий період. [1]

Структурно до складу ГУМР МОУ входять: Організаційно-планове управління; Управління державної власності; Управління відчуження та утилізації надлишкового військового майна; Управління обліку надлишкового військового майна; Фінансово-економічне управління; Юридичне управління; Управління будівництва та модульних конструкцій; Управління нерухомого майна та земель; Управління придбання житла та інвестицій; Житловий відділ; Відділ технічного нагляду; Служба охорони державної таємниці. [2]

Обговорюється пропозиція щодо ліквідації ГУМР МОУ як інституції. При цьому планується реорганізація, структуру планують розділити на декілька підрозділів – Управління роботи з замовниками, Управління корпоративними політиками, Управління відчуженням надлишкового військового майна і Центр управління землями Міноборони". [3]

Зокрема, за наявною інформацією від Управління відчуження та утилізації надлишкового майна, протягом 2018 та 2020 років відчуження надлишкового (списаного) рухомого військового майна не відбувалося, а тому протягом 2018 та 2020 років відсутні надходження коштів на рахунки Міноборони від реалізації надлишкового рухомого (списаного) військового майна. У 2020 році робота з відчуження військового майна в установленому законодавством порядку була відновлена. Від реалізації 9 авіаційних двигунів АЛ-21ФЗТ у 2021 році Міноборони отримало 1 800 тис. грн. [4].

В той же час розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25.11.2020 р. № 1486-р. було затверджено Перелік рухомого військового майна Збройних Сил, яке може бути відчужено [5] і визначено здійснювати

відчуження рухомого військового майна, зазначеного в затвердженому цим розпорядженням переліку, відповідно до Положення про порядок відчуження та реалізації військового майна Збройних Сил. [6]

У випадку реорганізації відбудуться зміни у структурі і відповідні зміни щодо адміністративно-правового статусу конкретних підрозділів МОУ, саме тому необхідно окремо розглянути функції та повноваження щодо відчуження військового майна.

Бабич Ю.В. (ВІКНУ)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТЛОМ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ ІЗ ЗАЛУЧЕННЯМ НЕДЕРЖАВНИХ КОШТІВ ТА ЙОГО БУДІВНИЦТВО НА ЗЕМЛЯХ ОБОРОНИ

Визначаючи людину, її життя і здоров'я, честь, гідність і безпеку найвищою соціальною цінністю, держава, згідно статті 3 Конституції України, спрямовує свою діяльність, перш за все за все, на утвердження і забезпечення прав і свобод людини.

Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»(далі – Закон), як один із перших, прийнятих після набуття Україною незалежності (1991 р.), встановлює обов'язок держави забезпечити військовослужбовців жилими приміщеннями у різних формах відповідно до вимог, встановлених Житловим кодексом УРСР та іншими нормативно-правовими актами.

Забезпечення державою житлом військовослужбовців отримало також і конституційну охорону з 1996 р., адже реалізація конституційного права на житло (стаття 47 Конституції України) та соціальний захист громадян України, що перебувають на службі у Збройних Силах України та членів їх сімей (частина п'ята статті 17 Основного Закону України), сьогодні виступають особливими формами турботи держави про осіб, які здійснюють захист суверенітету і територіальної цілісності нашої держави.

Актуалізація проблеми забезпечення жилими приміщеннями військовослужбовців додатково посилилася під час проведення Антитерористичної операції та Операції об'єднаних сил на території України, оскільки перелік осіб, які наразі мають право на позачергове та першочергове забезпечення житлом істотно розширився, а з початком повномасштабної агресії з боку російської федерації кількість таких осіб зростає у рази.

Станом на 2021 рік кількість військовослужбовців на квартирному обліку – більше 48 000 сімей, а останні 10 років військовослужбовці, в середньому, отримують близько 600 квартир кожного року. За таких обставин, потрібно близько 80 років для забезпечення житлом наявної кількості черговиків.

Поточні плани із забезпечення житлом військовослужбовців суттєво не змінять ситуацію та не можуть задовольнити наявні потреби військовослужбовців та членів їх сімей у житлі, особливо в сьогоденній економічній ситуації України, яка викликана повномасштабним вторгненням російської федерації.

За такого стану справ залучення недержавних коштів та будівництво житла на землях оборони є досить перспективним напрямком розв'язання

житлового питання у Збройних Силах України. В умовах сьогодення кількість квартир отриманих від укладання договорів будівництва жила на землях оборони приблизно така ж, як і кількість квартир отриманих у результаті їх придбання чи переобладнання нежитлових приміщень у житлові.

Станом на сьогодні правове регулювання будівництва житла для військовослужбовців на землях оборони обмежується Постановою Кабінету Міністрів України від 06 липня 2011 року № 715 «Деякі питання будівництва житла для військовослужбовців та членів їх сімей на земельних ділянках, що належать до земель оборони» (зі змінами).

Проте, у Постанові Кабінету Міністрів України від 06 липня 2011 року № 715 «Деякі питання будівництва житла для військовослужбовців та членів їх сімей на земельних ділянках, що належать до земель оборони» (зі змінами) наявні наступні проблеми:

- відсутність прозорої системи проведення конкурсів для залучення інвесторів-забудовників (інших інвестиційних партнерів);
- наявність значної кількості укладених та нереалізованих договорів;
- відсутність дієвої системи управління активами та їх використання для отримання доходу;
- відсутність законодавчо визначеного алгоритму «міни» та оцінки вартості нерухомого майна на різній стадії готовності та різних місцях та містах;
- велика кількість суміжних інстанцій та організацій від яких залежить реалізація проєкту, бюрократична навантаженість процесу;
- висока корупційна складова.

Виходячи з викладеного потребують розв'язання:

- питання законодавчого врегулювання залучення інвестицій для будівництва житла для військовослужбовців;
- проведення конкурсу по відбору інвесторів;
- врегулювання питань передачі земель оборони під будівництво житла для військовослужбовців.

Соціальна захищеність військовослужбовців та членів їх сімей, зокрема забезпеченість їх житлом, є важливою складовою зміцнення морально-психологічного стану особового складу Збройних Сил України, що зрештою виявляється у підвищенні їх боєготовності та боєздатності.

к.ю.н., доц. Медвідь Л.П. (НУОУ імені Івана Черняхівського)

ПРЕДСТАВНИЦТВО УПОВНОВАЖЕНОГО, ЯК СКЛАДОВА ПАРЛАМЕНТСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ПРАВ ТА СВОБОД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Права людини і громадянина на сучасному етапі розвитку держави є загально визнаною найвищою соціальною цінністю. Однак, права і свободи неможливо реалізувати без відповідних суб'єктів, які створюють умови, захищають від порушень, а також беруть участь у відновленні порушених прав

та свобод людини і громадянина. Важливе місце в системі суб'єктів гарантування займає Уповноважений Верховної Ради України з прав людини та його представники.

На сьогоднішній день такі представники в Україні функціонують з різних напрямків та конкретних питань, а також регіональні. Система представництва Уповноваженого розвивається та вдосконалюється. Важливим у цій сфері є запровадження представника Уповноваженого з дотримання прав людини в системі органів сектору безпеки й оборони, що було вкрай необхідним. Аналіз статистичних даних за 2020-2021 рр. щодо звернень військовослужбовців до омбудсмена свідчить про зменшення кількості скарг. В продовж 2020 р. надійшло 1272 персональних звернень військовослужбовців про порушення їхніх прав [1, с. 230], в 2021 році – лише 495 [2, с. 262], що на 61 % менше показників попереднього року. Більшість скарг стосувалися умов проходження служби, своєчасного отримання грошових виплат, в тому числі належного грошового забезпечення сім'ям загиблих військовослужбовців, перерахунку пенсій та невиконання державними органами рішень судів, спрямованих на поновлення прав військовослужбовців, військових пенсіонерів та членів їх сімей. Зменшення кількості скарг до Уповноваженого, можливо, свідчить про зменшення довіри до цієї інституції. Тому необхідним є подальший розвиток представництва Уповноваженого, що дасть змогу успішно розв'язувати проблеми армії, сприятиме усуненню причин та передумов порушення прав людини у Збройних Силах України та інших військових формуваннях.

Створення та розвиток інституції Уповноваженого Верховної Ради з прав людини та його представництв стало важливим кроком в розвитку сучасного демократичного суспільства. Варто відмітити, що в умовах війни з Російською Федерацією Уповноважений Верховної ради з прав людини та представництва мають відігравати ключову роль у дотриманні та захисті прав військовослужбовців. Однак, система парламентського контролю має недоліки та проблемні питання і потребує подальшого вивчення, вдосконалення, вироблення дієвих механізмів реагування на порушення та врахування міжнародного досвіду.

Роллер В.М. (ВІКНУ)

ЗМІНИ У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ЗДІЙСНЕННЯ КІБЕРЗАХИСТУ

Сфера застосування кіберпростору значно розширюється, його військове використання також. Вісім місяців повномасштабного вторгнення показало, що використання можливостей кіберпростору у військових цілях доволі широке. Прямо у переддень повномасштабного вторгнення 23 лютого 2022 року на українські офіційні сайти було здійснено масштабну кібератаку. Таким чином, агресія російської федерації проти України розпочалася у кіберпросторі. Приблизно таку ж тактику росія використовувала у 2008 році у Грузії.

В той же час національне законодавство також змінюється, намагаючись надати адекватну відповідь на події що відбуваються, в тому числі і у врегулюванні діяльності і відносин у кіберпросторі. У закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» додано пункт такого змісту: «активна протидія агресії у кіберпросторі - дії, спрямовані на підвищення рівня кіберзахисту шляхом нейтралізації кібератак держави-агресора, його систем і мереж, а також джерел походження кіберзагроз та кібератак, які використовуються для завдання шкоди національній безпеці України».

Здійснюючи аналіз даного тексту, можна дійти висновку, що мова йде про оборонну кібероперацію. Оскільки вживання терміну «агресії у кіберпросторі» спрямовує нас до сфери оборони. Визначенням передбачено здійснення лише оборотних дій, та не передбачено здійснення контрнаступальної операції у кіберпросторі у відповідь на кібератаку. Отже, мова йде фактично про відбиття кібератаки та захист інформаційних ресурсів.

В той же час, національне законодавство покладає функцію кібероборони на ЗСУ, не зважаючи оборонна чи наступальна це операція. Зміни ж до законодавства передбачають покладення функції з активного кіберзахисту на Державну спеціальну службу захисту інформації (ДСТЗУ). Таким чином може виникати певне дублювання повноважень. І хоча нормативно-правовими актами не зазначено, що ДСТЗУ здійснює функцію кібероборони, фактично може здійснювати саме ці заходи.

Також у статті 3 вищезазначеного закону зазначено, що ДСТЗУ відповідальна за створення та функціонування Центру активної протидії агресії у кіберпросторі. Створення даного центру можливо вважати позитивним рішенням, зважаючи на кількість загроз, які направлені на нашу державу у кіберпросторі. В той же час необхідно, щоб новостворений Центр активної протидії агресії у кіберпросторі зайняв логічне місце у системі органів, що вже існують та забезпечують кіберзахист та кібероборону держави.

д.ю.н., доц. Пашинський В. (КНУ імені Тараса Шевченка)

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

В умовах війни, повномасштабної російської військової агресії, для ефективного забезпечення оборони нашої держави актуальною залишається проблема правового регулювання суспільних у сфері оборони. Адже від правового регулювання суспільних відносин у сфері оборони, нормативного визначення та розмежування повноважень, організації взаємодії між суб'єктами забезпечення оборони, залежить здатність держави та суб'єктів публічної влади

виконати покладені на них завдання в єдиній системі оборони щодо відсічі російської військової агресії та наша перемога у війні.

Саме в результаті правового регулювання формується юридична основа, встановлюються правові орієнтири для діяльності учасників суспільних відносин, визначаються їх повноваження, права і обов'язки, в першу чергу суб'єктів публічної влади у сфері оборони держави.

Зважаючи на різні підходи у юридичній науці, у широкому розумінні, правове регулювання являє собою цілеспрямовану діяльність уповноважених суб'єктів щодо впливу на суспільні відносини за допомогою спеціальних юридичних засобів, насамперед норм права, з метою їх упорядкування для забезпечення публічного інтересу у різних сферах суспільного життя. При цьому необхідно наголосити, що в нинішніх умовах російської військової агресії забезпечення оборони української держави є домінуючим, пріоритетним серед публічних інтересів. Нині, без сумнівів, від здатності української держави та громадянського суспільства забезпечити оборону держави, нашу перемогу над агресором, залежить не тільки саме існування української нації та української держави, а життя кожного громадянина як вища соціальна цінність.

Для розуміння теоретичних проблем правового регулювання суспільних відносин у сфері оборони нашої держави, необхідно зазначити, що в сучасній юридичній науці оборона держави розглядається у якості комплексного державно-правового явища, інтегрованого об'єкта права та правового регулювання, елементи якого пронизують усі сфери суспільного життя. Найбільш повно ця особливість проявляється в умовах воєнного стану, фактичного ведення війни. Таке розуміння оборони вимагає системного підходу до правового регулювання суспільних у сфері оборони держави відповідними нормами права, зважаючи на її комплексний характер та особливості.

Правове регулювання, державно-вольовий вплив на суспільні відносини у сфері оборони, як одній із сфер публічного управління, здійснюється за допомогою норм відповідної галузі права. Враховуючи, що суспільні відносини у сфері оборони держави за своєю правовою природою є адміністративно-правовими відносинами, то, на нашу думку, вони регулюються нормами адміністративного права, а більш конкретно – нормами військово-адміністративного права, яке є підгалуззю Особливого адміністративного права.

При цьому, адміністративно-правові норми, закріплені в актах військово-адміністративного законодавства, виконують регулятивну функцію у сфері оборони, тобто спрямовані на упорядкування, організацію та удосконалення суспільних відносин, які складаються у сфері оборони держави. Норми військово-адміністративного права також забезпечують охорону і захист суспільних відносин у сфері оборони від порушень. Цими нормами передбачено утримування від здійснення протиправних діянь, а також застосування адміністративного впливу при посяганні на відносини у сфері оборони.

Враховуючи зазначене, коли мова йде про правове регулювання суспільних відносин у сфері оборони, то доцільно говорити про такий різновидів правового регулювання як адміністративно-правове регулювання, яким охоплюються різні сфери діяльності публічної влади, в тому числі сфера оборони держави.

Таким чином, на нашу думку, адміністративно-правове регулювання оборони – це цілеспрямований вплив за допомогою норм адміністративного права на відносини у різних сферах суспільної діяльності, пов'язаних із забезпеченням оборони держави, який здійснюється органами публічної влади з метою їх регулювання та встановлення прав і обов'язків суб'єктів таких відносин.

доктор філософії Стецюк С.П. (ВІКНУ)

АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ ВИЩИМИ ВІЙСЬКОВИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ ТА ВІЙСЬКОВИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Однією з пріоритетних цілей реалізації державної політики у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва, які визначені Стратегією воєнної безпеки України, є розвиток систем військової освіти та підготовки особового складу для сил оборони, запровадження освітньо-професійних програм підготовки офіцерського, сержантського та старшинського складу з використанням досвіду бойових дій, методики підготовки, принципів і стандартів НАТО [1]. Разом з тим, сучасні зміни у структурі Збройних Сил України, зокрема, поява нових родів військ (військ зв'язку та кібербезпеки, перспектива створення ракетних військ та артилерії) і сил (територіальної оборони, спеціальних операцій, логістики, підтримки, тощо), та відповідних органів управління, зумовлюють започаткування змін у питаннях керівництва процесами підготовки військових кадрів в сфері військової освіти та структурних змін у військових закладах освіти.

У зв'язку із викладеним вище, Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо військової освіти та науки» [2] розширено повноваження державних органів сектору безпеки і оборони у частині управління військовими навчальними закладами та організації освітнього процесу. У свою чергу, Кабінет Міністрів України ухвалив «Положення про вищі військові навчальні заклади»[3]. Цей документ формулює завдання вищих військових навчальних закладів (далі - ВВНЗ), регулює їх організаційну структуру, визначає питання управління закладами, регулює діяльність учасників освітнього процесу, фінансово-економічні відносини в діяльності навчальних закладів, питання міжнародного співробітництва та контролю за їх діяльністю.

Важливою складовою змін є також розподіл повноважень, завдань і функцій між органами управління різних рівнів та закладами освіти. Так, у

процесі розвитку системи військової освіти наказом Міністерства оборони України (далі - МОУ) «Деякі питання управління вищими військовими навчальними закладами, військовими навчальними підрозділами закладів вищої освіти, закладами фахової передвищої військової освіти та військовими ліцеями»[4] визначений розподіл основних завдань і функцій між структурними підрозділами МОУ, Апарату Головнокомандувача Збройних Сил України (далі – ГК ЗСУ), Генерального штабу Збройних Сил України (далі – ГШ ЗСУ) та іншими органами військового управління з питань управління військовою освітою. Зазначеним документом також визначено структуру підпорядкованості ВВНЗ та ВВП ЗВО, сформульовано сфери відповідальності керівників структурних підрозділів МОУ, Апарату ГК ЗСУ, ГШ ЗСУ та інших органів військового управління, які є замовниками на підготовку військових фахівців. Так, Національний університет оборони України імені Івана Черняховського безпосередньо підпорядковано Міністру оборони України, Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національну академію сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Військову академію (м. Одеса) та Житомирський військовий інститут імені С.П. Корольова підпорядковано Командувачу Сухопутних військ ЗСУ, а Військово-юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого – директору Департаменту юридичного забезпечення МОУ.

Аналізуючи наведену вище структуру підпорядкованості ВВНЗ та ВВП ЗВО, ми не в повній мірі вбачаємо правильність прийнятого рішення щодо підпорядкування Житомирського військового інституту імені С.П. Корольова та Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка Командувачу СВ ЗСУ, оскільки дані ВВНЗ та ВВП ЗВО здійснюють підготовку військових кадрів для всіх видів ЗСУ, окремих родів військ (сил) та інших складових сектору безпеки і оборони.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року "Про Стратегію воєнної безпеки України" : Указ Президента України; Стратегія від 25.03.2021 № 121/2021 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/121/2021> (дата звернення: 08.11.2022).

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо військової освіти та науки : Закон України від 17.12.2021 № 1986-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1986-20> (дата звернення: 08.11.2022).

3. Про затвердження Положення про вищі військові навчальні заклади : Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 12.05.2021 № 467 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/467-2021-%D0%BF> (дата звернення: 08.11.2022).

4. «Деякі питання управління вищими військовими навчальними закладами, військовими навчальними підрозділами закладів вищої освіти, закладами фахової передвищої військової освіти та військовими ліцеями». Наказ Міністерства оборони України від 08.12.2021 № 370. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2021/370_nm.pdf.

Севост'яненко Д.О. (ВІКНУ)

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ МІЖВІДОМЧОЇ КОМІСІЇ З ПОЛІТИКИ ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА ЕКСПОРТНОГО КОНТРОЛЮ

Першим органом подібним за своїми функціями до Міжвідомчої комісії з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю стала Урядова експертно-технічна комісія, що була утворена відповідно до Указу Президента України від 20 січня 1992 року № 45, а також на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 25 березня 1992 року № 153 «Про утворення Урядової експертно-технічної комісії».

Далі, на виконання Указу Президента України від 3 січня 1993 року № 3/93 «Про вдосконалення державного експортного контролю», а також у відповідності до постанови Кабінету Міністрів України від 4 березня 1993 року № 160 «Про вдосконалення державного контролю за експортом (імпортом) зброї, військової техніки та матеріалів, що можуть використовуватися для їх створення», Урядова експертно-технічна комісія була перетворена Урядову комісію з експортного контролю, а також був утворений Експортно-технічний комітет при Кабінеті Міністрів України

Через деякий на підставі Указу Президента України від 28 грудня 1996 року № 1279/96 «Про даліше вдосконалення державного експортного контролю», Урядову комісію з експортного контролю було перетворено на Урядову комісію з політики експортного контролю, а Експортно-технічний комітет при Кабінеті Міністрів України було перетворено на Державну службу експортного контролю України.

Відповідно до Указу Президента України від 4 лютого 1999 року № 121/99 «Питання військово-технічного співробітництва з іноземними державами, експортного контролю та військово-промислової політики» Урядова комісія з політики експортного контролю була ліквідована, а натомість утворена при Президентові України Комісія з політики експортного контролю та військово-технічного співробітництва з іноземними державами.

Із прийняттям Указу Президента України від 8 липня 2000 року № 868/2000 «Про заходи щодо підвищення ефективності військово-технічного співробітництва України з іноземними державами» був утворений Комітет з

політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю при Президентіві України.

17 листопада 2006 року Рішенням Ради національної безпеки і оборони України «Про Комітет з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю при Президентіві України», що було введено в дію Указом Президента України від 28 грудня 2006 року № 1149/2006 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 17 листопада 2006 року «Про Комітет з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю при Президентіві України», визнано доцільним ліквідувати Комітет з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю при Президентіві України, а також утворити Міжвідомчу комісію з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю як робочий орган при Раді національної безпеки і оборони України та який досі функціонує.

Цьоменко А. (КНУ імені Тараса Шевченка)

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Питання забезпечення захисту персональних даних громадян органами публічної влади останні десятиліття носить актуальний характер. В умовах широкомасштабної військової агресії, на особливу увагу заслуговує питання забезпечення захисту персональних даних військовослужбовців. В першу чергу мова йде про представників силових (мілітаризованих) структур (Збройних сил України, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Національної поліції, Державної прикордонної служби України та інші), адже несанкціонований, вільний доступ до персональних даних військовослужбовців може бути використаний країною-агресором, несе безпосередню загрозу правам військовослужбовців та членів їх сімей. Так, наприклад, практично з самого початку бойових дій на у соціальній мережі «Фейсбук» з'явилися численні сторінки на яких розміщено фотографії осіб у військовій формі з твердженням, що ці особи є військовополоненими ЗСУ та інших військових формувань України. До числа таких активно діючих сторінок можна віднести «Пошук людей, зниклих під час війни в Україні», «Пошук зниклих людей на війні», «Пошук людей по всій Україні» та багато інших. На зазначених сторінках у соціальній мережі розміщено багаточисельні фотографії у тому числі з супроводженням написами на таблицях які тримають у руках ймовірні військовополонені, багато з сфотографованих не мають на собі військової форми та одягнуті у цивільний одяг. Зазначені ресурси активно репостять користувачі інтернету, розповсюджуючи інформацію з закликами до проведення візуального впізнання військовополонених. Вільне розповсюдження подібної інформації в умовах ведення війни є серйозним

порушенням вимог міжнародних конвенцій щодо військовополонених та національного законодавства, в тому числі і у частині захисту персональних даних захисників України та примусово затриманих або викрадених цивільних. Підсумовуючи, наголосимо на необхідності вжиття органами публічної влади відповідних організаційно-правових заходів щодо захисту персональних даних військовослужбовців. Необхідно розробити окремі інформаційні реєстри згаданих нами вище категорій осіб з різним ступенем верифікації доступу до них та унормування можливості отримання інформації щодо суб'єктів, які внесені до цих баз даних. Зазначене має покласти краї неконтрольованому розміщенню у соціальних мережах багаточисельних сторінок з фотографіями та відео українських полонених з їх персональними даними. Подібні заходи носять явний акцент антиукраїнської пропаганди та є порушенням прав військовополонених у тому числі і у сфері захисту їх персональних даних.

к.т.н., доц. Черних Ю.О. (ВІКНУ)

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО НОВОЇ РЕДАКЦІЇ ЧАСТИНИ ЧЕТВЕРТОЇ СТАТТІ 21 ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ОСВІТУ»

Закон України «Про освіту»[1], який є рамковим для інших, більш вузько спрямованих законів та інших нормативно-правових актів, що регулюють процес навчання і викладання в усіх українських закладах освіти не залежно від їх підпорядкування. Саме тому всі визначення та формулювання у зазначеному законі повинні бути чіткими та однозначними і враховувати вимоги інших чинних законів, у тому числі законів, що встановлюють відповідні особливості проходження особами військової служби.

Не зважаючи на те, що наприкінці 2021 року Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо військової освіти і науки» [2] до існуючій редакції Закону України «Про освіту», на нашу думку, доцільно внести певні зміни. В першу чергу, це стосується частини четвертої статті 21 «Спеціалізована освіта» Закону України «Про освіту», яка є базовою для визначення побудови системи військової освіти в Україні та організації підготовки військових фахівців.

Пропонуємо зазначену частину викласти у наступній редакції:

«4. Військова освіта передбачає набуття особою комплексу професійних компетентностей відповідно до військової спеціалізації, формування та розвитку її індивідуальних здібностей та може здобуватися одночасно з профільною середньою, професійною (професійно-технічною), фаховою передвищою чи вищою освітою. Особливості здобуття військової освіти можуть визначатися законодавством.

До структури військової освіти належать:

підготовка громадян України до національного спротиву, що спрямована на забезпеченні воєнної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності держави;

професійна військова освіта, що здобувається за освітніми програмами на відповідних її рівнях з метою набуття особою фахових компетентностей та вдосконалення професійних якостей військового фахівця, що забезпечують виконання службових (бойових) функцій.

Основою підготовки громадян України до національного спротиву є їх загальновійськова підготовка, яка полягає в опануванні базовими загальновійськовими знаннями, практичними вміннями і навичками та поділяється на початкову і базову підготовку.

Початкова військова підготовка проводиться у закладах загальної середньої освіти та може проводитися у закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Базова військова підготовка проводиться з громадянами України, які досягли 18-річного віку та не проходять військову службу в Збройних Силах України, утворених відповідно законів України військових формуваннях, або службу в правоохоронних органах, шляхом проведення періодичних навчальних зборів, занять, курсів.

Освітні програми з підготовки до національного спротиву розробляються центральним органом виконавчої влади у сфері оборони разом з центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

До структури професійної військової освіти належать:

підготовка військовослужбовців рядового складу;

підготовка та підвищення кваліфікації військовослужбовців сержантського (старшинського) складу;

підготовка та підвищення кваліфікації військовослужбовців офіцерського складу.

Підготовка військовослужбовців рядового складу включає базову загальновійськову підготовку та фахову підготовку за певною військово-обліковою спеціальністю.

Підготовка та підвищення кваліфікації військовослужбовців сержантського (старшинського) складу включає багаторівневу (базовий, середній, підвищений та вищий рівні) підготовку та підвищення кваліфікації, що проводиться за певними освітніми програмами професійної військової освіти та може проводитися за освітніми програмами фахової передвищої освіти.

Підготовка військовослужбовців офіцерського складу здійснюється за освітніми програмами професійної військової освіти у межах освітніх програм, розроблених відповідно до стандартів вищої освіти, переліку галузей знань і спеціальностей за визначеними ступенями вищої освіти (науковими ступенями) та рівнями професійної військової освіти (тактичний, оперативний, стратегічний). Підвищення кваліфікації військовослужбовців офіцерського складу здійснюється за відповідними освітніми програмами підвищення кваліфікації.

Освітні програми професійної військової освіти розробляються закладами спеціалізованої освіти військового (військово-спортивного) спрямування та

затверджуються центральним органом виконавчої влади у сфері оборони, або іншим державним органом, якому підпорядковані відповідні заклади військової освіти.

Здобувачі професійної військової освіти, які здобувають військову освіту за наскрізними освітніми програмами, вступають на освітні програми наступного рівня в порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки за погодженням з державними органами до сфери управління яких належать відповідні заклади освіти.

До закладів спеціалізованої освіти військового (військово-спортивного) спрямування відносяться:

військові (військово-морські) ліцеї, ліцеї (коледжі) з посиленою військово-фізичною підготовкою, у яких особи здобувають початкову військову освіту;

навчальні центри (навчальні військові частини) Збройних Сил України та інших утворених відповідно законів України військових формувань, у яких проводиться підготовка військовослужбовців рядового складу та може проводитися підготовка та підвищення кваліфікації за відповідними програмами професійної військової освіти військовослужбовців сержантського (старшинського) складу;

військові коледжі сержантського (старшинського) складу, у яких проводиться підготовка за освітніми програмами фахової передвищої освіти і відповідними програмами професійної військової освіти, а також підвищення кваліфікації військовослужбовців сержантського (старшинського) складу;

військові заклади вищої освіти, у яких проводиться підготовка за відповідними освітніми програмами вищої та професійної військової освіти, а також підвищення кваліфікації військовослужбовців офіцерського складу.

Підготовка осіб за програмами професійної військової освіти може проводитися у військових навчальних підрозділах закладів передвищої та вищої освіти.

Військовослужбовці та ліцеїсти, які здобувають військову освіту (навчаються) у закладах спеціалізованої освіти військового (військово-спортивного) спрямування або у військових навчальних підрозділах закладів передвищої та вищої освіти безоплатно забезпечуються місцями для проживання у гуртожитках (казармах), харчуванням, речовим та грошовим та іншими видами забезпечення згідно із законодавством.

Положення про заклади спеціалізованої освіти військового (військово-спортивного) спрямування затверджуються Кабінетом Міністрів України з урахуванням спеціальних законів за поданням центрального органу виконавчої влади у сфері оборони.

Положення про військові структурні підрозділи закладів передвищої та вищої освіти затверджується центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки та центральним органом виконавчої влади у сфері оборони».

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ СПЕЦІАЛЬНОГО ФОНДУ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України та введенням воєнного стану в Україні, ефективне використання коштів спеціального фонду у Збройних Силах України є одним із важливих аспектів для якнайшвидшої перемоги та відсічі ворога.

Використання коштів спеціального фонду у Збройних Силах України регулюється більш як десятьма нормативно-правовими актами. Основними серед них є Бюджетний кодекс України та Положення про облік та використання коштів спеціального фонду державного бюджету в Міністерстві оборони України.

Відповідно до частини 1 статті 13 Бюджетного кодексу України спеціальний фонд є складовою бюджету, тобто плану формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади протягом бюджетного періоду.

Складовими частинами спеціального фонду бюджету відповідно до частини 3 статті 13 є:

1) доходи бюджету (включаючи власні надходження бюджетних установ), які мають цільове спрямування;

2) видатки бюджету, що здійснюються за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду бюджету (у тому числі власних надходжень бюджетних установ);

3) кредитування бюджету (повернення кредитів до бюджету з визначенням цільового спрямування та надання кредитів з бюджету, що здійснюється за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду бюджету);

4) фінансування спеціального фонду бюджету.

Як зазначено в п. 5 Положення про облік та використання коштів спеціального фонду державного бюджету в Міністерстві оборони України, кошти, отримані як плата за послуги, що надаються бюджетними установами згідно з їх основною діяльністю, бюджетні установи використовують на покриття витрат, пов'язаних з організацією та наданням послуг. Якщо доходи бюджетних установ від надання послуг перевищують витрати, пов'язані з організацією та наданням послуг, бюджетні установи, за винятком військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів, закладів культури, спорту та охорони здоров'я Збройних Сил України, щомісяця 50 відсотків таких коштів перераховують на спеціальні реєстраційні рахунки Міністерства оборони України або Адміністрації Державної спеціальної служби транспорту від структурних підрозділів Державної спеціальної служби транспорту. Решту коштів бюджетні установи використовують на заходи,

необхідні для виконання основних функцій, але не забезпечені коштами загального фонду бюджету за відповідною бюджетною програмою.

Також п. 6 Положення про облік та використання коштів спеціального фонду державного бюджету в Міністерстві оборони України визначено, що кошти, отримані за додаткову (господарську) діяльність, бюджетні установи використовують для організації додаткової (господарської) діяльності. Якщо доходи бюджетних установ перевищують витрати, пов'язані з організацією додаткової (господарської) діяльності, бюджетні установи, за винятком військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів, закладів культури, спорту та охорони здоров'я Збройних Сил України, щомісяця 50 відсотків таких коштів перераховують на спеціальні реєстраційні рахунки Міністерства оборони України або Адміністрації Державної спеціальної служби транспорту від структурних підрозділів Державної спеціальної служби транспорту. Решту коштів бюджетні установи використовують на заходи, необхідні для виконання основних функцій, але не забезпечені коштами загального фонду бюджету за відповідною бюджетною програмою.

Бюджетні установи, за винятком військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів, закладів культури, спорту та охорони здоров'я Збройних Сил України, щомісяця 50 відсотків коштів, отриманих як плата за оренду майна, за винятком сум, які спрямовуються на відшкодування понесених витрат і сплату податків, перераховують на спеціальні реєстраційні рахунки Міністерства оборони України для фінансування першочергових заходів з утримання, облаштування, ремонту та придбання майна, що зазначено в п. 8 Положення про облік та використання коштів спеціального фонду державного бюджету в Міністерстві оборони України.

В п. 11 Положення про облік та використання коштів спеціального фонду державного бюджету в Міністерстві оборони України зазначено, що кошти спеціального фонду, які надходять від головного розпорядника бюджетних коштів, бюджетні установи спрямовують виключно на цільові видатки, визначені цим розпорядником, у межах бюджетних асигнувань за спеціальним фондом.

Завдяки такому правовому регулюванню кошти спеціального фонду досить часто допомагають у вирішенні питань загального фонду, на які не асигнуються кошти за відповідною бюджетною програмою. На сьогоднішній день, можливо констатувати той факт, що правове регулювання щодо використання коштів спеціального фонду потребує певних змін для покращення організації діяльності у Збройних Силах України.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСНИХ, ОХОРОННИХ ТА ІНШИХ ЗОН З ОСОБЛИВИМИ УМОВАМИ КОРИСТУВАННЯ НАВКОЛО ВІЙСЬКОВИХ ОБ'ЄКТІВ

Питання щодо необхідності правового регулювання захисних, охоронних та інших зон з особливими умовами користування навколо потенційно небезпечних військових об'єктів (арсенали, бази, склади, полігони, аеродроми тощо), з метою недопущення використання земельних ділянок не за їх цільовим призначенням, встановлені частиною третьою статті 77, статтею 115 Земельного кодексу України, статтею 3 Закону України «Про використання земель оборони».

У відповідності до статті 16 Конституції України забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави.

Однак, на сьогоднішній день є ряд суспільних відносин, що потребують правового регулювання питань на рівні законів України, щодо встановлення захисних, охоронних та інших зон з особливим режимом використання для забезпечення належного та безпечного функціонування військових об'єктів (військових частин, установ, організацій), на територіях яких знаходиться озброєння, військова та спеціальна техніка, інше військове майно, яке у процесі використання, експлуатації та зберігання може нести потенційну екологічну, техногенну небезпеку для проживання цивільного населення, господарських об'єктів і довкілля.

Частиною першої статті 77 Земельного кодексу України встановлено, що землями оборони визнаються землі, надані для розміщення і постійної діяльності військових частин, установ, військово-навчальних закладів, підприємств та організацій Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законодавства України.

Частина третя зазначеної норми закону визначає, що навколо військових та інших оборонних об'єктів у разі необхідності створюються захисні, охоронні та інші зони з особливими умовами користування.

Також норма закону визначає, що у межах прикордонної смуги з метою забезпечення національної безпеки і оборони, дотримання режиму державного кордону військовим частинам Державної прикордонної служби України для будівництва, облаштування та утримання інженерно-технічних і фортифікаційних споруд, огорож, прикордонних знаків, прикордонних просік, комунікацій надаються в постійне користування земельні ділянки шириною 30-50 метрів уздовж лінії державного кордону на суші, по берегу української частини прикордонної річки, озера або іншої водойми.

Стаття 115 Земельного кодексу України встановлює, зони особливого режиму використання земель створюються навколо військових об'єктів Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законодавства України, для забезпечення функціонування цих об'єктів, збереження озброєння, військової техніки та іншого військового майна, охорони державного кордону України, а також захисту населення, господарських об'єктів і довкілля від впливу аварійних ситуацій, стихійних лих і пожеж, що можуть виникнути на цих об'єктах.

Стаття 3 Закону України «Про використання земель оборони» встановлює, що уздовж державного кордону України відповідно до закону встановлюється прикордонна смуга, в межах якої діє особливий режим використання земель.

Землі в межах прикордонної смуги та інші землі, необхідні для облаштування та утримання інженерно-технічних споруд і огорож, прикордонних знаків, прикордонних просік, комунікацій та інших об'єктів, надаються в постійне користування військовим частинам Державної прикордонної служби України.

Навколо військових частин та оборонних об'єктів можуть створюватися зони з особливим режимом використання земель з метою забезпечення функціонування цих військових частин та об'єктів, збереження озброєння, військової техніки, іншого військового майна, охорони державного кордону України, захисту населення, господарських об'єктів і довкілля від впливу аварійних ситуацій, стихійних лих і пожеж, що можуть виникнути на цих об'єктах.

Розмір та правовий режим зон з особливим режимом використання земель встановлюються відповідно до закону.

Аналізуючи зазначені вище норми вбачається, що на цей час на рівні закону встановлення відповідних зон врегульовано лише для підрозділів Державної прикордонної служби України. Визначення захисних, охоронних та інших зон з особливим режимом використання для військових об'єктів Збройних Сил України, інших військових та правоохоронних формувань залишається не врегульованим, а встановлення захисних, охоронних та інших зон з особливим режимом використання на рівні підзаконних та відомчих актів питання по суті не вирішує. Зазначені норми законів не надають повноважень відповідним власникам та користувачам земельних ділянок щодо відведення та облаштування відповідних зон.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель», та який набув чинності з липня 2021 року також не встановлено завдань відповідальним органам щодо забезпечення формування захисних, охоронних та інших зон з особливим режимом використання навколо військових об'єктів.

Нормативна неврегульованість зазначеного питання призводить до безпідставних, а інколи і незаконних рішень з боку як державних органів, так і органів місцевого самоврядування щодо розпорядження землями навколо військових об'єктів, що у подальшому може спричинити негативні наслідки для

держави та цивільного населення (вплив, аварійних випадків, стихійних (природних) лих, пожеж, терористичних актів та інших обставин непереборної сили).

*к.ю.н., с.н.с., Пасіка С.П. (ВІКНУ)
Скиба О.О. (ВІКНУ)*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

З моменту повномасштабної військової агресії Російської Федерації у нашій державі було прийнято цілу низку надзвичайних нормативно-правових актів, зокрема, 15 березня 2022 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» № 2136-ІХ2, який діятиме протягом дії воєнного стану та втратить чинність після його скасування. Цим законом запроваджено низку змін в організацію трудової діяльності, змінено порядок застосування деяких норм Кодексу законів про працю України, визначено особливості проходження державної служби, служби в органах місцевого самоврядування, особливості трудових відносин працівників усіх підприємств, установ, організацій в Україні незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності в Україні, а також осіб, які працюють за трудовим договором, укладеним з фізичними особами, у період дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України "Про правовий режим воєнного стану.

Законодавчо кожному надано право на реалізацію своїх здібностей шляхом укладення трудового договору одразу з кількома роботодавцями (ст. 21 КЗпП).

Водночас законодавство не містить заборон та обмежень роботи за сумісництвом та суміщенням, крім обмежень встановлених статтею 25 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII.

Виходячи зі змісту ч. 2 ст. 21 КЗпП, обмеження щодо сумісництва можуть передбачатися законодавством, колективним договором або угодою сторін.

З огляду на це визначення, сумісництво буває внутрішнім (на тому самому підприємстві) та зовнішнім (відповідно – на іншому).

Працівники мають право працювати повний або неповний робочий час.

Відповідно до статті 50 КЗпП нормальна тривалість повного робочого часу працівників не може перевищувати 40 годин на тиждень.

Законодавством встановлюється скорочена тривалість робочого часу для окремих категорій працівників (учителів, лікарів та інших).

Підприємства і організації при укладенні колективного договору можуть встановлювати меншу норму тривалості робочого часу.

Неповний робочий час за угодою між працівником і роботодавцем може встановлюватись як при прийнятті на роботу, так і згодом (ст. 56 КЗпП).

Оплата праці в цих випадках провадиться пропорційно відпрацьованому часу або залежно від виробітку.

Робота на умовах неповного робочого часу не тягне за собою будь-яких обмежень обсягу трудових прав працівників.

На час воєнного стану діє надзвичайне законодавство, а саме: відповідно до Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», встановлено, що нормальна тривалість робочого часу у період дії воєнного стану може бути збільшена до 60 годин на тиждень для працівників, зайнятих на об'єктах критичної інфраструктури (в оборонній сфері, сфері забезпечення життєдіяльності населення тощо).

Для працівників, зайнятих на об'єктах критичної інфраструктури (в оборонній сфері, сфері забезпечення життєдіяльності населення тощо), яким відповідно до законодавства встановлюється скорочена тривалість робочого часу, тривалість робочого часу у період дії воєнного стану не може перевищувати 40 годин на тиждень.

П'ятиденний або шестиденний робочий тиждень встановлюється роботодавцем.

Час початку і закінчення щоденної роботи (зміни) визначається роботодавцем.

У разі встановлення нормальної тривалості робочого часу понад норму, встановлену відповідно до законодавства, оплата праці здійснюється у розмірі, збільшеному пропорційно до збільшення норми праці.

Виходячи з викладеного, можемо зробити висновок, що в умовах воєнного стану, законодавець, частково обмеживши права та розширивши обов'язки працівників та права роботодавців надзвичайним законодавством, тим самим врегулював організацію трудових відносин, що є виправданим і необхідним під час дії воєнного стану.

к.ю.н., доц. Бериславська О.М. (ВІКНУ)

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасний стан функціонування українських підприємств в умовах постійних терористичних атак російської федерації потребує перегляду, оновлення, удосконалення підходів і методів щодо управління їх персоналом.

Кібанов А. вважає, що концепція управління персоналом – це система теоретико-методологічних поглядів на розуміння і визначення сутності, змісту, цілей, завдань, критеріїв, принципів і методів управління персоналом, а також організаційно-практичних підходів до формування механізму її реалізації в конкретних умовах функціонування організацій [1, с. 7-8].

Принагідно зауважимо, що у науці панує думка, що управління персоналом – це сукупність принципів, методів та засобів цілеспрямованого впливу на персонал, що забезпечують максимальне використання їх інтелектуальних і фізичних здібностей при виконанні трудових функцій для досягнення цілей підприємства [2].

В свою чергу А. Томпсон та Дж. Стрікленд вважають, що система розвитку персоналу передбачає взаємодію таких елементів, як професійне навчання; планування та розвиток кар'єри; створення та ведення кадрового резерву; розкриття потенціалу працівників, найефективніше використання їхніх здібностей, знань і навичок [3].

Звертає на себе увагу точка зору О. Герасименка та Г. Герасименка, які здійснили узагальнення методичних прийомів, що використовуються з метою оцінювання ефективності управління персоналом. Зокрема, вони вважають, що показники ефективності трудової діяльності працівників згідно з поширеними науковими позиціями об'єднані у три методичних підходи, згідно з якими ефективність управління персоналом відображується, по-перше, через кінцеві результати діяльності працівників; по-друге, через результативність, якість та складність праці; і, по-третє, через показники соціальної ефективності. [4, с.35].

Віханський О. розглядає управління процесом як взаємодію двох суб'єктів, "один з яких в цій взаємодії перебуває в позиції суб'єкта управління, а другий – у позиції об'єкта управління" [5, с. 25].

Шитікова Л., розвиваючи його думку зазначає, що процес управління потрібно розглядати як програмування суб'єктом управління змін і перетворень, які мають відбутися у формі діяльності в об'єкті управління. Програма одного об'єкта управління не може бути повністю перенесена на інший, тому що кожен об'єкт, що управляється, автономний, має свої особливості. Суб'єкт, що управляє, може лише вплинути на програму об'єкта, що управляється. Всякий процес управління представляє взаємодію не тільки суб'єкта та об'єкта, а й конкретних програм, що мають мету, містять підцілі певних рівнів, конкретний зміст і форми зовнішнього прояву, які відповідають закладеному змісту. Розроблення програми на рівні підприємства має забезпечувати таку реакцію на фактори зовнішнього середовища (включно невизначені і складно передбачувані) і внутрішні проблеми, таку ступінь адаптації менеджменту, за якої діяльності організації та основним елементам структури гарантується висока стійкість і захищеність від внутрішніх і зовнішніх ризикоутворювальних факторів. [6, с.128].

Беззаперечним є факт, що від персоналу або людських ресурсів, а саме їх професіоналізму та компетентності залежить конкурентоспроможність та ефективність роботи самого підприємства.

Разом з тим наголошуємо, що сучасні концепції управління персоналом повинні бути доповнені алгоритмами дій управлінців під час воєнного стану,

терористичних загроз та інших критичних ситуацій, а також містити заходи спрямовані на зменшення стресу, напруженості, розвиток відчуття захищеності. Інструктажі щодо дій при повітряних тривогах, тренінги з надання першої медичної допомоги, а також гнучке планування робочого часу і заходи взаємодії в колективі спрямовані на розвиток універсальності та взаємозамінності персоналу є необхідними елементами сучасних управлінських концепцій.

Список використаних джерел:

1. Короткий курс лекцій з дисципліни "Економіка підприємства" / за заг. ред. доктора економічних наук, професора В.Я. Горфинкеля. URI: https://studme.com.ua/13290305/ekonomika/upravlenie_personalom_predpriyatiya

2. Герасименко О., Герасименко Г. Ефективність управління персоналом на малому підприємстві: індикатори стану та пріоритетні напрями підвищення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 7(172). 2015. С. 29-37.

3. Шитікова Л.В. Розвиток концептуальних підходів до управління трудовими ресурсами з метою підвищення продуктивності підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України. Серія економічна*. 2015. Вип. 25.7. С. 126-130.

к.ю.н., Хом'яков Д.О. (ВІКНУ)

Волков А.Г. (ВІКНУ)

Горбачук О.П. (ВІКНУ)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАПРАВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НА ЛІКУВАННЯ У ВІЙСЬКОВО-МЕДИЧНІ ЗАКЛАДИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

В умовах збройної агресії Російської Федерації військовослужбовці, ризикуючи не лише своїм здоров'ям, а й життям, захищають український народ та боронять кордони нашої країни. Тому, на державу покладається обов'язок щодо збереження та зміцнення здоров'я наших захисників.

Саме з метою забезпечення належного лікування військовослужбовців в умовах воєнного стану Верховна Рада України 1 квітня 2022 року прийняла Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з внесенням змін до Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", яким було внесено зміни до статті 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», яким вдосконалено порядок надання медичної допомоги військовослужбовцям України в умовах воєнного стану. Закон набрав чинності 13 квітня 2022 року.

Статтю 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» передбачено право військовослужбовців на охорону здоров'я та медичну допомогу. Військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти, які призвані на

навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, мають право на безоплатну кваліфіковану медичну допомогу у військово-медичних закладах охорони здоров'я.

На стаціонарне лікування поза розташуванням військової частини військовослужбовці направляються за висновком лікаря військової частини, а для подання невідкладної допомоги за відсутності лікаря - черговим фельдшером (санітарним інструктором) медичного пункту з одночасним доповіданням про це начальникові медичної служби і черговому військової частини. До лікувальних закладів хворі доставляються у супроводі фельдшера (санітарного інструктора).

Під час дії особливого періоду медична допомога військовослужбовцям, надається у військово-медичних закладах інших військових формувань за територіальним принципом. Медична допомога військовослужбовцям надається військово-медичними закладами інших військових формувань у разі відсутності за місцем проходження ними військової служби військово-медичних закладів відповідних військових формувань або відсутності у них необхідних відділень, фахівців чи спеціального медичного обладнання та у невідкладних випадках.

Переведення військовослужбовців для подальшого надання медичної допомоги до військово-медичних закладів інших військових формувань дозволяється після стабілізації їх загального стану.

Витрати на надання медичної допомоги військовослужбовцям у військово-медичних закладах інших військових формувань відшкодовуються цим закладам центральними органами виконавчої влади, яким підпорядковані військові формування, в яких проходять службу зазначені військовослужбовці, за рахунок коштів, передбачених державним бюджетом на утримання цих військових формувань.

Під час дії особливого періоду командир (начальник, керівник) військової частини (установи, організації, закладу) для надання медичної допомоги має право направляти підпорядкованих йому військовослужбовців до військово-медичних закладів інших військових формувань за територіальним принципом. Відповідно статті 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» за відсутності за місцем проходження військової служби, навчальних (або перевірочних) і спеціальних зборів або за місцем проживання військовослужбовців військово-медичних закладів охорони здоров'я чи відповідних відділень або спеціального медичного обладнання, а також у невідкладних випадках медична допомога надається державними або комунальними закладами охорони здоров'я за рахунок Міністерства оборони України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів.

Відповідно до Наказу Міністерства охорони здоров'я України «Щодо надання медичної допомоги в умовах воєнного стану військовослужбовцям, які

беруть участь в операції об'єднаних сил» від 25.02.2022 № 379 (далі наказ №379), медична допомога надається усім постраждалим та пораненим у цілодобовому режимі безвідмовно, госпіталізація постраждалих та поранених здійснюється у найближчі заклади охорони здоров'я, які спроможні надати допомогу відповідно до профілю ураження.

В умовах воєнного стану держава оперативно зреагувала на виклики які постали у медичній системі, шляхом прийняття надзвичайних нормативно-правових актів для організації належного медичного забезпечення військовослужбовців.

ph.D Kateryna Fedoryshyna
State University of Trade and Economics

DEMOCRATIC VALUES AS THE KEY FOR THE UKRAINIAN POST-WAR FUTURE

The Russian war against Ukraine woke up the world and raised questions about the struggle between values and rational interests. While Ukraine continues to defend its integrity and freedom, as well as the entire European area, it must also prepare for a new role in the international community. Entering a new level of international subjectivity, Ukraine receives a new important task – to integrate European values as such, which can define a completely different view of participation in foreign affairs.

In the field of foreign policy, there has long been a struggle of theoretical trends, or a fight for humanistic ideals against the so-called realistic view of the nature of politics. Idealism predicts the possibility of achieving peaceful coexistence on the international arena thanks to cooperation within the framework of international organizations, rejection of the state of "war of all against all" and orientation to international legal norms as a basis for overcoming anarchy in international relations. [1] Realism, on the contrary, considers international relations as a set of foreign policies of individual states, which are built on an effort to gain maximum benefits for themselves at minimum costs. Realism still failed to prove such a position as "natural", remaining only a theory. In the same way, idealism could not prove that international organizations such as the UN or the system of international legal norms are capable of completely overcoming wars and finding tools for the peaceful settlement of disputes in the international arena. [2]

The struggle between the above-mentioned concepts in the theory of international relations is ongoing. Today, when Ukraine defends its independence and fights not only for its own, but also for the European future, the struggle of political idealism and realism has been embodied in the activities (or inaction) of international organizations, in the decisions of various governments regarding the reaction to Russia's war against Ukraine, in the way the norms of international law are treated in the world. All this will put both concepts into question and provide theorists of

international relations with new tasks. However, an important result of such a struggle between «the ideal and the real» was the struggle between values and rational benefit.

And here the question arises, is it such a simple and ordinary matter – to choose values before profit and, moreover, to fight for values? What does this say about the European community and what should it imply to Ukrainians who are part of the European family?

If one takes a look at democracy as a concept of a political regime, it is somewhat different from a number of its non-democratic brothers and sisters. Democracy has concrete components that can define it as such. [3] However, beneath the surface of the external functional manifestations of a democratic system lies something very important, something that fundamentally distinguishes democracy from non-democracies. It is about values. Values are the starting package that ensures the real functioning of democratic tools in the country. Political culture and, most importantly, political behavior depend on this package. After all, it is political behavior that is the solution that ensures the cohesion of the bricks of democratic elements among themselves. [4]

Ukraine found itself at a historical turning point. But in future, the country will occupy an important place in the international community. Its subjectivity, its territorial position, its role in changing the architecture of the world security and the distribution of poles of influence on the international arena will one way or another require a different look at the country and its connections. And specific democratic values are the key point in determining the future path for Ukrainian political and social development.

References

1. Smith H. Idealist vs. Realist Foreign Policy. *American Diplomacy*, 2011. URL: <https://americandiplomacy.web.unc.edu/2011/04/idealist-vs-realist-foreign-policy/>.
2. Roshwald M. Realism and Idealism in Politics. *Social Science*, 1971. URL: <https://www.jstor.org/stable/41885877>.
3. Brooker P. Non-Democratic Regimes. London: Bloomsbury Academic, 2014. 304 p.
4. Almond G. A., Verba S. The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations. P.: Princeton University Press, 1963. 574 p.
5. Vanderhill R. Promoting authoritarianism abroad. Boulder, Colo: Lynne Rienner Publishers, 2012. 217 p.

СЕКЦІЯ 8

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГЕОПРОСТОРОВОЇ ПІДТРИМКИ ВІЙСЬК

Баранюк В.В. (ВІКНУ)

ВИКОРИСТАННЯ ГРАФІЧНИХ РЕДАКТОРІВ ПРИ РЕДАГУВАННІ ТОПОГРАФІЧНИХ КАРТ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Сучасні тенденції розвитку Збройних Сил України та військова обстановка на сході країни вимагає оновлення та внесення змін в старі карти. Даний факт зумовлений рядом обставин, а саме: декомунізацією (зміна назв населених пунктів, вулиць, водних об'єктів, тощо), зміна рельєфу від природніх умов, плину часу, війни, реконструкції та знесення будівель, жилих районів, перенесення доріг, висихання річок, озер, тощо. Тому більшість карт вже частково або повністю втратили свою актуальність та потребують оновлення. Та чи є доцільним повністю перероблювати карти?

Досвід провідних країн світу, що час участі у воєнних конфліктах останніх років в країнах де не проводились вчасні оновлення топокарт свідчить, що загальною тенденцією є використання графічних редакторів для редагування лише тих ділянок території які не співпадають. Цей спосіб допомагає не тільки зменшити об'єм роботи, а ще й значною мірою збільшити ефективність оперативних втручань.

На даний час найбільш поширені растрові та векторні графічні редактори. Прикладом растрових редакторів є: Paint, PhotoShop, вони використовуються для реставрації карт та обробки фотопланів. Графічні редактори, в яких використовується векторна графіка: Corel Draw, Adobe Illustrator. Ці редактори використовують при більш детальній редакції карт.

Таким чином ми не збільшуємо обсяги роботи і маємо можливість для швидшого редагування більшої кількості карт. А цей фактор є дуже важливим з урахуванням військової обстановки в Україні.

Бурлаченко Є.В. (ВІКНУ)

ВИКОРИСТАННЯ БПЛА ДЛЯ ПОЛЬОВОГО ОНОВЛЕННЯ КРУПНОМАСШТАБНИХ ПЛАНІВ МІСЦЕВОСТІ

Сучасні технології створення топографічних та кадастрових планів ґрунтуються саме на використанні матеріалів цифрового аерофотознімання

територій. Однак собівартість застосування літаків та гелікоптерів для локального великомасштабного знімання на порядок вища. Оптимізація зйомочних робіт спрямована на модернізацію та поліпшення досягнення бажаного результату. Тому альтернативним рішенням для вищевказаних цілей є використання безпілотних літальних апаратів (БПЛА).

Сфери використання БПЛА доволі широкі – від прогнозування надзвичайних ситуацій, контролю державних кордонів, моніторингу дорожньої ситуації до проведення атмосферних і метеорологічних спостережень, запобігання несанкціонованим вирубкам лісу та браконьєрству в національних парках і заповідниках. Їх можна використовувати для оперативного або цілодобового моніторингу стану технологічних об'єктів, автомобільних і залізничних доріг, аеропортів і морських портів, трубопроводів. Створення великомасштабних планів на основі даних, отриманих за допомогою БПЛА, необхідне для проектування генеральних планів. А це, в свою чергу, пов'язано із обліком земель та встановленням меж у певному регіоні.

Мобільність БПЛА дозволяє зробити аерофотозйомку найскладніших і специфічних територій і об'єктів з необхідної висоти. Для підготовки топографічних планів масштабу 1:2000 - 1:50000, для найбільш ефективного, економічно доцільного і швидкого результату, раціонально використовувати аерофотознімки, отримані за допомогою БПЛА.

Виноград В.О. (ВІКНУ)

МЕТОДИКА СТВОРЕННЯ ТОПОГРАФІЧНИХ КАРТ В СИСТЕМІ КООРДИНАТ WGS-84

Топографічні карти призначені для забезпечення потреб органів державної влади, господарства, оборони, науки, освіти і громадян країни, а також є основою для створення геоінформаційних систем, спеціальних, тематичних та інших карт і планів. Топографічні карти створюються в графічній, цифровій та електронній формах у єдиній системі координат і висот за уніфікованими та погодженими між собою умовними знаками та класифікаторами.

Основним масштабним рядом топографічних карт є: 1:10000, 1:25000, 1:50000, 1:100000, 1:200000, 1:500000, 1:1000000.

Незалежно від призначення, форми та масштабу топографічні карти повинні задовольняти такі основні вимоги:

- достовірно і з відповідною до масштабу точністю й повнотою відображати стан місцевості на рік створення карти в діючих умовних знаках;

- забезпечувати визначення з відповідною до масштабу точністю прямокутних та географічних координат, абсолютних і відносних висот об'єктів місцевості, їх кількісних та якісних характеристик, а також давати можливість проводити інші картометричні роботи;

- бути зведеними по рамках за всіма елементами змісту між суміжними аркушами карт одного масштабу;

- бути узгодженими за основними елементами змісту між аркушами карт суміжних масштабів;

- бути наочними і зручними в користуванні, давати можливість сприйняття та оцінки інформації про місцевість та орієнтування на ній.

Топографічні карти в графічній формі створюються методами топографічних зйомок аналоговими або цифровими технологіями - первинні карти та методом складання - похідні карти.

Основним методом зйомки є аерофототопографічна зйомка. Інші методи зйомок (мензульна, тахеометрична тощо) застосовуються у виняткових випадках у разі відсутності матеріалів аерофотозйомки, а також під час зйомки невеликих ділянок.

Аерофототопографічна зйомка виконується:

- стереофототопографічним методом - у відкритих районах, де з відповідною точністю забезпечується фотограмметричне визначення планово-висотного положення точок земної поверхні;

- комбінованим методом - у пласкорівнинних та заліснених районах, де фотограмметричне визначення планово-висотного положення точок земної поверхні не забезпечує відповідної точності тому, що форми рельєфу на аерофотознімках стереоскопічно не читаються.

Вибір методу топографічної зйомки визначається фізико-географічними умовами району робіт, обсягами і термінами їх виконання та економічною доцільністю. Кожен метод зйомки може застосовуватися окремо або в комбінації з іншими методами, що визначається технічним проектом.

Створення похідних топографічних карт методом складання виконується з використанням оригіналів топографічних карт і планів більшого масштабу чи інших картографічних матеріалів за аналоговими або цифровими технологіями.

УПОРЯДКУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ КАРТ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ЗАДАЧ ГЕОПРОСТОРОВОЇ ПІДТРИМКИ ВІЙСЬК

Наскільки різноманітні спеціальні карти за їхнім змістом, призначенням, масштабом і територіальним охопленням, настільки різноманітні і методи упорядкування цих карт. Проте можна відзначити деякі особливості, більш-менш загальні для методики упорядкування якщо не всіх, то дуже багатьох видів спеціальних карт.

До авторського оригіналу додається детально розроблена програма карти, у якій даються редакційні вказівки по відображенню на карті кожного елемента її змісту. Необхідність у виготовленні авторського оригіналу визначається відсутністю, як правило, детально розроблених настанов і інструкцій з окремих видів спеціальних карт або хоча б уже сформованих зразків карт.

При виготовленні спеціальних карт, створення яких забезпечується спеціальними настановами, інструкціями або редакційними вказівками (наприклад політико-адміністративні карти, гіпсометричні карти, номенклатурні геологічні карти, морські навігаційні карти, деякі шкільні карти й ін.), авторських оригіналів не виготовляють, обмежуючись лише детальним програмно-редакційним планом карти. До програми карти в цих випадках додаються зразки шкал або барвисте оформлення карти, а іноді для більш складних карт і авторські ескізи, що дають уявлення про зовнішність карти в деяких найбільш відповідальних її частинах.

Особливість методики упорядкування спеціальної карти – єдність або внутрішня цілісність отримання цієї карти, повна внутрішня узгодженість усіх його елементів.

Повноцінна спеціальна карта потребує повної узгодженості у всіх елементах її отримання, що повинна бути єдиною і цілеспрямованою. У програмі, на підставі якої складається спеціальна карта, повинні бути передбачені усі без винятку елементи її отримання. Наприклад, на карті промисловості даються населені пункти, але замість звичайного вигляду пунктів ці міста і селища нерідко відзначають цілком своєрідними значками, що своїм зовнішнім виглядом, відповідно до легенди, відображають спеціалізацію і ступінь розвитку в населених пунктах промисловості.

ВИКОРИСТАННЯ СУПУТНИКОВИХ СИСТЕМ (GPS) НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ГЕОДЕЗІЇ

У наші дні GPS-вимірювання є найбільш точним, швидким і зручним способом визначення координат точок. Саме в цьому випадку географічні координати точки визначаються за допомогою штучних навігаційних супутників Землі і GPS приймачів. Це ті технології, які створювалися в інтересах збройних сил і використовувалися тільки військовими, але сьогодні доступні всім.

GPS-вимірювання мають безліч переваг перед іншими методами визначення координат місцевості. Серед них виділяються такі як: швидке отримання результатів, іноді навіть в режимі реального часу, можливість визначення координат у світлий і темний час доби, можливість експлуатації в складних метеорологічних умовах. Є й недоліки, пов'язані з погіршенням якості результатів при роботі в зоні високих перешкод, поряд із сильними джерелами електромагнітного випромінювання. GPS-вимірювання значно підвищують продуктивність праці при визначенні координат, а тому прискорюють проведення інженерно-геодезичних робіт, розширюють можливості і технології виконання топографічної зйомки, значно полегшують і здешевлюють виконання кадастрових робіт при межування ділянок. Таким чином, застосування супутникового методу і використання GPS-систем геодезичного класу дозволяє проводити визначення координат значно швидше і точніше, ніж при використанні інших методів, а значить, є економічно виправданим.

Основний механізм, який застосовується в супутникових радіонавігаційних системах як в GPS NAVSTAR, так і в ГЛОНАСС, що дозволяє знайти положення точки в тривимірному просторі, полягає в багаторазовому обчисленні відстаней до множини пунктів з відомими координатами. У даному випадку до орбітального угруповання супутників. У результаті обробки значень способом лінійної засічки, в районі шуканого об'єкта виникає сукупність точок з приблизними координатами, розрахованими на різний момент часу за весь період вимірів. Далі програмним методом обчислюється деяке середнє значення координат. Точність визначення координат залежить від класу супутникового приймача і від режиму вимірів, у певних умовах і від тривалості вимірів.

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ УМОВНИХ ЗНАКІВ ТОПОГРАФІЧНИХ КАРТ

Письмо виникло ще в доісторичну епоху, його появи передувало первісне мистецтво. Малюючи на стінах печер, на скелях, первісна людина намагалась зафіксувати свої знання про навколишній світ.

Наші далекі предки користувалися малюнками для задоволення художніх потреб і ритуальних та магічних обрядів (пов'язаних з полюванням та ін.). Пізніше малюнки стають частковим доповненням до усних розповідей, а згодом перетворюються у самостійний засіб передавання відомостей.

Топографічні елементи місцевості зображуються на топографічних картах у вигляді умовних знаків, знаючи які, можна уявити характер і взаємне розташування місцевих предметів.

Топографічні карти відображають місцевість не в фотографічному вигляді, а мовою картографії — за допомогою спеціальних умовних знаків, які відображають природні і суспільні явища у формі, яка найкращим чином сприятлива для сприйняття і передачі їх кількісних та якісних характеристик. У своїх сполученнях і взаємозв'язках на картах ці знаки створюють просторовий образ дійсної місцевості.

Сутність застосування картографічних умовних знаків стає очевидною при співставленні карти з аерофотознімком на одну і ту ж ділянку місцевості. Перше враження може бути несприятливе для карти. Видима з висоти польоту дійсна картина земної поверхні замінена на карті зображенням її системою умовних картографічних знаків, які немов би стирають багато індивідуальних рис об'єктів місцевості, проте разом з тим об'єднують зображення.

Зображення топографічних елементів місцевості за допомогою картографічних умовних знаків суттєво впливає на якість топографічних карт: від них залежить її точність, детальність і наочність зображення та запам'ятання змісту карти. Тому до умовних знаків завжди висувалися серйозні вимоги.

При створенні топографічних карт прагнуть до стандартизації та стабільності умовних знаків, тобто знаки не повинні змінюватися якомога довгий час. Проте безперервне підвищення вимог військ до топографічних карт змушує час від часу змінювати умовні знаки, які втратили значення для військ і створювати нові знаки, які відповідають вимогам сьогодення. Крім

того, умовні знаки необхідно змінювати у зв'язку з розвитком картографічного виробництва, застосуванням новітніх технологій створення топографічних карт.

Власне, через це умовні знаки періодично змінюються. На даний час використовуються умовні знаки, прийняті у 2002 році. До цього часу користувалися умовними знаками 1983 року, а ще раніше — 1963 року. Умовні знаки стандартні і обов'язкові для всіх відомств та установ, що займаються створенням топографічних карт. На всіх топографічних картах умовні знаки одних і тих самих об'єктів загалом однакові й відрізняються лише розмірами. Саме цим і забезпечується стандартність умовних знаків і полегшується читання карт різних масштабів.

Таким чином, кожен умовний знак несе певну інформацію про місцевий предмет. Дуже важливо вміти якомога повніше розкрити зміст умовних знаків. За формою і накресленням умовного знаку спочатку визначають, який місцевий предмет зображено, а потім докладно, за додатковими елементами малюнка основного умовного знаку, за пояснювальними знаками, підписами й цифрами визначають характер зображеного на карті місцевого предмета.

Малиновська О.О. (ВІКНУ)

ФОТОДОКУМЕНТИ, ЯК ЗАВДАННЯ ТОПОГЕОДЕЗИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Функціонування системи топогеодезичного забезпечення організацій можна оцінити за такими основними показниками:

– оперативність забезпечення, яка визначається величиною сумарних витрат часу на виконання всіх технологічних процесів зі створення відповідного виду інформації (спеціальних карт і фотодокументів про місцевість), і витрат часу на їх доведення до органів управління та організацій;

- точність спеціальних карт і фотодокументів про місцевість;

- надійність функціонування системи забезпечення спеціальними картами та фотодокументами про місцевість.

Це залежить від багатьох факторів випадкового характеру та від надійності кожного з методів створення цієї інформації. До цих факторів можна зарахувати: успішність отримання вихідних даних про місцевість (дистанційне зондування, польові роботи, заходи топографічної розвідки, камеральні роботи);

- проведення заходів з розвідки протиборчої сторони;
- ступінь протидії протиборчої сторони;
- застосування протиборчою стороною засобів ураження та засобів РЕБ;

- наявність сил і засобів топографічної служби, наявність і можливість доведення до організацій вихідної навігаційної інформації та вихідних геодезичних даних, спеціальних даних;

- метеорологічні умови тощо.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій висуває сучасні вимоги до топогеодезичного забезпечення. Їх характерними рисами сьогодні є:

- впровадження у війська нових видів документів про місцевість, таких, як цифрові ортофотокарти, ортофотознімки, просторові моделі місцевості, карти умов спостереження тощо;

- оперативне виготовлення в польових умовах необхідних видів документів про місцевість.

Не менш важлива умова досягнення мети топогеодезичного забезпечення військ (сил) в операції є застосування сил та засобів топографічної служби відповідного рівня підпорядкування та самих військ за визначеними завданнями ТГЗ. Однією з таких умов є забезпечення органів управління спеціальними картами і фотодокументами про місцевість та постійне ведення топографічної розвідки.

Менсітова В.О. (ВІКНУ)

ТРИВИМІРНЕ КАРТОГРАФУВАННЯ В УКРАЇНІ

Сучасний світ неможливо уявити без електронних приладів, які з кожним роком розвиваються все більше та більше. Так само і картографування йде в ногу з часом, розвивається у більш сучасну форму сприйняття інформації. Розвиток тривимірного моделювання зумовлений перш за все економічною доцільністю його використання у виробництві. За допомогою тривимірних моделей можна отримати реалістичні зображення, що дає можливість уникнути побудови матеріальних моделей. Проте повної автоматизації на даний час ще не досягнуто. Існує безліч досліджень в галузі машинного виділення картографічних образів. Однак їх результат ще не досяг рівня, що могли б замінити процес дешифрування аерознімків і ручної векторизації карт.

В Україні для побудови тривимірних реалістичних моделей використовуються переважно іноземні програмні продукти. Вітчизняний

продукт – Digital – придатний для вирішення задач геодезії, картографії і фотограмметрії. В його середовищі можна виготовити тривимірну карту, але не реалістичну модель місцевості. Тобто Digital можна застосовувати для виготовлення тривимірних моделей забудованих територій. В ньому можна отримати грубішу модель, але за менший час. Для порівняння, іноземне програмне забезпечення потребує індивідуального виготовлення текстур.

Можна зробити висновок, що будь-яка риса сучасного картографічного виробництва тісно пов'язана з іншими. Їх усі потрібно врахувати під час розробки технології створення тривимірних моделей. Ця технологія повинна бути відносно простою і орієнтованою на виготовлення типових тривимірних моделей місцевості (що забезпечить максимальний попит), а також передбачати якнайбільшу автоматизацію, розподіл праці і використання фахівців різного профілю і рівня підготовки.

Мільта Є.Ю. (ВІКНУ)

СТВОРЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ КАРТ ЗАСОБАМИ СУЧАСНИХ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Спеціальна карта - це карта, що за своїм змістом призначена для певних користувачів і вирішення певних завдань, у військах використовується для детального вивчення особливостей місцевості, різних видів навігаційного забезпечення, планування військових маневрів і вирішення інших спеціальних завдань.

В першу чергу спеціальні карти є основним джерелом інформації про місцевість та об'єкти на ній. Широко використовується органами управління для забезпечення своєї діяльності. Головна особливість спеціальних карт це додаткова інформація про місцевість, яка може створюватись, як правило, завчасно і вже під час підготовки або в ході бойових дій. Потрібно це для її точного використання. Спеціальні карти які створюються завчасно можуть бути цифрові, аеронавігаційні, карти шляхів сполучень. Карти що були створені в ході бойових дій та набули найбільш важливих змін на місцевості відносяться до оперативно виправлених. Створюються вони з використанням програмного забезпечення ГІС і передбачають якісні, актуальні дані про місцевість які необхідні командирам і штабам для детального вивчення оцінки місцевості та планування майбутніх бойових маневрів, завдань. Як і всі види карт, спеціальні карти мають свої вимоги військ, дотримання їх є дуже важливим аспектом в створенні та виправленні спеціальних карт.

У наш час сучасні засоби геоінформаційних систем дають безліч можливостей для якісного та своєчасного виготовлення спеціальних карт. Вони набули широкого використання як у військовій сфері діяльності так і в цивільних відомствах та організаціях.

Таким чином, використання можливостей сучасного програмного забезпечення геоінформаційних систем дозволяє значно покращити якість спеціальних карт, досягти своєчасного виготовлення в найкоротші терміни та забезпечити всі бойові підрозділи, оперативні командування та штаби, оновленими спеціальними вихідними даними.

Писаренко І.А. (Бориспільський ліцей «Лідер»)

СТВОРЕННЯ ПЛАНІВ І КАРТ ЗАСОБАМИ ГІС

У картографії протягом попередніх віків постійно нагромаджувалася інформація та знання про земну поверхню. В ХХ столітті поява комп'ютера кардинально змінила та розширила можливості застосування карт. Цифрове представлення просторових даних отримало назву - ГІС (географічні інформаційні системи).

ГІС – це системи управління базами даних для роботи з територіально-орієнтованою інформацією.

Однією з особливостей ГІС є здатність зв'язувати картографічні об'єкти, що мають форму та місцезнаходження, з описовою та атрибутивною інформацією щодо цих об'єктів. В стандартній ситуації кожному картографічному об'єкту відповідає запис в базі даних з атрибутивною інформацією.

Найважливіші якості ГІС:

- візуалізація інформації у вигляді електронних карт;
- автоматична зміна зображеного образу об'єкту в залежності від зміни його характеристик;
- зміна масштабу та деталізація або генералізація картографічної інформації;

Необхідно зробити акцент, що основна системоутворююча ідея ГІС – створення для користувача механізму аналізу та синтезу різноманітних типів територіально-орієнтованої інформації.

Застосування ГІС є ефективним в різноманітних предметних областях, де важливі знання про взаємне розташування та форму об'єктів у просторі (екологія, сільське господарство, управління природними ресурсами,

земельні та майнові кадастри, комунікації, містобудування та ландшафтне проектування).

Географічні інформаційні системи зберігають інформацію про реальний світ у вигляді набору тематичних шарів, котрі об'єднанні на основі географічного положення. За допомогою ГІС необхідна для прийняття рішень інформація може відображатися у лаконічній картографічній формі з додатковими текстовими поясненнями, графіками та діаграмами.

Здатність ГІС проводити пошук у базах даних, під'єднувати власні бази, здійснювати просторові запити, безперервно нагромаджувати та коректувати наявні просторові і атрибутивні дані, дозволило багатьом компаніям зекономити значні кошти.

*Писаренко Р.В. (ВІКНУ)
Савчинська Н.Ю. (ВІКНУ)*

МЕТОДИКА СТВОРЕННЯ ЦИФРОВИХ ТОПОГРАФІЧНИХ КАРТ

Цифрова топографічна карта - це систематизований запис у цифровій формі на носії інформації змісту топографічної карти: просторових координат об'єктів місцевості, їх кодів і характеристик, визначених за єдиною системою класифікації і кодування картографічної: інформації у заданій проекції, системі координат і висот, а також у прийнятому для топографічних карт розграфленні на номенклатурні аркуші

Цифрову топографічну карту (ЦТК) за картографічними матеріалами можна створювати за дигітайзерною або сканерно-векторною технологіями. Основою для створення ЦТК за картографічними матеріалами є спеціальні картографічні матеріали та тиражні відбитки топографічних карт.

Технологічна схема створення топографічних карт і планів за растроскануючою технологією передбачає наявність вихідного картографічного матеріалу (ВКМ) на малодеформованій основі на район створення цифрової карти, технічного оснащення, програмного забезпечення.

Перед скануванням виконується редакційна підготовка, яка включає збір вихідних матеріалів, їх аналіз; перевірку копій на пластику з видавничих матеріалів, відповідність розмірів рамок трапецій, складання редакційних вказівок зі створення цифрових карт; відпрацювання класифікатора та бібліотеки умовних знаків.

Надання об'єктам семантичної інформації та їх візуалізація в умовних знаках виконується в програмному забезпеченні відповідної ГІС.

Зі створенням аналітичних фотограмметричних приладів SD-20, високоточних фотограмметричних сканерів і цифрових фотограмметричних станцій (ЦФС) все ширшого застосування знаходить технологія створення чи оновлення цифрових топографічних карт з використанням аерофотознімання.

Попри велику собівартість робіт, така технологія має свої переваги: підвищення точності картографічної основи, оперативність під час створення, актуальність інформації.

Аерофотознімання виконується у двох масштабах та двома камерами. Перевага віддається формату камер 23x23 см, що суттєво зменшує обсяг польових робіт. Польові роботи включають: планово-висотну підготовку АФЗ для подальшої стереофотозйомки контуру та рельєфу, оновлення плану (карти); польове дешифрування. Польове дешифрування може виконуватись як перед камеральним так і після нього. Камеральні роботи включають: фотограмметричне згущення, збір контурів та рельєфу на АФП SD-20 або ЦФС та конвертацію у формат користувача, прийнятий для створення інформаційної системи.

Поляков А.І. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО ЗОНДУВАННЯ ЗЕМЛІ ПРИ ОНОВЛЕНІ ТОПОГРАФІЧНИХ КАРТ

Радари та лазери давно перестали бути просто захоплюючими атрибутами фантастичних кінофільмів, як це було десятки років тому. Дані інновації широко використовуються для дистанційного зондування Землі (ДЗЗ) відколи наука зробила гігантський крок уперед. З часом дистанційне зондування Землі з космосу знайшло застосування в різних сферах діяльності людини. Наприклад, створення та оновлення топографічних карт. Карти будь-якого змісту та призначення з часом застарівають. Це відбувається через зміни, що відбуваються на місцевості, зміну наших знань про ті чи інші процеси та явища, зміни потреб у картографічних даних і, як наслідок, встановлення нових вимог до змісту, точності чи оформлення карт. Для того, щоб карти залишалися достовірними їх оновлюють. Процес оновлення в першу чергу стосується топографічних карт, що відображають безпосередньо саму земну поверхню. Оновлення карт - процес відтворення на існуючих картах змін, що сталися на місцевості за певний період часу. Такі зміни передусім пов'язані з діяльністю людини: житлове та промислове будівництво, поява нових транспортних шляхів, гідротехнічне будівництво, лісові насадження. Певні зміни можуть бути зумовлені природними

явищами, зазвичай, катастрофічного характеру: землетруси, повені, обвали, зсуви тощо. Рельєф місцевості здебільшого не зазнає таких змін, як контурна частина. Топографічні карти оновлюються за періодичною системою. Чим дрібнішим є масштаб топографічної карти тим менше на її зміст впливають дрібні зміни на місцевості і тим довше вона може вважатися достовірною. При оновленні карт за матеріалами аерофотознімання використовують, як правило, наявну геодезичну основу, а також знімальне обґрунтування і дані дешифрування аерофотознімків, одержані при створенні карти, що оновлюється.

Постольник М.М. (ВІКНУ)

ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТРИВИМІРНИХ МОДЕЛЕЙ НА ГЕОПОРТАЛІ

Геопортал – це серверна система керування базою географічних даних і відображення багат шарової електронної карти, призначеної для використання в Інтернеті. Результатом роботи геопорталу є інтерактивна карта, яка з'являється у вікні web-оглядача. Вона створюється динамічно в процесі формування змісту Інтернет-сторінки. Під час роботи з інструментами навігації чи масштабування, або зміни тематичної інформації карта перебудовується заново.

Одним з видів геоданих в порталі є тривимірна модель. Її розвиток зумовлений перш за все економічною доцільністю його використання на виробництві і зручністю представлення результатів наукових досліджень. За допомогою тривимірних моделей можна отримувати реалістичні зображення, що дає можливість уникнути необхідності побудови матеріальних моделей. Крім того, віртуальному тілу можна надати довільних властивостей, які реальний об'єкт не здатний продемонструвати і зобразити те, що без тривимірного моделювання візуалізувати неможливо або економічно недоцільно.

Тривимірні реалістичні картографічні моделі можуть використовуватись в кадастрі, транспорті, навігації і туризмі, для освіти і навчання, в графічному дизайні, для створення комп'ютерних ігор, для наукових досліджень з використанням тривимірних моделей і для демонстрації результатів роботи. Вони також застосовуються для створення тренажерів, потреб традиційного кінематографа, телебачення й реклами, анімаційного кіно і мультиплікації.

Ще однією і не мало важливою сферою використання тривимірних картографічних моделей є військова справа. Від того, наскільки наочно і

повно буде представлена продукція, залежить успіх діяльності в цій області. Актуальною стає задача удосконалення методів обміру будівель і територій та представлення обмірних креслень, що забезпечує сприйняття ландшафтів у формі, близькій до природної.

Головний геоінформаційний портал наповнений сучасною геопросторовою інформацією всіх масштабів, зокрема топографічними картами, планами міст, фотоматеріалами про місцевість. Відповідальні особи геоінформаційних служб бойових військових частин за запитом отримують доступ і можуть в онлайн-режимі отримувати всю необхідну їм геопросторову інформацію. А головний орган топографічної служби, чітко бачить, хто яку інформацію отримав і використовує. В результаті використання паперових карт значно зменшилось і більше використовуються можливості геопорталу. Сьогодні більшість бригад забезпечені сканерно-плотерними системами, які дозволяють працювати з геопросторовою інформацією. В цьому питанні кожна бригада, батальйонна тактична група працюють більш автономно, кожен командир має змогу, маючи такі засоби, не возити із собою склад топокарт, а отримати або виготовити потрібні матеріали на місці за невеликий проміжок часу. Крім цього, карти отримані з геопорталу, можуть бути використані в автоматизованих системах управління військами та вогнем, зокрема як «Кропива», «Дзвін» та інших.

Сівков С.В. (ВІКНУ)

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ НАВІГАЦІЙНО- СУПУТНИКОВОГО СПОСОБУ ПРИ ТОПОГЕОДЕЗИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПОЗИЦІЙНИХ РАЙОНІВ І ПРИВ'ЯЗЦІ ВОГНЕВИХ (СТАРТОВИХ) ПОЗИЦІЙ

Досвід ведення бойових дій в умовах агресії РФ свідчить про зростання впливу на ефективність виконання збройними силами поставлених завдань оперативності і повноти забезпечення органів управління і військ геопросторовими даними (геопросторовою інформацією).

Одними з основних видів геопросторових даних є вихідні астрономо-геодезичні та гравіметричні дані, які є основою для топогеодезичної прив'язки елементів бойових порядків військ, виконання топографічних зйомок, а також для проведення наукових досліджень в інтересах оборони країни. Вони визначаються із встановленою точністю частинами топографічної служби, як правило, завчасно і доводяться до військ у вигляді каталогів координат геодезичних пунктів; каталогів гравіметричних пунктів;

спеціальних каталогів астрономічних, геодезичних і гравіметричних даних; каталогів координат Сонця та яскравих зірок; карт геодезичних даних; гравіметричних карт; карт відхилень вискових ліній і поправок в астрономічні азимути.

Вихідні астрономо-геодезичні та гравіметричні дані, які визначені під час підготовки та у ході операцій (бойових дій), доводяться до військ у вигляді: списків координат пунктів спеціальних геодезичних мереж; списків гравіметричних пунктів; карток еталонних орієнтирних напрямків, карток контролю топогеодезичної прив'язки.

Артилерія в ході протидії агресії РФ в котрій раз довела свою потребу на полі бою та велику дольову участь у вирішенні задач. Зараз дуже активно проходить переозброєння ЗС України на новіші, наукоємкі зразки артилерійського озброєння іноземного виробництва, такі як гармата M777 (США), самохідна гармата «Цезар» (Франція), Dana M2 (Чехія), PZH 2000, РСЗВ Mars II (Німеччина), ЗРК NASAMS (США), крім того розвивається вітчизняна технічна складова, не тільки вчимося, а і пропонуємо своє вітчизняне. Таке як програмне забезпечення вирішення вогневих задач типу «АРТА», «Кропива»тощо. Як у нашій армії, так і у противника важливим є підготовка даних для стрільби, розрахунок яких спирається на координати місця знаходження. Вони визначаються з використанням навігаційних систем GPS, ГЛОНАСС або іншим способом.

Топографічна служба суттєво допомагає українській артилерії виконувати вогневі завдання. Для цього вона проводить великий обсяг спеціальних робіт з топогеодезичної підготовки позиційних районів і прив'язки вогневих (стартових) позицій ракетних військ та артилерійських підрозділів.

Необхідно зазначити, що при високій динаміці бою та частій зміні позицій зазначені завдання як при топогеодезичній підготовці позиційних районів, так і під час топогеодезичної прив'язки та контролю точності топогеодезичної прив'язки вогневих (стартових) позицій, виконуються із застосуванням навігаційно-супутникового способу, при якому отримання координат точок проводиться на основі використання супутникових навігаційних систем та високоточних супутникових навігаційних приймачів.

Аналіз положення доводить крайню необхідність наявності і використання супутникових навігаційних систем. Поле бою в Україні прикрите розвідувально-інформаційною мережею. Західні партнери уважно стежать за військами РФ та інформують Збройні Сили України про будь-який рух військ. Над країною постійно висять супутники, які в реальному

режимі часу дають не тільки оптичну, але і радіоелектронну, радарну, тепловізійну картинку. Такі види розвідки ведуться де завгодно - на суші, в повітряному просторі, на воді, під водою.

Саме через це виникає занепокоєння та становить, як мінімум, інтерес черговий конфлікт російської влади і військового керівництва США через космічний сегмент навігаційних систем - супутники. Навколо Землі знаходиться біля 5 000 супутників. Залежно від того, які цілі стоять перед космічним угрупованням, використовуються різні види супутників:

супутник дистанційного зондування Землі – це проведення розвідки за допомогою оптики, радарів;

супутники військово-космічного зв'язку використовуються військовими силами на землі для зв'язку між різними підрозділами;

- супутники електромагнітного впливу, які можуть глушити сигнали супутників противника, наприклад, GPS, GLONASS, GALILEO, BeiDou;

- супутники метеорологічні, які дають інформацію про погоду збройним силам, які використовують її на морі, суші, у повітрі.

Супутниковий зв'язок військові США використовують від американської компанії SpaceX-Starlink, там угруповання нараховує близько 2 000 супутників, а має бути 12 000, з можливістю розширення до 42 тисяч.

Тільки комерційні компанії із забезпечення нагляду Землі з космосу налічують більше 200 супутників.

США ведуть каталог і нумеруються кожен супутник. У Росії кількість військових супутників сягає сотні. Частина з них входить до системи ГЛОНАСС, яка працює як цивільна та воєнна.

Військові є основним бенефіціаром технології GPS, для них вона і створювалась. Практично всі збройні сили світу користуються GPS-прив'язкою. Її використовують для визначення місця перебування, переміщення військових формувань, визначення даних для стрільби і координат цілей. А зараз начальник космічного командування Збройних сил США генерал Джеймі Дікінсон заявив, що Росія атакує західні супутники на орбіті Землі, аби підірвати передачу GPS-сигналів. Для цього вона може добиватись перебоїв з допомогою засобів радіоелектронної боротьби, може намагатись глушити сигнал супутника на місцевості за допомогою таких систем як російський комплекс Р-330Ж «Житель» або білоруська станція постановки перешкод Р-934УМ2 "Гроза-6", використовувати в космосі супутники-шпигуни. Росія широко використовує можливості GPS у своїх цивільних і, головне, військових цілях. Багато одиниць техніки

використовують дані GPS. Авіація, переважно, орієнтується за допомогою GPS. До речі, у зв'язку з війною у березні-квітні цього року пілотів російської цивільної авіації попередили про можливість відключення літаків від американської глобальної навігаційної супутникової системи GPS. Реалізувати це досить складно через те, що вибірково вимикати будь-яку країну, не зачіпаючи сусідні держави практично неможливо. На той же час загальнодоступна інформація свідчить про те, що росіяни таки намагалися застосувати протисупутникові технології. Залишається тільки чекати подальшого розитку даної ситуації, звісно з вірою у нашу перемогу.

Фещук М.М. (ВІКНУ)

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ЦИФРОВИХ ДРУКАРСЬКИХ ТЕХНОЛОГІЙ

До переваг оперативного друку, звичайно, слід віднести оперативність. Тобто можна принести на будь-якому цифровому носії або отримати через інформаційні мережі готовий макет і через деякий час отримати друковану продукцію. Важливо, щоб оперативний друк не дозволить втрату якості зображення, оскільки сучасні цифрові друкарські машини можуть друкувати на високій швидкості більше, ніж високоякісні зображення.

Найважливішою перевагою оперативного друку є можливість отримати швидкий тираж. Як правило, оперативний друк виконується на цифровому обладнанні, хоча можна використовувати і дрібноформатний офсет. Залежно від виду виробу може знадобитися також постдрукарське обладнання: паперорізальна машина, фальцювальна машина, біндер і різні пристрої для підвищення експлуатаційної якості відбитків, такі як ламінатор, пристрій для нанесення лаку, нумератор тощо.

Крім того:

- скорочується час технологічного циклу виготовлення друкарських форм (виключаються операції оброблення фотоматеріалу, копіювання фотоформ на формні пластини та оброблення проекспонованих формних пластин);

- залишаються непотрібними для виробництва фоторепродукційний апарат, проявні машини, копіювальне обладнання, а це — економія виробничих площ, витрат на придбання та експлуатацію техніки, електроенергії, скорочення чисельності обслуговуючого персоналу. При малих тиражах пряме експонування пластин, незважаючи на їх трохи вищу вартість, є більш економічним, ніж традиційне, насамперед завдяки

відсутності витрат на виготовлення фотоформ;

- підвищується якість зображення на друкарських формах завдяки зниженню рівня випадкових і систематичних завад, які виникають під час експонування та оброблення традиційних фотоматеріалів (вуаль, ореольність) і копіювання монтажів на формні пластини. Оскільки при виготовленні форм прямим експонуванням монтаж плівок відпадає, проблеми, пов'язані з неточністю монтажу або похибками в ньому, повністю виключаються;

- поліпшуються екологічні умови на картографічному виробництві через відсутність хімічного оброблення плівок.

На той же час не можна забувати про недоліки.

Головний - це вартість. Однозначно, ця продукція буде коштувати набагато дорожче, адже цифровий друк вимагає більше дорогих техніки та витратних матеріалів. Ще одним недоліком можна вважати неможливість друку на деяких видах дизайнерського паперу і картону, але і цей недолік з розвитком технологій поступово зникає. Деякі цифрові машини вже зараз дозволяють використовувати дизайнерський папір у своєму виробництві.

Зважаючи на хибне розуміння та однобоке твердження деякими представниками топослужби оперативного друку в польових умовах тільки за допомогою сканерно-плоттерної технології без офсетної, необхідно нагадати основні недоліки струминної технології друку – це розтікання фарби, що призводить до поганої передачі векторних елементів зображення (особливо дрібного тексту) і незначного зниження чіткості растрового зображення. Більшість струменевих плоттерів друкує водорозчинними фарбами, що вимагає через умови подальшого використання додаткового ламінування відбитків. Крім того, недоліками відбитка на плоттері є: неможливість імітації офсетного растра; відсутність контролю якості фотоформ; неспівпадіння з колірним обхватом офсетної машини на тиражному носії. Про це не можна забувати.

Сучасний етап розвитку поліграфії характеризується появою та впровадженням у виробництво цифрових друкарських машин. Сьогодні цифрові машини є ще достатньо дорогими, і тому їх ще не можна вважати реальною альтернативою традиційним друкарським машинам у поліграфії.

ОСНОВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ НАВІГАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Створення, впровадження та функціонування системи навігаційного забезпечення Збройних Сил є міжвидовим, багатофункціональним, комплексним завданням, до виконання якого залучаються департаменти (управління) Міністерства оборони України, Головні управління (управління) Генерального штабу Збройних Сил, органи управління видів Збройних Сил, родів військ і спеціальних військ. При цьому, Міністерство оборони України взаємодіє з Національним космічним агентством України, Міністерством транспорту України та іншими центральними органами виконавчої влади, які забезпечують вирішення проблем створення, функціонування та використання радіонавігаційного поля України, розробки і випробування навігаційних засобів та забезпечення ними військ (сил).

Структура і завдання системи навігаційного забезпечення мають відповідати структурі і завданням Збройних Сил України та їхніх органів управління. Призначення і порядок її функціонування, характеристики та чинники, які описують властивості системи (бойова готовність, оперативність, безперервність, прихованість, стійкість, якість, ефективність, захищеність тощо), форми і методи роботи оперативного та технічного складу з інформацією, що циркулює в системі навігаційного забезпечення і передається до Єдиної автоматизованої системи управління (ЄАСУ) Збройних Сил України, мають визначатися, виходячи із вимог діючих керівних документів.

Побудова та функціонування системи навігаційного забезпечення Збройних Сил України потребує:

- наявності у структурі Системи навігаційного забезпечення (СНЗ) Збройних Сил органів управління, розподілених за рівнями ієрархії Збройних Сил, з функціями управління процесами визначення, оновлення і розповсюдження навігаційної інформації;
- охоплення навігаційною та цифровою картографічною інформацією території земної поверхні, достатньої для вирішення завдань, що покладені на Збройні Сили України;
- забезпечення можливості отримання вихідної навігаційної інформації органами управління та військами (силами) і окремими керованими рухомими об'єктами (КРО) в потрібному місці, у встановлений час та з необхідною точністю;

– забезпечення автоматизованого використання навігаційної інформації в комплексі з цифровою картографічною інформацією для підвищення ефективності процесів управління під час підготовки та застосуванні військ (сил) і зброї.

Черкаський В.Ю. (ВІКНУ)

СТВОРЕННЯ ЦИФРОВИХ МОДЕЛЕЙ МІСЦЕВОСТІ

Прогрес створення цифрових моделей місцевості засобами ГІС рухається вперед з великою швидкістю. Його розвиток — це радість для тих, хто користується певними послугами і для тих хто їх надає. Таким чином можна покращити їх якість і оперативність. Одним з нових методів створення цифрових моделей місцевості є створення 3D-моделей окремих ділянок або об'єктів. Використання 3D-моделей має ряд переваг, які роблять цей метод все більш затребуваним. Сучасне обладнання дозволяє отримувати 3D-моделі місцевості при обробці матеріалів без використання лазерного сканування. Також цифрова модель місцевості може бути отримана за допомогою різноманітних технологій.

Оптимальною є технологія підготовки вихідних топографічних матеріалів на основі цифрових даних автоматизованих польових робіт, виконаних за допомогою електронних приладів (теодолітів, тахеометрів). В даному випадку дані, які були отримані під час проведеної роботи надходять безпосередньо на комп'ютерну обробку за допомогою спеціального програмного забезпечення. В результаті отримуються топографічні плани або цифрові моделі місцевості в електронному вигляді, які є вихідними для розробки генеральних планів та інших креслень.

Інформація про місцевість повинна містити наступні елементи: тип об'єкта, ім'я об'єкта, метричний опис положення і форми об'єкта, атрибути об'єкта, топографічні зв'язки і відносини між об'єктами. Цифрова модель - цифрове представлення об'єктів, створене на основі даних про місцевість. В геодезії та землеустрої такі моделі використовуються головним чином для цифрового подання географічної інформації, визначення просторового положення точок, обчислення і візуалізації зон видимості для однієї або системи точок, розрахунків об'ємів певних об'єктів чи явищ щодо заданого висотного рівня, побудови профілів, виділення структурних ліній та ін.

ТОПОГЕОДЕЗИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ США

Топогеодезичне забезпечення видів збройних сил США здійснюється відповідними картографічними службами. Топогеодезичне забезпечення сухопутних військ розглядається як складова частини інженерного забезпечення бойових дій. Роботи по безпосередньому топогеодезичному забезпеченню виконує інженерний корпус армії США, до складу якого входять топографічні частини і підрозділи, що називаються інженерно-топографічними. Вони, по суті, складають інженерно-топографічну службу сухопутних військ США. Організаційно вона не виділена в самостійну службу, як це зроблено в арміях інших країн НАТО.

В управлінні начальника інженерних військ США є відділ воєнно-інженерного мистецтва і топографії, який очолює головний топограф армії. Це робочий апарат начальника інженерних військ по керівництву діяльністю інженерно-топографічної служби. Інженерно-топографічна служба має у своєму складі інженерно-топографічні батальйони, інженерно-топографічні роти і підрозділи підсилення: окремі взводи, команди і групи (загони). Всі інженерно-топографічні частини і підрозділи в армії США віднесені до резерву головного командування. Керівництво топогеодезичним забезпеченням бойових дій військ ТВД, армії, корпусу, дивізії здійснюється начальниками розвідки об'єднань і з'єднань. Відповідальність за виконання всіх робіт по топогеодезичному забезпеченню покладена на начальників інженерних військ цих об'єднань і з'єднань, яким надаються інженерно-топографічні частини і підрозділи.

Згідно норм військам на ТВД надається базовий інженерно-топографічний батальйон, польові армії–армійський інженерно-топографічний батальйон, армійському корпусу–корпусна інженерно-топографічна рота. Інженерно-топографічні частини по мірі необхідності можуть посилюватися спеціальними підрозділами.

Базовий інженерно-топографічний батальйон – найбільша похідна топографічна частина сухопутних військ. Типова структура батальйону включає штаб, штабну роту, базові топогеодезичну, фотокартографічну, картовидавничу роти, базову роту картозабезпечення (базовий склад карт). При повній штатній чисельності (17 офіцерів, 10 уорент-офіцерів, 610 сержантів і солдат) забезпечується двозмінна робота батальйону.

Армійський інженерно-топографічний батальйон. До складу батальйону входять: штаб, штабна рота, фотокартографічна рота, рота

видання і забезпечення картами. Штатна чисельність: 16 офіцерів, 5 уорент-офіцерів, 335 сержантів і солдат. Батальйон розміщується в зоні бойових дій.

Корпусна інженерно-топографічна рота складається із управління роти і трьох взводів: топогеодезичного, картографічного і видавничого. Штатна чисельність: 3 офіцери, 3 уорент-офіцери, 136 сержантів і солдат. Рота розташовується зазвичай поблизу штабу корпусу.

Озброєння інженерно-топографічних частин і підрозділів, топогеодезичне, фотокартографічне та видавниче обладнання як правило похідне. Стаціонарне обладнання мають тільки фотокартографічна і картовидавнича роти базового інженерно-топографічного батальйону.

Інженерно-топографічні частини і підрозділи мають на озброєнні теодоліти різної точності, електронні віддалеміри; комплекти базисних, астрономічних, нівелірних і полігонометричних приладів; комплект обладнання для установки геодезичних знаків; ЕОМ, а також комплекти для креслярсько-складальних робіт; фотограмметричну техніку на спецмашинах; картовидавниче (похідний картовидавничий комплект на шести спецмашинах) і інше обладнання.

Шукін А.П. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ КАДАСТРОВОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ

Державна реєстрація земельної ділянки — внесення до Державного земельного кадастру передбачених Законом України «Про Державний земельний кадастр» відомостей про формування земельної ділянки та присвоєння їй кадастрового номера.

Державний земельний кадастр - єдина державна геоінформаційна система відомостей про землі, розташовані в межах державного кордону України, їх цільове призначення, обмеження у їх використанні, а також дані про кількісну і якісну характеристику земель, їх оцінку, про розподіл земель між власниками і користувачами.

Технологічне та програмне забезпечення Державного земельного кадастру має забезпечувати інформаційну взаємодію з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр, для надання (у тому числі через Публічну кадастрову карту та витяги з Державного земельного кадастру про земельні ділянки) відомостей про ділянки надр, надані у користування відповідно до спеціальних дозволів на користування надрами та гірничих відводів.

Державна реєстрація земельної ділянки здійснюється під час її формування за результатами складення документації із землеустрою після її погодження у встановленому порядку та до прийняття рішення про її затвердження органом державної влади або органом місцевого самоврядування (у разі, коли згідно із законом така документація підлягає затвердженню таким органом) шляхом відкриття Поземельної книги на таку земельну ділянку. Державна реєстрація земельних ділянок здійснюється державним кадастровим реєстратором центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин.

Першим кроком у процесі проведення реєстрації земельної ділянки є подання державному кадастровому реєстратору заяви про державну реєстрацію земельної ділянки.

Особливістю є Державний кадастровий реєстратор може приймати рішення про відмову у державній реєстрації земельної ділянки в разі:

- невідповідності поданих документів вимогам законодавства;
- розташування в межах земельної ділянки, яку передбачається зареєструвати, іншої земельної ділянки або її частини;
- подання заявником документів не в повному обсязі.

У таких випадках державний кадастровий реєстратор не пізніше наступного робочого дня з моменту прийняття рішення про відмову у внесенні відомостей (змін до них) до Державного земельного кадастру видає або надсилає рекомендованим листом з описом вкладення заявникові таке рішення.

Жирова Ю.Г. (КНУ імені Тараса Шевченка)

ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНЕ РАЙОНУВАННЯ УКРАЇНИ. ОБЛАСТЬ ВОЛИНСЬКОГО ПОЛІССЯ

Волинське Полісся – природна область Полісся, що простягається із заходу на схід між річками Західний Буг і Случ. Займає більшу частину Волинської та північно-західну частину Рівненської областей.

Поверхня області рівнинна, з загальним похилом у північному напрямку. Максимальна висота над рівнем моря 292 м., мінімальна - 139 м. Північна частина області лежить у межах Поліської низовини, що являє собою моренно-зандрову і терасну рівнину. В середній частині області простягається Волинське пасмо, що складається з багатьох ізольованих горбів різної форми, південніше знаходиться денудаційна рівнина, утворена озерно льодовиковими відкладами. Серед дочетвертин відкладів найбільш поширені породи крейдового віку, які обумовлюють розвиток карст.

Серед зональних типів ґрунтів за площею переважають дерново-підзолисті (511 тис.га), лучні (626 тис.га), менше дернових (180 тис.га), лісостепових опідзолених (183 тис.га), ще менше типових чорноземів (72 тис.га).

Особливістю Волинського Полісся є значна лісистість – ліси (представлені дубово-грабовими та сосново-дубовими угрупованнями) а чагарники займають близько 40 % території. Серед лісів, бори складають 22%, субори 37%, судіброви 35%, діброви - 6% вкритої площі. Внаслідок значних об'ємів рубок головного користування проходить процес зміни порід, причому збільшуються площі сосни, берези, зменшуються площі дуба.

На території Волинської області протікає 130 річок, з них 70 - довжиною понад 10 км. У північно-західній частині області проходить Головний Європейський вододіл, який розділяє басейни Чорного і Балтійського морів, зокрема, басейнів Дніпра (річок Прип'ять, Стир, Стохід, Турія) і Західного Бугу. Для річок характерне переважно снігове живлення (60-70%). В результаті широкомасштабних осушувальних робіт значна частина річок або їх ділянок втратили свій первісний вигляд і постають тепер у вигляді магістральних каналів (верхів'я Прип'яті, Вижівки, Турії, Стоходу, річок Коростинка, Копаївка, Конопелька).

Болота області складають близько 350 тис.га з них торфовища 40 тис. га. Значна частина боліт 310 тис.га в області осушена протягом останніх кількох десятиліть, що негативно відобразилась на загальному гідрологічному режимі річок, озер, лук, боліт, частковій їх деградації, а також на зміні умов зростання рослинності і розмноження тварин, в тому числі і занесених до Червоної книги України.

В загальному, флора судинних рослин області складає 1525 видів, в тому числі 343 інтродуцентів і культиватів. На території області зростає 72 види рослин, занесених до Червоної книги України.

Фауна хребетних області складає 387 видів, з них за класами: круглороті - 1, риби - 34, земноводні - 12, плазуни - 7, птахи - 269, ссавці - 64. На території області зустрічається 94 види тварин, занесених до Червоної книги України.

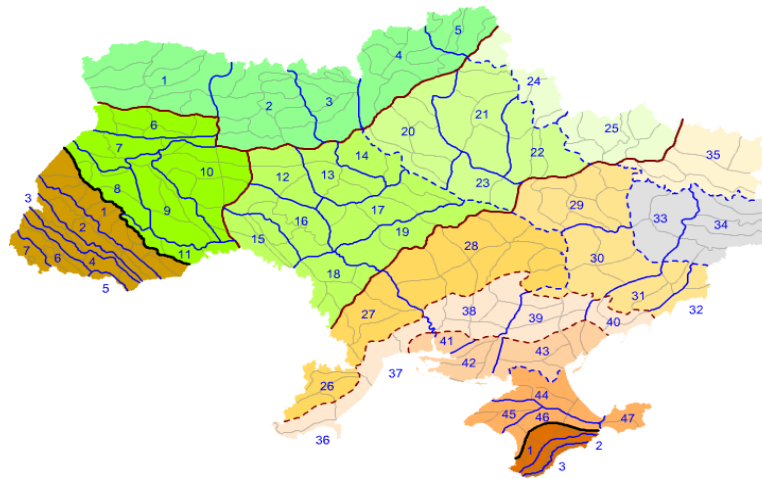

Рисунок 1- Фізико-географічне районування України: 1- Область Волинського Полісся

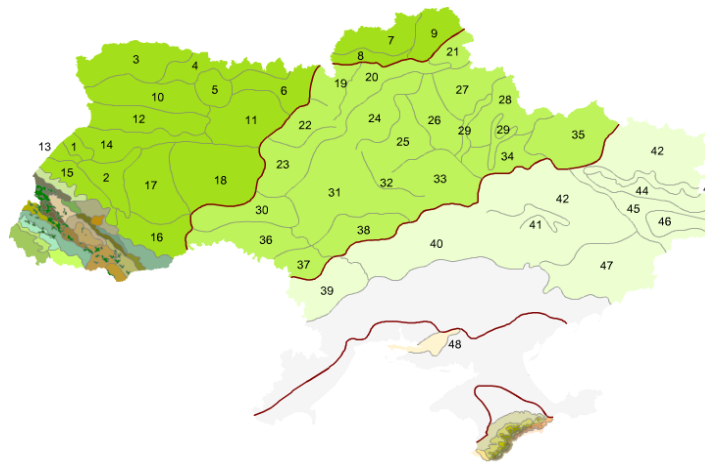

Рисунок 2- Лісотипологічне районування України: 3-вологі, мокрі та свіжі дубово-соснові субори та дубово-ялиново-соснові субори, рідше бори; вологі та сирі ялиново-соснові сугрудки; сирі та мокрі чорновільхові сугрудки; 4-вологі, сирі, мокрі та свіжі дубово-соснові субори; бори усіх груп вологості; 10-вологі та свіжі сосново-грабові судіброви та субори, сирі чорновільхові сугрудки; 12-Свіжі та вологі грабові діброви, грабово-соснові судіброви.

Список використаних джерел:

1. <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

2. <https://geomap.land.kiev.ua/zoning-14.html>

3. Маринич О. М. Енциклопедія Сучасної України: енциклопедія. Волинське Полісся [електронна версія]. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006, Т.5.

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛЬОВОГО ГЕОІНФОРМАЦІЙНОГО ПЛАНШЕТУ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕОПРОСТОРОВОЇ ПІДТРИМКИ ВІЙСЬК (СИЛ)

Збройна агресія російської федерації проти України, а також необхідність реформування сектору оборони держави мають стати головними факторами створення сучасної системи геопросторової підтримки Збройних Сил України. Важливою складовою якісного і своєчасного виконання завдань геопросторової підтримки Збройних Сил України є чітка організація виконання усього комплексу топографо-геодезичних та навігаційних робіт у польових умовах з використанням сучасних приладів збору, обробки та зберігання геопросторових даних за допомогою сучасних пристроїв, одним з яких є польовий геоінформаційний планшет, за допомогою якого оперативно та якісно можна виконувати завдання за призначенням безпосередньо на місцевості.

Забезпечення геопросторовими даними здійснюється відповідно до умов обстановки. Вибір способу виконання даного завдання залежить від замислу операції (бойових дій), складу та спроможностей військових частин (підрозділів), завдань, які потрібно виконати, характеру місцевості, оперативного забезпечення противника та інших умов.

Основні завдання геопросторової підтримки військ (сил) та сучасні методи проведення топографо-геодезичних та навігаційних робіт у польових умовах визначають функціональні можливості геоінформаційного польового планшета, а саме:

- 1) визначення точного геоположення, використовуючи системи супутникового позиціонування GPS, GLONASS, Beidou.
- 2) створення, редагування і актуалізація цифрових карт та баз даних в польових умовах в режимі реального часу;
- 3) виконання основних картометричних та геодезичних задач;
- 4) виконання навігаційних функцій;
- 6) візуалізація цифрових моделей місцевості у тривимірному просторі;
- 7) забезпечення доступу до геоінформаційного порталу.

До військових планшетів традиційно висуваються вимоги щодо захисту відповідно до стандартів захисту електронних пристроїв. Польовий геоінформаційний планшет має експлуатуватися за різних погодних умов та мати відповідний рівень захисту від пилу та вологи, а саме: ДСТУ ІЕС

60529:2019, щодо стійкості до впливу зовнішніх факторів – ГОСТ В 20.39.304-76. Даний пристрій повинен бути сумісним із існуючими та перспективними системами (засобами) управління.

Таким чином, наявність та використання у підрозділах геоінформаційного польового планшету з протиударним і вологозахисним корпусом, графічним інтерфейсом для відображення геопросторових даних дозволить значно підвищити оперативність та ефективність виконання як завдань щодо геопросторової підтримки військ (сил), так і завдань за призначенням частинами та підрозділами Збройних Сил України.

Лукіянчук А.А. (ВІКНУ)

ПУБЛІЧНІСТЬ ГЕОПРОСТОРОВИХ ДАНИХ В УМОВАХ ВІЙНИ

Воєнний стан змушує переглянути підходи до публічності геопросторових даних, які закладалися у мирний час. Геопросторова інформація, що містилася на відкритих геопорталах органів державної влади та місцевого самоврядування зокрема ортофотоплани, топографічні карти, кадастрові карти із зазначенням об'єктів інженерної інфраструктури, відомостей про координати, рельєф території та інше в умовах воєнного часу можуть бути використані агресором для планування військових операцій та диверсій. Все це вимагає переосмислити концепцію публічності геопросторових даних та можливості зміни підходу при якому геопросторові дані були «відкриті для всіх»на підхід коли геопросторові дані «відкриті для тих кому вони потрібні». В умовах воєнного часу потребують захисту наступні геопросторові дані:

- ортофотоплани;
- топографічні карти;
- кадастрові карти із зазначенням об'єктів інженерної інфраструктури;
- відомості про координати об'єктів кадастру; цифрові моделі рельєфу та поверхні територій.

Треба «проінвентаризувати»відомості земельного та містобудівного кадастрів на предмет їх цінності для агресора. Важливими є відомості про об'єкти інфраструктури, рельєф, але не всі без виключення картографічні дані. Навряд чи є цінними відомості про функціональне зонування території та індексна кадастрова карта. Треба здійснювати логування та перевірку аномальних операцій доступу до відомостей кадастру.

Після подій 24 лютого 2022 року портали відкритих даних закрили, щоб ворог не міг використовувати інформацію з них у війні з Україною. На державному рівні інформацію починають відновлювати. Але постає питання, яку інформацію варто відкривати. Для того щоб вирішити, відкривати певні дані

чи ні, необхідно використовувати трискладовий тест із Закону «Про доступ до публічної інформації»:

1. Обмеження встановлено виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації одержаної конфіденційно, або для підтримки авторитету й неупередженості правосуддя?

2. Розголошення інформації може завдати шкоди цим інтересам?

3. Шкода від оприлюднення інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні?

Відсутність однієї з умов означає, що підстав закривати дані немає. Якщо відповідь на всі три питання так, то дані треба закрити.

к.геогр.н., доц. Уліганець С.І. (КНУ імені Тараса Шевченка)

к.геогр.н. Мельник Л.В. (ВІКНУ)

к.геогр.н. Батиченко С.П. (НУХТ)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

XXI століття називають століттям інформаційних технологій та біологічних наук, епохою спілкування та глобальної зміни клімату і т.п. В окрему категорію змін, що відбуваються в сучасному суспільстві варто додати, ще й становлення нового світового порядку в епоху глобалізації з її деструктивними метатенденціями: міжнародні конфлікти, війни, тероризм та інші політичні проблеми. З огляду, на нинішню ситуацію в Україні, де від 15 квітня 2014 року під окупацією знаходяться території АРК та частина Донецької та Луганської областей, а від 24 лютого 2022 року точаться воєнні дії у зв'язку із початком повномасштабної агресії Російської Федерації важливим є розгляд туризму як галузі поствоєнного відновлення нашої держави. У контексті розвитку військово-історичного туризму варто загадати, що у 2022 році відмічається 79-річниця з моменту визволення Києва від нацистських окупантів (6 листопада, 1943 р.). Звільнення відбулося в результаті Київської наступальної операції, яка була складовою битви за Дніпро-однієї з наймасштабніших воєнних операцій у світі. Гітлерівська окупація тривала 778 днів, з вересня 1941 року і залишила багато як матеріальних так і нематеріальних ресурсів, яким пізніше були присвячені окремі військово-історичні пам'ятки.

Військовий туризм як один з різновидів туризму в Україні почав набувати значного інтересу протягом останніх років, хоча історія нашої країни має багато цікавих фактів та подій, у результаті яких збереглися чимало історико-культурних об'єктів. Варто відмітити, що позиція Державного агентства розвитку туризму (ДАРТ) не підтримує створення туристичних пропозицій та атракцій на базі місць звільнених від окупації в 2022 році, де відбувалися воєнні злочини щодо мирних жителів. Однак агентство, разом з громадськими організаціями та волонтерами, що зацікавлені у висвітленні справжніх подій війни, працюють над публічною картою місць пам'яті трагедії та маршрутами пам'яті війни. Саме тому варто відмітити, що наразі відбувається активна робота, щодо розвитку військового туризму як на територіях, що мали ресурси для його організації (Львівська, Волинська, Хмельницька області) так і тих міст, що стали символами війни (Ірпінь, Бородянка, Буча, Гостомель і т. п.). Станом на кінець 2022 року, в Україні відсутній в'їздний туризм, проте військовий туризм має змогу розвиватися онлайн. Відповідно до сьогоденних реалій, Київська ОВА розробила віртуальний-музей пам'яті війни (на базі туристичного порталу «Мандруй Київщиною»), де за допомогою 3D-турів можна побачити наслідки бойових дій від російської окупації. Також цим літом туристичним об'єднанням Visit Ukraine було розроблено тури до постраждалих міст Київської області, однак така ініціатива не була схвалена на державному рівні, і серія екскурсій деокупованими містами була припинена. Серед інших ініціатив, які відбулися з початку повномасштабної війни можна відмітити проведення виставок знищеного російського озброєння як за кордоном (Польща, Чехія, Іспанія, Португалія, Франція) так і в Україні (Чернівці, Чернігів, Київ, Полтава, Львів). З огляду не лише на появу нових ресурсів для екскурсійного показу, але й вже на досліджених об'єктах військово-історичного походження, мілітарі туризм в Україні можна розглядати як один з перспективних напрямків для залучення та поживлення зацікавленості до історії України, як серед туристів так і серед місцевого населення. Однак варто додати, що військовий туризм є своєрідною візитівкою країни, що може формувати як позитивні так і негативні враження. На разі в Україні є значна база нерухомих культурних пам'яток (понад 130 тис. пам'яток історії та культури), а також військових музеїв, які суб'єкти туристичної діяльності можуть включати до екскурсійних маршрутів. До того ж, у липні цього року, Українським державним інститутом культурної спадщини, було створено чат-бот, з ціллю фіксації пам'яток, що постраждали від російських окупантів. Особливою рисою

України для розвитку будь-якого з підвидів військового туризму (військово-історичний, зброярський, мілітарі-туризм та воєнний) є різноманітність територій та прилеглих до них об'єктів. На основі цього туристи можуть не лише прослухати від екскурсовода інформацію про відповідну пам'ятку чи оглянути її, але й відвідати різні анімаційні заходи. Найпопулярнішими фестивалями, де реконструюють різні історичні події є: «Середньовічний Хотин» (Чернівецька обл.), «Срібний Татош» (Закарпатська обл.), «Porta Temporis» (Хмельницька обл.), «Русь Пересопницька» (Рівненська обл.), Legio Historica (м. Київ) та «Terra Heroica» (Хмельницька обл.). З огляду на зазначену географію місць можна сказати, що більшість заходів проводяться в Західній Україні, однак перспективними після завершення бойових дій можуть бути Луганська та Донецька області, які після розмінування стануть безпечними та доступними для туристів. Котрі зможуть побачити місця, які з локацій відпочинку перетворилися на лінію оборони, побачити зруйновану інфраструктуру та відвідати старі військові позиції.

Таким чином, військовий туризм в Україні протягом наступних декількох років може бути доволі популярним. Оскільки передбачає як пасивний відпочинок (огляд експозицій у музеях, фортифікаційних споруд, старовинних замків) так і активний (катання на військовій техніці, польоти на літаках, стрільба з вогнепальної зброї на військовому полігоні). Варто відмітити, що військовий туризм є доволі дорогим заняттям, так, наприклад, ціна військових турів, що пов'язані зі стрільбою з вогнепальної зброї на полігоні складає від 169 \$ з людини. Ексклюзивний мілітарі-тур «Катання на БТР (БРДМ) з майстер-класом з управління БТР (БРДМ) на Київщині коштує від 299 \$ з особи. На основі, того, що нині багато регіонів України активно займаються пошуком міжнародних партнерів та підписанням різних угод, які допоможуть відновити зруйновану інфраструктуру, можна зробити висновок про те, що війна в Україні може змінити світову туристичну індустрію. Підтвердженням чого може слугувати як те, що 18 червня 2022 року у Вільнюсі, Литвою, Латвією, Естонією та Польщею було підписано договір про допомогу Україні у сфері туризму так і те, що в подальші роки до нашої країни буде прикутий інтерес з боку багатьох держав.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ДИСТАНЦІЙНОГО ЗОНДУВАННЯ ЗЕМЛІ ТА ГЕОІНФОРМАЦІЙНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ АВАРІЙНИХ ЗАТОПЛЕНЬ В БАСЕЙНАХ РІЧОК

Гідродинамічні аварії і пов'язані з ними надзвичайні ситуації в переважній більшості виникають внаслідок аварій на гідротехнічних спорудах, в основному при їх руйнуванні (прориві).

Гідродинамічна аварія – це надзвичайна подія, пов'язана з виходом з ладу (руйнуванням) гідротехнічної споруди чи її частини і некерованим переміщенням великих мас води, які несуть руйнування і затоплення великих територій.

Руйнування (прорив) гідротехнічних споруд відбувається у результаті дії сил природи (землетрусів, ураганів, розмивання гребель) або впливу людини (нанесення ударів ядерною чи звичайною зброєю по гідротехнічних спорудах, великих природних греблях), а також через конструктивні дефекти чи помилки проектування.

У теперішніх умовах військових дій виникли аварійні ситуації з проривом гідроспоруд і пов'язане з цим затоплення в басейнах річок, що порушує нормальну життєдіяльність населення та логістику руху військового та цивільного транспорту. Тому важливо дати оцінку наслідків цьому стихійному лиху.

В даній роботі описані два шляхи оцінки та аналізу такого стихійного лиха:

- 1) аналіз на основі отриманих космічних знімків;
- 2) аналіз на основі інтерпретації гідрологічної моделі прориву дамби.

Аналіз на основі отриманих космічних знімків виконується з використанням отриманого з портала EOS космічного знімка супутника Sentinel 2, просторова роздільна здатність якого 10 м на піксель. Шляхом керованої класифікації в ГІС ArcGis 10.6 можна отримати дзеркало розливу, наприклад, річки, що створилося внаслідок можливого підриву дамби в гирлі річки. Провівши аналіз методом накладення векторних шарів (зони затоплення, населених пунктів, доріг) отримується перелік затоплених об'єктів.

Також можна виконувати інтерпретацію результатів гідрологічного моделювання на основі відповідного алгоритму.

Таким чином, використання методів дистанційного зондування Землі та геоінформаційного аналізу для визначення аварійних затоплень в басейнах річок дозволить спрогнозувати можливі наслідки таких затоплень та завчасно вжити необхідні заходи для зменшення або уникнення руйнувань.

СЕКЦІЯ 9

НАУКОВІ ПРОБЛЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ

Давидченко Л.В. (ВІКНУ)

ПРОФЕСІЙНА ВІЙСЬКОВА ОСВІТА ЯК НАДІЙНЕ ПІДҐРУНТЯ ДЛЯ НАБУТТЯ ВЗАЄМОСУМІСНОСТІ ЗІ СТРУКТУРАМИ АЛЬЯНСУ

Відносини України з НАТО розпочались ще у 1992 році, але розуміння того, що співпраця повинна бути не лише на рівні утвердження намірів подальшого вступу до Альянсу, а й впровадження стандартів країн НАТО набагато пізніше.

З 2012 року почалась співпраця з Альянсом у галузі підготовки військових фахівців та реформування вищої освіти для військових. Програма НАТО DEEP (Defence Education Enhancement Program), допомагає країнам-партнерам у розвитку та реформуванні системи військової освіти. Вона надає потужну підтримку не лише для розвитку сержантського складу, але й офіцерського.

Питання покращення покращення рівня професійності військових фахівців, особливо офіцерського складу було вирішено у країнах Альянсу давно, що призвело до якісного складу керівних посад в арміях країн НАТО, та зробило максимально близьким та сумісним співробітництво між структурами Альянсу.

Україна за 30 років співробітництва з Альянсом перейшла на високий рівень підготовки військових фахівців саме з того моменту як почалось співробітництво у галузі військової професійної освіти. Адже наявність техніки чи військових ресурсів ще не забезпечує якісний рівень збройних сил країни. Як ми переконались за останній час, саме від рівня офіцерського складу, від рівня професійної освіти та підготовки військових взагалі залежить перевага на полі бою та зменшення втрат під час збройного конфлікту.

Серед нововведень та переваг отримання професійної військової освіти за стандартами країн Альянсу, можна виділити запровадження багаторівневої системи L-курсів для офіцерського складу, та поглиблене вивчення англійської мови військовослужбовцями.

Запровадження системи курсів, які дозволяють офіцерському складу постійно навчатись, опановувати нові компетенції, лідерські якості та гарантують постійне зростання такого військовослужбовця, тобто в ЗСУ, як і в країнах Альянсу будуть знаходитись та підніматись вгору ті люди, які мотивовані та постійно покращують свої компетенції.

З початком військового вторгнення РФ в Україну у 2014 році рівень співпраці з НАТО вийшов на новий рівень. По-перше співпраця з НАТО на всіх рівнях, включаючи реформування професійної військової освіти отримали повну політичну підтримку, а по-друге, мотивація українських збройних сил, минулий досвід співпраці з НАТО показали всьому світу міць українського народу та ЗСУ, а також показали користь та професійність військової освіти за стандартами країн Альянсу, включаючи проведення навчань та розвиток технічної та інформаційної грамотності військових. Українські військові показали не тільки те, що вони здатні опанувати іноземний досвід, а й показали як можна по іншому використовувати іноземну техніку для забезпечення кращих результатів на полі бою.

Отже, реформування професійної військової освіти за стандартами НАТО, а також досвід України у війні з колись «другою армією світу» буде корисним для подальшого вивчення країнами Альянсу та покращить співпрацю та взаємодію з НАТО на оперативному тактичному, стратегічному рівнях, та перетворить ЗСУ в одну з ключових ланок безпеки Північноатлантичного Альянсу.

Список використаних джерел

1. Як реалізовується програма НАТО удосконалення військової освіти в Україні. URL: <https://www.armyfm.com.ua/yak-realizovuyetsya-programa-nato>
<https://www.armyfm.com.ua/yak-realizovuyetsya-programa-nato-udoskonalennya-vijskovoї-osviti-v-ukraini/udoskonalennya-vijskovoї-osviti-v-ukraini/>

2. Закон України «Про освіту». ВВР, 2017, № 38-39, ст.380. м. Київ.

5.09.2017 року.№ 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n316>

Давидченко Л.В. (ВІКНУ)

СФЕРА ВІЙСЬКОВОЇ СТРАТЕГІЇ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНИ ВІЙСЬКОВОГО МИСТЕЦТВА

Як усім відомо, історія виникнення військової стратегії сягає сивої давнини. Першими великими стратегами вважаються Сунь ЦЗИ, Ганнібал, Юлій Цезар, яких відносять до першого покоління розвитку військової стратегії від перших військових походів греків та римлян до 476 н. е. Під час періодів

розвитку стратегічного військового мислення свої праці створювали такі мислителі стратеги як: Клаузевіц, Макіавеллі, Монтеस्क'є та інші.

Стратегія як компонент військового мистецтва є тим фактором, за допомогою якого можна досягати найкращих результатів, при менших втратах. Оптимальною стратегією є така стратегія, коли можна перемогти навіть не вступаючи у бій, за допомогою різних невійськових та непрямих дій.

З розвитком технологій, як військових так і цивільних змінюється і характер війни, зокрема військова стратегія, яка використовує усі наявні ресурси країни, або знищення ресурсів ворога, який включає елементи інформаційної війни.

На сучасному розвитку військової стратегічної думки, враховуючи уроки війн ХХ століття, можна зробити висновок, що сучасна війна вже не схожа на глобальні баталії минулих століть, а потребує більш гнучких стратегічних схем. Дуже важливий момент – стратегія не має на меті знищення супротивника, на цьому рівні важливішим є порушити стійкість ворога.

Щодо української військової стратегії, то історично українці не маючи тих ресурсів, які були у країн-сусідів часто переважали ворога саме завдяки стратегії та непрямому підходу. Українці завжди виділялись серед інших армій тим, що були гарними учнями великих стратегів. Стратегія ЗСУ полягає у нанесенні ворогу величезної кількості точкових ударів, які дезорганізують ворога та ламають першочергові плани, не даючи можливості продовжувати бій. Також українці застосовують стратегію "корозії", спрямовану на ослаблення "російської фізичної, моральної та інтелектуальної боєздатності". Тобто ЗСУ в повній мірі використовують стратегію непрямих дій, порушуючи логістику ворога, знищуючи його морально та як наслідок і фізично.

Отже, сфера військової стратегії є великим пластом знань, наукових розробок, які постійно створюються, узагальнюються, модернізуються, та які входять до військового мистецтва як головний компонент. Для перемоги у сучасній війні стратегія є тим елементом, який може забезпечити перемогу навіть у війні з більш міцним, але менш стратегічно розумним супротивником, і це добре показують ЗСУ.

Список використаних джерел:

1. Бут. Ю.І. Воєнна стратегія. URL: <https://esu.com.ua/article-27379>
2. Сунь- Цзи. Мистецтво війни / Сунь-цзи; переклад Григорія Латника, — К.: Арій, 2014. — 128 с.
3. Стратегія "тисячі бджолиних укусів". Українці майстерно застосовують непрямий підхід у війні. WP. URL: <https://texty.org.ua/fragments/107563/stratehiya-tysyachi-bdzholynyh-ukusiv-ukrayinci-majsterno-zastosovuyut-nepryamyj-pidhid-u-vijni-wp/>

ТЕМАТИЧНА МАТРИЦЯ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ОБІЗНАНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Політична обізнаність у широкому розумінні являє собою якісний показник індивідуальної та групової (суспільної) політичної свідомості, який свідчить про адекватне (об'єктивне) розуміння окремою людиною або соціальною групою стану й тенденцій розвитку політико-владних процесів та створює необхідні передумови для особистої або групової участі в суспільно-політичній діяльності; це – сукупність поглядів, правил, принципів, настановлень, оцінок, які відбивають політико-владні відносини та виступають рушійною силою індивідуальної та групової політичної активності. Саме політична обізнаність виступає основою формування ідейних переконань, ціннісних засад патріотизму, мотивації до збройного захисту України

Формування політичної обізнаності, яка чинить прямий вплив на морально-вартісну позицію військовослужбовця та безпосередньо визначає його патріотичну позицію, має бути невід'ємним компонентом загальної підготовки військовослужбовця до виконання службових завдань. Виходячи з цього, у системі гуманітарної підготовки різних категорій військовиків слід передбачити їх ознайомлення з наступними тематичними матеріалами.

Тема № 1 (висхідна, опорна): «Національні інтереси та національні цінності України як основа ідейної переконаності збройного захисника Вітчизни».

Наступними темами гуманітарної підготовки, які суттєво розширюють політичну обізнаність військовика та мотивують його практичну діяльність, могли б бути наступні.

- 1) *Українська держава як суспільно-політична цінність.*
- 2) *Політична свідомість сучасного українського суспільства.*
Національна безпека України.
- 3) *Воєнна політика України.*
- 4) *Людина і політика.*
- 5) *Громадянське суспільство.*
- 6) *Гібридна війна РФ проти України як спроба імперського реваншу.*
- 7) *Україна у міжнародному політичному просторі.*
- 8) *Стратегічні партнери України.*
- 9) *Політичний аналіз та прогноз.*

Висновки. Політична обізнаність, будучи проявом людської свідомості (включно з її нестійкими психологічними компонентами), виступає як поточний результат сприйняття індивідом владно-соціальних реальностей, як

необхідна передумова їх подальшого осмислення та формування на цій основі настанов на практичну діяльність.

Формування політичної обізнаності людини може здійснюватися у випадковий (хаотичний) спосіб на основі особистого досвіду її участі в політичному житті – як позитивного, так і негативного. Проте для державних структур (насамперед Збройних Сил та інших елементів сектору безпеки і оборони) такий спосіб є категорично неприйнятним. Підвищений рівень відповідальності військовослужбовця за результати діяльності у сфері національної обороноздатності диктує необхідність періодичного та цілеспрямованого впливу на індивідуальну та групову свідомість з державних позицій шляхом використання відповідної ідеологічно-просвітницької інфраструктури.

Базисом формування політичної обізнаності військовослужбовців, від якої залежить формування їх ідейних переконань, патріотичної мотивації до збройного захисту України, мають бути національні інтереси та національні цінності. До їх усвідомленого сприйняття конче потрібно в організований спосіб додати інформацію (основні знання) щодо політичних інститутів, процесів, явищ, феноменів, персоналій, які є основоположними у контексті формування зрілої та відповідальної позиції військовика за результати своєї праці.

Список використаних джерел:

Берега В.О. Стан, суперечності та перспективи розвитку політичної освіти в сучасному українському суспільстві. Харків: ХНПУ, 2016. Науковий вісник. Серія «Філософія». Вип.46 (частина II). С. 55-66.

Мошенський О.С. Місце та значення курсу політології в національно-патріотичному вихованні курсантів і слухачів вищих навчальних закладів МВС України. URL: file:///C:/Users/ADmin/Downloads/_hSKwTcyzGPTut9SM2WTeZb48D5sQcF_.pdf.

Нечитайло І.С., Бондаренко А.Д. Політична освіченість індивідів і груп: емпіричні індикатори та спроба вимірювання. URL: http://habitus.od.ua/journals/2020/12_2020/part_1/8.pdf

Онщенко Н.М. Правове виховання, правовий всеобуч, правова обізнаність як чинники сучасного процесу соціалізації. URL: <https://kneu.edu.ua/userfiles/lib/lektsiya.pdf>.

Середа В.В. Політична культура України: діахронний вимір. Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. 2014. Випуск 8. С. 153–168.

Шпортко О. Поле публічної політики. Політичний менеджмент. 2010. № 5. С. 90-95.

ПЕВНІ ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ВОЄННИЙ ЧАС

Україна тривалий час розбудовує, як в середині, так ззовні статус суверенної, незалежної, правової та стабільної країни, ці кроки видно із закріплених демократичних засад та служіння верховенству права, що констатує європейський вектор розвитку та укріплює міжнародні зв'язки.

Відповідно до ст. 15 Конституції України міститься положення, що "жодна ідеологія не може визначатися державою як обов'язкова. Цензура заборонена. Держава гарантує свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України".

Відповідно цікаві цифри визначено Центром Разумкова, зокрема "перед початком широкомасштабної агресії в Україні переважали критичні оцінки того, як розвивається країна. Так, у грудні 2021 р. більшість (65%) респондентів вважали, що події в Україні розвиваються у неправильному напрямі, натомість правильним розвиток подій назвали лише 20% опитуваних. Такий емоційний фон оцінок ситуації в країні був характерним для українського суспільства, за винятком коротких "сплесків" соціального оптимізму після обрання нового Президента – найбільшою мірою це проявилось у перші місяці після приходу до влади В. Зеленського. Наприклад, у вересні 2019 р. 57% опитаних вважали, що справи йдуть у правильному напрямі, і лише 17% – що у неправильному. Однак, з часом рівень соціального опитування знову йшов на спад" [2].

Державна політика у сфері ЗМІ має багато форм та проявів, крайнім з яких є політична цензура. Згідно з ч.3 ст.15 Конституції України, цензура в Україні заборонена [3]. Однак події останніх років свідчать про зовсім протилежне. Досліджувати проблеми цензури, а тим більше довести в судовому порядку факти її застосування надзвичайно складно з ряду об'єктивних та суб'єктивних причин. Насамперед, керуючись інстинктом політичного самозбереження, жоден орган державної влади чи його посадова особа, як правило, не визначають її існування як системного явища [1, с.96].

Таким чином визначені проблеми щодо становлення, розвитку громадянського суспільства під час військової агресії потребують ґрунтовного, зваженого вивчення (теоретичного та практичного аналізу).

Список використаних джерел:

1. Відносини з Україною. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm.

2. Центр Разумкова. Оцінка громадянами ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політико-ідеологічні орієнтації громадян України в умовах російської агресії (вересень-жовтень 2022 р.). <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka->

gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykoideologichni-orientatsii-gromadian-ukrainy-v-umovakh-rosiiskoi-agresii-veresen-zhovten-2022r

3. Конституція

України

URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Сухонос С.В. (КІНГУ)

к.ю.н., доц. Волкович О.Ю. (КІНГУ)

ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Політична система має монополію на здійснення влади, але ці проблеми формують наші світоглядні політичні бачення. В рамках політичної системи виробляється політична лінія, економічна, соціальна, культурна й інші форми політики. Через її інститути здійснюється політичне керівництво й управління суспільством. Отже, політична система це інтегрована сукупність державних і недержавних соціальних інститутів, які здійснюють владу, управління справами суспільства, регулюють взаємовідносини між громадянами, соціальними групами, націями, державами, що забезпечують стабільність суспільства, певний соціальний порядок.

Так, до 2014 року в Україні функціонувала жорстко централізована політична система з дуалізмом виконавчої гілки влади та нечітким розподілом обов'язків на місцевому рівні. В рамках цієї системи «переможець отримувал усе».

Так, теорії політичних систем створили Толкотт Парсонс, Д. Істон і Габріель Алмонд. Системний підхід до аналізу політики вперше застосував американсько-канадський політолог Девід Істон (нар. 1917 р.) у працях "Політична система" (1953), "Концептуальна структура для політичного аналізу" (1965) і "Системний аналіз політичного життя" (1965). В рамках цієї системи "переможець отримувал усе". Децентралізація, що триває з 2014 року, ставить на меті зменшити вплив центральної влади й передати відповідальність за повсякденні питання життя громадян обраній місцевій владі. Це має зробити більш відповідальними не лише місцевих чиновників, але й громадян, і таким чином сприяти демократичному розвитку України [3].

Політична система України потребує кардинальних перетворень. Наразі основним джерелом влади в країні є парламент, який призначає прем'єр-міністра, майже усіх членів Кабміну, а також затверджує подані президентом кандидатури на позиції міністра закордонних справ та міністра оборони

Головними проблемами, які суттєво стримують процес демократизації політичного режиму, зумовлюють низьку ефективність гілок влади та вимагають якнайшвидшого вирішення є такі: по-перше, відсутність чіткого конституційного розмежування повноважень гілок влади та вищих владних інститутів; по-друге, політизація конституційного процесу; по-третє,

неспроможність судової гілки влади відігравати роль неупередженого арбітра у конфліктах між іншими гілками влади; по-четверте, високий рівень патерналізму; по-п'яте, відсутність єдиного розуміння політичними силами змісту національних інтересів України та спільного бачення шляхів їх втілення. Політична система України у кризовій ситуації широкомасштабного вторгнення сусіда агресора продемонструвала ефективність і стійкість та ін.

Так, до групи впливу на політичну систему в Україні, безпосередньо мають тиск волонтери та громадські організації, багато з яких володіють потужним потенціалом всередині країни, але й створили свою мережу зв'язків у демократичних країнах-союзниках України. Тому політична система суспільства має перспективи розвитку, однозначно, нас чекають великі перетворення та зміцнення апарату громадянського впливу на політику держави.

Список використаних джерел:

1. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/>
2. Каращук М. Проблеми формування політичної системи. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/karashchuk_problemy.pdf.
3. Стоцький В.В. Концептуальні основи дослідження політичної стабільності як стану демократії політичної системи. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/3071/%D0%A1%D1%82%D0%BE%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20APP_56-11.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Наукове видання

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

XVIII Міжнародної науково-практичної конференції

"Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє"

Тексти тез представлено у авторській редакції. Автори несуть повну відповідальність за зміст, добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен, дат та інших відомостей.

Збір, технічне редагування та комп'ютерна верстка – Бадрук О.О.
Оригінал-макет та обкладинка – Халіманенко С.М.

Підписано до друку 25.11.2022. Формат 60x84/¹⁶.
Гарнітура Times. Папір офсетний. Друк ризограф. Тираж 10.
Умов. друк. аркушів 18. Заказ № 41-16.

Надруковано в навчальному картографічному комплексі ВІКНУ
03189, Київ, вул. Ломоносова, 81
521-32-89

